

Ref

BUDGET REFORM

Den statliga
budgetens regionala
effekter

Ur KB:s samlingar

Digitaliserad år 2013

National Library
of Sweden

1973:46

BUDGET REFORM

Den statliga
budgetens regionala
effekter

1973:46

Statens offentliga utredningar

1973:46

Finansdepartementet

Budgetreform

Den statliga budgetens
regionala effekter

Bilaga 12 till betänkande av budgetutredningen
Stockholm 1973

ISBN 91-38-01524-2

Omslag: Roland Klang

Till Statsrådet och chefen för finansdepartementet

Budgetutredningen får härmed, som bilaga till sitt betänkande Budgetreform, överlämna en på utredningens uppdrag utförd studie "Den statliga budgetens regionala effekter" av fil. lic. Peter Lagerblad.

Utredningen har dragit upp vissa allmänna riktlinjer för studien. Författaren har under arbetets gång informerat utredningen om sina resultat. Vissa önskemål om arbetets uppläggning har därvid uttalats. Författaren svarar emellertid själv för innehållet i denna bilaga.

Stockholm i september 1973.

Bo Jonas Sjölander

/Svante Englund

Den statliga budgetens regionala effekter

Av Peter Lagerblad

Innehåll

1	<i>Inledning</i>	13
1.1	Den regionala utvecklingen	13
1.2	Regionalpolitik	13
1.3	Disposition	14
2	<i>Problemställningar</i>	15
2.1	Inledning	15
2.2	Grundläggande begrepp	15
2.2.1	Struktur och variabler	15
2.2.2	Kausal ordning	16
2.2.3	Specificering av variabler och ekvationer	17
2.2.4	Aggregering och reducerad form	17
2.2.5	Dynamiska strukturer	18
2.2.6	Målformuleringar	19
2.3	Problem	19
2.3.1	Regionala konjunkturvariationer	19
2.3.2	Orsaker till regionala konjunkturvariationer	19
2.3.3	Regionalt selektiva medel	20
2.3.4	Stabiliseringspolitiska mål	21
2.3.5	Regional stabiliseringspolitik och ekonomisk tillväxt	22
2.3.6	Regionala effekter av stabiliseringspolitiska medel	22
3	<i>Den regionala konjunkturutvecklingen</i>	24
3.1	Inledning	24
3.2	Konjunkturmått	24
3.3	Regionindelning	27
3.3.1	Allmänt	27
3.3.2	Den homogena regionen (H-regionen)	27
3.3.3	Den centrerade regionen	27
3.3.4	Den administrativa regionen	28
3.3.5	Val av regionindelning	28
3.4	Konjunkturutvecklingen	28
3.4.1	Allmänna aspekter	28
3.4.2	Beräkningsmetoder	29
3.4.3	Konjunkturkänslighet	31
3.4.4	Tidsmässig förläggning	33
3.5	Ansatser till förklaring av den regionala konjunktur- utvecklingen	34

3.5.1	Inledning	34
3.5.2	Regionernas näringsgrenssammansättning	34
3.5.2.1	Allmänt	34
3.5.2.2	Konjunkturförlopp i olika industrigrenar	35
3.5.2.3	Näringsgrenssammansättningen och regionala konjunkturvariationer	36
3.5.3	Regionernas långsiktiga tillväxt	42
3.5.4	Den ekonomiska politiken	45
3.6	Sammanfattning	46
4	<i>De regionala stabiliseringsproblemen</i>	47
4.1	Inledning	47
4.2	Ekonomisk-politiska mål	47
4.3	Ekonomisk-politiska målkonflikter	50
4.3.1	Inledning	50
4.3.2	Full sysselsättning och stabil prisnivå	50
4.3.3	Regional stabiliseringspolitik och nationell ekonomisk tillväxt	52
4.3.3.1	Allmänt	52
4.3.3.2	Regionala produktivitetsskillnader	52
4.3.3.3	Diskussion	54
4.4	Regionalpolitiska medel	55
4.5	Det regionala stabiliseringsproblemet	56
4.5.1	Inledning	56
4.5.2	Modell med interregional handel	56
4.5.3	Modell utan interregional handel	62
5	<i>Den statliga budgeten i den regionala stabiliseringspolitiken</i>	66
5.1	Inledning	66
5.2	Krav på medlen	66
5.3	Budgetens inkomstsida	67
5.3.1	Allmänt	67
5.3.2	Statliga inkomstskatten	67
5.3.3	Indirekta skatter exkl. avgifter	69
5.3.4	Avgifter	70
5.3.4.1	Inledning	70
5.3.4.2	Den allmänna arbetsgivaravgiften	70
5.3.4.3	Investeringsavgiften	71
5.4	Budgetens utgiftssida	73
5.4.1	Allmänt	73
5.4.2	Driftbidrag och transfereringar	73
5.4.3	Anläggningsbidrag	74
5.4.4	Löpande förvaltningsverksamhet	74
5.4.5	Särskild verksamhet	75
5.4.6	Diverse konsumtion och transferering	76
5.4.7	Investeringar m. m.	76

6	Statliga investeringars regionala effekter	77
6.1	Inledning	77
6.1.1	Allmänt	77
6.1.2	Tidigare undersökningar	77
6.1.3	Undersökningens omfattning	78
6.1.4	Regionindelningar vid undersökning av den statliga budgetens regionala effekter	79
6.2	Statliga inköp från industrin	79
6.2.1	Inledning	79
6.2.2	Leveransenkäten	80
6.2.2.1	Omfattning och utformning	80
6.2.2.2	Beräkning av sysselsättningseffekterna	82
6.2.2.3	Leveransenkätens resultat	83
6.2.3	Beräkning av de regionala sysselsättningseffekterna med hjälp av input-output-metoden	102
6.2.3.1	Allmänt	102
6.2.3.2	Input-output-metoden	102
6.2.3.3	Beräkning av de regionala sysselsättningseffekterna	103
6.2.3.4	Resultat	104
6.2.4	De regionala sysselsättningseffekterna m. m. på grund av en större statlig industribeställning	106
6.2.4.1	Allmänt	106
6.2.4.2	Den regionala fördelningen av sysselsättnings-effekterna orsakade av inköpet av PBV 302	106
6.2.5	Medel för regional stabiliseringspolitik	112
6.2.5.1	Nuvarande förhållanden	112
6.2.5.2	Sysselsättningsbefrämjande inköp och affärs-mässighetsprincipen	113
6.2.5.3	Tidigare- och senareläggningar av statliga inköp	114
6.2.5.4	Information om sysselsättningseffekter	115
6.3	Den statliga byggnadsverksamheten	115
6.3.1	Inledning	115
6.3.2	De regionala sysselsättningseffekterna	115
6.3.3	Medel för regional stabiliseringspolitik	118
6.4	Statligt finansierad vägbyggnadsverksamhet m. m.	119
6.4.1	Inledning	119
6.4.2	De regionala sysselsättningseffekterna	119
6.4.3	Medel för regional stabiliseringspolitik	119
6.5	Övrig anläggningsverksamhet	123
6.5.1	Inledning	123
6.5.2	Regionala sysselsättningseffekter	123
6.5.3	Prognosmöjligheter	124
6.5.4	Medel för regional stabiliseringspolitik	125
6.6	Sammanfattning	126
7	Avslutande synpunkter	128

Tabeller

1 Länens konjunkturkänslighet	32
2 Andel företag med fullt kapacitetsutnyttjande i olika näringsgrenar	35
3 Förvärvsarbetande och arbetslöshet i olika näringsgrenar i Värmlands län och riket	38
4 Resultat av beräkningarna angående orsakerna till skillnaden mellan rikets och länens arbetslöshetsprocent	39
5 Genomsnittligt antal anställda per arbetsställe i olika län	42
6 Korrelations samband mellan styrkan i konjunkturvariationerna och tillväxten i länen	45
7 Index tal för produktiviteten inom industrin för olika regiongrupper efter standardisering för kapitalintensitet, företagsstorlek och befolkningstäthet	53
8 Marginella skattesatser för den statliga inkomstskatten för länen år 1969	69
9 Antal statligt anställda i storstockholmsområdet och övriga landet år 1969	75
10 Anslag inom gruppen investeringar m. m.	76
11 Materielinköp budgetåret 1968/69	81
12 Leverantörer till FMV	89
13 Variationsområdet för den procentuella sysselsättningseffekten i olika regioner	98
14 Storstadsregionernas andel av sysselsättningseffekten	100
15 Variationsområdet för andel av sysselsättningseffekten i olika regioner på grund av resp. myndigheters inköp	100
16 Sysselsättningseffekternas regionala koncentration	100
17 Import	101
18 Input-output-beräkningarnas resultat	105
19 Statens järnvägar: Investeringar och sysselsättningseffekter på grund av investeringsverksamheten i olika regioner budgetåret 1968/69	123
20 Statens vattenfallsverk: Investeringar och sysselsättningseffekter på grund av investeringsverksamheten i olika regioner budgetåret 1968/69	124
21 Televerket: Investeringar och sysselsättningseffekter på grund av investeringsverksamheten i olika regioner budgetåret 1968/69	125

Kartor

1 Sysselsättningseffekterna sammanlagt av de studerade myndigheternas inköp 1968/69 per A-region	85
2 Sysselsättningseffekterna sammanlagt av de studerade myndigheternas inköp 1968/69 i procent av befolkningen per A-region	86
3 Sysselsättningseffekterna sammanlagt av de studerade myndigheternas inköp 1968/69 per län	87

4	Sysselsättningseffekterna sammanlagt av de studerade myndigheternas inköp 1968/69 i procent av befolkningen per län . . .	88
5	De regionala sysselsättningseffekterna 1968/69 på grund av inköpen från FMV: A	90
6	De regionala sysselsättningseffekterna 1968/69 på grund av inköpen från FMV: M	91
7	De regionala sysselsättningseffekterna 1968/69 på grund av inköpen från FMV: F	93
8	De regionala sysselsättningseffekterna 1968/69 på grund av inköpen från FMV: I	95
9	De regionala sysselsättningseffekterna 1968/69 på grund av inköpen från SJ	96
10	De regionala sysselsättningseffekterna 1968/69 på grund av inköpen från SV	97
11	De regionala sysselsättningseffekterna 1968/69 på grund av inköpen från TVT	99
12	Antal sysselsatta (manår) i olika län med underleveranser till PBV 302	109
13	De direkta sysselsättningseffekterna på grund av den statliga byggnadsverksamheten under 1968/69 per A-region	116
14	De direkta sysselsättningseffekterna på grund av den statliga byggnadsverksamheten under 1968/69 per län	117
15	Sysselsättningseffekterna på grund av den statligt finansierade vägbyggnads- och vägunderhållsverksamheten 1968 per A-region	120
16	Sysselsättningseffekterna på grund av den statligt finansierade vägbyggnads- och vägunderhållsverksamheten 1968 per län . .	121
17	Sysselsättningseffekter på grund av vissa statliga investeringar 1968/69	127

Diagram

1	Konjunkturcykler i 2 regioner	29
2	Produktionsstrukturen i en näringsgren	43
3	Produktionsstrukturen i en näringsgren (2 regioner)	44
4	Phillipskurvor för Sverige, 1955–65	51
5	Utbetalningar till försvarets största inhemska leverantörer (genomsnitt 1964/65–1965/66)	92
6	Sysselsättningseffekten hos slutleverantören	107
7	Procentuell fördelning av sysselsättningseffekten hos slutleverantören, hos underleverantörerna och av utbetalningar . .	110
8	Import till PBV 302, 1965–71	111

Underbilagor

1	Befolknings- och sysselsättningsförändringar i länen 1960–1970	133
---	--	-----

2	Regionindelningar	135
3	Konjunkturvariationer i olika län	143
4	Andelen företag med fullt kapacitetsutnyttjande i olika närings- grenar 1964–1971 enligt konjunkturbarometern	173
5	Tidpunkt för konjunkturcykelns topp och botten i olika industrigrenar	182
6	Tabellbilaga	184
7	Enkätformulär (leveransenkäten)	198
8	Resultat av input-output-beräkningarna	206
9	Enkätformulär (Hägglund & Söner)	212
10	Resultat av Hägglund & Söner-enkäten	216
11	Metod för kartläggning av antalet sysselsättningstillfällen som uppkommer vid husbyggnad i den region där huset byggs	220
12	Metod för kartläggning av antalet sysselsättningstillfällen som uppkommer vid vägbyggnads- och vägunderhållsverksamhet i regionen där vägen byggs respektive underhålls	225
13	Kartläggning av de regionala sysselsättningseffekterna på grund av statens vägverks inköp av maskiner m. m. från industrin 1968	232

1.1 *Den regionala utvecklingen*

Den regionala utvecklingen i Sverige under det senaste decenniet kännetecknas bl. a. av betydande regionala folkmängdsförändringar samt av betydande strukturella förändringar i regionernas näringsliv. Folkmängden minskade år 1965–70 i Värmlands, Kopparbergs, Västernorrlands, Jämtlands och Norrbottens län. Antalet förvärvsarbetande inom jordbruk, skogsbruk och fiske minskade under samma period starkt i samtliga län, särskilt starkt i norrlandslänen, Kronobergs, Värmlands och Kopparbergs län. Antalet förvärvsarbetande inom industrin minskade under denna period i samtliga län med undantag av Jämtlands län. Minskningens storlek varierar emellertid mellan länen. Exempelvis i Stockholms och Göteborgs och Bohus län minskade antalet med 16,2 resp. 13,7 %, medan antalet i Kalmar och Uppsala län minskade med 2,3 resp. 2,9 %. Förändringen av antalet sysselsatta inom byggnads- och anläggningsverksamhet varierade i hög grad mellan länen. De största ökningarna återfinns i Uppsala och Hallands län och de största minskningarna i Norrbottens och Jämtlands län. Antalet sysselsatta inom serviceverksamhet ökade under denna period i samtliga län. Ökningen var emellertid olika stor i olika län. Sammanfattningsvis kan sålunda konstateras, att den strukturella förändringen av de olika regionernas näringsliv är olikartad. Denna utveckling belyses i underbilaga 1, där förändringarna i folkmängd, antalet sysselsatta inom jordbruk, skogsbruk och fiske, industri, byggnads- och anläggningsverksamhet samt serviceverksamhet år 1960–65 och år 1965–70 framgår för de olika länen.

En annan aspekt på det ekonomiska förloppet ur regional synvinkel, vilken ej uppmärksamats i lika hög grad som de strukturella förändringarna i regionernas näringsliv, är de konjunkturrella variationerna. Dessa studeras i denna uppsats.

1.2 *Regionalpolitik*

I riksdagsbeslutet år 1970 om den fortsatta regionalpolitiska stödverksamheten anfördes följande: "Till regionalpolitiken hänförs sådana

strävanden som har till syfte att förena ett effektivare resursutnyttjande på kortare och längre sikt samt ökad ekonomisk tillväxt med förbättrad jämvikt i den näringsgeografiska utvecklingen. Härigenom skall regionalpolitiken skapa ökad jämlikhet i ekonomiskt, socialt och kulturellt avseende mellan människor i olika regioner. Detta mål innefattar också ett ansvar för att strukturomvandlingen och den ekonomiska tillväxten sker på ett sådant sätt att de enskilda människornas trygghet värnas. Beredskapspolitiska synpunkter bör också beaktas i det regionalpolitiska arbetet."

Den ekonomiska politiken har under 1960-talet givits en rad inslag i syfte att påverka den regionala utvecklingen. Huvuddelen av dessa ekonomisk-politiska medel har skapats i syfte att påverka den regionala strukturella utvecklingen. Medlen har ofta utformats som kapitalsubventioner vid investeringar inom bestämda regioner med strukturproblem, det s. k. allmänna stödområdet. Exempel på sådana medel är statligt lokaliseringsbidrag, statligt lokaliseringslån och ianspråktagande av investeringsfonder. Subvention av företagens lönekostnader har tidigare ej förekommit, men har tillämpats under de senaste åren i form av utbildningsstöd samt sysselsättningsstöd vid nyanställning inom det s. k. inre stödområdet.

Vidare har flera av de arbetsmarknadspolitiska åtgärderna använts för att motverka strukturella och konjunktorella arbetslöshetsproblem i bestämda regioner. Exempel på sådana åtgärder är allmänna och särskilda beredskapsarbeten, industribeställningar, flyttningsbidrag och inlösen av egna hem.

1.3 Disposition

I kapitel 2 preciseras de olika problemställningar som behandlas i denna uppsats. Som en utgångspunkt införs några grundläggande begrepp. I kapitel 3 studeras först de konjunktorella variationerna i olika regioner. Därefter presenteras några ansatser till förklaring av det regionala konjunkturförloppet. Mot bakgrund härav diskuteras i kapitel 4 de regionala stabiliseringsproblemen bl. a. med utgångspunkt från några enkla ekonomiska modeller. Möjligheterna att använda den statliga budgeten i den regionala stabiliseringspolitiken diskuteras i kapitel 5. Såväl budgetens inkomstsida som dess utgiftssida studeras. I kapitel 6 redovisas resultatet av empiriska studier rörande vissa statliga investerings regionala effekter. Studien omfattar de statliga inköpen från industrin, investeringarna vid vissa affärsverk, den statliga byggnadsverksamheten och de statliga utgifterna för vägbyggnads- och vägunderhålls-verksamhet.

2.1 Inledning

I denna uppsats diskuteras en aspekt på stabiliseringspolitiken som tidigare ej uppmärksammats i någon större utsträckning, nämligen den regionala aspekten. Det stabiliseringspolitiska målet om full sysselsättning har under senare år av statsmakterna givits en regional dimension. En regional differentiering av de stabiliseringspolitiska medlen har emellertid ej diskuterats i någon större utsträckning.

I uppsatsen diskuteras endast en begränsad del av denna problematik. Främst studeras möjligheterna till och effekterna av en regional differentiering av vissa stabiliseringspolitiska medel inom den statliga budgeten. De undersökningar som utförts gäller de regionala sysselsättningseffekterna som orsakas av vissa statliga investeringar. För att klargöra de olika problemställningar som studeras i denna uppsats införs först några grundläggande begrepp.

2.2 Grundläggande begrepp

2.2.1 Struktur och variabler¹

De ekonomiska relationerna i en ekonomi antas kunna beskrivas genom följande ekvationssystem:

$$f_i(X_1 \dots X_m, D_1 \dots D_q, Y_1 \dots Y_p) = 0 \quad i = 1 \dots m$$

Dessa ekvationer benämns i det följande strukturekvationer. Med modell avses en specifikation av ekvationernas form, t. ex. vilka variabler som ingår i de olika ekvationerna. Med struktur avses en bestämd uppsättning strukturekvationer som erhålls då ekvationernas form specificeras och deras konstanter ges numeriska värden. Konstanterna benämns strukturella parametrar. Med strukturell parameter avses ett förhållande som inte

¹ Se: J. Marschak: *Economic Measurement for Policy and Prediction* och T. Koopmans: *Identification Problems in Economic Model Construction*, i Hood-Koopmans: *Studies in Econometric Method*, New York and London 1953. Se även: B Hansen: *Finanspolitikens ekonomiska teori*, Uppsala 1955, L. Johanssen: *Offentlig Økonomikk*, Oslo 1965.

förändras under observationsperioden. Ekvationernas variabler har indelats i tre grupper. Den första består av variablerna $X_1 \dots X_m$ och utgörs av ekonomiska storheter vi önskar förklara, endogena variabler. Den andra $D_1 \dots D_q$ utgörs av variabler vilkas värde bestäms utanför modellen, exogena variabler, och som staten har direkt inflytande över. Dessa variabler benämns i det följande styrvariabler. Exempel på sådana är statliga skattesatser och statliga utgifter av olika slag. Den tredje gruppen variabler $Y_1 \dots Y_p$ utgörs också av variabler vilkas värde bestäms utanför modellen, exogena variabler, men vilka staten inte har direkt inflytande över. Dessa variabler benämns i det följande exogena variabler.

2.2.2 Kausal ordning¹

Sambanden mellan de olika endogena variablerna framgår inte av det ovanstående ekvationssystemet. Modellens kausala ordning framgår då ekvationssystemets ekvationer och endogena variabler ställs upp i kausal ordning. Systemets ekvationer och endogena variabler delas då upp i delgrupper av olika ordning. En delgrupp av ordningen 0 är en grupp ekvationer som uppfyller villkoret att omfatta ett så litet antal ekvationer som möjligt, där antalet endogena variabler är lika med antalet ekvationer. En delgrupp av 1:a ordningen karakteriseras av att den innehåller ett antal ekvationer, som dels är så litet som möjligt och dels är lika med antalet sådana endogena variabler, som inte förekommer i någon delgrupp av 0:te ordningen, samt en eller flera endogena variabler som ingår i delgrupper av 0:te ordningen. På motsvarande sätt definieras uttrycken delgrupper av 2:a och högre ordningar.

De endogena variablerna i en delgrupp (B) av en viss ordning (k) sägs vara direkt kausalt beroende av de endogena variablerna i en delgrupp (A) av närmast lägre ordning (k-1) om åtminstone en endogen variabel i A ingår i B. Det högsta möjliga antalet delgrupper är lika med antalet ekvationer i modellen. Då antalet delgrupper är lika med antalet ekvationer i ekvationssystemet har vi ett rent rekursivt system. Då endast en delgrupp finns är systemet rent interdependent. I övriga fall är systemet blandat interdependent-rekursivt.

Detta sätt att härleda den kausala strukturen kan illustreras med utgångspunkt från ett enkelt linjärt ekvationssystem.²

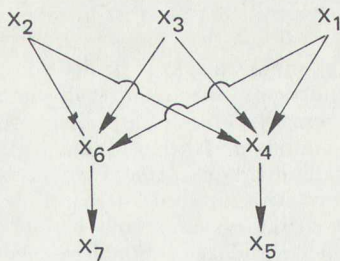
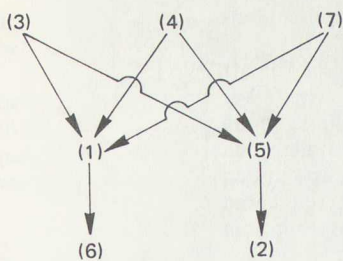
$$\begin{array}{llll}
 (1) & a_{11}X_1 + a_{12}X_2 + a_{13}X_3 & + a_{16}X_6 & = a_{10} \\
 (2) & & + a_{24}X_4 + a_{25}X_5 & = a_{20} \\
 (3) & a_{32}X_2 & & = a_{30} \\
 (4) & & a_{43}X_3 & = a_{40} \\
 (5) & a_{51}X_1 + a_{52}X_2 + a_{53}X_3 + a_{54}X_4 & & = a_{50} \\
 (6) & & a_{66}X_6 + a_{67}X_7 & = a_{60} \\
 (7) & a_{71}X_1 & & = a_{70}
 \end{array}$$

Det kan visas, att det finns tre kompletta delgrupper av 0:te ordningen: (3) och variabel X_2 , (4) och variabel X_3 , samt (7) och variabel X_1 . Det finns två kompletta delgrupper av 1:a ordningen (1) och variabel X_6 , samt (5) och variabel X_4 . Slutligen finns det två kompletta delgrupper av 2:a ordningen: (2) och variabel X_5 samt (6) och variabel X_7 .

Kausalordningen för ekvationssystemets ekvationer och variabler kan återges på följande sätt:

¹ Se: H. Simon: Causal Ordering and Identifiability, i Hood-Koopmans: Studies in Econometric Method, New York och London 1953.

² Hood-Koopmans: Studies in Econometric Method, s. 60, New York och London 1953.

Genom att ett ekvationssystem på detta sätt ges en kausal ordning framgår den mest rationella lösningsordningen av systemet. Vidare framgår hur en störning, t. ex. genom en förändring av värdet på en exogen variabel, fortplantas i systemet.

2.2.3 Specificering av variabler och ekvationer

I modeller av ovan angivet slag studeras i allmänhet nationella storheter som t. ex. den totala sysselsättningen i ekonomin och den nationella prisstegringen. I sådana modeller bortses från att en ekonomi består av ett antal olika regioner och näringsgrenar. Om hänsyn tas till detta kan en ekonomi beskrivas på följande sätt:

$$f_i(x_{1rn} \dots x_{l rn} \dots x_{m rn}, d_{111} \dots d_{jrn} \dots d_{qst}, y_{111} \dots y_{k rn} \dots y_{pst}) = 0 \quad i = 1 \dots m \cdot s \cdot t$$

x_l = endogen variabel	l	$= 1 \dots m$
d_j = styrvariabel	j	$= 1 \dots q$
y_k = exogen variabel	k	$= 1 \dots p$
r = region	r	$= 1 \dots s$
n = näringsgren	n	$= 1 \dots t$

De olika variablerna är här specificerade till region och näringsgren. I de fall det gäller för varje strukturekvation att samtliga ingående endogena variabler har samma regionindex resp. samma näringsgrensindex kan strukturekvationerna indexeras på samma sätt som de endogena variablerna. Indexeringen av styrvariablerna (jrn) och de exogena variablerna (k rn) är ett förkortat sätt att ange samtliga möjliga kombinationer mellan slag av variabel, region och näringsgren.

2.2.4 Aggregering och reducerad form

Den ovan redovisade modellen beskriver ekonomins struktur i mycket detaljerad form. På grund av bristen på data måste man i praktiken vid ekonomisk analys använda mer aggregerade modeller. Aggregeringen avser både ekvationer och variabler.² Vid aggregering är det viktigt att den aggregerade formens grad av autonomi beaktas. Haavelmo¹ definierar graden av autonomi hos en relation som kvoten mellan den klass av strukturer, som uppfyller relationens villkor, och den totala klassen av alla möjliga strukturer. Graden av autonomi anger således hur oberoende ett visst ekonomiskt samband är av förändringar av den underliggande strukturen. När de olika strukturekvationerna aggregeras till samband för

¹ T. Haavelmo: The Probability Approach in Econometrics, Econometrica Supplement 12, 1944. Se även: B. C. Ysander: Tre teorikriterier och deras tillämpning på nationalekonomisk metodik, memorandum 23, Nationalekonomiska institutionen vid Göteborgs universitet, Göteborg 1972.

² Värden på de endogena variabler som uttrycker kvantiteter kan skrivas som värden för näringsgrenar, regioner och hela ekonomin på följande sätt:

regioner och näringsgrenar är det av stort intresse att känna sambandens grad av autonomi.

Kunskap om en ekonomis struktur är ett viktigt hjälpmedel för att bästa möjliga ekonomisk-politiska beslut skall kunna fattas. I vissa fall är emellertid kunskap om strukturen inte lika nödvändig, nämligen då strukturen inte har ändrats under den gångna observationsperioden och inte väntas ändras under den kommande. I sådana fall är kunskap om den reducerade formen av strukturekvationerna tillräcklig. Med reducerad form avses ett från strukturekvationerna härlett ekvationssystem som uttrycker samband mellan endogena variabler och styrvariabler.

2.2.5 Dynamiska strukturer

I ekonomisk teori skiljer man mellan statisk och dynamisk teori. Med statisk teori förstås, att analysen enbart avser ekonomiska samband mellan variabler, som är daterade till en och samma tidsperiod. Om analysen även avser ekonomiska samband mellan variabler, som är daterade till olika tidsperioder, talas om dynamisk teori.

I många fall är man vid ekonomisk analys intresserad av att kunna förutsäga värdet av en endogen variabel över tiden. I den tidigare diskuterade modellen kan förändringar av de endogena variablerna orsakas av förändringar i styrvariabler eller exogena variabler. Även slumpvisa störningar kan påverka de endogena variablerna. Denna bild av orsakerna till förändringarna av de endogena variablerna är emellertid ej tillfyllest. En annan orsak kan vara de dynamiska relationerna i modellen. En struktur som medger variationer i de endogena variablerna över tiden även om styrvariabler, exogena variabler och de strukturella parametrarna

$$X_{ln} = \sum_{r=1}^s x_{lrn} \quad n = 1 \dots t$$

$$X_{lr} = \sum_{n=1}^t x_{lrn} \quad r = 1 \dots s$$

$$\bar{X}_l = \sum_{n=1}^t \sum_{r=1}^s x_{lrn} \quad (\bar{X}_l = \text{värde för hela ekonomin})$$

Värdena på de endogena variabler som ej uttrycker kvantiteter kan inte skrivas på detta sätt. Exempel på sådana värden är priser och arbetslöshetsprocent. Värden på sådana endogena variabler för näringsgrenar, regioner och hela ekonomin kan erhållas som vägd medeltal på följande sätt:

$$X_{ln} = \sum_{r=1}^s w_{rn} \cdot x_{lrn} \quad n = 1 \dots t$$

$$X_{lr} = \sum_{n=1}^t w_{rn} \cdot x_{lrn} \quad r = 1 \dots s$$

$$\bar{X}_l = \sum_{n=1}^t w_n \cdot X_{ln}$$

$$\bar{X}_l = \sum_{r=1}^s w_r \cdot X_{lr}$$

$$\sum_{r=1}^s w_{rn} = 1$$

$$\sum_{n=1}^t w_{rn} = 1$$

$$\sum_{n=1}^t w_n = 1$$

$$\sum_{r=1}^s w_r = 1$$

I vissa fall kan dessa endogena variablers värde vara lika i samtliga regioner eller i samtliga näringsgrenar. Detta kan betecknas på följande sätt:

$$x_{ljn} = x_{lin} = x_{lon}$$

$$x_{lrj} = x_{lri} = x_{lro}$$

är konstanta samt om det ej existerar några slumpmässiga störningar benämns en dynamisk struktur.

I en dynamisk modell är tidsperspektivet avgörande för vad som betecknas som en strukturell parameter och som en endogen variabel. Ett förhållande som i ett kort tidsperspektiv betecknas som en strukturell parameter kan i ett långt tidsperspektiv betecknas som en endogen variabel. Detta gäller t. ex. näringslivsstrukturen i en region.

2.2.6 Målformuleringar

Ett ekonomiskt mål kan i en modell uttryckas som en restriktion lagd på en endogen variabel, t. ex. att den skall anta ett bestämt värde. Endogena variabler som utgör ekonomiska mål benämns i det följande målvariabler. Målet för den ekonomiska politiken kan också formuleras som ett maximeringsproblem. Målet är då att vissa endogena variabler skall anta sådana värden att en politiskt bestämd målfunktion skall uppnå sitt maximala värde.

Vid tillämpning av en modell av tidigare diskuterat slag kan målvariablerna vara nationella variabler, regionala variabler, näringsgrensvariabler eller variabler som både är bestämda till näringsgren och region. En målfunktion (T) med nationella variabler får följande allmänna form:

$$T = T(X_1 \dots X_k)$$

En målfunktion med regionala variabler får följande form:

$$T = T(X_{1r} \dots X_{kr}) \quad r = 1 \dots s$$

2.3 Problem

2.3.1 Regionala konjunkturvariationer

Den första problemställningen som studeras i denna uppsats är huruvida det föreligger några regionala skillnader i konjunkturutvecklingen. För variablerna: arbetslöshet, lediga platser per arbetslös och inkomster jämförs utvecklingen över tiden mellan olika regioner. Härvid bortses från den trend- och säsongmässiga utvecklingen. Betydande regionala skillnader konstateras.

I den tidigare diskuterade modellens termer avser således studien en tidsmässig jämförelse mellan regionalt aggregerade värden för vissa endogena variabler.

Dessa studier redovisas i kapitel 3, avsnitt 1—4.

2.3.2 Orsaker till regionala konjunkturvariationer

Mot bakgrund av de konstaterade regionala skillnaderna i konjunkturutvecklingen diskuteras olika tänkbara orsaker härtill.

En första hypotes som härvid kan uppställas är att skillnaderna beror på regionala skillnader i näringsgrenssammansättningen. De grundläggande hypoteserna är därvid att de konjunkturrella variationernas storlek och tidsmässiga placering skiljer sig mellan de olika näringsgrenarna, men ej mellan de olika enheterna inom respektive näringsgren.

Med utgångspunkt från den tidigare diskuterade modellen kan denna hypotes sägas innebära, att alla relevanta kausala samband är lika hos en näringsgrens olika enheter. En aggregering av ekvationer och variabler till

näringsgrenar har därför i detta fall en högre grad av autonomi än en aggregering till regioner.

De regionala skillnaderna i näringsgrenssammansättningen återspeglas i den tidigare diskuterade modellen genom de strukturella parametrarna. Skillnaden i konjunkturutvecklingen mellan de olika näringsgrenarna återges genom olika stora variationer i exogena och endogena variabler. Näringslivsstrukturen kan återges i mer eller mindre aggregerad form. I denna uppsats används en näringsgrensindelning omfattande 28 näringsgrenar. Frågan om i hur hög grad konjunkturvariationerna i en region är regionalt betingade, dvs. beroende av variationer i exogena variabler i regionen, och ej av variationer i exogena variabler i övriga regioner, kan besvaras då man känner modellens kausala struktur. I uppsatsen diskuteras de ekonomiska sambanden mellan regioner med utgångspunkt från en enkel ekonomisk modell med interregional handel.

Ett försök att testa denna hypotes görs i kapitel 3 avsnitt 5.2.

En andra hypotes, som kan uppställas, är att skillnaderna i den regionala konjunkturutvecklingen beror på att de konjunkturrella variationernas storlek och tidsmässiga placering skiljer sig mellan de olika regionerna, men ej mellan enheter inom olika näringsgrenar i samma region.

Med utgångspunkt från modellen kan denna hypotes sägas innebära, att alla relevanta kausala samband är lika hos en regions olika enheter. En aggregering av ekvationer och variabler till regioner har i detta fall en högre grad av autonomi än en aggregering till näringsgrenar. Denna hypotes provas emellertid ej i denna uppsats.

En annan tänkbar orsak till de regionala skillnaderna i konjunkturutvecklingen är att variationerna i styrvariablerna skiljer sig mellan de olika regionerna. Denna fråga diskuteras i kapitel 3, avsnitt 5.4. Syftet med de undersökningar som presenteras i denna uppsats är just att kartlägga de regionala sysselsättningseffekterna som orsakas av vissa stabiliseringspolitiska medel, nämligen vissa statliga investeringar.

De hypoteser rörande orsakerna till de regionala skillnaderna i konjunkturutvecklingen som hittills presenterats har utgått från ett statistiskt betraktelsesätt. Om ett dynamiskt synsätt tillämpas kan en tänkbar orsak vara att de dynamiska sambanden skiljer sig mellan olika regioner. Denna hypotes studeras emellertid ej i denna uppsats.¹

2.3.3 Regionalt selektiva medel

De ekonomisk-politiska medlen, styrvariablerna, specificeras i modellen till region och näringsgren. Vissa styrvariabler kan ha samma värde i samtliga regioner de förekommer, medan andra har regionalt differentierade värden. Det finns i detta sammanhang anledning att något beröra den begreppsmässiga skillnaden mellan ett generellt och ett regionalt

¹ För en tillämpning av denna ansats se: J. Airov: The Construction of Interregional Business Cycle Models i H. W. Richardsson: Regional Economics A Reader, London 1970. Å. E. Andersson: Storstadsproblematiken, kap. 6 i Regional-ekonomisk utveckling, SOU 1970: 15, Stockholm.

selektivt medel.¹ Ett första sätt att skilja ett regionalt selektivt medel från ett generellt kan vara följande:²

$$D_{ji} \neq D_{jj}$$

$$D_{jr} = \text{styrvariabel } j \text{ i region } r$$

$$\frac{d X_{li}}{d D_{ji}} > k_1$$

$$X_{lr} = \text{endogena variabeln } l \text{ i region } r$$

$$\frac{d X_{lr}}{d D_{ji}} < k_2 \quad r \neq i$$

$$k_1, k_2 = \text{konstanter}$$

$$k_1 \text{ "mycket" större än } k_2$$

Styrvariabeln har här regionalt differentierade värden. Vid en förändring av styrvariabelns värde i en viss region återfinns en "stor" del av den totala effekten i denna region. Ett andra sätt att skilja ett regionalt selektivt medel från ett generellt kan vara följande:

$$D_{ji} = D_{jj} = D_{jo}$$

$$\frac{d X_{lj}}{d D_{jo}} > k_1$$

$$k_1, k_2 = \text{konstanter}$$

$$\frac{d X_{lr}}{d D_{jo}} < k_2 \quad r \neq j$$

$$k_1 \text{ "mycket" större än } k_2$$

Styrvariabeln har här samma värde i samtliga regioner. Vid en lika stor förändring av variabelns värde i samtliga regioner erhålls regionalt differentierade effekter. Ett medels regionala selektivitet i enlighet med någon av de här diskuterade distinktionerna kan bedömas då man känner modellens kausala struktur.

2.3.4 Stabiliseringspolitiska mål

Mot bakgrund av de regionala skillnaderna i konjunkturutvecklingen diskuteras de regionala stabiliseringsproblemen. Den första aspekten som uppmärksammas är de ekonomisk-politiska målens utformning vad gäller regionala förhållanden. Som tidigare framhållits kan målen avse både nationella och regionala målvariabler. Dessa frågor diskuteras i kapitel 4, avsnitten 2 och 5.2.

En fråga som diskuteras i detta sammanhang är om målfunktionens maximala värde kan antas förändras om ett villkor om sysselsättningens regionala fördelning fogas till den nationella målvariabeln sysselsättning.

Vissa ekonomisk-politiska mål står i konflikt med varandra i den meningen att de inte samtidigt kan uppfyllas till fullo. Ett välkänt

¹ Jfr E. Lundberg-A. Wibble: "Nymerkantilism" och selektiv ekonomisk politik i Lundberg-Backelin (red): Ekonomisk politik i omvandling, Stockholm 1970.

² Jfr L. Johanssen: Offentlig Økonomikk, sid. 12. Oslo 1965.

exempel på detta är konflikten mellan målen om full sysselsättning och stabil prisnivå. I kapitel 4, avsnitt 3.2 diskuteras huruvida målfunktionens maximala värde kan antas öka då olika nationella styrvariabler differentieras regionalt. Frågan är här om en ökad sysselsättning vid en given prisstegringstakt skall kunna erhållas genom att ett ökat antal ekonomisk-politiska medel erhålls vid en regional differentiering av de nationella medlen.

2.3.5 Regional stabiliseringspolitik och ekonomisk tillväxt

Regional stabiliseringspolitik definieras i uppsatsen som förändringar i regionalt differentierade styrvariabler, som vidtas för att motverka de konjunkturella variationerna i bestämda regioner.

I kapitel 4, avsnitt 3.3 diskuteras hur en regional stabiliseringspolitik kan tänkas påverka produktionstillväxten i ekonomin. Denna frågeställning kan diskuteras dels med utgångspunkt från en statisk modell, dels med utgångspunkt från en dynamisk modell.

I det förra fallet antas kapitalets storlek, sammansättning och regionala fördelning vara given och ej påverkas av en regional stabiliseringspolitik. Problemställningen gäller då hur man genom en regional stabiliseringspolitik påverkar resursutnyttjandet i de olika regionerna och den produktionsmässiga effektiviteten i arbetskraftens regionala fördelning.

Då frågeställningen diskuteras med utgångspunkt från en dynamisk modell antas kapitalets storlek, sammansättning och regionala fördelning påverkas av en regional stabiliseringspolitik. Påverkan kan antingen ta formen att en förändring erhålls eller att den förhindras. Problemställningen i detta fall gäller hur man genom en regional stabiliseringspolitik påverkar resursutnyttjandet i de olika regionerna och den produktionsmässiga effektiviteten i den regionala resursallokeringen. Endast en begränsad del av denna problematik diskuteras emellertid.

2.3.6 Regionala effekter av stabiliseringspolitiska medel

Diskussionen om de regionala stabiliseringsproblemen bildar utgångspunkt för undersökningen av möjligheterna att använda den statliga budgeten i den regionala stabiliseringspolitiken. Den första delen av undersökningen avser en kartläggning av de regionala sysselsättningseffekterna på grund av de statliga inköpen från industrin. Kartläggningen kan med utgångspunkt från den tidigare diskuterade modellen sägas ha följande omfattning:

$$\frac{\Delta X_{jr}}{\Delta \bar{D}_i} \quad r = 1 \dots s$$

X_{jr} = endogena variabeln
sysselsättning i region r

$\bar{D}_i$ = styrvariabeln statliga inköp
från industrin
(nationellt värde)

Kartläggningen omfattar dock endast sysselsättningseffekterna hos leverantörerna och deras underleverantörer.

Vidare har de regionala sysselsättningseffekterna på grund av en statlig, större materielbeställning till en viss region studerats. Kartläggningens omfattning kan uttryckas på följande sätt:

$$\frac{\Delta X_{jr}}{\Delta d_{abc}} \quad r = 1 \dots s \quad d_{abc} = \text{styrvariabeln statliga inköp från industri c i region b}$$

Denna kartläggning omfattar emellertid enbart sysselsättningseffekterna hos leverantören och hos större delen av underleverantörerna i två led.

Den övriga delen av undersökningen avser en kartläggning av de regionala sysselsättningseffekterna på grund av den statliga byggnads- och anläggningsverksamheten samt den statligt finansierade vägbyggnads- och vägunderhållsverksamheten. Kartläggningarnas omfattning kan återges på följande sätt:

$$\frac{\Delta X_{jr}}{\Delta d_{arn}} \quad r = 1 \dots s \quad n = \text{husbyggnadsverksamhet, anläggningsverksamhet, vägbyggnadsverksamhet och vägunderhållsverksamhet}$$

Dessa undersökningar är mer begränsade till sin omfattning. Kartläggningen avseende den statliga byggnads- och anläggningsverksamheten omfattar de sysselsättningseffekter som uppkommer hos entreprenadföretaget och hos underentreprenadföretag i regionen där huset byggs respektive anläggningen utförs. Kartläggningen avseende vägbyggnads- och vägunderhållsverksamhet omfattar dessutom de sysselsättningseffekter som uppkommer hos materialleverantörer i regionen där vägen byggs respektive underhålls.

De i detta avsnitt diskuterade undersökningarna redovisas i kapitel 6.

3.1 Inledning

Den ekonomiska utvecklingen brukar delas upp i trendmässiga, konjunkturrella och säsongmässiga förändringar. Efterkrigstidens ekonomiska utveckling utmärks bl. a. av att konjunkturförändringarna i ekonomier av Sveriges typ vad gäller bruttonationalprodukten i allmänhet endast tar sig uttryck som variationer i tillväxttakten och sällan som absoluta nedgångar. Konjunkturförändringarna kännetecknas vidare av variationer i inflationstakt och grad av full sysselsättning. De flesta analyser av konjunkturförändringar hänför sig till det nationella eller det internationella planet. Nationen är härvid den minsta ekonomiska enheten, och betraktas således som ett från konjunktursynpunkt homogent område. Den ekonomiska politikens verkningar analyseras likaså i de flesta fall på det nationella planet. Exempelvis studeras olika ekonomisk-politiska åtgärders effekter på nationella storheter som investeringar, produktion och sysselsättning. I analyser av detta slag uppmärksammas i många fall konjunkturutvecklingen i olika näringsgrenar, medan man bortser från det förhållandet, att en nation är sammansatt av regioner, som kan ha olika konjunkturutveckling. Vidare bortses från att den ekonomiska politikens verkningar kan ha olika effekter i olika regioner.

I detta kapitel studeras konjunkturutvecklingen i olika regioner perioden 1960–1971. Vidare diskuteras tänkbara orsaker till att konjunkturutvecklingen skiljer sig mellan olika regioner.

3.2 Konjunkturmått

Konjunkturutvecklingen i en ekonomi beskrivs ofta genom att man anger graden av resursutnyttjande vid olika tidpunkter. Graden av resursutnyttjande avspeglas i produktionsutvecklingen. Bruttonationalproduktens förändring kan således betraktas som ett sammanfattande mått på konjunkturutvecklingen för en nation.

Ett annat sammanfattande mått på konjunkturutvecklingen är nationalinkomstens förändring. Då man använder mått av nämnda slag för att

beskriva konjunkturutvecklingen, bör man eliminera de säsong- och trendmässiga variationerna, för att konjunkturvariationerna skall framstå mer renodlade. Vidare är det oftast inte tillfyllest att ange årsdata för det använda måttet, utan en redovisning av kvartals- eller månadsdata är mer lämplig. Då man söker beskriva konjunkturutvecklingen i olika regioner, är möjligheterna att använda olika konjunkturmått begränsade på grund av brist på regionala data för de olika måtten. Av de ovannämnda måtten, bruttonationalprodukten och nationalinkomsten, kan exempelvis endast det sistnämnda ges en regional motsvarighet.

Till grund för uppskattningen av den regionala fördelningen av nationalinkomsten ligger taxeringen till statlig och kommunal inkomstskatt. Det bör emellertid uppmärksammas att det inkomstbegrepp som används i denna statistik är ett taxeringstekniskt begrepp, vilket på vissa punkter ej motsvarar nationalinkomstbegreppet. Inkomsterna redovisas i statistiken fördelade på fyra inkomst kategorier, nämligen fysiska personer m. fl., svenska aktiebolag m. fl., svenska ekonomiska föreningar m. fl. och ideella föreningar. I statistiken används följande inkomstbegrepp: sammanräknad nettoinkomst, taxerad inkomst och beskattningsbar inkomst. Den sammanräknade nettoinkomsten består av summa inkomster från samtliga förvärvskällor med avdrag för utgifter för inkomstens förvärvande samt medgivet allmänt avdrag för underskott i förvärvskälla. Den taxerade inkomsten erhålls genom att nettoinkomsten minskas med andra allmänna avdrag än ovannämnda avdrag. Genom att minska den taxerade inkomsten med ortsavdrag och avdrag för nedsatt skatteförmåga erhålls den beskattningsbara inkomsten. (Fr. o. m. inkomståret 1971 gäller andra regler för beräkning av taxerad och beskattningsbar inkomst på grund av omläggning av skattesystemet). För andra kategorier än fysiska personer gäller, att skillnaden mellan den taxerade nettoinkomsten och bruttoinkomsten kan vara betydande på grund av möjligheterna till reglering av nettoinkomsten genom avskrivningar o. d. Då taxeringsstatistiken används för att studera inkomstutvecklingen under olika tidsperioder bör uppmärksammas, att förändrade skatteregler kan ge upphov till förändrade taxerade inkomster. Vidare bör uppmärksammas att inkomster för inkomsttagare, vars inkomster faller under "skattestrecket" inte redovisas. "Skattestrecket" kan ha förändrats under undersökningsperioden. Då taxeringsstatistiken används för regionala jämförelser tillkommer vissa ytterligare problem. Ett problem är att inkomsttagarnas arbetsställen och bostadsorter kan vara belägna i olika regioner. Den taxerade inkomsten för fysiska personer, hänförs till mantalsskrivningsorten. Vid en finmaskig regionindelning blir detta problem starkt framträdande, medan problemet torde vara av marginell karaktär vid en grov regionindelning. Taxeringsstatistikens uppgifter om den regionala fördelningen av inkomsterna bygger på inkomsttagarnas regionala fördelning den första november året före inkomståret. En region som under inkomståret erfarit nettoinflyttning med en åtföljande ökning av inkomsterna kommer således ej att tillgodoräknas denna inkomstökning under inkomståret. För företagen gäller enligt kommunalskattelagen, att inkomsten skall uppdelas så, att "fem procent eller där omständigheterna därtill föranleda, högre procent

i kommun, där huvudkontor funnits, samt i övrigt i de kommuner, där fast driftställe begagnats, efter ty som kan finnas skäligt med hänsyn till inom varje kommun tillverkade varors värde, handelsomsättningens storlek, antalet där sysselsatta arbetare eller annat förhållande, som kan tjäna till grund för bedömande av den inkomst, som kan anses hava åtnjutits inom kommunen.” (Kommunalskattelagen 58 §).

Ovannämnda exempel på problem visar att en viss försiktighet bör iakttagas vid regionala inkomstjämförelser. Skattetaxeringarna är emellertid den enda datakällan rörande inkomster som finns att tillgå. I det följande redovisas en beräkning av konjunkturvariationerna för olika län med utgångspunkt från sammanräknade nettoinkomster för fysiska personer enligt förordningen om statlig inkomstskatt och den taxerade inkomsten för övriga skattskyldiga enligt kommunalskattelagen.

En annan möjlighet att studera konjunkturutvecklingen är att registrera utvecklingen på arbetsmarknaden. Förändringarna av arbetslösheten och antalet lediga platser i olika regioner kan ge en bild av konjunkturutvecklingen. För utvecklingen på arbetsmarknaden kan det i många fall vara svårt att skilja de konjunkturrella förändringarna från de säsongsmässiga och de strukturella.

I arbetsmarknadsstatistiken registreras till arbetsförmedlingen anmälda arbetslösa och lediga platser varje månad. I denna statistik registreras emellertid inte samtliga arbetslösa. De arbetslöshetsförsäkrade arbetslösa registreras i total omfattning, medan de icke arbetslöshetsförsäkrade arbetslösa ej torde registreras i samma omfattning. Sålunda registreras i de av statistiska centralbyrån företagna arbetskraftsundersökningarna, vilka utförs som enkätundersökningar, i allmänhet en högre arbetslöshet än den, som registreras hos arbetsförmedlingarna. Registreringen av de lediga platserna torde ej heller vara total. Vid jämförelser över tiden av arbetsmarknadsutvecklingen bör ändrade förutsättningar och ändrade redovisningsgrunder för statistiken uppmärksammas. Vid regionala jämförelser minskar betydelsen av sådana ändrade förutsättningar, om dessa påverkar samtliga regioner i lika hög grad. Detta kan emellertid ej förutsättas på förhand. Vid regionala jämförelser tillkommer dessutom vissa ytterligare problem. Som exempel kan anföras, att anslutningarna till arbetslöshetskassorna varierar för de olika yrkesområdena. I en region med större andel icke arbetslöshetsförsäkrade är anmälningsbenägenheten sannolikt mindre. Vidare kan närheten till arbetsförmedlingen ha en viss betydelse. Detta kan medföra att personer i glesbygder har en lägre anmälningsbenägenhet. Denna kan även variera mellan regioner på grund av den strukturella arbetslöshetens och förvärvsintensitetens storlek i regionerna.

Då syftet är att jämföra konjunkturutvecklingen för olika regioner torde arbetsmarknadsstatistiken med ovanstående reservationer kunna utnyttjas. I det följande redovisas beräkningar av konjunkturvariationerna för olika län med utgångspunkt från arbetslösheten i andel av folkmängden och antalet lediga platser per arbetslös. På grund av att arbetskraftsundersökningarna utförs som nationella stickprovsundersökningar har arbetsmarknadsverkets statistik använts i denna undersökning. För att erhålla en mer fullständig bild av läget på arbetsmarknaden torde

förutom antalet lediga platser och arbetslösa även antalet sysselsatta med beredskapsarbeten och personer under omskolning böra beaktas.

3.3 Regionindelning

3.3.1 Allmänt

Ett viktigt moment vid ekonomisk analys av den regionala utvecklingen är valet av regionindelning. Olika principer kan tillämpas för indelning av ett område i regioner. Vid val av regionindelning för en viss undersökning bör man således klargöra principerna för eller syftena med olika tänkbara regionindelningar. I det följande diskuteras några olika regionbegrepp.

3.3.2 Den homogena regionen (H-regionen)

Med en homogen region avses ett enhetligt område. Enhetligheten kan gälla en enda egenskap, t. ex. bebyggelseformen. Enhetligheten kan även gälla en rad samhörande element eller egenskaper, t. ex. näringsgeografiska faktorer. En intressant egenskap enligt vilken olika områden kan klassificeras till olika homogenitetsklasser är agglomerationsgraden. Med agglomeration avses en bebyggelseform med byggnaderna koncentrerade till ett mindre område i motsats till spridd bebyggelse. Ju mer koncentrerad bebyggelsen är desto större är agglomerationsgraden. Agglomerationsgraden är intressant vid ekonomisk analys på grund av de s. k. agglomerationsfaktorerna. Agglomerationsfaktorer definieras som regionala externa produktionsfaktorer, dvs. regionalt bundna produktionsfaktorer, vilka företagen inte betalar för eller betalats för, och som efter lokaliseringen inte utgör handlingsparametrar för företagen.¹

Då förekomsten av externa faktorer ofta samvarierar med agglomerationsgraden, har denna kommit att användas som ett index för förekomsten av dessa faktorer.

3.3.3 Den centrerade regionen

En centrerad region omfattar dels en ort som i något avseende fungerar som serviceort för sin egen och den omgivande traktens befolkning, dels det område, vars invånare har orten som sin serviceort. Orten benämns centralort. Centralorten har s. k. centrala funktioner t. ex. offentlig service, varuhandel, m. m. Det område inom vilket en central funktion i orten dominerar över samma centrala funktion i varje annan ort kallas en orts omland. Olika centrala funktioner har olika behov av befolkningsunderlag för drift i ekonomisk skala. En orts omland varierar således för olika funktioner.

Arbetsmarknadsstyrelsens A-regioner är exempel på centrerade regioner, där centralorten och dess omland skall ge det underlag som behövs för servicenäringarna i centralorten. A-regionen skall även kunna användas för bedömningar rörande den lokala arbetskraftsbalansen och

¹ Se t. ex. G. Guteland: Regionala Produktionsbetingelser i Sverige. Stencil. Stockholm 1967.

omfattar därför det område, vars invånare pendlar i huvudsak till områdets egen centralort. A-regionen kan betraktas som en mer eller mindre sluten arbetsmarknad. Omlandets omfattning är inte konstant, utan förändras bl. a. beroende på kommunikationsteknikens utveckling. Sverige är indelat i 70 A-regioner (se underbilaga 2).

3.3.4 Den administrativa regionen

En administrativ region omfattar det område som utgör en administrativ enhets verksamhetsområde. Exempel på en administrativ regionindelning är länsindelningen.

3.3.5 Val av regionindelning

I detta sammanhang bör det vara lämpligt att använda A-regionindelningen med hänsyn till att denna söker avgränsa regionala arbetsmarknader. Det kan vidare vara lämpligt att klassificera de olika A-regionerna efter vilken näringsgren som dominerar eller efter det regionala befolkningsunderlagets storlek. Möjligheterna att använda dessa regionindelningar är emellertid begränsade på grund av brist på data för de tidigare diskuterade konjunkturmått. Taxeringsstatistiken över inkomstutvecklingen redovisas numera enligt både A-regionindelningen och länsindelningen. Redovisningen enligt den förra indelningen förekommer dock endast för taxeringsåren 1970 och 1971. Arbetsmarknadsstatistiken redovisas enligt A-regionindelningen. Denna har dock ändrats i väsentlig utsträckning under undersökningsperioden. I denna undersökning har därför länsindelningen valts som regionindelning. Nackdelen med länsindelningen är att den utgör en administrativ indelning utan nära anknytning till näringsgeografiska och andra ekonomiska förhållanden.

3.4 Konjunkturutvecklingen

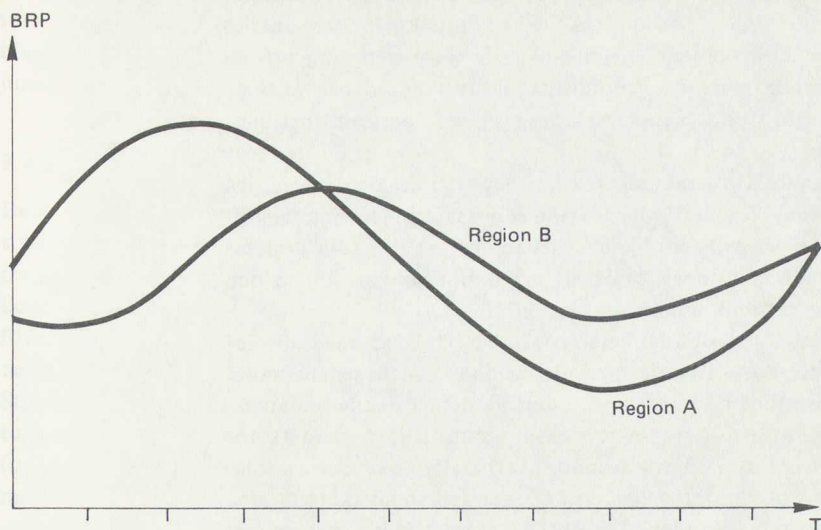
3.4.1 Allmänna aspekter

Konjunkturutvecklingen i olika regioner kan skilja sig åt på olika sätt. Konjunkturcykelns längd, dess amplitud och tidpunkterna för dess maximum och minimum kan variera. Detta åskådliggörs i nedanstående diagram.

I det följande undersöks konjunkturcykelns amplitud och den tidsmässiga förläggningen av konjunkturcykelns maximum och minimum.

Konjunkturutvecklingen i länen mäts i denna undersökning genom utvecklingen av nettoinkomsterna, arbetslösheten i andel av länets folkmängd och antalet lediga platser per arbetslös. För de två sistnämnda måtten har månadsvisa uppgifter använts och för det förstnämnda årsvisa uppgifter. En annan möjlighet att mäta konjunkturutvecklingen är att relatera arbetslösheten till länets förvärvsarbetande befolkning. Uppgifter rörande den förvärvsarbetande befolkningens storlek i olika län redovisas i folk- och bostadsräkningarna, som utförs vart femte år. På grund av avsaknaden av årsvisa uppgifter rörande den förvärvsarbetande befolkningens storlek har detta mått ej kunnat tillämpas.

Diagram 1 Konjunkturcykler i 2 regioner

3.4.2 Beräkningsmetoder

Ekonomiska korttidsserier kan, som tidigare framhållits, delas upp i olika komponenter. Vanligtvis brukar den långsiktiga trenden, den cykliska konjunktur rörelsen, säsongvariationen med perioden 12 månader samt den slumpmässiga komponenten särskiljas. För att de konjunkturrella variationerna i den ekonomiska utvecklingen skall kunna studeras renodlade bör således de övriga komponenterna elimineras.

En säsongvariation brukar enklast definieras som den variation i en ekonomisk tidsserie som har perioden 12 månader. Denna variation sammanhänger direkt eller indirekt med en mängd olika exogena faktorer som på något sätt har med årstidsvariationen att göra. Ett antal säsongrensningssjärfaranden har utvecklats.¹ I denna undersökning har konjunkturinstitutets säsongrensningssjärfaranden använts.² Detta program medger val mellan additiv och multiplikativ säsongrensning samt mellan rörlig och fast säsongkomponent. Vidare kan olika antal tidpunkter ingå i det glidande genomsnittet. Den multiplikativa modellen brukar användas då säsongsvängningarnas storlek är direkt proportionell mot seriens nivå, förutsatt att nivån nämnvärt varierar, medan den additiva modellen brukar användas i övriga fall. För konjunkturmåttet arbetslösa i andel av befolkningen har en additiv säsongrensning med rörlig säsongkomponent

¹ För en översikt se:

C-J Åberg: Säsongrensningssjärfaranden I, Statistisk Tidskrift, 1961: 3

C-J Åberg: Säsongrensningssjärfaranden II, Statistisk Tidskrift, 1962: 1

E. Ruist: Säsongrensningssjärfaranden baserade på explicit formulerade förutsättningar, Statistisk Tidskrift, 1963: 5.

² För en beskrivning se: S. Cronvall: Säsongrensning av produktionsvolymindex för totala industrin, Statistisk Tidskrift, 1967: 4, sid. 290.

utförts.¹ Förändringen av säsongkomponenten över åren har antagits försiggå linjärt. Ett glidande genomsnitt av 19 månader med negativa vikter ytterst i viktformeln har använts.² För konjunkturmåttet antalet lediga platser per arbetslös har en multiplikativ säsongrensning utförts med tidigare nämnda glidande genomsnitt. Denna metod har valts då säsongsvängningarnas storlek i huvudsak visat sig vara proportionell mot seriens nivå.

Nästa steg i konjunkturberäkningarna har bestått i att den långsiktiga trenden har beräknats för de säsongrensade serierna samt för inkomstutvecklingen. Det funktionella sambandet mellan den variabel som studeras och kalendertiden kan vara av olika slag. Exempelvis kan linjära och exponentiella trender förekomma.

I det förra fallet antas den studerade variabeln tillväxa med absolut sett konstanta tillskott i varje period, medan i det senare fallet förhållandet är konstant mellan två perioders värden. I denna undersökning har konjunkturinstitutets regressionsprogram RE 5³ använts för trendberäkningarna. För konjunkturmåtten arbetslösa i andel av folkmängden och nettoinkomsterna har en exponentiell trend skattats med hjälp av minsta kvadratmetoden. För måttet antalet lediga platser per arbetslös har med samma metod en linjär trend skattats.

Med utgångspunkt från de säsongrensade serierna och ursprungsserierna för nettoinkomsterna samt beräkningarna av den trendmässiga utvecklingen kan en beräkning av konjunkturutvecklingen göras. Ett numeriskt värde på konjunkturläget kan erhållas genom att den trendmässiga utvecklingen relateras till den faktiska utvecklingen för de olika konjunkturmåtten, med bortseende från den säsongmässiga utvecklingen. Konjunkturläget kan således definieras på följande sätt:

$$K_t^i = \frac{A_t^i}{T_t^i}$$

K_t^i = Konjunkturläget i tidpunkt t i län "i"

A_t^i = Säsongrensat värde på konjunkturmåttet i tidpunkt t i län "i"

T_t^i = Trendmässigt värde på konjunkturmåttet i tidpunkt t i län "i"

Då konjunkturläget mäts genom inkomstutvecklingen eller utvecklingen av antalet lediga platser per arbetslös, kommer värdet av den ovanstående kvoten att vara större i högkonjunktur än i lågkonjunktur. I

¹ Vid säsongrensningen har i några enstaka fall erhållits negativa värden på arbetslösheten i procent av folkmängden. Dessa negativa värden har ersatts med genomsnittet av de omkringliggande positiva värdena.

² För en diskussion rörande glidande genomsnitt se t. ex. J. Bongard Some Remarks on Moving Averages i (OECD:) Seasonal Adjustments on Electronic Computers. Proceedings of an International Conference held in Paris 1960, Paris 1962.

³ För en beskrivning se: Nilson-Cronvall: Kortfattad handledning för användande av KI:s regressionsprogram RE 5, Stencil, KI, 1971.

högkonjunktur är de säsongrensade värdena för dessa konjunkturmått större än de trendmässiga. När konjunkturläget mäts genom arbetslöshetens utveckling är däremot kvotens värde större i lågkonjunktur än i högkonjunktur. Arbetslösheten är ju större i lågkonjunktur än i högkonjunktur. Konjunkturutvecklingen i länen framgår av underbilaga 3.

3.4.3 Konjunkturkänslighet

Den första aspekten på den regionala konjunkturutvecklingen som studeras är konjunkturcykelns amplitud. Av den följande tabellen framgår resp. läns konjunkturkänslighet i en konjunkturuppgång och en konjunkturedgång. Konjunkturkänsligheten har här definierats som förhållandet mellan styrkan av konjunkturuppgången resp. konjunkturedgången i länet och den motsvarande genomsnittliga styrkan för länen. Styrkan i konjunkturförändringen mäts som skillnaden mellan konjunkturläget (K_t^i) i konjunkturcykelns maximum och minimum. En konjunkturuppgång avser följaktligen utvecklingen från minimum till maximum, medan en konjunkturedgång avser utvecklingen från maximum till minimum.

För inkomstutvecklingen har konjunkturedgången ca 1965 till ca 1967 och konjunkturuppgången ca 1963 till ca 1965 undersökts. (Konjunkturcykelns maximum och minimum inträffar inte samtidigt för alla län.) För arbetslöshetsutvecklingen och utvecklingen av antalet lediga platser har konjunkturedgången ca 1965 till ca 1967 och konjunkturuppgången ca 1967 till ca 1970 undersökts. Av datamässiga skäl har det ej gått att använda samma undersökningsperiod för samtliga tre konjunkturmått.

I det följande anges i form av ett exempel hur tabellens värden har beräknats.

Skaraborgs län

Konjunkturmått: Inkomster

	1960	1961	1962	1963	1964	1965
K_t^i :	0,976	0,990	0,986	0,997	1,029	1,046
	1966	1967	1968	1969	1970	
K_t^i :	1,032	1,000	0,980	0,973	0,993	

Konjunkturcykelns maximum: 1965

Konjunkturcykelns minimum: 1962 och 1969

Styrkan av konjunkturedgången: $1,046 - 0,973 = 0,073$

Styrkan av konjunkturuppgången: $1,046 - 0,986 = 0,060$

Konjunkturkänslighet (konjunkturedgång): $\frac{0,073}{0,059}^1 = 1,24$

Konjunkturkänslighet (konjunkturuppgång): $\frac{0,060}{0,052}^1 = 1,15$

¹ Genomsnittet av styrkan i konjunkturuppgång resp. nedgång för länen.

Tabell 1 Länens konjunkturkänslighet

Län	Mått: Inkomster		Mått: Arbetslöshet		Mått: Lediga platser per arbetslös	
	Konjunk- turned- gång	Konjunk- turupp- gång	Konjunk- turned- gång	Konjunk- turupp- gång	Konjunk- turned- gång	Konjunk- turupp- gång
Stockholms	0,59	0,50	0,86	1,27	1,05	1,12
Uppsala	0,83	1,02	0,96	1,23	1,64	0,94
Södermanlands	1,15	0,85	1,18	1,46	0,57	1,17
Östergötlands	1,00	0,85	0,74	0,95	0,77	1,19
Jönköpings	0,98	1,02	1,34	1,15	0,90	1,08
Kronobergs	1,39	1,15	1,13	1,42	1,22	1,26
Kalmar	0,93	0,69	1,51	1,50	1,04	1,14
Gotlands	1,22	1,17	—	—	1,14	1,03
Blekinge	1,34	1,50	1,83	2,13	0,94	1,35
Kristianstads	1,02	1,10	1,67	1,39	0,85	1,19
Malmöhus	0,78	0,81	1,51	1,28	0,89	1,09
Hallands	0,88	0,77	1,13	1,01	0,91	1,18
Göteborgs o. Bohus	1,08	1,04	1,20	1,09	1,00	0,66
Älvsborgs	1,10	1,00	1,12	0,99	0,86	1,41
Skaraborgs	1,15	1,24	1,06	1,02	1,00	0,94
Värmlands	1,02	1,02	0,75	0,86	0,79	1,05
Örebro	1,03	1,02	0,92	0,70	0,93	0,77
Västmanlands	1,22	1,31	0,92	0,85	1,17	0,74
Kopparbergs	0,71	0,62	0,56	0,46	1,03	0,74
Gävleborgs	0,81	0,87	0,68	0,67	1,32	1,24
Västernorrlands	0,86	1,13	0,56	0,39	1,12	0,78
Jämtlands	0,93	1,06	0,63	0,51	0,68	0,63
Västerbottens	1,22	1,56	0,41	0,43	1,26	0,78
Norrbottens	0,80	0,85	0,35	0,27	0,92	0,56

Av tabellen framgår, att styrkan i de konjunkturrella variationerna (konjunkturcykelns amplitud) skiljer sig mellan länen i avsevärd utsträckning. Samma län kan beskrivas som mer eller mindre konjunkturkänsligt beroende på vilket mått som används för att beskriva konjunkturkänsligheten. De olika konjunkturmåtten beskriver olika företeelser under konjunktursvängningarna. Då inkomstutvecklingen används som mått på konjunkturutvecklingen återfinns de största konjunkturvariationerna i Kronobergs och Blekinge län. De minsta återfinns i Stockholms och Kopparbergs län. De största konjunkturvariationerna mätt genom utvecklingen av arbetslösheten återfinns i Blekinge och Kalmar län. De minsta återfinns i Norrbottens och Västerbottens län. Norrlandslänen och Kopparbergs län är, som framgår av tabellen, avsevärt mindre konjunkturkänsliga än övriga regioner. De här redovisade beräkningarna tyder således på att de stora arbetslöshetsproblemen i dessa regioner främst är av strukturell art. Då konjunkturutvecklingen mäts genom utvecklingen av antalet lediga platser per arbetslös finner man de största konjunkturvariationerna i Uppsala och Kronobergs län. De minsta återfinns i Norrbottens och Jämtlands län. Med hänsyn till den begränsade undersökningsperioden ter det sig ej meningsfullt att diskutera de olika länens konjunkturkänslighet var för sig. I detta sammanhang är det tillräckligt att konstatera att styrkan av de konjunkturrella variationerna skiljer sig i avsevärd utsträckning mellan länen.

3.4.4 Tidsmässig förläggning

Den andra aspekten på den regionala konjunkturutvecklingen som studeras är den tidsmässiga förläggningen av konjunkturcykelns maximum och minimum. Konjunkturläget mäts som ovan genom kvoten K_t^i . Av den följande tabllån framgår när toppen i mitten av sextiotalet och botten i slutet av sextiotalet för länens konjunkturcyklar inträffade.

Den tidsmässiga förläggningen av konjunkturcykelns topp och botten

Län	1963	1964	1965	1966	1967	1968	1969	1970
Stockholms								
Uppsala								
Södermanlands								
Östergötlands								
Jönköpings								
Kronobergs								
Kalmar								
Gotlands								
Blekinge								
Kristianstads								
Malmöhus								
Hallands								
Göteborgs o Bohus								
Älvsborgs								
Skaraborgs								
Värmlands								
Örebro								
Västmanlands								
Kopparbergs								
Gävleborgs								
Västernorrlands								
Jämtlands								
Västerbottens								
Norrbotens								

 = maximum

 = minimum

Konjunkturutvecklingen mäts genom inkomstutvecklingen. Av denna tablå framgår, att både tidpunkten för konjunkturcykelns topp och botten kan skilja sig mellan de olika länen. Med hänsyn till den begränsade undersökningsperioden ter det sig ej heller i detta fall meningsfullt att diskutera den relativa positionen för de olika länen.

3.5 Ansatser till förklaring av den regionala konjunkturutvecklingen

3.5.1 Inledning

I de föregående avsnitten redovisades konjunkturutvecklingen i olika regioner. I de följande avsnitten diskuteras olika tänkbara orsaker till att den skiljer sig åt mellan olika regioner. En diskussion av dessa orsaker krävs för att man närmare skall kunna ange vilka medel som är lämpliga för att motverka konjunkturvariationerna i olika regioner. De tänkbara orsaker som diskuteras är skillnader i regionernas näringsgrenssammansättning, skillnad i regionernas långsiktiga tillväxt samt effekterna av den ekonomiska politiken.

3.5.2 Regionernas näringsgrenssammansättning

3.5.2.1 Allmänt

Den oftast förekommande förklaringen till att regionala skillnader i konjunkturutvecklingen förekommer är att regionerna har olika näringsgrenssammansättning. I den enklaste och mest renodlade formen är utgångspunkten att de olika näringsgrenarna påverkas olika mycket av konjunkturvariationer, och att respektive näringsgrens olika enheter påverkas på ett helt likartat sätt av konjunkturvariationer. Varje enhet i respektive näringsgren, oavsett i vilken region den är lokaliserad, antas sålunda uppvisa det för näringsgrenen nationellt sett typiska konjunkturmönstret. Konjunkturförloppet i en region bestäms i enlighet härmed med utgångspunkt från regionens näringsgrenssammansättning. Konjunkturläget i ett visst ögonblick i en region kan sålunda betraktas som ett vägt genomsnitt av det nationella konjunkturläget för de näringsgrenar, vilka är representerade i regionen. Vikterna anger härvid den relativa storleken av de olika näringsgrenarna i regionen. Om t. ex. konjunkturuppgångarna i en region inträffar tidigare än de nationella konjunkturuppgångarna, antas detta vara bestämt av att regionens näringsliv till betydande del består av näringsgrenar, vilkas konjunkturuppgångar kommer tidigare än andra näringsgrenars. Detta synsätt leder till att en stabiliseringspolitik, som tar sikte på att åstadkomma efterfrågeförändringar i bestämda näringsgrenar framstår som mest lämpad att uppnå regionala stabiliseringspolitiska effekter. Man antar då, att en offentlig efterfrågeförändring på en bestämd näringsgrens produkter sprider sig till samtliga företag eller enheter i näringsgrenen.

3.5.2.2 Konjunkturförlopp i olika industrigrenar

En grundläggande tanke bakom betydelsen av regionernas näringsgrensammansättning för konjunkturförloppet är sålunda, att olika näringsgrenar påverkas i olika hög grad av konjunkturförloppet. Med hjälp av konjunkturbarometerns uppgifter om andelen företag i olika industrigrenar, som har ett fullt kapacitetsutnyttjande, studeras i det följande detta förhållande för Sveriges del för perioden 1964–1971. Den första aspekten på konjunkturförloppet som studeras är huruvida de konjunkturrella variationernas styrka (amplitud) varierar mellan olika industrigrenar. I den följande tabellen anges, hur stor andel av respektive industrigren, som hade fullt kapacitetsutnyttjande under högkonjunkturen 1964–66, under lågkonjunkturen 1967–68 och under högkonjunkturen 1969–70. Värdena avser konjunkturcykelns maximum och minimum. I underbilaga 4 redovisas kapacitetsutnyttjandet perioden 1964–1971 för de olika industrigrenarna i diagramform.

Av tabellen framgår, att variabiliteten för de olika industrigrenarna skiljer sig åt i avsevärd utsträckning. Andelen företag med full kapacitetsutnyttjande varierar i ringa omfattning för t. ex. sågverk, livsmedelsindustrin och den kemiska industrin, medan den varierar i betydande utsträckning för t. ex. cellulosafabriker, skoindustri och maskinindustri. I de ovanstående beräkningarna är ej de konjunkturrella variationerna renodlade, utan även strukturella variationer ingår. Som framgår av tabellen gäller emellertid för de flesta industrigrenar att andelen företag med fullt kapacitetsutnyttjande är i det närmaste lika stor under högkonjunkturerna år 1964–66 och 1969–70. Vissa undantag finns

Tabell 2 Andel företag med fullt kapacitetsutnyttjande i olika näringsgrenar

Industrigren	1964 –66	1967 –68	1969 –70	Kol. 1– kol. 2	Kol. 3– kol. 2
Sågverk	98	80	97	18	17
Kemisk industri	71	55	77	16	22
Livsmedelsindustri	70	47	63	23	16
Beklädnadsindustri	78	52	81	26	29
Varvsindustri	97	73	98	24	25
Grafisk industri	75	50	80	25	30
Pappersvaruindustri	91	57	90	34	33
Elektroteknisk industri	67	38	80	29	42
Pappersbruk	95	60	97	35	37
Byggnadssnickrier	91	48	86	43	38
Trikåindustri	87	43	80	44	37
Dryckesvaru- och tobaks- industri	95	53	93	42	40
Möbelfabriker	91	44	83	47	39
Järn- och stålverk	81	32	82	49	50
Järn- och metallmanu- faktur	73	25	77	48	52
Skoindustri	85	25	80	60	55
Textilindustri (exkl. trikåind.)	76	16	61	60	45
Maskinindustri	68	21	82	47	61
Övrig träindustri	94	37	90	57	53
Cellulosafabriker	99	29	100	70	71

Källa: Konjunkturbarometern. 1964–70.

dock t. ex. elektroteknisk industri, maskinindustri och textilindustri. För dessa industrigrenar gäller således, att de strukturella variationerna i viss utsträckning påverkar variabiliteten.

En annan aspekt på konjunkturförloppet som kan studeras är huruvida den tidsmässiga förläggningen av konjunkturcykelns maximum och minimum skiljer sig mellan olika industrigrenar. Då tidpunkterna för konjunkturcykelns maximum och minimum för de olika industrigrenarna under perioden 1964–1971 jämförs framgår att betydande skillnader föreligger. En sådan jämförelse redovisas i underbilaga 5. Exempelvis inträffade under konjunkturtoppen 1969–70 maximum för pappersbruken 1 3/4 år tidigare än det gjorde för maskinindustrin. Som framgår av underbilaga 4 är det dock i många fall svårt att avgöra när konjunkturcykelns topp och botten exakt inträffar. På grund av den begränsade undersökningsperioden ter det sig ej meningsfullt att diskutera den inbördes ordningen mellan industrigrenarna.

Av de ovanstående observationerna att döma förefaller det rimligt att anta, att olika näringsgrenar har ett olikartat konjunkturmönster, både med avseende på konjunkturcykelns amplitud och tidsmässiga förläggning. Frågorna om hur bestående näringsgrenarnas konjunkturmönster är och om de tenderar att bli mer likartade kan ej bedömas med utgångspunkt från det ovan redovisade materialet på grund av den korta undersökningsperioden.

3.5.2.3 Näringsgrenssammansättningen och regionala konjunkturvariationer

För att närmare studera näringsgrenssammansättningens betydelse för de regionala skillnaderna i konjunkturutvecklingen kan orsakerna till skillnaderna indelas i två grupper.¹ Den första utgörs av sådana orsaker som ger upphov till olika stora konjunkturvariationer i olika näringsgrenar. Den andra utgörs av sådana orsaker som ger upphov till olika stora konjunkturvariationer hos skilda enheter i en och samma näringsgren. Den första gruppen utgör grunden för näringsgrenssammansättningens betydelse för skillnaderna i den regionala konjunkturutvecklingen. Den andra orsaksgruppen tar hänsyn till att de konjunkturrella variationerna inom en bestämd näringsgren ej behöver vara likartade i alla regioner. Det bör anmärkas att dessa orsaksgrupper således ej utgör grundläggande förklaringar till de regionala skillnaderna i konjunkturutvecklingen utan endast sorteringsgrunder för dem. I det följande studeras hur skillnaderna i arbetslöshet mellan olika regioner kan hänföras till dessa grupper. I den andra gruppen skiljs härvid mellan enheter i en och samma näringsgren i olika regioner.

Indelningen i orsaksgrupper kan illustreras med hjälp av följande symboler:

Y = arbetslöshetsprocent i en bestämd region

¹ Se C. P. Harris – A. P. Thirwall, *Interregional Variations in Cyclical Sensitivity to Unemployment in the U. K. 1949–64*, i H. Richardsson (ed): *Regional Economics A. Reader*, London 1970.

X = den nationella arbetslöshetsprocenten

p_j = andelen av regionens arbetsstyrka som arbetar i näringsgren j

p_j^I = andelen av rikets arbetsstyrka som arbetar i näringsgren j

r_j = arbetslöshetsprocent i näringsgren j i regionen

r_j^I = arbetslöshetsprocent i näringsgren j i riket

Regionens arbetslöshetsprocent kan uttryckas på följande sätt:

$$Y = \sum_j p_j \cdot r_j$$

Rikets arbetslöshetsprocent kan uttryckas på följande sätt:

$$X = \sum_j p_j^I \cdot r_j^I$$

Bidraget en viss näringsgren ger till regionens och till rikets totala arbetslöshetsprocent kan variera på grund av att $p_j \neq p_j^I$ och $r_j \neq r_j^I$, dvs. att näringsgrenens proportion i regionen och i riket skiljer sig åt, och att näringsgrenens arbetslöshetsprocent i regionen och i riket skiljer sig åt.

Som exempel på dessa skillnader jämförs i nedanstående tabell förhållandena i Värmlands län med förhållandena i riket år 1965.

Effekterna av skillnaderna i näringsgrenssammansättningen mellan riket och en region kan definieras genom termen $(p_j - p_j^I)$ summerad för alla j och effekterna av skillnaderna i arbetslöshet i en given näringsgren mellan riket och en region kan definieras genom termen $(r_j - r_j^I)$ summerad för alla j . Hur stor del av den totala skillnaden mellan en regions och rikets arbetslöshetsprocent som hänförs till var och en av dessa termer är emellertid avhängigt av vilket viktsystem som tillämpas. Detta illustreras av följande olika sätt enligt vilka skillnaden mellan en regions och rikets arbetslöshetsprocent kan analyseras:

$$Y - X = \sum_j r_j (p_j - p_j^I) + \sum_j p_j^I (r_j - r_j^I) \quad (1)$$

$$Y - X = \sum_j r_j^I (p_j - p_j^I) + \sum_j p_j (r_j - r_j^I) \quad (2)$$

$$Y - X = \sum_j r_j (p_j - p_j^I) + \sum_j p_j (r_j - r_j^I) + \sum_j (p_j - p_j^I) (r_j^I - r_j) \quad (3)$$

$$Y - X = \sum_j r_j^I (p_j - p_j^I) + \sum_j p_j^I (r_j - r_j^I) + \sum_j (p_j^I - p_j) (r_j^I - r_j) \quad (4)$$

$$Y - X = \sum_j 1/2 (r_j + r_j^I) (p_j - p_j^I) + \sum_j 1/2 (p_j + p_j^I) (r_j - r_j^I) \quad (5)$$

Vikterna i uttrycken (1) och (2) kan sägas vara "inkonsistenta" i den bemärkelsen, att den ena termens vikter är nationella värden och den andra termens vikter är regionala. Uttrycken (3) och (4) skiljer sig från övriga uttryck genom att de två tidigare nämnda termerna ej svarar för

Tabell 3 Förvärsarbetande och arbetslöshet i olika näringsgrenar i Värmlands län och riket

Näringsgren	Andel av totala antalet förvärsarbetande i		Arbetslöshetsprocent i näringsgrenen i	
	Värmlands län (p_j)	riket (p_j^1)	Värmlands län (r_j)	riket (r_j^1)
Jordbruk	0,13	0,11	0,09	0,01
Skogsbruk	0,06	0,02	2,08	4,69
Fiske	0,00	0,00	0,00	0,70
Gruvbrytning	0,00	0,01	0,60	0,92
Metall- och verkstads-industri	0,17	0,17	0,67	0,36
Jord- och stenind.	0,01	0,02	0,15	0,42
Träindustri	0,03	0,03	0,62	0,46
Massa- och pappersindustri	0,08	0,02	0,50	0,37
Grafisk industri	0,01	0,02	0,00	0,13
Livsmedelsindustri	0,03	0,03	1,02	0,56
Dryckesvaru- och tobaks-industri	0,00	0,00	1,06	0,39
Textil- och sömnads-industri	0,01	0,03	2,93	0,55
Läder-, hår- och gummi-varuindustri	0,00	0,01	4,60	0,61
Kemisk och kemisk-teknisk industri	0,02	0,01	0,63	0,42
El-, gas- och vattenverk	0,01	0,01	0,08	0,05
Byggnadsverksamhet	0,10	0,10	2,98	1,96
Landtransport	0,04	0,04	0,16	0,36
Sjötransport	0,01	0,01	0,50	1,00
Lufttransport	0,00	0,00	0,00	0,06
Post- och telegraf	0,02	0,02	0,14	0,28
Varuhandel	0,12	0,14	0,61	0,20
Annan affärsverksamhet	0,02	0,03	0,06	0,11
Försvarsväsen	0,01	0,01	0,12	0,18
Hälsö- och sjukvård	0,04	0,05	0,18	0,10
Religionsvård, undervisning m. m.	0,05	0,05	0,04	0,03
Litterär och konstnärlig verksamhet	0,00	0,01	0,00	0,47
Hotell och restaurangrörelse	0,01	0,02	1,10	0,78
Husligt arbete	0,02	0,02	1,22	0,54

hela skillnaden, utan en sammansatt term svarar för den resterande delen av skillnaden. I uttryck (5) fördelas den sammansatta termen med lika stora delar på de två övriga termerna. I detta uttryck tillämpas vikter som är medeltal av de nationella och de regionala värdena. Uttrycket kan sägas utgöra en regional tillämpning av Edgeworth's indexformel. I det följande tillämpas uttrycken (3), (4) och (5) vid analysen av näringsgrens-sammansättningens betydelse för de regionala skillnaderna i arbetslöshet. Uttrycken (1) och (2) används ej på grund av de "inkonsistenta" vikterna.¹

Skillnaden mellan rikets och en regions arbetslöshetsprocent bestäms såväl av strukturella som av konjunktorella faktorer. Av datamässiga skäl har det i beräkningarna ej gått att renodla de senare. Det torde ändå vara

¹ För ytterligare diskussion av metoden se:
F. Hanna: State Income Differentials, 1919-54, Appendix B, Durham 1959.

intressant att studera, hur de regionala skillnaderna i arbetslösheten kan hänföras till de tidigare nämnda två orsaksgrupperna. De nämnda uttrycken (3)–(5) har beräknats för samtliga län för år 1965. Länsindelningen har valts som regionindelning på grund av att uppgifter om arbetslösheten i olika näringsgrenar endast föreligger enligt denna indelning. Året 1965 har valts på grund av att folk- och bostadsräkningens uppgifter om antalet förvärvsarbetande i olika näringsgrenar i olika regioner föreligger för detta år. Näringsgrensindelningen i folk- och bostadsräkningen har därvid anpassats till arbetsmarknadsstatistikens näringsgrensindelning. Den använda näringsgrensindelningen framgår av tabell 3. Resultatet av beräkningarna framgår av följande tabell.

Som framgår av tabellen förklaras i de flesta fall en betydligt större del av skillnaden mellan länets och rikets arbetslöshetsprocent av regionala variationer i arbetslöshetsprocenten inom en och samma näringsgren än av regionala variationer i näringsgrenssammansättningen. Enstaka undan-

Tabell 4 Resultat av beräkningarna angående orsakerna till skillnaden mellan rikets och länens arbetslöshetsprocent

Län	Skillnad mellan länets och rikets arbetslöshetsprocent som hänförs till skillnaden i näringsgrenssammansättningen enligt uttryck:			Skillnad mellan länets och rikets arbetslöshetsprocent som hänförs till skillnaden i arbetslöshetsprocenten inom näringsgrenarna enligt uttryck:		
	(3) ¹	(4) ²	(5) ³	(3) ⁴	(4) ⁵	(5) ⁶
Stockholms stad	-0,02	-0,13	-0,07	-0,20	-0,30	-0,25
Stockholms	-0,01	-0,01	-0,01	-0,40	-0,41	-0,41
Uppsala	-0,01	-0,00	-0,01	-0,45	-0,45	-0,45
Södermanlands	0,04	-0,03	0,01	-0,09	-0,15	-0,12
Östergötlands	0,03	-0,03	0,00	0,00	-0,07	-0,03
Jönköpings	-0,02	-0,08	-0,04	-0,30	-0,36	-0,33
Kronobergs	0,00	-0,02	-0,01	-0,40	-0,42	-0,41
Kalmar	-0,02	-0,02	-0,02	-0,21	-0,20	-0,21
Gotlands	0,04	-0,16	-0,10	-0,13	-0,24	-0,19
Blekinge	0,08	-0,04	0,02	-0,04	-0,15	-0,10
Kristianstads	0,01	-0,06	-0,03	-0,23	-0,29	-0,26
Malmöhus	0,02	-0,08	-0,03	-0,20	-0,30	-0,26
Hallands	-0,01	-0,07	-0,04	-0,21	-0,27	-0,24
Göteborgs o. Bohus	0,01	-0,03	-0,01	-0,28	-0,32	-0,30
Älvsborgs	0,01	-0,03	-0,01	-0,24	-0,28	-0,26
Skaraborgs	-0,02	-0,10	-0,06	-0,28	-0,35	-0,31
Värmlands	-0,02	0,16	0,07	0,11	0,29	0,20
Örebro	0,03	0,07	0,05	-0,15	-0,11	-0,13
Västmanlands	0,02	-0,03	-0,01	-0,04	-0,09	-0,07
Kopparbergs	1,94	1,10	1,52	0,98	0,13	0,55
Gävleborgs	0,09	0,13	0,11	0,18	0,22	0,20
Västernorrlands	0,17	0,15	0,16	0,54	0,52	0,53
Jämtlands	0,15	0,40	0,27	0,33	0,57	0,45
Västerbottens	0,60	0,27	0,43	1,59	1,26	1,42
Norrbottens	1,38	0,33	0,86	3,29	2,24	2,76

¹ $\sum_j r_j (p_j - p_j^1)$

² $\sum_j r_j^1 (p_j - p_j^1)$

³ $\sum_j 1/2 (r_j + r_j^1) (p_j - p_j^1)$

⁴ $\sum_j p_j (r_j - r_j^1)$

⁵ $\sum_j p_j^1 (r_j - r_j^1)$

⁶ $\sum_j 1/2 (p_j + p_j^1) (r_j - r_j^1)$

tag från denna huvudtendens finns, t. ex. Kopparbergs län. Detta skulle sålunda tyda på att regionernas näringsgrenssammansättning relativt sett har mindre betydelse för regionala skillnader i arbetslösheten än regionala skillnader i arbetslösheten inom en och samma näringsgren. Liknande slutsatser har erhållits vid likartade beräkningar avseende Storbritannien.¹

Denna slutsats måste emellertid omgärdas med vissa reservationer. Den använda näringsgrensindelningen kan t. ex. vara olämplig för sitt ändamål. En näringsgren kan t. ex. omfatta enheter, vilka producerar olikartade produkter. Efterfrågan på vissa av dessa produkter kan variera, då konjunkturläget varierar, medan efterfrågan på de övriga produkterna är konjunkturokänslig. Om en näringsgrens enheter i en region producerar varor av det förstnämnda slaget, medan enheterna i en annan region producerar varor av det senare slaget, kommer en arbetslöshetsförändring på grund av ändrade konjunkturförhållanden att hänföras till orsaksgruppen regionala variationer inom en näringsgren. I stället borde arbetslösheten hänföras till gruppen regionala variationer i näringsgrenssammansättningen. Då man använder en grov näringsgrensindelning kan sådana effekter uppträda.

Ytterligare en aspekt på näringsgrensindelningen är, att den ej tar tillräcklig hänsyn till regionala förhållanden. Vissa näringsgrenar avsätter sina produkter på den lokala marknaden, andra på den regionala, den nationella eller den internationella marknaden. Om man lägger detta förhållande till grund för en näringsgrensindelning, bör man skilja på primära och sekundära näringsgrenar. Med primära näringsgrenar avses sådana näringsgrenar, vilkas utveckling är exogent bestämd, dvs. efterfrågan på deras produkter uppstår inte inom den egna regionen utan kommer utifrån. Med sekundära näringsgrenar avses sådana näringsgrenar, vilkas utveckling är endogent bestämd, dvs. avsättningen av deras produkter är i huvudsak regionalt bestämd och lokalt begränsad. Om man antar, att det råder ett konstant förhållande mellan arbetskraft i primära och sekundära näringsgrenar, kan man göra en prognos över den totala sysselsättningsökningen i regionen, om man känner sysselsättningsökningen i de primära näringsgrenarna. Ovannämnda konstanta förhållande mellan sysselsatta i primära och sekundära näringsgrenar brukar ibland benämnas den regionala sysselsättningsmultiplikatorn. Enligt detta synsätt sprids konjunkturimpulserna till en region genom dess primära näringsgrenar. Därefter sprids konjunkturimpulserna till regionens sekundära näringsgrenar. Om den regionala sysselsättningsmultiplikatorn är lika stor i olika regioner beror de regionala skillnaderna i konjunkturförloppet enbart på konjunkturvariationerna hos de primära näringsgrenarna. Skillnader i konsumtionsbenägenheten i olika regioner och skillnader i regionernas storlek torde emellertid medföra, att den regionala sysselsättningsmultiplikatorns storlek kan variera i olika regioner. Några av svårigheterna med att tillämpa ovanstående synsätt är, att det i många fall är svårt att skilja primära näringsgrenar från de sekundära, och att

¹ C. P. Harris—A. P. Thirwall: Interregional Variations in Cyclical Sensitivity to Unemployment in the U. K. 1949—64 i Richardsson (ed): Regional Economics, A. Reader, London 1970.

relationen mellan dessa kanske inte är konstant i tiden. Ju större regionen är, desto mindre torde exportandelen i regionen bli, varvid betydelsen av ovanstående synsätt minskar. Dessa frågor har studerats bl. a. i en undersökning¹ rörande effekterna av statens vattenfallsverks kraftverksbyggen i Porsí och Messaure 1956–1960 på inkomst och sysselsättning. En regional sysselsättningsmultiplikator, definierad som det tal med vilket man skall multiplicera antalet direkt anställda hos statens vattenfallsverk för att få det totala antal personer i kommunen, som är beroende av statens vattenfallsverk för sin försörjning, skattades till 4. Om man räknar med det totala antalet direkt sysselsatta i stället för antalet direkt anställda hos statens vattenfallsverk erhålls ett lägre värde, nämligen 3,3 alternativt 3,6. Med beroende personer avses såväl de förvärvsarbetande som deras familjer.

En tänkbar orsak till resultatet i tabell 4, dvs. att en större del av skillnaden mellan regionens och rikets arbetslöshetsprocent förklaras av regionala variationer i arbetslösheten inom en och samma näringsgren än av regionala variationer i näringssammansättningen, är, att näringsgrenarnas enheter ej är likartade i de olika regionerna. Exempelvis kan enheternas storlek påverka konkurrenskraften och därmed förmågan att motstå konjunkturella efterfrågevariationer. Om en näringsgrens enheter i olika regioner är olika stora, kommer detta att medföra regionala skillnader i arbetslösheten inom resp. näringsgren. Dessa variationer kan ej sägas bero på regionalt specifikt förhållande som t. ex. bättre produktionsbetingelser i vissa regioner utan på resp. näringsgrens struktur och dess regionala fördelning.

Följande tabell visar det genomsnittliga antalet anställda per arbetsställe inom industrin i olika län. Uppgifterna avser förhållandena år 1965.

För att mäta sambandet mellan det genomsnittliga antalet anställda per arbetsställe inom industrin i länen och länenas konjunkturkänslighet mätt genom de tre tidigare redovisade konjunkturmåtten har korrelationskoefficienten för dessa samband beräknats. Det kan konstateras, att korrelationskoefficienterna ej tyder på något linjärt samband mellan dessa variabler. En orsak till att detta a priori ej heller var att vänta är, att det genomsnittliga antalet anställda per arbetsställe i resp. län till stor del bestäms av industristrukturen i länet. Av data- och arbetsmässiga skäl har det ej gått att eliminera industristrukturens inflytande på tabellens värden. I detta sammanhang torde det ej heller vara nödvändigt, då slutsatserna rörande en regional stabiliseringspolitik ej berörs härav. Oberoende av om regionala variationer i arbetslösheten uppkommer av regionalt specifika förhållanden, eller av att näringsgrenarnas struktur varierar regionalt, krävs regionalt inriktade åtgärder för att häva arbetslösheten, ej näringsgrensinriktade.

¹ E. Bylund: Vattenkraftsutbyggnadernas inverkan på de ekonomisk-geografiska förhållandena i Norrbottens län, Uppsala 1962.

Tabell 5 Genomsnittligt antal anställda per arbetsställe i olika län

Län	Genomsnittligt antal anställda per arbetsställe (st)
Stockholms stad	60
Stockholms	67
Uppsala	68
Södermanlands	74
Östergötlands	79
Jönköpings	39
Kronobergs	41
Kalmar	46
Gotlands	33
Blekinge	68
Kristianstads	41
Malmöhus	63
Hallands	43
Göteborgs o. Bohus	72
Älvsborgs	53
Skaraborgs	42
Värmlands	72
Örebro	74
Västmanlands	114
Kopparbergs	61
Gävleborgs	79
Västernorrlands	67
Jämtlands	23
Västerbottens	42
Norrbottnens	58

Källa: SOS: Industri 1965

3.5.3 Regionernas långsiktiga tillväxt

En annan framförd förklaring till de regionala skillnaderna i konjunktur-utvecklingen är de regionala skillnaderna i långsiktig tillväxt. Sambandet mellan tillväxten och konjunkturutvecklingen uttrycks på olika sätt beroende på vilka bakomliggande faktorer, som tillmätts störst vikt. Tillväxten i en region bestäms delvis av regionens näringsgrenssammansättning, men även av andra faktorer som t. ex. regionens produktionsbetingelser. Bestämningsfaktorerna för de regionala skillnaderna i långsiktig tillväxt bör emellertid främst uppmärksammas vid diskussioner rörande den långsiktiga regionala utvecklingen. I detta sammanhang är det främst sambandet mellan tillväxten och de kortsiktiga variationerna i den regionala utvecklingen som är intressant. De bakomliggande tankegångarna för sambandet mellan tillväxten och konjunkturförloppet har uttryckts på bl. a. följande sätt.¹

Då en region expanderar innebär detta, att nya företag lokaliseras till regionen, eller att befintliga företag i regionen utvidgas. Dessa företag antas därvid tillämpa den mest avancerade produktionstekniken. I konjunkturedgångar antas de mer effektiva företagen i de expanderande regionerna vara mer motståndskraftiga mot prissänkningar eller mot minskad efterfrågan än företagen i de övriga regionerna. Vid en minskad efterfrågan på en viss näringsgrens produkter, antas de mer effektiva företagen i de expanderande regionerna öka sin marknadsandel. Vidare

¹ Se t. ex. S. Engerman: Regional Stabilization Policy i Needleman (ed): Regional analysis, Harmondsworth 1968.

antas att företagen i de expanderande regionerna i högkonjunkturer ökar sin produktion mer än företagen i de övriga regionerna, på grund av att de förra företagen antas investera mer. Om ovanstående antaganden skulle gälla, medför detta, att konjunkturuppgångarna blir större och konjunkturedgångarna mindre i expanderande regioner än i övriga regioner.

Antagandet att företagen i de expanderande regionerna är mer motståndskraftiga mot lågkonjunkturer, kan illustreras med utgångspunkt från en s. k. årgångsmodell över kostnadsstrukturen i en näringsgren.¹ I en sådan modell utgår man bl. a. från att övervägande delen av de tekniska förändringarna är investeringsbundna (embodied technical change) samt att varje ny anläggning är ett uttryck för den vid anläggningstillfället kända mest effektiva produktionstekniken. Kostnaderna i de olika anläggningarna kan delas upp i fasta och rörliga. Till de förra hänförs enbart kapitalkostnader, dvs. räntor och avskrivningar. De vid ett visst tillfälle existerande anläggningarna inom en näringsgren kan sorteras efter fallande rörlig styckkostnad, varvid följande diagram erhålls om en över tiden stigande arbetsproduktivitet antas för nya anläggningar.

I diagrammet är de olika produktionsenheterna (A) ordnade efter årgång. Anläggningar tillkomna under samma år antas vara homogena vad avser arbetsproduktiviteten. De olika årgångarnas del av totalproduktionen kan avläsas utefter Q-axeln. Den över tiden stigande arbetsproduktiviteten åskådliggörs genom staplarnas höjd. Det på marknaden rådande priset (P_t) bestämmer den minst effektiva produktionstekniken som är lönsam, nämligen den teknik där den rörliga styckekostnaden sammanfaller med priset. Vid en minskning av priset antas anläggningarna med minst effektiv produktionsteknik slås ut.

Om en näringsgrens anläggningar är lokaliserade i olika regioner och om årgångsstrukturen skiljer sig mellan regionerna kan en minskning av priset på marknaden få olikartade regionala sysselsättningseffekter. Detta förhållande illustreras av diagram 3, där anläggningarna i det ovanstående diagrammet fördelats på två regioner.

¹ Se t. ex. W. E. G. Salter: *Productivity and Technical Change*, Cambridge 1960.

Diagram 2 Produktionsstrukturen i en näringsgren

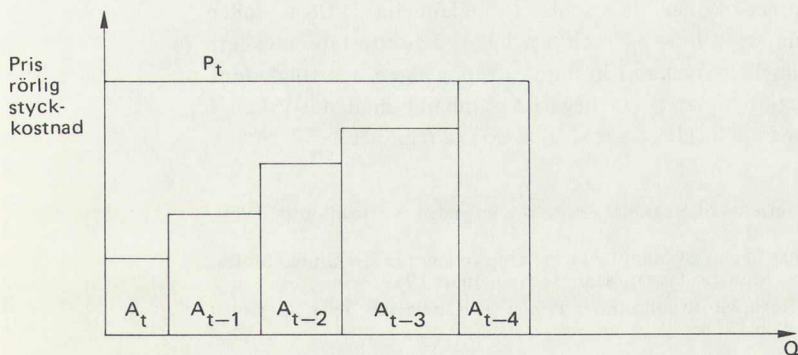
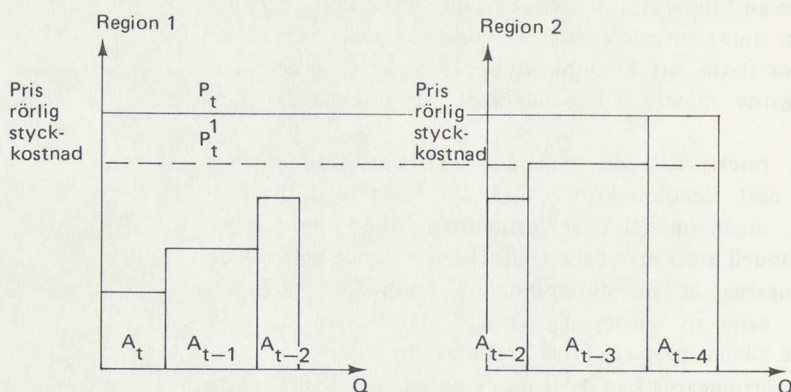

Diagram 3 Produktionsstrukturen i en näringsgren (2 regioner)

Region 1 är en expanderande region med yngre anläggningar än region 2. En minskning av marknadspriset på näringsgrenens produkt, t. ex. i en lågkonjunktur, kommer härvid i första hand att få konsekvenser för sysselsättningen i region 2. Orsaken till detta är att anläggningsårgången med den högsta rörliga styckkostnaden (A_{t-4}) återfinns i denna region.

En annan tankegång som framförts är, att det i de expanderande regionerna föreligger ett konstant investeringsbehov till följd av inflyttningen. Som exempel kan nämnas investeringar i bostäder och därav följande kommunala investeringar. I övriga regioner antas detta konstanta investeringsbehov ej föreligga. Detta investeringsbehov antas medföra, att konjunkturedgångarna ej blir så kraftiga i expanderande regioner som i övriga regioner.

Ytterligare en tankegång som framförts är att det lagras investerings-tillfällen i de expanderande regionerna under lågkonjunkturen och att dessa realiseras, då den allmänna konjunkturuppgången kommer.¹ Konjunkturuppgångarna inträffar då snabbare och med större styrka i de expanderande regionerna än i de övriga regionerna, medan lågkonjunkturerna är likartade för de båda regiontyperna.

I en undersökning² avseende förhållandena i USA åren 1914–1953, konstaterades, att nästan samtliga stater, vilkas tillväxt ökade, hade mindre konjunkturkänslighet än deras näringsgrenssammansättning gav anledning att förmoda, medan stater, vilka hade en stagnerande tillväxt, hade större konjunkturkänslighet än man förmodade.

I en annan undersökning³ avseende förhållandena i USA under konjunkturcyklarna år 1949–54 och år 1954–58 konstaterades ett positivt samband mellan styrkan i konjunkturuppgången och tillväxtens storlek i olika regioner samt ett negativt samband mellan styrkan i konjunkturedgången och tillväxtens storlek i olika regioner.

¹ Se t. ex. Isard: *Methods of Regional Analysis* Cambridge, Massachusetts, 1960, sid. 186.

² G. Borts: *Regional Cycles of Manufacturing Employment in the United States, 1914–1953*, American Statistical Association Journal, mars 1969.

³ S. Engerman: *Regional Stabilization Policy* i Needleman (ed): *Regional analysis*, Harmondsworth 1968.

Tabell 6 Korrelationssamband mellan styrkan i konjunkturvariationerna och tillväxten i länen
(korrelationskoefficienten)

Konjunkturmått	Inkomster		Arbetslösa		Lediga platser per arbetslös	
Tillväxtmått	konjunkturupp- gång	konjunktur- nedgång	konjunkturupp- gång	konjunktur- nedgång	konjunkturupp- gång	konjunktur- nedgång
Inkomstutveckling	-0,07	-0,16	0,56	0,39	0,35	0,33
Befolkningsutveckling	-0,14	-0,16	0,44	0,33	0,33	0,20

I tabell 6 redovisas korrelationskoefficienterna för sambanden mellan styrkan i konjunkturuppgången och tillväxten samt styrkan i konjunkturnedgången och tillväxten under 1960-talet för länen. Tillväxten för respektive län mäts dels genom den trendmässiga utvecklingen av inkomsterna, dels genom befolkningsutvecklingen. Styrkan av konjunkturvariationerna mäts på tidigare angivet sätt. Som konjunkturmått används de tre tidigare redovisade måtten.

Av tabellen kan ej utläsas någon klart och entydigt linjärt samband mellan tillväxtens storlek och konjunkturkänslighet för de studerade regionerna under den undersökta konjunkturcykeln. Konjunkturkänsligheten i en region beror med stor säkerhet på flera faktorer. För att tillväxtens betydelse skall framgå renodlat bör inflytandet av övriga faktorer elimineras.

3.5.4 Den ekonomiska politiken

Den registrerade konjunkturutvecklingen i olika regioner kan ej sägas utgöra det "renodlade konjunkturförloppet". Konjunkturutvecklingen kan snarare betraktas som ett resultat av detta och den ekonomiska politikens effekter. Såväl inkomst- som arbetsmarknadsförhållanden påverkas av den ekonomiska politiken. En tänkbar orsak till regionala skillnader i konjunkturutvecklingen kan sålunda vara att den ekonomiska politikens effekter ej är jämnt fördelade från regional synpunkt.

De ekonomisk-politiska medlen kan, som tidigare framhållits, indelas i generella och selektiva. Ett medel kan karakteriseras som regionalt selektivt om medlet ges regionalt differentierade värden eller om det har regionalt differentierade effekter. Exempel på sådana medel är de lokaliseringspolitiska medlen. Vissa medel betraktas allmänt som generella, medan undersökningar har visat, att de ej har regionalt likformiga effekter. Som ett exempel på ett sådant medel kan nämnas investeringsfonder. Vid studier¹ rörande effekterna av de allmänna frisläppen av investeringsfonderna 1962/63 och 1967 på byggnadsinvesteringarna har konstaterats, att effekterna varit ojämnt fördelade ur regional synvinkel.

¹ G. Eliasson. Investments Funds in Operation, KI: Occasional Paper 2, Stockholm 1965.
K. Rudberg & C. Öhman: Investment Funds, KI: Occasional Paper 5, Stockholm 1971.

För båda frisläppen gäller t. ex. att effekterna i de nordligaste länen procentuellt sett är avsevärt mindre än i de övriga länen.

Den ekonomiska politikens regionala verkningar kan således vara en tänkbar bidragande orsak till att konjunkturutvecklingen skiljer sig mellan olika regioner. I kapitel 6 i denna uppsats redovisas resultatet av studier rörande de regionala sysselsättningseffekterna som orsakas av vissa statliga investeringar. Dessa studier belyser dessa medels selektivitet ur regional synvinkel.

3.6 Sammanfattning

I detta kapitel konstateras, att konjunkturutvecklingen skiljer sig åt i avsevärd utsträckning mellan olika regioner. Vidare diskuteras några tänkbara orsaker till detta förhållande. Eftersom syftet med detta kapitel i första hand är att påvisa de regionala skillnaderna i konjunkturutvecklingen har analysen vad gäller orsakerna till detta förhållande begränsats. Orsakerna till skillnaderna är dock av intresse vid val av medel för att motverka konjunkturvariationerna i de enskilda regionerna.

4.1 Inledning

I det föregående kapitlet konstaterades, att konjunkturutvecklingen i avsevärd utsträckning skiljer sig åt mellan olika regioner. I detta kapitel diskuteras detta ekonomisk-politiska problem. Först behandlas de ekonomisk-politiska målen utifrån regional synvinkel. Vidare diskuteras olika ekonomisk-politiska målkonflikter, som kan uppkomma då målen ges en regional dimension. Slutligen åskådliggörs det ekonomisk-politiska problemet med hjälp av några enkla ekonomiska modeller. Utifrån dessa modeller kan man påvisa några allmänna aspekter på och svårigheter med att bedriva en regional stabiliseringspolitik. Modellerna kan vidare tjäna som utgångspunkt för att diskutera vilka medel som kan användas för att motverka de konjunkturrella variationerna i olika regioner.

4.2 Ekonomisk-politiska mål

Man kan med visst fog tala om ett ökat inslag av regionalisering i svensk ekonomisk politik under efterkrigstiden. Den regionalt differentierade arbetsmarknads- och lokaliseringspolitiken utgör här välkända exempel liksom också ansträngningarna att åstadkomma en samordnad ekonomisk långtidsplanering för de enskilda länen. Under de senare åren har också en regional dimension tillkommit i finansplanens formulering av den ekonomiska politikens huvudmålsättningar. Dessa mål uttrycks i finansplanen för år 1973 på följande sätt:

”De centrala målen för den ekonomiska politiken ligger fast: Full sysselsättning, snabb ekonomisk tillväxt, jämnare inkomstfördelning, rimlig prisstabilitet och balans i utrikesbetalningarna. I dessa mål innefattas självfallet kravet på bättre regional balans. Enighet föreligger om att en bättre regional balans är en förutsättning för att full sysselsättning skall kunna upprätthållas och för att en jämnare inkomstfördelning skall uppnås”.

I riksdagsbeslutet år 1970 om den fortsatta regionalpolitiska stödverksamheten anfördes, som tidigare framhållits, om de regionalpolitiska

målen: ”till regionalpolitiken hänförs sådana strävanden som har till syfte att förena ett effektivare resursutnyttjande på kortare och längre sikt samt ökad ekonomisk tillväxt med förbättrad jämvikt i den näringsgeografiska utvecklingen. Härigenom skall regionalpolitiken skapa ökad jämlikhet i ekonomiskt, socialt och kulturellt avseende mellan människor i olika regioner.”

I proposition om regionalpolitiskt handlingsprogram m. m. (1972:111) anför om de regionalpolitiska målen innebörd sammanfattningsvis: regionalpolitiken bör syfta till en sådan geografisk spridning av de tillgängliga resurserna att människorna i de olika regionerna kan erbjudas likvärdiga sysselsättningsmöjligheter och en likvärdig tillgång till social, kommersiell och kulturell service samt god miljö. Inom de olika regionerna bör resurserna koncentreras i den utsträckning det är nödvändigt för att skapa så differentierade arbetsmarknader och sådan servicekvalitet som motsvarar medborgarens önskemål och behov.

De ovan citerade uttalanden är ganska allmänt hållna och ger knappast ledning för en mera exakt tolkning av innebörden i begreppet ”regionalisering” eller ”regionalpolitik”. Utifrån ett välfärdsteoretiskt betraktelsesätt kan den ekonomiska politikens mål inordnas under rubrikerna: *effektiv resursallokering* resp. *rättvis inkomstfördelning*. När man väljer att, som i finansplanen, formulera ett av huvudmålen som gällande en hög ekonomisk tillväxttakt innebär detta bara att man särskilt redovisar och understryker en del av kravet på effektiv resursallokering, nämligen hänsynen till det diskonterade värdet av framtida välfärdsökningar. Även stabiliseringspolitikens syften kan omskrivas i termer av dessa två huvudmål. Sysselsättningspolitikens syfte kan sägas vara att kortsiktigt säkerställa fullt resursutnyttjande och en tryggad försörjning för arbetstagarna. En slutlig utvärdering av stabiliseringspolitikens resultat kommer därför att innebära en bedömning i vilken mån den medför förbättrad resursallokering respektive medverkat till en rättvisare inkomstfördelning.

Talet om en regionalisering av den ekonomiska politiken kan nu tolkas på två väsentligt olika sätt. Man kan för det första avse särskilda regionalekonomiska mål som införs vid sidan av de generella kraven på effektiv resursallokering och rättvis inkomstfördelning. För det andra kan man, i en mindre ambitiös tolkning, låta det gälla kravet på att utnyttja regionalt differentierade medel för att uppnå den ekonomiska politikens generella mål.

Regionalekonomiska mål

Om man vill tolka regionalpolitiken i termer av särskilda regionalekonomiska mål får dessa troligen formuleras som särskilda restriktioner som vidläggs de mera generella målen för den ekonomiska politiken.

Det kan t. ex. vara så att det generella kravet på effektiv resursallokering är förenat med ett sidovillkor gällande den regionala fördelningen av produktionsresurserna. Man sätter med andra ord en gräns för graden av interregional omflyttning och regional avfolkning. Vi måste då försöka åstadkomma full sysselsättning och hög tillväxttakt för varje enskild region, vars givna resurser inte får förändras mer än t. ex. med ett givet

värde per tidsenhet. Vi avsäger oss med andra ord medvetet vissa möjliga interregionala överflyttningvinster i syfte att för arbetskraften i viss region säkerställa sysselsättning och lokala utvecklingsmöjligheter.

För att undvika missförstånd bör det understrykas att det inte nödvändigtvis föreligger en konflikt mellan regionala målsättningar enligt ovannämnda tolkning och kravet på effektiv resursallokering i vid bemärkelse. *Effektivitet* i välfärdsteoretisk mening innefattar också hänsyn till individernas önskemål i fråga om t. ex. boplatser och miljö och en avvägning av dessa standardkomponenter gentemot mängden av producerade nyttigheter.

Det kan också vara fråga om att till det generella kravet på rättvis inkomstfördelning mellan alla hushåll eller inkomsttagare i landet foga ett sidovillkor som innebär krav på att inkomstfördelningen i de olika enskilda regionerna i landet skall vara tillräckligt likartad. Begreppet "inkomstfördelning" kan här för övrigt fattas i en vid mening som innefattande alla olika slag av materiell standard.

Regionala medel för ekonomisk politik

Enligt den andra tolkningen utgör "regionalpolitik" enbart en samlingsrubrik för de olika regionalt differentierade medel som kan behöva utnyttjas i den ekonomiska politiken. Det kan t. ex. gälla att med näringspolitiska, lokaliseringspolitiska resp. arbetsmarknadspolitiska medel medverka till en interregional omflyttning och styra eller påskynda en strukturrationalisering med regionala konsekvenser i syfte att åstadkomma en långsiktigt förbättrad resursallokering.

Den omvända problematiken är emellertid minst lika aktuell. Man kan behöva utnyttja olika regionalt differentierade medel för att dämpa takten i omflyttning eller strukturrationalisering och minska anpassnings-svårigheterna för den berörda arbetskraften för att därmed medverka till att resursallokeringen inte blir kortsiktigt ineffektiv genom att de "mänskliga omställningskostnaderna" blir för stora. Regionalpolitiken i denna mening har i allmänhet också parallellt ett inkomstfördelningsmål. Man önskar säkerställa att arbetskraften i drabbade regioner inte får bära alltför stor del av kostnaden för de pågående strukturförändringarna.

I denna uppsats används termen *regional stabiliseringspolitik* som en sammanfattande beteckning för de regionalt differentierade åtgärder, vilka vidtas för att motverka de konjunkturella variationerna i bestämda regioner. Ställning tas således inte till om syftet med en regional stabiliseringspolitik bör vara att uppnå regionala eller nationella mål.

De regionalpolitiska åtgärderna för att uppnå målet om full sysselsättning har olika karaktär om arbetslösheten orsakas av långsiktiga strukturella förändringar i regionernas näringsliv eller om arbetslösheten orsakas av kortsiktiga förändringar i efterfrågan av de produkter som framställs i de olika regionerna. Endast åtgärder för att möta de senare förändringarna omfattas således av begreppet regional stabiliseringspolitik. I många fall kan det emellertid vara svårt att skilja på dessa två arbetslöshetssituationer.

4.3 Ekonomisk-politiska målkonflikter

4.3.1 Inledning

Vissa ekonomiska mål kan stå i konflikt gentemot varandra i den meningen, att de inte samtidigt kan uppfyllas till fullo. Om det föreligger en konflikt mellan två mål, kan en ökad uppfyllelse av ett mål endast uppnås till priset av en minskad uppfyllelse av det andra målet. Välbekant är konflikten mellan ett stabilt penningvärde och den fulla sysselsättningen. Vid en skärpning av målet om full sysselsättning ur regional synvinkel kan vissa konflikter med övriga ekonomisk-politiska mål föreligga.

En regional stabiliseringspolitik utgörs av regionalt differentierade stimulans- och åtstramningsåtgärder för att motverka konjunkturvariationer i bestämda regioner. Sådana åtgärder påverkar emellertid även ekonomins långsiktiga utveckling. I det följande diskuteras översiktligt hur en regional stabiliseringspolitik kan påverka målet om full sysselsättning (bortsett från strukturarbetslöshet) i de enskilda regionerna samt målen om hög tillväxt och stabil prisnivå i den nationella ekonomin.

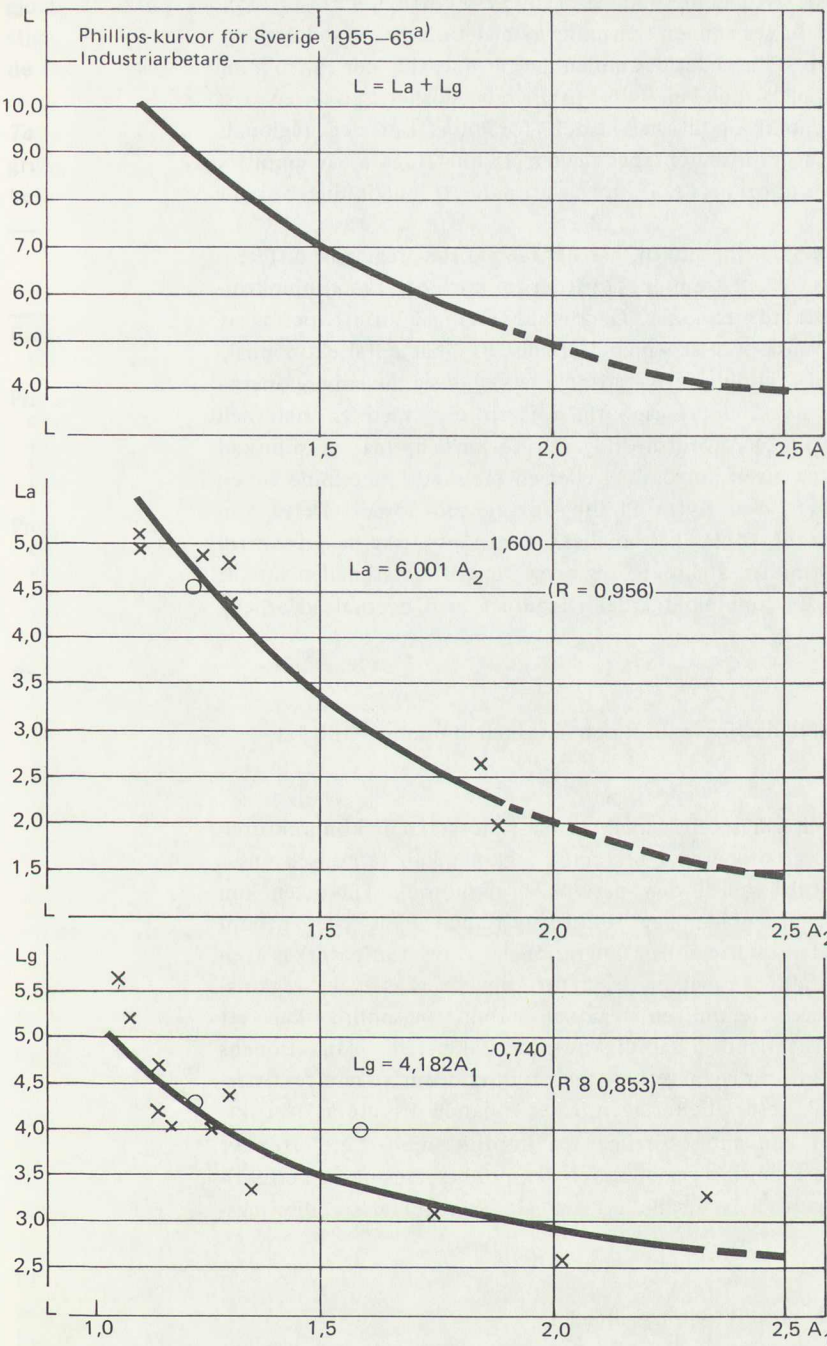
4.3.2 Full sysselsättning och stabil prisnivå

Konflikten mellan målen om full sysselsättning och stabil prisnivå är, som tidigare framhållits, välkänd. Lönebildningen framhålls ofta som en viktig bestämningsfaktor för inflationens storlek i Sverige.¹ Sambandet mellan löneutvecklingen och arbetsmarknadsläget brukar åskådliggöras med hjälp av den s. k. Phillips-kurvan. Av det följande diagrammet framgår sådana kurvor för Sveriges del.

Phillips-kurvans olika punkter implicerar en eller flera regionala fördelningar av arbetslösheten och en viss uppsättning ekonomisk-politiska medel. En tänkbar orsak till den inhemskt genererade prisstegringen på varor och tjänster är nämligen regionala skillnader i efterfråge- och utbudsförhållanden på produktionsfaktor- och produktmarknaderna. Vissa regioner kan tjäna som "inflationshärdar" genom att överhettningen på arbetsmarknaden där påverkar den nationella prisnivån. Genom en dämpning av arbetskraftsefterfrågan i sådana regioner och en ökning av arbetskraftsefterfrågan i regioner med undersysselsättning skulle således en ökad uppfyllelse av målet om en stabil prisnivå kunna erhållas vid en given total arbetslöshet. Dock bör uppmärksammas att en ökning av arbetskraftsefterfrågan i regioner med undersysselsättning får följdverkningar i övriga regioner. Följdverkningarnas storlek beror främst på de tidigare nämnda regionernas marginella importbenägenhet. De interregionala sambanden diskuteras senare i detta kapitel. Om däremot arbetskraftsefterfrågan ökar i överhettade regioner och minskar i regioner med undersysselsättning skulle en minskad uppfyllelse av målet om en stabil prisnivå kunna erhållas vid en given total arbetslöshet. Det bör dock framhållas att problemet hur prisstegringar sprids mellan regioner i hög grad är ett outforskat område.

¹ Se t. ex. A. Lindbeck: Svensk ekonomisk politik, Stockholm 1972, sid. 169.

Diagram 4 Phillips-kurvor för Sverige, 1955–65

^a Den faktiska utvecklingen 1966–67 anges med ringar i diagrammet.

Källa: A. Lindbeck, Svensk ekonomisk politik, Stockholm 1972.

Målet om full sysselsättning kan, som tidigare framhållits, ges en regional innebörd. Det kan då tolkas som full sysselsättning i varje region. Denna tolkning bör ses som en skärpning av målet om full sysselsättning. En fråga som kan ställas i detta sammanhang är huruvida den löneökning som är förknippad med en viss total arbetslöshet, givet en viss uppsättning ekonomisk-politiska medel, förändras om den regionala fördelningen av arbetslösheten specificeras. Denna fråga är av empirisk natur. Det finns a priori inga skäl vare sig att anta att löneökningen skulle öka eller minska.

En regional stabiliseringspolitik har definierats som regionalt differentierade stimulans- och åtstramningsåtgärder för att motverka konjunkturvariationer i bestämda regioner. Genom en regional differentiering av nationella ekonomisk-politiska medel erhålls ett ökat antal ekonomisk-politiska medel. Då konjunkturvariationerna skiljer sig mellan regionerna torde en regional stabiliseringspolitik i jämförelse med en nationell stabiliseringspolitik öka förutsättningarna för att uppnå en minskad arbetslöshet vid en given löneökning eller en minskad löneökning vid en given arbetslöshet, dvs. flytta Phillips-kurvan mot origo. Detta kan åstadkommas genom att ett ökat antal ekonomisk-politiska medel står till förfogande för stimulansåtgärder i regioner där arbetsmarknaden inte är överhettad och åtstramningsåtgärder i regioner med överhettad arbetsmarknad.

4.3.3 Regional stabiliseringspolitik och nationell ekonomisk tillväxt

4.3.3.1 Allmänt

En regional stabiliseringspolitik med syfte att motverka de konjunkturrela sysselsättningsvariationerna i bestämda regioner kan få konsekvenser för produktionstillväxten i den nationella ekonomin. Tillväxten kan påverkas genom att graden av resursutnyttjande ökar eller genom förändringar av den interregionala migrationen. Tillväxten påverkas även av strukturomvandlingen, vilken i sin tur kan påverkas av en regional stabiliseringspolitik. Genom en regional stabiliseringspolitik kan ett effektivt resursutnyttjande i samtliga regioner säkerställas. Migrationens omfattning och inriktning påverkar den produktionsmässiga effektiviteten i den regionala resursallokeringen. I det följande diskuteras översiktligt huruvida det kan antas föreligga en konflikt mellan ett effektivt resursutnyttjande i samtliga regioner och den produktionsmässiga effektiviteten i den regionala resursallokeringen vid en regional stabiliseringspolitik.

4.3.3.2 Regionala produktivitetsskillnader

Betydelsen av produktionsresursernas fördelning för målet om hög tillväxt diskuteras i allmänhet med utgångspunkt från näringsgrenarnas relativa lönsamhetsläge. Ur regional synvinkel tillkommer den aspekten, att produktivitetsskillnader mellan olika regioner har konstaterats. Då produktionsresurser övergår från en region till en annan, antas härigenom

tillväxten i den nationella ekonomin påverkas. Av de undersökningar som gjorts framgår, att industrins produktivitet i storstadsregionerna överstiger produktiviteten i de glesare befolkade regionerna. Detta förhållande belyses av följande tabell.

Tabell 7 Indextal för produktiviteten inom industrin för olika regiongrupper efter standardisering för kapitalintensitet, företagsstorlek och befolkningstäthet. Hela riket = 100 år 1968

	Stock- holm	Göteborg och Malmö	Större städer	Södra Mellan- sverige	Norra tät- bygden	Norra gles- bygden	Hela riket
Faktisk produk- tivitet	109,6	104,1	102,9	97,0	104,9	93,1	100,0
Produktivitet efter stan- dardisering för kapital- intensitet	108,7	101,7	100,3	98,3	99,3	97,5	100,0
Produktivitet efter standar- disering för kapitalinten- sitet och företagsstorlek	108,3	101,0	99,3	97,8	99,7	100,6	100,0
Produktivitet efter stan- dardisering för kapital- intensitet, företagsstor- lek och befolk- ningstäthet	104,9	99,8	98,5	98,3	100,4	103,2	100,0

Källa: Y. Åberg: Regionala produktivitetsskillnader.
Stencil, Stockholm 1972.

Dessa produktivitetsuppgifter kan diskuteras utifrån en rad synvinklar. För det första avser tabellens produktivitetsmått företagsekonomiska uppgifter och ej samhällsekonomiska. Om ett samhällsekonomiskt synsätt anläggs kan andra värden framkomma. För det andra avser de relaterade värdena genomsnittliga värden och ej marginella. För det tredje behöver inte skillnaden i produktiviteten mellan olika regioner hänföras till faktorer som är regionalt specifika, som t. ex. regionens klimat och storlek, utan kan bero på andra faktorer, som t. ex. regionala skillnader i branschammansättning, priser, arbetskraftens och kapitalets åldersstruktur, kapitalintensitet och företagsstorlek. Dessa två orsaksgrupper skiljer sig åt genom det tidsperspektiv inom vilket faktorerna är regionalt bundna. Av tabell 7 framgår, att betydande produktivitetsskillnader kvarstår efter standardisering för kapitalintensitet och företagsstorlek. Vidare framgår, att även efter standardiseringen för befolkningstätheten kvarstår produktivitetsskillnader. Detta tyder på att det förekommer externa och interna faktorer som påverkar produktiviteten och som inte samvarierar med de här angivna faktorerna. Dessa problem diskuteras inte

vidare i detta sammanhang.¹ De är dock av betydelse för bedömningen av vilka tillväxteffekter de regionalt specifika förhållandena ger upphov till vid en förändring av arbetskraftens regionala fördelning.

4.3.3.3 Diskussion

I det följande diskuteras översiktligt hur en regional stabiliseringspolitik under olika förutsättningar kan påverka den nationella ekonomiska tillväxten. Avgörande för denna påverkan är om den interregionala migrationens omfattning och inriktning påverkas samt de regionala produktivitetsskillnaderna. Om produktivitetsskillnaderna enbart vore en följd av regionalt specifika förhållanden torde en överföring av produktionsresurser till regioner med högre produktivitet medföra en produktionsökning i den nationella ekonomin. Om produktivitetsskillnaderna inte är en följd av regionalt specifika förhållanden är det ej lika givet att en sådan överföring medför större produktionsökning än om resurserna överförs från en stagnerande näringsgren till en expanderande inom regionen. Om jämförelsen gäller en förändring av sysselsättningen vid befintliga anläggningar torde dock genomsnittligt sett en sådan överföring medföra en produktionsökning. De faktorer som påverkar produktiviteten gynnsamt är ju nämligen mer koncentrerade i regionerna med högre produktivitet.

Vid en kortsiktig förändring av efterfrågan på arbetskraft i en region kan i princip följande fall inträffa. Vid efterfrågeöverskott kan antingen en migration från andra regioner ske eller ingen migration ske. Vid efterfrågeunderskott kan antingen en migration från regionen ske eller ingen migration ske. I en undersökning² rörande vilka faktorer som reglerar migrationens omfattning har konstaterats, att arbetslösheten är en viktig bestämningsfaktor. Någon skillnad mellan konjunkturell och strukturell arbetslöshet gjordes emellertid ej i denna undersökning.

För de fall kortsiktiga efterfrågevariationer på arbetsmarknaden i de enskilda regionerna ger upphov till migration kan en regional stabiliseringspolitik påverka migrationens omfattning och inriktning. Härvid kan en minskad migration från regioner med lägre produktivitet till regioner med högre erhållas. Som framgått av den tidigare diskussionen kan härigenom under vissa förutsättningar den nationella ekonomiska tillväxten påverkas i negativ riktning. En regional stabiliseringspolitik kan även minska migrationen från regioner med strukturella arbetslöshetsproblem. Härigenom torde den nationella ekonomiska tillväxten, åtminstone på kort sikt, påverkas i negativ riktning.

För de fall kortsiktiga efterfrågevariationer på arbetsmarknaden i en region ej ger upphov till någon migration kommer en regional stabiliseringspolitik att påverka den nationella ekonomiska tillväxten i positiv riktning genom att ett fullt resursutnyttjande säkerställs. Om arbetskraften utnyttjas till fullo undviks produktionsbortfall till följd av arbetslöshet.

¹ För en översikt rörande dessa problem se: Regionalpolitisk forskning och stödverksamhet 1965-71, ERU, Ds In 1972: 14, Stockholm 1972.

² P. Lagerblad: Den interregionala migrationen i Sverige, Stencil, Göteborg 1967.

Sammanfattningsvis kan således konstateras, att en regional stabiliseringspolitik i vissa fall kan tänkas påverka den nationella ekonomiska tillväxten i negativ riktning och i andra fall i positiv riktning. Inverkan av en regional stabiliseringspolitik bör bedömas i jämförelse med den inverkan en faktisk nationell stabiliseringspolitik har.

I de fall det förekommer en konflikt mellan olika ekonomisk-politiska mål måste en avvägning ske. Denna avvägning är politisk till sin natur. Uppgiften i detta sammanhang är att ställa medel till statsmakternas förfogande så att den av statsmakterna önskade avvägningen möjliggörs. Som ett allmänt krav på dessa medel bör dock gälla, att de i så liten utsträckning som möjligt skall påverka övriga ekonomisk-politiska mål i icke önskad riktning.

4.4 Regionalpolitiska medel

Praktiskt taget all ekonomisk politik har en rumslig dimension i den meningen, att den påverkar den regionala fördelningen av den offentliga och privata sektorns verksamhet och därigenom även den regionala fördelningen av befolkningen.

Man kan, som tidigare framhållits, skilja de regionalpolitiska medlen från övriga ekonomisk-politiska medel genom att till den förra kategorin hänföra sådana medel, som ges regionalt differentierade värden eller som har regionalt differentierade effekter. Regionalpolitiska medel kan indelas i två huvudgrupper, dels sådana medel vilkas effekter bedöms bli bestående under längre tid, dels sådana medel vilka bedöms få effekt under en i tiden avgränsad kort period. Exempel på den förra typen av medel är lokaliseringspolitiska åtgärder och exempel på den senare typen är utläggning av en statlig industribeställning. Medel vilka bedöms få effekt under en i tiden avgränsad kort period och vilka syftar till att motverka de konjunkturella variationerna i de enskilda regionerna är medel för den regionala stabiliseringspolitiken.

Om man önskar uppnå en högre ambitionsnivå för stabiliseringspolitiken ur regional synvinkel, ingår som ett nödvändigt led en inventering av de medel man har till sitt förfogande samt en uppskattning av dessa medels effekter.

Den kartläggning, som redovisas i kapitel 6, syftar till att presentera de regionala sysselsättningseffekterna av vissa relativt lättillgängliga ekonomisk-politiska medel vilka f. n. i allmänhet ej i någon större utsträckning används i regionalt stabiliseringspolitiskt syfte.

Slutsatserna av en dylik kartläggning kan vara av följande slag:

- a) Det studerade ekonomisk-politiska medlet kan vara lämpligt att använda som ett medel för den regionala stabiliseringspolitiken. Om hinder för ett sådant användande föreligger bör de avlägsnas.
- b) Det studerade ekonomisk-politiska medlet kan vara olämpligt att använda som ett medel för den regionala stabiliseringspolitiken. För vissa sådana medel kan information om de regionala effekterna av medlet vara betydelsefull som underlag för den regionala stabiliseringspolitiken.

4.5 Det regionala stabiliseringsproblemet

4.5.1 Inledning

I detta avsnitt åskådliggörs det ekonomisk-politiska problemet med hjälp av några enkla ekonomiska modeller. Avsikten med att använda dessa är, som tidigare framhållits, att precisera det ekonomisk-politiska problemet samt att påvisa några allmänna aspekter på och svårigheter med att bedriva en regional stabiliseringspolitik. Modellerna belyser de ekonomiska sambanden mellan olika regioner och mellan olika ekonomiska storheter inom de olika regionerna. De kan vidare tjäna som en utgångspunkt för att diskutera hur olika medel kan användas för att motverka de konjunkturella variationerna i enskilda regioner. Då man diskuterar olika medel för en regional stabiliseringspolitik, är det väsentligt att orsakerna till skillnaderna i det regionala konjunkturförloppet är kända. En fullständig kartläggning av dessa orsaker torde emellertid förutsätta mera ingående studier än vad som redovisats i det föregående kapitlet. Dock torde vissa indikationer kunna erhållas från dessa studier.

4.5.2 Modell med interregional handel

Vi antar i följande modell, att ekonomin består av två regioner, mellan vilka det förekommer handel. Den totala ekonomin antas vara sluten, dvs. export och import med övriga omvärlden förekommer ej.

$$Y_1 = C_1 + I_1 + G_1 + X_1 - M_1 \quad (1)$$

$$Y_2 = C_2 + I_2 + G_2 + X_2 - M_2 \quad (2)$$

$$C_1 = c_1 (Y_1 - T_1) \quad (3)$$

$$C_2 = c_2 (Y_2 - T_2) \quad (4)$$

$$T_1 = t_1 \cdot Y_1 \quad (5)$$

$$T_2 = t_2 \cdot Y_2 \quad (6)$$

$$M_1 = X_2 = m_1 \cdot Y_1 \quad (7)$$

$$M_2 = X_1 = m_2 \cdot Y_2 \quad (8)$$

Innebörden av ovanstående symboler är:

Y = inkomst

C = konsumtion

I = investering

G = offentlig konsumtion och investering

X = export

M = import

t = marginell (= genomsnittlig) skattesats

c = marginell (= genomsnittlig) konsumtionsbenägenhet

m = marginell (= genomsnittlig) importbenägenhet

1,2 = region 1, region 2.

Ekvationerna (1) och (2) anger jämviktsvillkoren (i ex-ante bemärkelse) för resp. region. Ekvationerna (3) till och med (6) anger, att storleken

av den privata konsumtionen i resp. region bestäms med utgångspunkt från storleken av den disponibla inkomsten och från konsumtionsbenägenheten i regionen. Den disponibla inkomsten för varje region utgörs av de totala inkomsterna minskat med det totala skattebeloppet i regionen. Skattebeloppen bestäms i sin tur av en genomsnittlig skattesats för varje region multiplicerad med de totala inkomsterna i regionen. Ekvationerna (7) och (8) slutligen anger, dels att importen till en region utgör exporten från den andra regionen, dels att resp. regions import är beroende av inkomsten och importbenägenheten i regionen. Investeringarna liksom de offentliga utgifterna antas vara exogent bestämda, dvs. bestämda utanför modellen.

Följande jämviktslägen gäller för regioninkomsterna:

$$Y_1 = \frac{m_2 [I_2 + G_2] + [1 - c_2 (1 - t_2) + m_2] [I_1 + G_1]}{[1 - c_2 (1 - t_2) + m_2] [1 - c_1 (1 - t_1) + m_1] - m_1 m_2} \quad (9)$$

$$Y_2 = \frac{m_1 [I_1 + G_1] + [1 - c_1 (1 - t_1) + m_1] [I_2 + G_2]}{[1 - c_2 (1 - t_2) + m_2] [1 - c_1 (1 - t_1) + m_1] - m_1 m_2} \quad (10)$$

Av de ovanstående uttrycken framgår, att jämviktsinkomsten i resp. region är beroende såväl av förhållandena i den egna regionen som förhållandena i den andra regionen. En förändring av investeringarna i region 1 (I_1) påverkar sålunda både jämviktsinkomsten i region 1 och i region 2. En förändring av de offentliga utgifterna i region 1 (G_1) påverkar likaså jämviktsinkomsten både i region 1 och i region 2, då G_1 ingår i båda uttrycken ovan.

Med utgångspunkt från denna modell kan vi diskutera, hur regionala förhållanden bör beaktas vid olika utformade mål för stabiliseringspolitiken. De mål för stabiliseringspolitiken som diskuteras är målet om full sysselsättning och målet om ett stabilt penningvärde. Dessa mål för stabiliseringspolitiken kan uttryckas på bl. a. följande alternativa sätt:

1. Målet är att uppnå en viss absolut sysselsättningsökning och en rimlig prisstabilitet för ekonomin som helhet.
2. Målet är att uppnå en absolut sysselsättningsökning i en bestämd region och en rimlig prisstabilitet för ekonomin som helhet.
3. Målet är att uppnå en absolut sysselsättningsökning i ekonomin med en given fördelning på regioner och en rimlig prisstabilitet för ekonomin som helhet.

Om man tillämpar den första målformuleringen, vilken är den vanligaste i stabiliseringspolitiska diskussioner, bortser man från, hur sysselsättningsökningen fördelar sig på regioner. Om man tillämpar den andra målformuleringen, betraktas en region isolerat, och man bortser från att en sysselsättningsökning i en region har följdverkningar i andra regioner. Om man tillämpar den tredje målformuleringen slutligen, har man en uttalad vilja att uppnå bestämda sysselsättningsökningar i de olika regionerna.

De ovanstående målen för stabiliseringspolitiken kan uttryckas med

symboler på följande sätt (vi antar, att det endast finns två regioner i ekonomin):

1. $(\Delta Y_1 + \Delta Y_2)^*$	och $\Delta p < \bar{\Delta p}$
2. ΔY_1^*	och $\Delta p < \bar{\Delta p}$
3. $\Delta Y_1^* = a \cdot \Delta Y_2^*$	och $\Delta p < \bar{\Delta p}$

ΔY = förändring i inkomst

Δp = förändring i prisnivå

$*$ = mål

a = konstant

— = oacceptabelt värde

1,2 = region 1, region 2.

I ovanstående målformuleringar antas, att det råder ett bestämt förhållande mellan förändring i inkomst och förändring i sysselsättning, varför den senare kan uttryckas genom den förra. Vidare antas, att förhållandet är samma i båda regionerna. För att studera vilka regionala förhållanden som bör beaktas vid olika mål för stabiliseringspolitiken används följande kvoter. Kvoter av denna typ, men med utgångspunkt från en annan modell, har härletts av Engerman.¹

$$1. \frac{\frac{dY_{11} + dY_{21}}{dG_1}}{\frac{dY_{12} + dY_{22}}{dG_2}}$$

$$2. \frac{\frac{dY_{11}}{dG_1}}{\frac{dY_{12}}{dG_2}}$$

$$3. \frac{\frac{dY_{11}}{dG_1}}{\frac{dY_{21}}{dG_1}}$$

Den första kvoten uttrycker förhållandet mellan de totala inkomstförändringarna i hela ekonomin vid en förändring av de offentliga utgifterna i region 1 och de totala inkomstförändringarna vid en lika stor förändring av de offentliga utgifterna i region 2. Den andra kvoten uttrycker förhållandet mellan förändringen i inkomst i region 1 vid en förändring av de offentliga utgifterna i region 1 och förändringen i inkomst i region 1 vid en lika stor förändring i de offentliga utgifterna i region 2. Den tredje kvoten slutligen anger inkomstförändringarna i region 1 i förhållande till inkomstförändringarna i region 2 till följd av en förändring av de

¹ Se S. Engerman: Regional Stabilization Policy i Needleman (ed): Regional analysis, Harmondsworth 1968.

offentliga utgifterna i region 1. Kvoterna kan med utgångspunkt från ovanstående modell uttryckas på följande sätt:

$$1. \frac{\frac{dY_{11} + dY_{21}}{dG_1}}{\frac{dY_{12} + dY_{22}}{dG_2}} = \frac{1 - c_2 (1 - t_2) + m_2 + m_1}{1 - c_1 (1 - t_1) + m_2 + m_1} \quad (11)$$

$$2. \frac{\frac{dY_{11}}{dG_1}}{\frac{dY_{12}}{dG_2}} = \frac{1 - c_2 (1 - t_2) + m_2}{m_2} \quad (12)$$

$$3. \frac{\frac{dY_{11}}{dG_1}}{\frac{dY_{21}}{dG_1}} = \frac{1 - c_2 (1 - t_2) + m_2}{m_1} \quad (13)$$

Om den första kvoten är lika med ett, innebär detta, att en offentlig utgiftskrona får samma effekt på den totala inkomsten i ekonomin oavsett i vilken region den spenderas. För att kvoten skall vara lika med ett måste följande villkor vara uppfyllt:

$$\frac{c_1}{c_2} = \frac{1 - t_2}{1 - t_1}$$

Om den marginella konsumtionsbenägenheten och den marginella skattesatsen är lika i regionerna, är villkoret uppfyllt. Om den marginella konsumtionsbenägenheten är större i region 1 än i region 2, medan den marginella skattesatsen är lika, är kvoten större än ett. Detta innebär, att en offentlig utgiftskrona spenderad i region 1 ger upphov till en större total inkomstökning i ekonomin, än om den hade spenderats i region 2. Om den marginella skattesatsen är större i region 1 än i region 2, medan den marginella konsumtionsbenägenheten är lika, är kvoten mindre än ett. En offentlig utgiftskrona spenderad i region 1 kommer i detta fall ej att ge upphov till lika stor inkomstökning, som om den hade spenderats i region 2. Om stabiliseringspolitikens mål är formulerat enligt målformulering ett ovan, är det således av intresse att känna den marginella konsumtionsbenägenheten och den marginella skattesatsen för de olika regionerna, för att kunna bedriva en så effektiv sysselsättningspolitik som möjligt. Hittills har enbart effekterna på sysselsättningen betraktats och ej effekterna på prisnivån. Uppgifter för Sveriges del rörande den marginella konsumtionsbenägenheten i olika regioner föreligger ej. I en nyligen utförd undersökning¹ har konstaterats, att storstadsregionen har omkring 4 % högre genomsnittlig konsumtionsbenägenhet än övriga regioner. Den marginella skattesatsen kan för Sveriges del variera mellan

¹ B. Jonson—A. Meuller: Interaktioner mellan konsumtion och storstadstillväxt, Nationalekonomiska institutionen, Göteborgs universitet, Memoranda 33, Göteborg 1972.

olika regioner på grund av att kommunalskattens höjd samt inkomstnivån och därmed den marginella statliga skattesatsen varierar mellan olika regioner.

För att få en uppfattning om kvotens känslighet för regionala variationer i konsumtionsbenägenheten och skattesatsen har följande beräkningar gjorts. Variationerna i den marginella skattesatsen har erhållits genom att för år 1969 räkna fram den marginella skattesatsen för länen. Den marginella skattesatsen för ett enskilt län har beräknats genom att ökningen i den totala skatten satts i relation till ökningen i taxerad nettoinkomst för samtliga skattskyldiga i länet. Till den härigenom erhållna marginella statliga skattesatsen har lagts den kommunala utdebiteringssatsen för länet. De indirekta skatterna uppmärksammas ej explicit i ovanstående modell, varför de ej medtagits i nedanstående beräkningar. Den marginella skattesatsen är sålunda underskattad. För den marginella konsumtionsbenägenheten har godtyckliga värden satts inom ett variationsområde av $\pm$ fem procentenheter av den för riket antagna marginella konsumtionsbenägenheten 0,80. Den marginella importbenägenheten har godtyckligt satts till 0,60. I en uppskattning av variationsområdet för den marginella importbenägenheten för regioner i Storbritannien har området 0,2–0,7 angivits.¹ Den genomsnittliga marginella importbenägenheten för Sverige perioden 1950–68 har beräknats till 0,34.²

A.	t = 0,39		m ₁ = m ₂ = 0,60			
c ₁	0,75	0,77	0,79	0,81	0,83	0,85
c ₂						
0,75	1,00	1,01	1,01	1,02	1,03	1,04
0,77	0,99	1,00	1,01	1,01	1,02	1,03
0,79	0,99	0,99	1,00	1,01	1,01	1,02
0,81	0,98	0,99	0,99	1,00	1,01	1,01
0,83	0,97	0,98	0,99	0,99	1,00	1,01
0,85	0,96	0,97	0,98	0,99	0,99	1,00
B.	c = 0,80		m ₁ = m ₂ = 0,60			
t ₁	0,35	0,37	0,39	0,41	0,43	
t ₂						
0,35	1,00	0,99	0,98	0,97	0,96	
0,37	1,01	1,00	0,99	0,98	0,97	
0,39	1,02	1,01	1,00	0,99	0,98	
0,41	1,03	1,02	1,01	1,00	0,99	
0,43	1,04	1,03	1,02	1,01	1,00	

Som framgår av ovanstående beräkningar varierar kvoten för de ovan angivna variationsområdena för den marginella konsumtionsbenägenheten och den marginella skattesatsen mellan 0,96–1,04. Kvotens variationer kan således bedömas vara av ringa omfattning.

Om några väsentliga skillnader i konsumtionsbenägenheten och skattesatsen för olika regioner ej föreligger, och om målet för stabiliseringspoli-

¹ A. J. Brown and Associates: Regional Multipliers i H. Richardson: Regional Economics. A Reader, London 1970.

² Export och import 1971–1975, SOU 1971: 40, Stockholm 1971.

tiken vad gäller sysselsättningen är att åstadkomma en viss sysselsättningsseffekt för ekonomin som helhet, behöver regionala förhållanden ej beaktas i någon större utsträckning. Då man beaktar det andra målet för stabiliseringspolitiken, nämligen en rimlig prisstabilitet för ekonomin, kan emellertid regionala överväganden behöva göras. Frågan om hur prisstegringar uppkommer och sprids mellan regioner är i hög grad ett outforskat område. Allmänt torde emellertid kunna sägas, att den nationella prisstegring, som uppkommer vid en förändring av de offentliga utgifterna som ger upphov till överskottsefterfrågan på varu- och arbetsmarknaden i regioner där produktionen redan sker vid kapacitetsgränsen, medan underskottsefterfrågan kvarstår i andra regioner, är högre än den prisstegring, som uppkommer om förändringen i de offentliga utgifterna utjämnar över- och underskottsefterfrågan på varu- och arbetsmarknaderna i de olika regionerna. Man torde sålunda, då målet för stabiliseringspolitiken är att uppnå en viss sysselsättningsökning och en rimlig prisstabilitet för ekonomin som helhet, i allmänhet enbart behöva beakta regionala förhållanden för att uppnå det senare målet.

Om den andra kvoten är större än ett, innebär detta, att inkomstförändringen i region 1, vilken följer av en viss förändring i de offentliga utgifterna där, är större än inkomstförändringen region 1 vid en lika stor förändring i de offentliga utgifterna i region 2. För att kvoten skall vara större än ett, skall följande villkor vara uppfyllt:

$$1 > c_2 (1 - t_2)$$

Detta villkor torde i allmänhet vara uppfyllt för samtliga regioner i en ekonomi, eftersom c_2 och t_2 i allmänhet är större än noll och mindre än ett. Det mest effektiva sättet att uppnå en viss sysselsättningsökning i en viss region är således att förändra de offentliga utgifterna där. Av uttrycket för kvoten framgår, att dess storlek enbart är beroende av förhållanden i region 2. Om målet för stabiliseringspolitiken är formulerat så, att en viss sysselsättningsökning eftersträvas i en viss region, är sålunda det mest effektiva sättet att genom de offentliga utgifterna uppnå detta mål att öka dessa i denna region.

Den tredje kvoten anger inkomstförändringarna i region 1 i förhållande till inkomstförändringarna i region 2 till följd av en förändring av de offentliga utgifterna i region 1. Kvoten anger ett mått på spridningseffekterna av en förändring av de offentliga utgifterna i region 1. Kvotens värde ökar, då den marginella importbenägenheten i region 2 ökar, och när den marginella importbenägenheten i region 1 minskar. Vidare ökar den, då den marginella konsumtionsbenägenheten i region 2 minskar, och när den marginella skattesatsen i region 2 ökar. För att studera hur känslig denna kvot är för förändringar i m_1 och m_2 , har värdet på kvoten beräknats för några olika värden på dessa. Variationsområdet för den marginella importbenägenheten grundas på den tidigare nämnda skattningen avseende Storbritannien. Förutom att den marginella importbenägenheten varierar mellan olika regioner, varierar den även mellan olika konjunkturlägen.¹ Den marginella skattesatsen har satts till genomsnittet för Sverige år 1969, beräknad på tidigare angivet sätt.

¹ Se Export och import 1971–1975, SOU 1971: 40, Stockholm 1971, sid. 147.

$$c_2 = 0,80 \quad t_2 = 0,39$$

		m_1					
		0,2	0,3	0,4	0,5	0,6	0,7
m_2	0,2	3,6	2,4	1,8	1,4	1,2	1,0
	0,3	4,1	2,7	2,0	1,6	1,4	1,2
	0,4	4,6	3,0	2,3	1,8	1,5	1,3
	0,5	5,1	3,4	2,5	2,0	1,7	1,4
	0,6	5,6	3,7	2,8	2,2	1,9	1,6
	0,7	6,1	4,0	3,0	2,4	2,0	1,7

Som framgår av ovanstående beräkningar kommer verkningarna av en viss förändring av de offentliga utgifterna i en region att spridas till andra regioner. Ju mer öppen en regions ekonomi är, desto större kommer spridningseffekterna till andra regioner att bli. Detta är ett förhållande, som försvårar en stabiliseringspolitik med regional inriktning. Om målet är att åstadkomma en viss sysselsättningsökning i en region, måste man uppmärksamma, att en betydande del av den totala sysselsättningseffekten, orsakad av den offentliga utgiftsökningen, sprider sig till andra regioner. Detta förhållande belyses i kapitel 6 där en undersökning rörande de regionala sysselsättningseffekterna, orsakade av en större statlig materielbeställning till en region, redovisas. Förhållandet belyses även i de i underbilagorna 11 och 12 redovisade beräkningsmetoderna för uppskattning av sysselsättningseffekten av ett hus- och vägbygge i den region, där huset resp. vägen byggs. Det förhållandet, att effekterna av en offentlig utgiftsökning i en viss region sprider sig till andra regioner, kan försvåra möjligheterna att samtidigt uppnå en viss sysselsättningsökning i en bestämd region och en rimlig nationell prisstabilitet. Sysselsättningseffekterna kan sprida sig till regioner med en redan överhettad arbetsmarknad, vilket i sin tur kan medföra en ökad nationell prisstegringstakt. Resultatet av budgetutredningens leveransenkät, vilken redovisas i kapitel 6, antyder t. ex. att östra mellansverige (AB, C, D, U) har en större andel av underleveranserna än vad andelen av slutleveranserna ger anledning att förmoda, medan det motsatta förhållandet gäller för Norrland (X, Y, Z, AC, BD). Då målet för stabiliseringspolitiken är att uppnå en viss given regional fördelning av en sysselsättningsökning, försvårar ovan diskuterade förhållande även detta. Ett sätt att närma sig detta problem är att beakta vilka offentliga utgiftsökningar, som är lämpliga, för att uppnå olika stabiliseringspolitiska mål ur regional synvinkel. Detta diskuteras närmare i samband med modell två nedan.

4.5.3 Modell utan interregional handel

Denna modell beskriver de ekonomiska sambanden i en enskild regions ekonomi. De interregionala sambanden specificeras ej. Med regionens import och export avses såväl import och export från och till övriga regioner i den nationella ekonomin som från och till utlandet.

$$Y = C_p + C_o + I_p + I_o + X - M \quad (1)$$

$$C_p = c(Y - T) + a \quad (2)$$

$$T = t \cdot Y \quad (3)$$

$$M = m_{CP} \cdot C_p + m_{CO} \cdot C_o + m_{IP} \cdot I_p + m_{IO} \cdot I_o + m_X \cdot X + b \quad (4)$$

C_o, I_p, I_o, X är autonomt bestämda.

Innebörden av ovanstående symboler är:

Y = inkomst (regioninkomst)

C_p = privat konsumtion

C_o = offentlig konsumtion

I_p = privata investeringar

I_o = offentliga investeringar

X = export

M = import

T = skattebelopp

c = marginell (=genomsnittlig) konsumtionsbenägenhet

t = marginell (=genomsnittlig) skattesats

m_{CP} = marginell (=genomsnittlig) importbenägenhet för den privata konsumtionen

m_{CO} = marginell (=genomsnittlig) importbenägenhet för den offentliga konsumtionen

m_{IP} = marginell (=genomsnittlig) importbenägenhet för de privata investeringarna

m_{IO} = marginell (=genomsnittlig) importbenägenhet för de offentliga investeringarna

m_X = marginell (=genomsnittlig) importbenägenhet för exporten

a, b = konstanter

Ekvation ett anger jämviktsvillkoret (i ex-ante-bemärkelse) för regionens ekonomi. Konsumtionen och investeringarna har delats upp på en privat och en offentlig del. Konsumtionen och investeringarna omfattar all konsumtion och investering i regionen oavsett om produktionen ägt rum inom regionen eller ej. Den privata konsumtionens storlek bestäms enligt ekvation två av de disponibla inkomsternas storlek. Dessa utgörs alltså av de totala inkomsterna minskat med det totala skattebeloppet. Det totala skattebeloppet bestäms i sin tur enligt ekvation tre av regionens skattesats multiplicerad med de totala inkomsterna.

Storleken av importen från övriga regioner och från utlandet bestäms enligt ekvation fyra av storleken av den privata och den offentliga konsumtionen, av storleken av de privata och de offentliga investeringarna samt av exportens storlek. Storleken bestäms vidare av importbenägenheten för dessa storheter. Importbenägenheten för den privata konsumtionen (m_{CP}) beror dels av efterfrågan på konsumtionsvaror och -tjänster, vilka ej tillverkas i regionen, dels på produktions- och marknadsförhållanden för sådana varor och tjänster, vilka produceras såväl i regionen som i andra regioner och i utlandet. Vidare beror den på storleken av importbehovet av råvaror, halvfabrikat, m. m. till konsumtionsvarutillverkningen i den egna regionen. Importbenägenheten för den

offentliga konsumtionen (m_{CO}) beror ävenledes av ovannämnda faktorer. Denna importbenägenhet torde i allmänhet vara avsevärt mindre än importbenägenheten för den privata konsumtionen, då de offentliga konsumtionsutgifterna i allmänhet till stor del består av löner. Importbenägenheterna för de privata och de offentliga investeringsutgifterna (m_{IP} och m_{IO}) beror ävenledes på de ovannämnda faktorerna. De produktionstekniska behoven av underleveranser torde vara av stor betydelse för dessa importbenägenheter. Importbenägenheten för exporten (m_X) slutligen beror på importbehovet av råvaror, halvfabrikat, m. m. för exporten. Storleken av detta behov beror ävenledes på ovannämnda faktorer.

Följande jämviktssläge gäller för regioninkomsten:

$$Y = \frac{1}{1 - c [1 - t - m_{CP}(1 - t)]} \cdot [a(1 - m_{CP}) + C_o(1 - m_{CO}) + I_p(1 - m_{IP}) + I_o(1 - m_{IO}) + X(1 - m_X) - b]$$

Med utgångspunkt från detta uttryck kan effekterna på regioninkomsten, orsakade av en förändring av den offentliga konsumtionen och av de offentliga investeringarna, studeras. Följande uttryck erhålls ($\frac{dY}{dC_o}$ och $\frac{dY}{dI_o}$ anger multiplikatorn vid en förändring av den offentliga konsumtionen resp. av de offentliga investeringarna).

$$\frac{dY}{dC_o} = \frac{1 - m_{CO}}{1 - c [1 - t - m_{CP}(1 - t)]}$$

$$\frac{dY}{dI_o} = \frac{1 - m_{IO}}{1 - c [1 - t - m_{CP}(1 - t)]}$$

Av följande tablå framgår i vilken riktning multiplikatorernas storlekar ändras, då de i uttrycken ingående importbenägenheterna och skattesatsen ändras:

	m_{CO} + -	m_{IO} + -	m_{CP} + -	t + -
$\frac{dY}{dC_o}$	- +		- +	- +
$\frac{dY}{dI_o}$		- +	- +	- +

För att erhålla en uppskattning av multiplikatorernas värden för olika värden på de marginella importbenägenheterna, har nedan redovisade beräkningar gjorts. Variationsområdet för importbenägenheten för den offentliga konsumtionen och de offentliga investeringarna har satts till 0,2–0,7. Den marginella skattesatsen har satts till 0,39 vilket var den för riket genomsnittliga år 1969, beräknad på ovan angivet sätt. Den marginella konsumtionsbenägenheten har satts till 0,80, vilket antas vara

det för riket genomsnittliga värdet. Importbenägenheten för den privata konsumtionen har godtyckligt satts till 0,60.

m_{CO} / m_{IO}	0,20	0,30	0,40	0,50	0,60	0,70
$\frac{dY}{dC_o} / \frac{dY}{dI_o}$	0,99	0,86	0,74	0,62	0,50	0,37

Den marginella importbenägenheten för den offentliga konsumtionen torde vara avsevärt mindre än den marginella importbenägenheten för de offentliga investeringarna. Skälet till detta är, att de offentliga konsumtionsutgifterna till stor del består av löner. I samband med den uppskattning av de regionala sysselsättningseffekterna av det statligt finansierade vägbyggandet och den statliga byggnadsverksamheten, vilken redovisas i kapitel 6 har regionala marginella importbenägenheter för vissa projekt uppskattats. Följande marginella importbenägenheter har skattats. (En marginell importbenägenhet av 1,00 innebär att hela projektet importeras till regionen.)

1.	Vägbyggnadsprojekt	0,48
2.	Vägunderhållsprojekt	0,44
3.	Husbyggnadsprojekt	0,60

Dessa importbenägenheter har ej differentierats med avseende på olika typer av regioner. Importbenägenheterna har beräknats som maximala importbenägenheter, dvs. endast sådana utgifter för de ovanstående projekten, som med säkerhet kan antas tillfalla regionen, har räknats till utgifter för icke-importvaror. Importbenägenheten kan sålunda vara mindre i vissa regioner. Den torde exempelvis vara avsevärt mindre i storadsregionerna, på grund av deras mer differentierade näringsliv. I samband med den uppskattning av de regionala sysselsättningseffekterna av en större statlig industribeställning, vilken redovisas i kapitel 6, har en marginell regional importbenägenhet av 0,41 skattats. Då man önskar uppnå en viss sysselsättningseffekt i en bestämd region, bör man således uppmärksamma både den för regionen typiska marginella importbenägenheten och den för den offentliga utgiftsökningen typiska marginella importbenägenheten vid dimensioneringen av den offentliga utgiftsökningen.

Den statliga budgeten i den regionala stabiliseringspolitiken

5.1 Inledning

I det föregående kapitlet diskuteras de regionala stabiliseringsproblemen från allmän teoretisk synpunkt. Mot denna bakgrund studeras översiktligt i det följande möjligheterna att använda inkomsterna och utgifterna på den statliga budgeten som medel för en regional stabiliseringspolitik. Inledningsvis diskuteras olika krav på sådana medel.

5.2 Krav på medlen

I ekonomisk politik måste avvägningar mellan olika mål ske. Denna avvägning är politisk till sin natur. Val av medel för att uppnå de ekonomisk-politiska målen har också politisk innebörd. Detta gäller framför allt medel som ger upphov till målkonflikter. Ett exempel på sådana medel är de stabiliseringspolitiska medel som påverkar inkomstfördelningsmålet. Vissa tekniskt möjliga medel kan således ibland ej utnyttjas på grund av de rådande politiska värderingarna. Detta förhållande har i det följande beaktats i så måtto att vissa medel endast studerats mer översiktligt.

En första aspekt som därför bör uppmärksammas är att medlen kan påverka flera ekonomisk-politiska mål, varvid målkonflikter kan uppstå. Ett medel som är inriktat mot ett visst stabiliseringspolitiskt mål kan påverka såväl andra stabiliseringspolitiska mål som resursallokerings- och inkomstfördelningsmål.

Härav följer bl. a. att medlen skall ha så få negativa stabiliseringspolitiska effekter som möjligt för andra regioner, och att de skall ha så gynnsamma effekter som möjligt för den kort- och långsiktiga regionala resursallokeringen. Det förra kravet riktar uppmärksamheten emot spridningseffekternas regionala fördelning. Det är emellertid i många fall svårt att på förhand söka ange denna. Det senare kravet bör ses mot bakgrund av att kortsiktiga stabiliseringspolitiska åtgärder i de enskilda regionerna påverkar regionernas strukturella utveckling.

En annan aspekt är den tidrymd som krävs innan medlen ger de önskade effekterna. På grund av att konjunkturförändringarna både kan

inträffa snabbt och kan vara svårförutsägbara är det viktigt, att genomförande- och effektfördröjningen är så liten som möjligt. Ett krav på medlen är således att de skall verka tillräckligt snabbt i de avsedda regionerna. Detta krav har olika innebörd i olika beslutssituationer. Dels kan det röra sig om åtgärder som vidtages under det löpande budgetåret med avsikten att deras verkan skall inträffa snarast möjligt. Dels kan det röra sig om åtgärder som vidtas i det årliga budgetarbetet som avser det kommande budgetåret.

Kravet på snabbhet leder bl. a. till att medlen måste vara administrativt hanterliga på alla nivåer.

En tredje aspekt är att medlen bör ha tillräcklig precision för att uppnå sina stabiliseringspolitiska mål. Medlen bör ha tillräckligt stora effekter i de avsedda regionerna samt ha en lämplig tidsanpassning. Det förstnämnda kravet medför bl. a. att storleksordningen av spridningseffekterna till andra regioner av en åtgärd i viss region bör uppmärksammas. Det senare kravet innebär bl. a. att medlens verkan ej bör bestå under lång tid utan bör kunna varieras med hänsyn till konjunkturläget i regionen.

I det följande diskuteras tänkbara medel inom den statliga budgeten för att påverka följande ekonomiska objekt i en region: hushåll, företag samt statliga myndigheter och verk. Möjligheterna att påverka kommunerna i stabiliseringspolitiskt avseende diskuteras i annat sammanhang.

5.3 *Budgetens inkomstsida*

5.3.1 Allmänt

Budgetens inkomstsida kan användas som medel för en regional stabiliseringspolitik genom att skattesatser och avgifter kortsiktigt differentieras mellan olika regioner. En regional differentiering av skatte- och avgiftsbestämmelser kan principiellt vara av två slag.¹ Dels kan de stödja det näringsliv eller den befolkning som finns i en region, dels kan de syfta till att underlätta flyttning till eller nyetablering i regionen. De förra har benämnts områdesregler och de senare lokaliseringsregler. I det följande diskuteras möjligheterna att använda statliga skattesatser och avgifter som medel för en regional stabiliseringspolitik. Det främsta syftet är därvid att motverka de konjunkturella sysselsättningsvariationerna i de enskilda regionerna.

5.3.2 Statliga inkomstskatten

Det främsta syftet med att tillfälligt höja eller sänka skattesatserna för den statliga inkomstskatten i en region är således att påverka arbetsmarknaden i regionen. Vid högkonjunktur bör skattesatserna höjas, medan de bör sänkas i lågkonjunktur.

En förändring av skattesatserna för den statliga inkomstskatten påverkar både fysiska och juridiska personer. Vid ett förändrat prelimi-

¹ Se L. Grundberg: Beskattningen som medel i regionalpolitiken, IUI, Stockholm 1972.

närskatteuttag med en åtföljande förändring av den slutliga skatten påverkas hushållens disponibla inkomster. För de juridiska personerna, t. ex. företagen, påverkas likviditeten och lönsamheten.

Flera skäl talar mot att använda den statliga inkomstskatten som ett medel för en regional stabiliseringspolitik. Det allvarligaste hindret torde vara de fördelningsmässiga konsekvenserna. En regional differentiering av skattesatserna skulle innebära, att regioner med mer utpräglad högkonjunktur än andra regioner, skulle ha högre skattesatser än övriga regioner. Om regioner med mer utpräglad högkonjunktur även hade mer utpräglad lågkonjunktur, skulle det kunna hävdas, att skattevariationerna mellan regionerna utjämnas på sikt. Som framgår av kapitel 3 är detta emellertid inte alltid fallet.

Det kan vidare ifrågasättas om de tidigare nämnda kraven uppfylls till rimlig grad av en skattesatsförändring för den statliga inkomstskatten. Effekternas storlek och tidsmässiga förläggning är svåra att förutsäga. Om hushållens konsumtion t. ex. inte direkt påverkas av en förändring i de disponibla inkomsterna, utan påverkas av deras uppfattning om den långsiktiga inkomstutvecklingen är det svårt att uttala sig om effekternas tidsmässiga förläggning. Vidare beror effekternas storlek på den marginella importbenägenheten för den privata konsumtionen i regionen.

Om en ökning av den privata konsumtionen i en region medför en motsvarande ökning av importen av konsumtionsvaror från andra regioner eller från utlandet, påverkas ej sysselsättningen i den region skatteförändringen ägde rum i någon nämnvärd utsträckning.

En förutsättning för att företagen skall påverkas av skattesatsförändringar för den statliga inkomstskatten är att företagen går med vinst. Vid en regional differentiering av skattesatsen för den statliga inkomstskatten kan svårigheten uppkomma att fördela vinsten på regioner för företag med verksamhet i flera regioner. Företagen kan t. ex. genom den interna prissättningen redovisa för stor vinst i regioner med lägre skattesats. Detta problem är emellertid aktuellt redan f. n. genom att en vinstfördelning måste ske för taxeringen till kommunal inkomstskatt (kommunal-skattelagen 58 §).

En viss differentiering av regionernas totala marginella skattesats föreligger redan f. n. för den statliga inkomstskatten. På grund av att inkomstnivån för fysiska personer skiljer sig mellan regionerna och att skatteskalan för den statliga inkomstskatten för fysiska personer är progressiv, samt att den relativa storleken av inkomsterna för fysiska och juridiska personer skiljer sig mellan regionerna, erhålls automatiskt en viss differentiering av regionernas totala marginella skattesats. Av den följande tabellen framgår den marginella skattesatsen för den statliga inkomstskatten för fysiska personer för länen år 1969. Den marginella skattesatsen har beräknats genom att ökningen i den statliga inkomstskatten för fysiska personer satts i relation till ökningen i den taxerade nettoinkomsten för fysiska personer i länet.

Om samtliga inkomstagare i en region erhåller en lika stor inkomstökning, kommer den statliga inkomstskatten, vilken är orsakad av inkomstökningen, att variera beroende på inkomstagarnas inkomstnivå. På grund av skatteskalan progressivitet kommer den genomsnittliga

Tabell 8 Marginella skattesatser för den statliga inkomstskatten för länen år 1969 (fysiska personer)

Län	Marginell skattesats	Län	Marginell skattesats
Stockholms	0,24	Älvsborgs	0,17
Uppsala	0,18	Skaraborgs	0,15
Södermanlands	0,16	Värmlands	0,17
Östergötlands	0,16	Örebro	0,16
Jönköpings	0,17	Västmanlands	0,17
Kronobergs	0,18	Kopparbergs	0,17
Kalmar	0,15	Gävleborgs	0,17
Gotlands	0,16	Västernorrlands	0,19
Blekinge	0,17	Jämtlands	0,15
Kristianstads	0,18	Västerbottens	0,17
Malmöhus	0,18	Norrbottens	0,16
Hallands	0,15	Riket	0,19
Göteborgs o. Bohus	0,17		

Källa: Taxeringsutfallet 1970, SOS.

statliga inkomstskatten per person, vilken är orsakad av inkomstökningen, i allmänhet att bli större i en region med hög inkomstnivå än i en region där inkomstnivån är lägre. På grund av skillnader i inkomstnivån mellan olika regioner och på grund av den statliga inkomstskattens konstruktion, erhålls sålunda vid inkomstökningar i allmänhet automatiskt olika starka dämpningar av efterfrågan i olika regioner.

5.3.3 Indirekta skatter exkl. avgifter

De från beloppsmässig synpunkt mest betydande s. k. indirekta skatterna är mervärdeskatten, brännoljeskatten, bensinskatten, den särskilda skatten på motorbränslen, fordonsskatten, energiskatten, tobaksskatten samt skatten på sprit och vin.

Det stabiliseringspolitiska syftet med en förändring av skattesatserna för de indirekta skatterna är att förskjuta inköp till vissa tidsperioder samt att påverka köpkraften i ekonomin. En regional differentiering av de indirekta skattesatserna skulle främst betingas av att man önskar motverka de regionalt skilda konjunkturrella sysselsättningsvariationerna.

Sysselsättningseffekterna i en region av en förändring av en indirekt skattesats i regionen är svåra att förutsäga. Sysselsättningseffekternas storlek beror bl. a. på regionens marginella importbenägenhet för de beskattade varorna och på i hur hög grad inköp förläggs till regioner med lägre skattesats. Vid området kring gränsen mellan två regioner med olika skattesats torde svåra konkurrensproblem uppkomma i distributionsledet. Sådana torde även uppkomma i distributionsledet för varaktiga konsumtionsvaror.

De skatteadministrativa konsekvenserna av en regional differentiering av indirekta skatter torde i vissa fall vara svåra att bemästra. Vid en regional differentiering av t. ex. mervärdeskatten kan problem uppkomma vid interna leveranser mellan produktionsställen i olika regioner, vilka tillhör samma företag eller koncern.

Frågan om en regional differentiering av vissa indirekta skatter har tidigare övervägts av riksdagen. Tanken har framförts på att genom

beskattningen sänkt oljepris i landsdelar med långa avstånd eller insulärt läge, och på en lindring av energiskatten för Norrland. Riksdagen har avvisat dessa tankar med motiveringen att ett genomförande skulle äventyra kontrollen, rubba konkurrensneutraliteten och skapa betydande merarbete för såväl de skattskyldiga som beskattningsmyndigheterna utan att lokaliseringpolitiska resultat kan garanteras. (BeU 1970: 36)

5.3.4 Avgifter

5.3.4.1 Inledning

De avgifter som är aktuella i detta sammanhang är den allmänna arbetsgivaravgiften och investeringsavgiften. Dessa avgifter utgör redan f. n. nationella stabiliseringspolitiska medel. I det följande diskuteras det lämpliga i att differentiera dessa avgifter mellan olika regioner i stabiliseringspolitiskt syfte.

5.3.4.2 Den allmänna arbetsgivaravgiften

Den allmänna arbetsgivaravgiften utgår fr. o. m. den 1 januari 1973 med 4 % av summan av vad arbetsgivaren utgivit under året som lön till arbetstagare i pengar och naturaförmåner i form av kost eller bostad.

Vid en regional differentiering av den allmänna arbetsgivaravgiften i stabiliseringspolitiskt syfte är tanken att arbetskraftsefterfrågan i olika regioner skall påverkas i olika hög grad.

En förutsättning för att arbetsgivaravgiften skall vara lämplig att använda som ett stabiliseringspolitiskt medel är att den skall kunna sänkas i lågkonjunkturlägen och kunna höjas i de efterföljande högkonjunkturlägena. Är den enbart rörlig i endera riktningen riskeras en ej avsedd långsiktig regionalpolitisk påverkan. Vidare bör arbetsgivaravgiften kunna ändras under det löpande budgetåret och ändringen slå igenom utan alltför stor tidsfördröjning.

En tillfällig förändring av arbetsgivaravgiften för företagen torde främst påverka deras likviditet och lönsamhet om inte priserna på företagens produkter förändras i motsvarande mån. En förändring av arbetsgivaravgiften torde påverka företagen på samma sätt som en förändring av inkomstskatterna. Den förändring av företagens arbetskraftsefterfrågan som härigenom erhålls är svår att uppskatta. Effekterna av en höjning beror bl. a. på likviditetens betydelse för investeringsverksamheten. Vid en sänkning beror effekterna bl. a. på likviditetens betydelse för möjligheterna att upprätthålla sysselsättningen under lågkonjunkturlägen. Vid en förändring av arbetsgivaravgiften torde en inte obetydlig påverkan på företagens likviditet erhållas. Som en jämförelse kan nämnas att den statliga inkomstskatten för juridiska personer år 1970 utgjorde 1 580 mkr, medan den allmänna arbetsgivaravgiften för budgetåret 1970/71 utgjorde 1 200 mkr, varav näringslivet svarade för ca 75 %. Arbetsgivaravgiften utgjorde då 2 %.

Som tidigare framhållits baseras arbetsgivaravgiften på de löner företagen betalar ut. Arbetskraftsintensiva företag kommer därför att

belastas med en större avgift än kapitalintensiva företag av motsvarande storlek.

Den dämpning av företagens arbetskraftsefterfrågan som erhålls genom en höjning av arbetsgivaravgiften beror även på företagens möjligheter att övervältra avgiften på konsumenterna genom prishöjningar och den minskade efterfrågan på företagens produkter som härvid kan erhållas. En minskad arbetskraftsefterfrågan, som leder till en minskad sysselsättning, kan i sin tur leda till en minskad efterfrågan på olika produkter. De regionala effekterna är då beroende av var dessa produkter tillverkas.

En tillfällig förändring av arbetsgivaravgiften för kommunerna torde främst påverka deras likviditet. Likviditetspåverkande medel kan bedömas vara lämpliga stabiliseringspolitiska medel för att påverka kommunerna. Effekterna på arbetskraftsefterfrågan i kommunen eller regionen beror självfallet på vilka reala förändringar som vidtas till följd av likviditetsförändringen. Då arbetsgivaravgiften differentieras regionalt är tanken att olika stora effekter önskas i olika regioner. En förändring av en viss kommuns reala aktiviteter torde i betydande utsträckning beröra arbetskraftsefterfrågan i kommunen i fråga.

Om en tillfällig förändring av arbetsgivaravgiften främst påverkar företagens och kommunernas beteende genom att deras likviditet förändras, måste kreditmarknadsförhållandena beaktas vid bedömningen av effekterna av en regional differentiering av arbetsgivaravgiften. Om t. ex. en höjning av arbetsgivaravgiften i en region kan kompenseras genom att företagen och kommunerna erhåller kortfristig kredit, kommer effekten att utebli.

Vid en regional differentiering av den allmänna arbetsgivaravgiften måste lönesummorna specificeras ur regional synvinkel. För kommuner, statliga myndigheter och företag med fasta verksamhetsställen torde detta ej behöva medföra några större problem. För företag med verksamhetsställen i olika regioner och för företag utan fasta verksamhetsställen, t. ex. byggnads- och anläggningsverksamhet, kan dock svårigheter uppkomma.

Sammanfattningsvis kan konstateras att den allmänna arbetsgivaravgiften är ett tänkbart medel för en regional stabiliseringspolitik.

5.3.4.3 Investeringsavgiften

Allmänna investeringsavgifter har använts åren 1952–53 och 1955–57. Avgiften uppgick till 12 % av investeringskostnaden. Staten och kommunerna var ej avgiftsskyldiga. Investeringsavgift har vidare utgått för vissa byggnadsarbeten mars 1967–september 1968 och maj 1970–maj 1971. Avgiften utgick med 25 % på s. k. oprioriterade byggen. Bland de oprioriterade byggena ingick vissa kommunala byggnader. Från den förstnämnda avgiften undantogs byggnadsarbete i Värmlands, Kopparbergs, Gävleborgs, Västernorrlands, Jämtlands, Västerbottens och Norrbottens län om byggnadskostnaden icke uppgick till 5 mkr. (SFS 1968: 101.) Från den sista investeringsavgiften undantogs byggnadsarbete i Norrbottens, Västerbottens, Jämtlands och Västernorrlands län samt i

de delar av Gävleborgs, Kopparbergs, Värmlands, Älvsborgs och Göteborgs och Bohus län som regeringen bestämmer (SFS 1970: 99).

Vid en regional differentiering av investeringsavgiften i stabiliseringspolitiskt syfte är tanken att arbetskraftsefterfrågan skall dämpas i olika hög grad i olika regioner.

Beträffande effekten av investeringsavgiften åren 1955 och 1956 föreligger två undersökningar utförda sommaren 1955¹ resp. sommaren 1956.² Resultaten av undersökningarna, som baseras på enkäter rörande företagens uppfattning om effekten av då aktuella investeringsbegränsade åtgärder, nämligen investeringsavgift, räntehöjningar och kreditåstramningar, sammanfattas i följande sammanställning.

På grund av	Procentuell investeringsbegränsning 1955		Procentuell investeringsbegränsning 1955–1956 Enl. 1956 års undersökning
	Enl. 1955 års undersökning	Enl. 1956 års undersökning	
Investeringsavgift	5,8	5,0	3,2
Räntehöjning	0,8	0,7	0,7
Kreditåstramning	3,9	6,9	9,1
Ofördelad effekt	3,5	1,7	1,0
Summa	14,0	14,3	14,0

Källa: Meddelande från konjunkturinstitutet. Serie A: 30, sid. 68.

Enligt de två undersökningarna skulle den procentuella investeringsbegränsningen till följd av investeringsavgiften ha blivit mellan 5 och 6 % år 1955. En förskjutning i de olika åtgärdernas relativa betydelse har enligt undersökningarna skett, när perioden förlängts. Effekten av kreditåstramningen har ökat samtidigt som verkningarna av investeringsavgiften har avtagit.

De redovisade procenttalen avser den sammanvägda effekten på investeringar i såväl byggnader som maskiner. Enligt 1956 års undersökning förelåg emellertid endast obetydlig skillnad i grad av påverkan mellan dessa investeringar. Den till 5 å 6 % beräknade investeringsbegränsade effekten av investeringsavgiften år 1955 skulle därför gälla även enbart byggnadsinvesteringar.

Resultaten från 1955 och 1956 års undersökningar har senare ifrågasatts av Gunnar Eliasson i studien: Kreditmarknaden och industrins investeringar, där han med andra analysmetoder inte finner någon effekt av investeringsavgiften under de angivna åren.

Den åren 1967 och 1968 tillämpade investeringsavgiften var avsedd att utöva en kraftig broms på den avgiftsbelagda byggnadsverksamheten. Under perioden mars 1967–september 1968, då avgiften var i kraft, inbetalades inte heller mer än ca 5 mkr i investeringsavgifter, motsvarande en byggnadskostnad av 20 mkr. Det bör dock beaktas, att relativt omfattande dispenser från avgiften lämnades både generellt och i enskilda

¹ Guy Arvidsson: En enkät rörande verkningarna av investeringsavgiften, kreditåstramningen och räntehöjningen på den svenska industrins investeringar 1955. Ekonomisk tidskrift 1956, sid. 40–60.

² Krister Wickman: Preliminär redogörelse för vissa resultat av en undersökning rörande verkningarna av olika ekonomisk-politiska åtgärder på industrins fasta investeringar 1955–1956. KI, stencil, Stockholm 1957.

fall. Vidare var det av avgiften träffade byggnadsarbetet samtidigt underkastat även byggnadsreglering.

Då en investeringsavgift införs för en region är syftet att minska arbetskraftsefterfrågan i denna region. Den minskning av arbetskraftsefterfrågan i regionen som erhålls är av två slag. Dels minskad arbetskraftsefterfrågan från företaget som producerar investeringsvaror, dels minskad efterfrågan från investerande företag och kommuner. Eftersom investeringsavgiften här diskuteras från stabiliseringspolitisk synpunkt är den förstnämnda typen av efterfrågeminskning mest betydelsefull. Investeringsringarna kan grovt uttryckt antingen avse byggnads- och anläggningsinvesteringar eller maskininvesteringar. Då investeringsavgiften differentieras regionalt i stabiliseringspolitiskt syfte bör avgiften avse byggnads- och anläggningsinvesteringar. Skälet till detta är att sannolikheten torde vara liten för att det företag som producerar en viss maskin är beläget i samma region som det företag eller den kommun som investerar i denna maskin.

Eftersom investeringsavgiften här diskuteras som ett medel för den regionala stabiliseringspolitiken förutsätts att den endast införs tillfälligt i högkonjunkturlägen.

Sammanfattningsvis kan konstateras att investeringsavgiften är ett tänkbart medel för en regional stabiliseringspolitik.

5.4 *Budgetens utgiftssida*

5.4.1 Allmänt

Den statliga budgetens olika utgiftsanslag kan indelas på olika sätt. De kan t. ex. indelas efter ändamål eller efter departementstillhörighet, dvs. i huvudtitlar. En annan indelning är den realekonomiska indelningen, vilken anger hur statens utgifter fördelar sig på konsumtion, investering och transferering. Vid bedömning av vilken handlingsfrihet ur stabiliseringspolitisk synpunkt som vidlåder den statliga budgeten är en indelning av anslagen efter de bindningar de är underkastade intressant. En sådan indelning har utarbetats inom budgetutredningen i samband med arbetet att förbättra den stabiliseringspolitiska handlingsfriheten inom den statliga budgeten. De olika bindningarna sammanhänger med de krav som i den inledande diskussionen ställdes på de stabiliseringspolitiska medlen.

I det följande diskuteras översiktligt möjligheterna att använda utgifter inom dessa grupper som medel för en regional stabiliseringspolitik.

5.4.2 Driftbidrag och transfereringar

Anslagen i denna grupp, som budgetåret 1970/71 utgjorde ca 50 % av totalbudgeten, kännetecknas av att beräkningsgrunden för anslaget är formellt bunden i lag, författning eller avtal. Anslagens utfall är dessutom beroende av icke-styrbara faktorer, t. ex. demografiska, eller av opåverkbara icke-statlig verksamhet. Lagar och författningar kan i och för sig alltid ändras och avtal brytas, men detta torde från politisk synpunkt ofta vara omöjligt. Detta gäller dock främst en sänkning av anslagen. En tillfällig höjning torde ofta vara möjlig. Om en anslagshöjning inte kan tas

tillbaka kommer den att innebära en långsiktig bindning. De beloppsmässigt största anslagen inom gruppen är folkpensioner, allmänna barnbidrag, skatteutjämningsbidrag till kommunerna, bidrag till driften av grundskolor, bidrag till driften av kommunala gymnasiala skolor, bidrag till driften av kliniker för psykiskt sjuka samt u-hjälpsanslagen. Vissa av anslagen inom denna grupp används som medel för den nationella stabiliseringspolitiken. Möjligheterna att använda de kommunala skatteutjämningsbidragen och övriga kommunala bidrag i stabiliseringspolitiken diskuteras inte i detta sammanhang. På grund av samma skäl som anförts mot att använda den statliga inkomstskatten i den regionala stabiliseringspolitiken torde anslagen i denna grupp ej vara lämpliga som medel för den regionala stabiliseringspolitiken. Några studier rörande dessa anslag har därför ej företagits.

5.4.3 Anläggningsbidrag

Anslagen i denna grupp, som budgetåret 1970/71 utgjorde ca 8 % av totalbudgeten, kännetecknas av att de är formellt bundna genom att anslagsgrunden är given i lag eller författning, men att anslagsutfallet beror på av staten styrbara faktorer. Anslagen i gruppen utgörs till största delen av investeringsbidrag och -lån till kommuner och organisationer. De beloppsmässigt största anslagen är bidrag till byggande och drift av kommunala vägar och gator, lånefonden för bostadsbyggande och lokaliseringsslån. Möjligheterna att använda bidragen till kommunala investeringar som medel diskuteras som tidigare framhållits inte i detta sammanhang. I samband med studierna av de regionala sysselsättnings effekterna orsakade av den statligt finansierade vägbyggnads- och vägunderhållsverksamheten, som redovisas i det följande kapitlet, uppmärksammas dock bidragen till byggande och drift av kommunala vägar. I detta sammanhang diskuteras inte lånen till bostadsbyggandet, eftersom bostadsbyggandet styrs i särskild ordning. Budgeten registrerar endast utfallet av denna styrning. Lokaliseringsslånets syfte är att påverka sysselsättningen i regioner med strukturella sysselsättningsproblem, varför de ej heller studeras i detta sammanhang. Det bör dock framhållas, att möjligheterna att konjunkturvariera lokaliseringsslånets omfattning bör uppmärksammas.

5.4.4 Löpande förvaltningsverksamhet

Anslagen i denna grupp, som budgetåret 1970/71 utgjorde ca 18 % av totalbudgeten, kännetecknas av att de till största delen utgörs av avlöningar. Normalt utgör avlöningarna 80–90 % av anslagen. Tänkbara sätt att påverka verksamheten i denna grupp i stabiliseringspolitiskt avseende under det löpande budgetåret kan t. ex. vara ett selektivt nyanställningsstopp eller en budgetstyrd variation av förvaltningsverksamheten. Båda dessa medel kan ges regional innebörd och är därför tänkbara medel för en regional stabiliseringspolitik. Den statliga förvaltningsverksamheten är till stor del lokaliserad till storstockholmsområdet. Av den följande tabellen framgår antalet statligt sysselsatta i detta

Tabell 9 Antalet statligt anställda i storstockholmsområdet och övriga landet år 1969

Sektor	Antal anställda i	
	storstockholms- området	övriga landet
Civila myndigheter och institutioner	31 200	51 600
Statliga civila utbildningsanstalter	7 200	17 100
Försvarsektorn	14 200	35 700
Statens affärsverk	35 000	114 100
Statliga bolag	6 800	31 900
Totalt	94 400	250 400

Källa: Decentralisering av statlig verksamhet – ett led i regionalpolitiken, SOU 1970: 29, sid. 14.

område och i övriga landet hösten 1969 för olika delar av statsverksamheten.

Till följd av besluten om omlokalisering av vissa statliga myndigheter kommer förutsättningarna att genom en påverkan av den löpande förvaltningsverksamheten uppnå stabiliseringspolitiska effekter i olika delar av landet att förbättras.

Ett nyanställningsstopp liksom en budgetstyrd variation av den statliga förvaltningsverksamheten i en region torde direkt påverka arbetsmarknadsförhållandena i regionen. Dessa åtgärder är därför tänkbara medel för en regional stabiliseringspolitik.

5.4.5 Särskild verksamhet

Anslagen i denna grupp, som budgetåret 1970/71 utgjorde ca 2 % av totalbudgeten, kännetecknas av att de avser verksamhet, vilken inte har samma "löpande" karaktär som den löpande förvaltningsverksamheten. De största anslagen i denna grupp avser arbetsmarknadsutbildning och försvarets övningar. Dessa verksamheter kan bedömas möjliga att variera från nationell stabiliseringspolitisk synpunkt. Arbetsmarknadsutbildningen har emellertid fler mål än att ingå som ett led i stabiliseringspolitiken. Arbetsmarknadsutbildningen har även till syfte att utbilda arbetslösa till följd av strukturella förändringar och andra personer, som är svårplacerade på arbetsmarknaden. Från regional stabiliseringspolitisk synpunkt är arbetsmarknadsutbildningen ett viktigt medel. Genom en sådan utbildning kan arbetslösa beredas arbete i resp. region inom näringsgrenar som har arbetskraftsunderskott. Detta medel har redan tidigare använts som ett medel för en regional stabiliseringspolitik. Några studier rörande tillämpningen och effekterna av detta medel har härför ej utförts. En variation av omfattningen av försvarets övningar från regional stabiliseringspolitisk synpunkt torde på grund av osäkerheten rörande sysselsättningseffekternas regionala fördelning, ej vara lämplig.

5.4.6 Diverse konsumtion och transferering

Denna grupp består av ca 200 ytterst heterogena anslag av konsumtions- och transfereringskaraktär, som budgetåret 1970/71 utgjorde ca 4 % av totalbudgeten.

Av administrativa skäl torde det ej vara möjligt att variera dessa mer än hundra disparata anslag från regional stabiliseringspolitisk synpunkt.

5.4.7 Investeringar m. m.

Denna grupp innehåller anslag som vanligen anses vara i förhållandevis liten grad bundna av formella hänsyn. De betraktas även traditionellt som särskilt lämpade att användas i stabiliseringspolitiken. De berörda anslagen, som budgetåret 1970/71 utgjorde ca 19 % av totalbudgeten, framgår av följande tabell.

Av den kartläggning, som utförts inom budgetutredningen i samband med arbetet att förbättra den stabiliseringspolitiska handlingsfriheten inom den statliga budgeten, har konstaterats, att projekteringsförhållanden, produktionsplanering, igångsättningsgrad, investeringslängd och effektfördröjningar medför tekniska bindningar av investeringsverksamheten. Trots dessa bindningar är anslagen i denna grupp av stort intresse från stabiliseringspolitisk synpunkt. De regionala effekterna av denna anslagsgrupp av den statliga budgeten har tidigare ej studerats på ett systematiskt sätt. I det följande kapitlet redovisas resultatet av studier rörande de regionala effekterna av vissa av dessa investeringar, samt en diskussion om möjligheten att använda dem som medel för en regional stabiliseringspolitik.

Tabell 10 Anslag inom gruppen investeringar m. m.

	Antal anslag	Res.medel 30.6.1970 (mkr)	Riksstaten 1970/71 (mkr)
<i>Driftbudgeten</i>			
Civila utrustningsanslag	69	82,2	205,7
Väginvesteringar, vägdrift	2	867,0	1 457,9
Beredskapsarbeten	2	85,2	830,0
Övriga civila investeringar	11	9,7	157,6
Militära utrustningsanslag	38	204,2	207,4
Militära underhållsanslag	3	151,4	403,0
Militära materielanslag	3	604,8	1 690,3
Militära prisregleringar	1	—	167,0
Summa	129	2 004,5	5 118,9
<i>Kapitalbudgeten</i>			
Affärsverksfonden	12	182,5	1 860,5
Fastighetsfonden	23	274,9	311,5
Fonden för beredskapslagring	2	—	855,0
Diverse kapitalfonder		65,8	125,9
Försvarets fastighetsfond	13	57,4	236,5
Summa	50	580,6	3 389,4
Total drift- och kapital- budget varav försvaret		2 585,1 1 018,1	8 508,3 2 704,2

6.1 Inledning

6.1.1 Allmänt

I det föregående kapitlet konstaterades, att den statliga investeringsverksamheten är av stort intresse från stabiliseringspolitisk synpunkt. I detta kapitel redovisas resultatet av de studier rörande vissa statliga investeringars regionala sysselsättningseffekter, som utförts inom budgetutredningen. Vidare diskuteras möjligheterna att använda dessa investeringar som medel för en regional stabiliseringspolitik.

6.1.2 Tidigare undersökningar

Några systematiska svenska undersökningar av den statliga budgetens regionala sysselsättningseffekter har tidigare ej gjorts. Undersökningar av detta slag har däremot utförts i Västtyskland och i USA.

I en studie¹ av de regionala effekterna av försvarsinköpen i Västtyskland har man erhållit bl. a. följande resultat:

- Försvarsinköpen riktar sig huvudsakligen till de industrialiserade regionerna. Detta framstår som naturligt eftersom försvarsinköpen till övervägande delen består av industrivaror.
- Försvarsinköpen tillfaller de industriellt utvecklade regionerna i större omfattning än vad som motiveras av deras andel av den industriella produktionen.

I en studie² av försvarsinköpens inverkan på den regionala ekonomiska tillväxten i USA har man erhållit bl. a. följande resultat:

- Försvarsinköpen har spelat en viss roll för den ekonomiska tillväxten i många av delstaterna, men försvarsinköpen har endast varit en bland flera faktorer.

¹ Zimmerman-Klingerman The Regional Impact of Defense Purchases in the Republic of Germany, Köln 1966.

² Bolton: Defense Purchases and Regional Growth, Washington 1966.

- Försvarsinköpen är geografiskt koncentrerade till ett fåtal regioner. År 1962 t. ex. gick 43,6 % av försvarsinköpen till fyra delstater.
- Forsknings- och utvecklingsuppgifterna rörande försvarsprodukter är än mer geografiskt koncentrerade än försvarsinköpen.

I en kartläggning¹ av omfattningen och betydelsen av underleverantörerna i Philadelphia-regionen till försvarsindustrin har bl. a. följande resultat erhållits:

- En stor andel av försvarsproduktionen i regionen består av underleveranser till försvarsindustrier, vilka är lokaliserade i andra regioner. Produktionen i regionen av slutprodukter till försvaret utgör således endast en del av regionens totala försvarsproduktion.
- De större försvarsindustrierna i regionen anlitar i stor utsträckning underleverantörer, vilka är lokaliserade i regionen. Framför allt gäller detta för underleveranser av mindre storleksordning.

6.1.3 Undersökningens omfattning

Den allmänna utgångspunkten för de undersökningar, vilka redovisas i denna uppsats, har varit att kartlägga de regionala sysselsättningseffekterna av de beslut, vilka registreras på den statliga budgeten, och vilka inte utgör ett aktivt led i den regionala politiken. Sålunda har inte de regionala effekterna av t. ex. lokaliserings- och arbetsmarknadspolitiken uppmärksamats i någon större utsträckning. Syftet med denna avgränsning är att kartlägga verkningar av den statliga budgeten, vilka tidigare ej uppmärksamats på ett systematiskt sätt. Vidare kan kartläggningen utgöra ett underlag för att bedöma, huruvida regionala stabiliseringspolitiska aspekter kan uppmärksammas på ett mer systematiskt sätt i den statliga budgetprocessen.

Bl. a. mot bakgrund av de krav på medlen för en regional stabiliseringspolitik, som redovisas i avsnitt 5.2, har följande verksamheter inom gruppen: investeringar m. m. bedömts vara av störst intresse vid en kartläggning av de regionala effekterna av den statliga budgeten:

1. Statliga inköp från industrin
 - a) försvarets materielinköp
 - b) vissa affärsverks materielinköp
2. Statlig byggnadsverksamhet
 - a) statens allmänna fastighetsfond
 - b) försvarets fastighetsfond
 - c) vissa affärsverks byggnadsinvesteringar
3. Statligt finansierad vägverksamhet
 - a) byggande av statliga vägar
 - b) drift av statliga vägar
 - c) byggande av kommunala vägar med statsbidrag
 - d) drift av kommunala vägar med statsbidrag

¹ Karaska: Interregional Flows of Defense-Space Awards: The Role of Subcontracting in an Impact Analysis of Changes in the Levels of Defense Awards upon the Philadelphia Economy, Peace Research Society, Paper V, 1966.

4. Investeringsverksamhet hos vissa affärsverk
 - a) investeringsverksamhet hos statens järnvägar
 - b) investeringsverksamhet hos statens vattenfallsverk
 - c) investeringsverksamhet hos televerket

6.1.4 Regionindelningar vid undersökning av den statliga budgetens regionala effekter¹

Vid undersökningarna av den statliga budgetens regionala effekter har de tre tidigare diskuterade regionbegreppen använts som regional indelningsgrund. Skälet för att använda A-regionindelningen är, att om man har till syfte att diskutera en viss åtgärds sysselsättningseffekt från geografisk synpunkt, så bör det vara lämpligt att anknyta diskussionen till lokalt angränsade arbetsmarknader. Motivet för att använda indelningen i H-regioner efter agglomerationsklasser är de s. k. agglomerationsfaktorernas betydelse för den regionala utvecklingen. Det är också av allmänt politiskt intresse att studera hur budgetens sysselsättningseffekter fördelar sig på olika regiontyper (agglomerationsklasser). För detta syfte har de 70 A-regionerna indelats i sex olika agglomerationsklasser. Befolkningens storlek i varje region har använts som mått på agglomerationsgraden (se underbilaga 2). Användningen av länsindelningen motiveras av att den statliga planeringen på regional nivå i många fall sker med länet som planeringsenhet. Vid presentationen av undersökningens resultat har ytterligare en regionindelning använts, då industriella sekretesskäl (§ 16 sekretesslagen) i vissa fall medfört, att de ovan angivna regionindelningarna ej kunnat användas. Denna senare regionindelning har erhållits genom att olika län sammanslagits till sammanhängande områden på följande sätt:

- I: L + K + M län (Region syd)
- II: E + F + G + H + I län (Region syd-öst)
- III: A + B + C + D + U län (Region öst)
- IV: N + O + P + R län (Region väst)
- V: S + T + W län (Region nord-väst)
- VI: X + Y + Z + AC + BD län (Region nord)

6.2 Statliga inköp från industrin

6.2.1 Inledning

I detta avsnitt redovisas resultatet av de studier som företagits rörande de regionala sysselsättningseffekterna som orsakas av vissa statliga inköp från industrin. Vidare diskuteras möjligheterna att använda statliga inköp från industrin som medel för en regional stabiliseringspolitik.

F. n. förekommer ingen samlad redovisning av de statliga inköpen från industrin. Hos de enskilda myndigheterna förekommer ibland för internt bruk en redovisning av inköpen från olika industrier.

¹ Då denna undersökning utfördes förelåg inte de av ERU tillämpade regionindelningarna i H-regioner respektive riksområden.

I syfte att studera de regionala sysselsättningseffekterna orsakade av de statliga inköpen från industrin har därför en enkätundersökning bland svenska industriföretag utförts. Denna enkät benämns i det följande leveransenkäten. Vidare har ett försök gjorts att uppskatta de regionala sysselsättningseffekterna med hjälp av input-output-metoden. Dessutom har ytterligare en enkät företagits, i vilken de regionala sysselsättningseffekterna på grund av inköpet av pansarbandvagn 302 hos AB Hägglund & Söner studerats.

6.2.2 Leveransenkäten

6.2.2.1 Omfattning och utformning

Storleken av de statliga myndigheternas och verkens upphandling under budgetåret 1968/69 framgår av tabell TB: 1 i underbilaga 6. (Alla tabeller med angivelsen TB återfinns i denna underbilaga.) Av den upphandling som avser inköp av varor och tjänster från industrin har följande myndigheters inköp bedömts vara av störst intresse vid en kartläggning av den statliga budgetens regionala sysselsättningseffekter.

1. Försvarets materielverk: Armématerielförvaltningen (FMV: A)
2. " Marinmaterielförvaltningen (FMV: M)
3. " Flygmaterielförvaltningen (FMV: F)
4. " Indenturmaterielförvaltningen (FMV: I)
5. Statens järnvägar (SJ)
6. Statens vattenfallsverk (SV)
7. Televerket (TVT)

För var och en av dessa myndigheter har de företag, som under budgetåret 1968/69 hade större leveranser än en miljon kronor till myndigheten i fråga, medtagits i enkäten.

Enkäten omfattar således tre affärsverk, nämligen SJ, SV och TVT. Affärsverkens materielinköp avser både investerings- och underhållsverksamhet. På grund av att statsmakterna ej reglerar omfattningen av affärsverkens driftsverksamhet, utan enbart reglerar deras investeringsverksamhet, har enkäten för dessa affärsverk i görligaste mån begränsats till företag som levererar materiel till verkens investeringsverksamhet.

Förutom dessa myndigheters inköp omfattar kartläggningen även vissa industriföretags direkta leveranser till armén, marinen och flygvapnet. I de fall sådana leveranser förekommer har de i tabellmaterialet hänförs till FMV: A, FMV: M resp. FMV: F.

Den totala omfattningen av dessa myndigheters materielinköp budgetåret 1968/69, liksom enkätens omfattning och täckningsgrad framgår av den följande tabellen. Enkätens svarsfrekvens framgår av tabell TB: 2.

Leveransenkäten omfattar 47 % av den totala statliga upphandlingen av varor och tjänster under budgetåret 1968/69.

I enkäten ombads varje företag att ange det fakturerade värdet på sina leveranser till de utvalda myndigheterna under budgetåret 1968/69 uppdelade på varugrupper. Med hjälp av en medsänd varu-branschkod

Tabell 11 Materielinköp budgetåret 1968/69 (1 000 kr)

Myndighet	Totala materielinköp	Materielinköp från svenska företag som omfattas av enkäten:		Materielinköp från utländska företag	(2) + (4) (1)
		Besvarat enkäten	Ej besvarat enkäten		(%)
	(1)	(2)	(3)	(4)	(%)
FMV: A	491 969 ¹	523 882	17 220	51 375	117 ⁵
FMV: M	275 954 ¹	173 977	2 207	30 299	74
FMV: F	1 167 393 ¹	834 781	4 961	71 369	78
FMV: I	103 353 ²	55 355	2 483	7 908	61
SJ	299 107 ³	194 933	—	1 323	66
SV	209 000 ³	118 822	4 000	10 008	62
TVT	614 000 ⁴	509 684	21 052	41 515	90
Summa	3 160 776	2 411 434	51 923	213 797	83

¹ Utgifter för materielanskaffning och materielunderhåll minus löneutgifterna för anställda vid försvarets verkstäder inom resp. försvarsgrenar. Från flygvapnets underhållsanslag har dessutom avräknats utgifterna för drivmedel.

² Försvarsgrenarnas sammanlagda utgifter för beklädnad och inventarier.

³ Materielutgifter för investeringsverksamheten.

⁴ Materielutgifter för investerings- och underhållsverksamhet. Därav utgör 470 mkr utgifter för investeringsverksamheten.

⁵ Siffran överstiger 100 % bl. a. på grund av FMV: A: s s. k. typansvar, dvs. att FMV: A inköper vissa typer av produkter för FMV: M och FMV: F.

Källor: Budgetredovisningen för 1968/69.

Leveransenkäten.

Uppgifter från resp. myndighet.

kunde företaget klassificera sin produktion till en eller flera branscher enligt branschindelningen för statistiska centralbyråns input-outputstatistik. Vidare ombads företaget att ange det fakturerade värdet av leveranserna till andra köpare i Sverige samt till utländska köpare under samma tidsperiod, för att härigenom en bild av företagets beroende av de statliga inköpen skulle kunna erhållas. Vidare ombads företaget att separat för var och en av de utvalda myndigheterna redovisa tillverkningsort(er) för de levererade varorna. För varje ort redovisade företaget sedan det fakturerade värdet av leveranserna till myndigheten i fråga, arbetställets totala fakturerade värde, totala antalet sysselsatta vid arbetstillfället, samt beräknat antal sysselsatta med produktion av varor levererade till myndigheten i fråga. I enkäten frågades vidare om företaget innehade långtidskontrakt med någon av de studerade myndigheterna, samt hur länge företaget varit reguljär leverantör till myndigheterna i fråga. Syftet med dessa frågor var att undersöka huruvida enkätens resultat var av temporär eller mera bestående karaktär. Slutligen ombads företaget att separat för var och en av de utvalda myndigheterna redovisa vilka underleverantörer de anlitat vid inköp av råvaror, halvfabrikat, komponenter, m. m. till de varor som levererats till myndigheten i fråga. Den exakta utformningen av enkäten framgår av underbilaga 7.

Enkätsvaren avseende produktion och sysselsatta vid företagens egna arbetstillfällen kan med några enstaka undantag bedömas vara av god kvalitet. Undantagen avser främst några stora företag vilka har många arbetstillen och som saknar internredovisning. Svaren avseende inköpen från underleverantörerna är av något sämre kvalitet. Det har i vissa

fall varit svårt att fördela inköpen från underleverantörerna på de produkter vilka har sålts till de av enkäten omfattade myndigheterna. Säkerheten i skattningen av de regionala sysselsättningseffekterna i underleverantörsledet torde öka avsevärt om sysselsättningseffekterna ej specificeras per myndighet utan enbart anges sammanlagt för myndigheterna. Å andra sidan minskar informationsvärdet vid en sådan presentation.

6.2.2.2 Beräkning av sysselsättningseffekterna

Den sysselsättningseffekt som uppkommer i en region på grund av statliga inköp från industrier i regionen kan definieras på olika sätt.

Ett sätt är att därmed avse skillnaden mellan regionens faktiska sysselsättning och den sysselsättning som skulle ha förekommit i en hypotetisk situation utan de statliga inköpen. Sysselsättningseffekten kan såväl ta formen av ett minskat antal friställningar som ett ökat antal anställda och/eller ett ökat antal arbetstimmar för tidigare anställda. Ett annat sätt är att avse den faktiska arbetskraftsinsats som krävs för att producera leveranserna till de statliga myndigheterna. Hur stor skillnaden mellan dessa två sätt är beror på sysselsättningsläget hos de levererande företagen. Då en leverans till en statlig myndighet åstadkommes genom att annars outnyttjad arbetskraft används, föreligger ingen skillnad. Om de statliga inköpen från en region däremot medför, att de levererande företagen avstår från andra beställningar av motsvarande storlek, erhålls ej någon sysselsättningsökning i regionen enligt det förra sättet. Av underbilaga 4 framgår att kapacitetsutnyttjandet tidsperioden juli 1968—juni 1969 i de industrigrenar som erhöll huvuddelen av de statliga beställningarna, elektroindustrin och verkstadsindustrin, var lågt. På grund härav och på grund av de praktiska svårigheterna med att beräkna sysselsättningseffekterna enligt det förstnämnda sättet, har i denna undersökning det andra sättet valts.

Det har vidare bedömts intressant att kartlägga antalet sysselsatta i olika regioner med produktion av varor för statliga ändamål.

Vid beräkningen av vilka sysselsättningseffekter de statliga inköpen gav upphov till under budgetåret 1968/69, uttryckt i antal årssysselsatta, hos de i enkäten ingående företagen och hos deras underleverantörer har följande beräkningsmetod använts:

A_i^Y = Totalt fakturerat värde under 1968/69 hos företag "i" i kommun Y.

A_{in}^Y = Fakturerat värde under 1968/69 hos företag "i" i kommun Y av leveranser till myndighet n.

N_i^Y = Medelantalet sysselsatta 1968/69 hos företag "i" i kommun Y.

N_{in}^Y = Antalet årssysselsatta 1968/69 hos företag "i" i kommun Y på grund av leveranserna till myndighet n.

$$N_{in}^Y = \frac{A_{in}^Y}{A_i^Y} \cdot N_i^Y$$

Det marginella fakturerade värdet per sysselsatt har antagits vara lika med det genomsnittliga.

Exempel

Antag att ett företag från sitt arbetsställe i kommun Y under budgetåret 1968/69 levererade varor till myndighet n till ett fakturerat värde av 1 mkr. Antag vidare att arbetsställets totala fakturerade värde under budgetåret 1968/69 var 10 mkr och att medelantalet sysselsatta budgetåret 1968/69 var 200 st. Sysselsättningseffekten av myndighet n:s inköp i kommun Y har därvid beräknats på följande sätt:

$$\frac{1\,000\,000}{10\,000\,000} \cdot 200 \text{ st.} = 20 \text{ st.}$$

Företagen har i vissa fall uppskattat sysselsättningseffekten även på andra sätt.

Då beräkningarna gällt sysselsättningseffekten hos en underleverantör har samma beräkningsmetod använts.

Uppgifter angående produktionssaluvärde och det totala antalet sysselsatta vid underleverantörernas arbetsställen har erhållits genom 1968 års industristatistik.

6.2.2.3 Leveransenkätens resultat

A. Branschfördelning

De studerade myndigheternas materielinköp är starkt koncentrerade till elektroindustri och "övrig verkstadsindustri". Detta gäller för samtliga av de studerade myndigheterna med undantag av FMV:I, vars inköp är koncentrerade till textilindustrin. Av tabell TB:3 framgår myndigheternas materielinköp fördelade på branscher.

B. Regional fördelning

Sysselsättningseffekterna i de olika regionerna, vilka orsakas av de olika myndigheternas inköp återges i avsnittets kartor och tabeller dels som det absoluta antalet sysselsatta, dels som antalet sysselsatta i procent av regionens befolkning. Båda måtten torde vara av intresse vid en diskussion om de statliga inköpens betydelse för olika regioner. I det följande benämns dessa sysselsättningseffekter absolut resp. procentuell sysselsättningseffekt. I avsnitt 6.2.3 redovisas en metod för att beräkna de regionala sysselsättningseffekterna, vilka orsakas av statliga inköp från industrin, med utgångspunkt från de olika industrigrenarnas regionala fördelning. Med hjälp av denna metod kan en jämförelse göras mellan sysselsättningseffekternas regionala fördelning enligt enkäten, och den förväntade regionala fördelningen enligt de olika regionernas industristruktur.

Den geografiska fördelningen av sysselsättningseffekterna som orsakas

av myndigheternas sammanlagda materielinköp framgår av kartorna 1–4 samt av tabellerna TB: 4–TB: 6.

De största absoluta sysselsättningseffekterna återfinns i följande A-regioner: Stockholm/Södertälje, Linköping, Karlskrona, Göteborg, Trollhättan/Vänersborg, Karlskoga, Västerås, Köping och Örensköldsvik.

När hänsyn tas till regionens folkmängd och den procentuella sysselsättningseffekten studeras erhålls en något annorlunda bild. De största procentuella sysselsättningseffekterna förekommer i Linköpings, Karlskrona, Trollhättan/Vänersborgs, Karlskoga, Västerås, Köpings och Örensköldsviks A-regioner.

De största absoluta länsvisa sysselsättningseffekterna förekommer i Stockholms, Östergötlands och Örebro län. De största procentuella sysselsättningseffekterna förekommer i Östergötlands, Örebro och Västmanlands län.

Det kan konstateras, att sysselsättningseffekterna på grund av de studerade myndigheternas inköp ej fördelar sig jämnt mellan A-regioner och län, utan att ett mindre antal regioner står för en stor del av sysselsättningseffekterna. En avgörande orsak till denna geografiska koncentration torde vara, att verkstadsindustri med försvarsproduktion, samt elektroindustrin är lokaliserad till ett fåtal regioner.

Av tabell TB: 6 framgår, att de sammanlagda sysselsättningseffekterna av myndigheternas inköp fördelar sig på H-regioner (agglomerationsklasser) så att H-region 3 "gynnas", i den bemärkelsen att den erhåller en större del av sysselsättningseffekterna än vad som kunde förväntas med hänsyn till dess andel av befolkningen, medan H-region 5 erhåller en mindre del, eftersom de olika H-regionerna har ungefär samma befolkningsstorlek. Vid närmare studium av hur sysselsättningseffekterna i varje H-region fördelar sig på de i H-regionen ingående A-regionerna, finner man, att följande antal A-regioner "gynnas" av de utvalda myndigheternas inköp i förhållande till vad som kunde förväntas med hänsyn till dess andel av befolkningen:

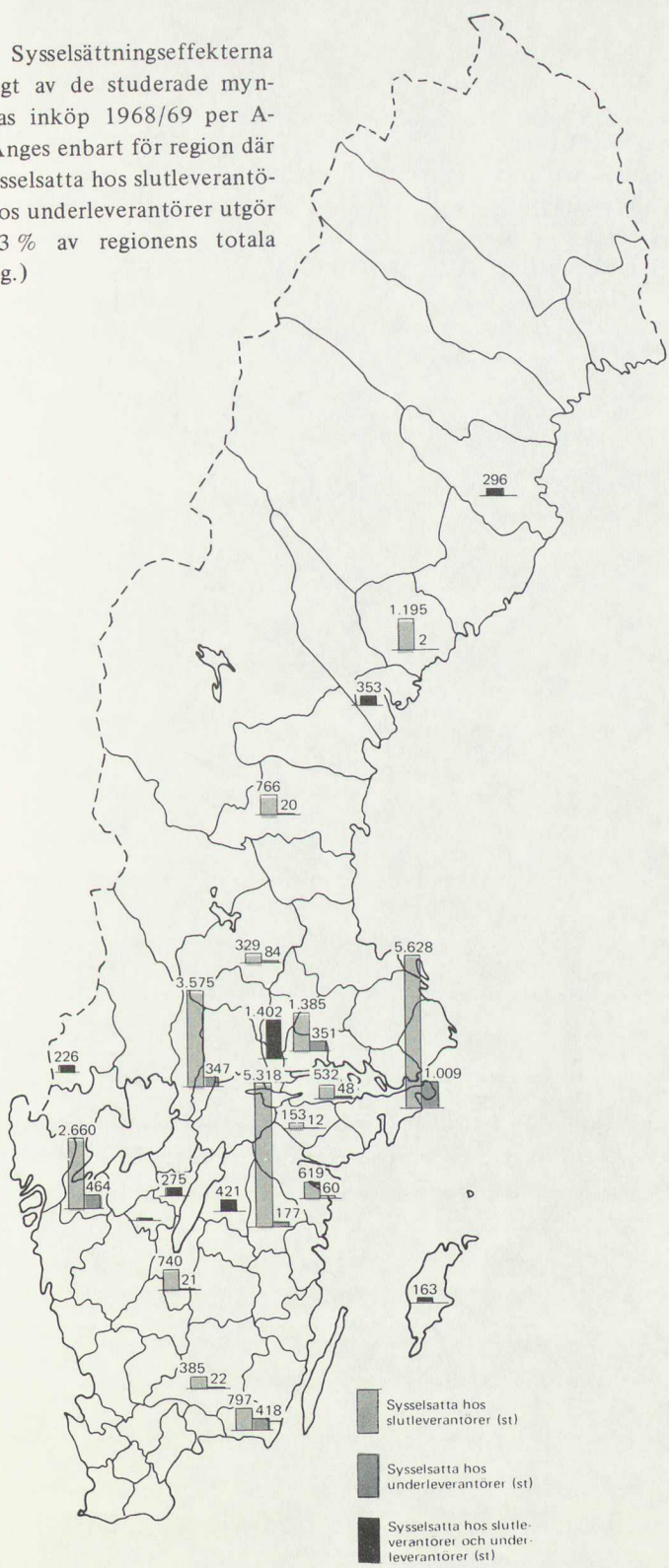
	Antal A-regioner i H-regionen	Antal "gynnade" A-regioner
H-region 1	30	3
H-region 2	17	3
H-region 3	11	5
H-region 4	8	1
H-region 5	3	0
H-region 6	1	0

Det kan sålunda konstateras, att de statliga inköpen ofta "gynnade" A-regioner med en befolkningsstorlek mellan 95 000 och 132 000. (H-region 3)

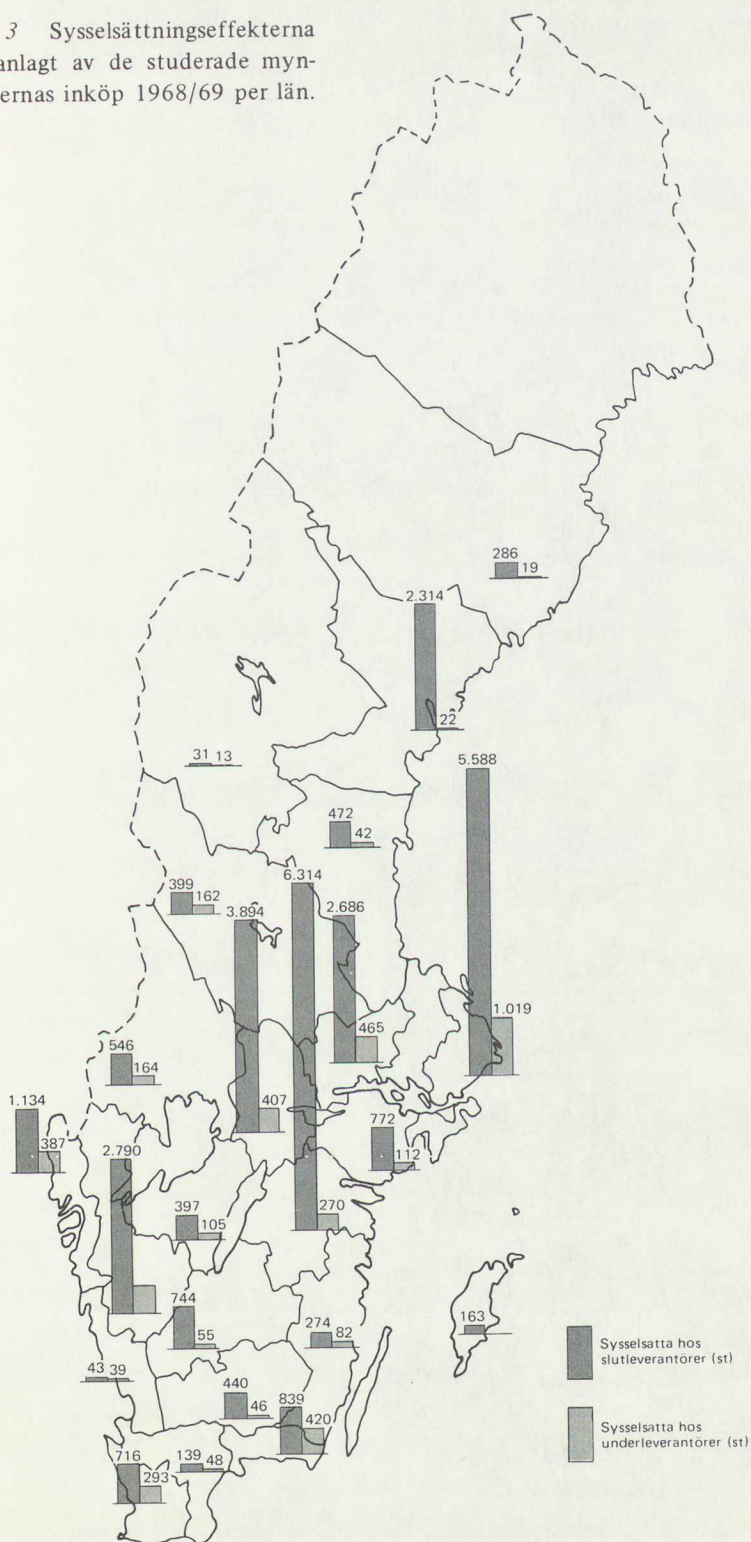
I det följande studeras den regionala fördelning av sysselsättningseffekterna på grund av inköpen från var och en av de studerade myndigheterna. Sysselsättningseffekterna framgår av kartorna 5–11 och tabellerna TB: 7–TB: 15.

Den första myndigheten som studeras är FMV: A. En mycket stor del av den absoluta sysselsättningseffekten i slutleverantörsledet på grund av

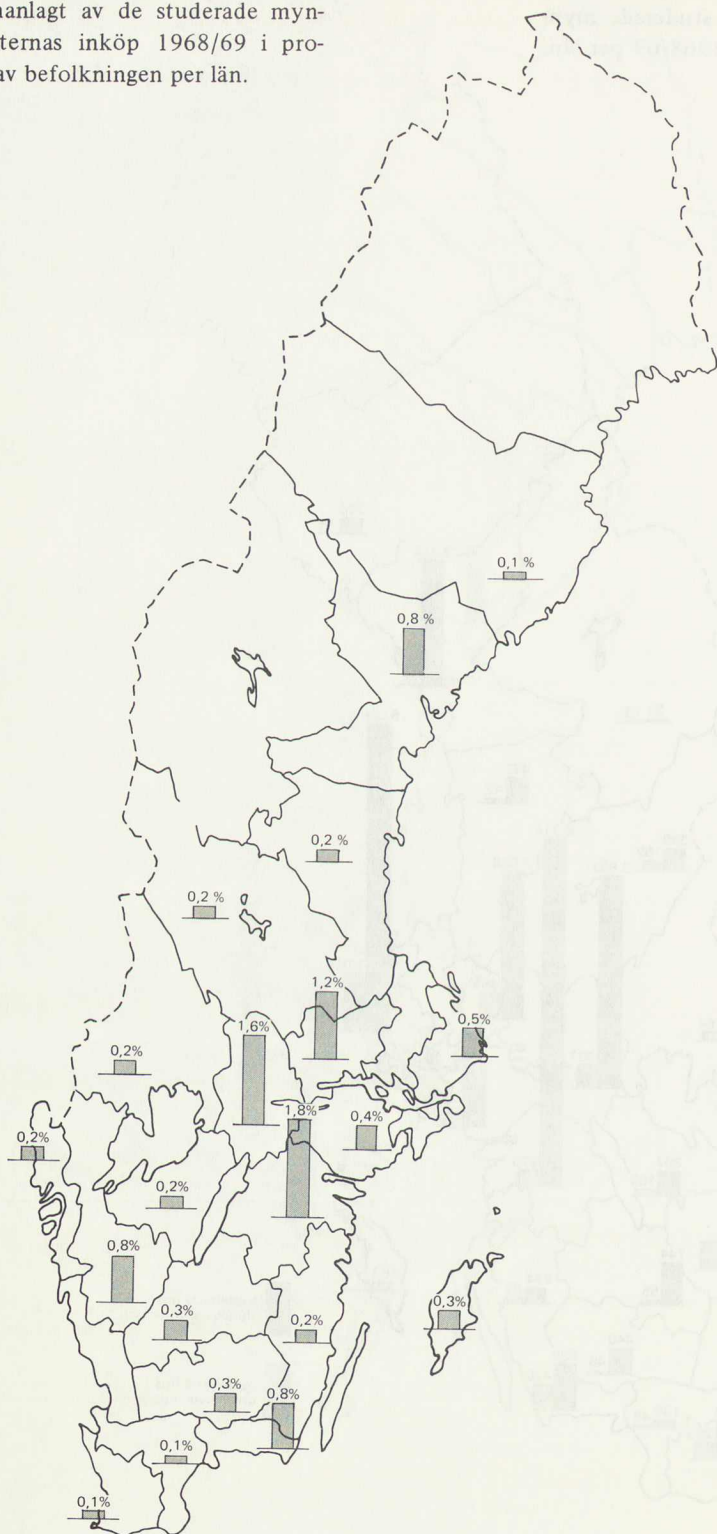
Karta 1 Sysselsättningseffekterna sammanlagt av de studerade myndigheternas inköp 1968/69 per A-region. (Anges enbart för region där antalet sysselsatta hos slutleverantörer och hos underleverantörer utgör minst 0,3 % av regionens totala befolkning.)

Karta 3 Sysselsättningseffekterna
sammanlagt av de studerade myn-
digheternas inköp 1968/69 per län.

Karta 4 Sysselsättningseffekterna
sammanlagt av de studerade myn-
digheternas inköp 1968/69 i pro-
cent av befolkningen per län.

inköpen från FMV: A tillfaller region nordväst. Den regionala fördelningen av sysselsättningseffekten i underleverantörsledet uppvisar ett annat mönster. Underleverantörerna är till stor del belägna i region ost och väst. Även den procentuella sysselsättningseffekten är avsevärt större i region nord-väst (0,46 %) än i de övriga regionerna. Med hänsyn till den sysselsättningseffekt som kunde förväntas med utgångspunkt från regionernas industristruktur är region syd, syd-ost, ost och väst "missgynnade", medan region nord-väst och nord är "gynnade". Av den sysselsättningseffekt som orsakas av inköpen från FMV: A tillfaller 15 % storstadsregionerna (Stockholms, Göteborgs och Malmö A-region). Att en så stor andel av sysselsättningseffekten tillfaller region nord-väst beror på att AB Bofors är beläget i denna region. Detta företag är en betydande leverantör till FMV: A, vilket framgår av den följande tabellen och diagrammet.

Den största sysselsättningseffekten per H-region i slutleverantörsledet återfinns i H-region 1 och i underleverantörsledet i H-region 5.

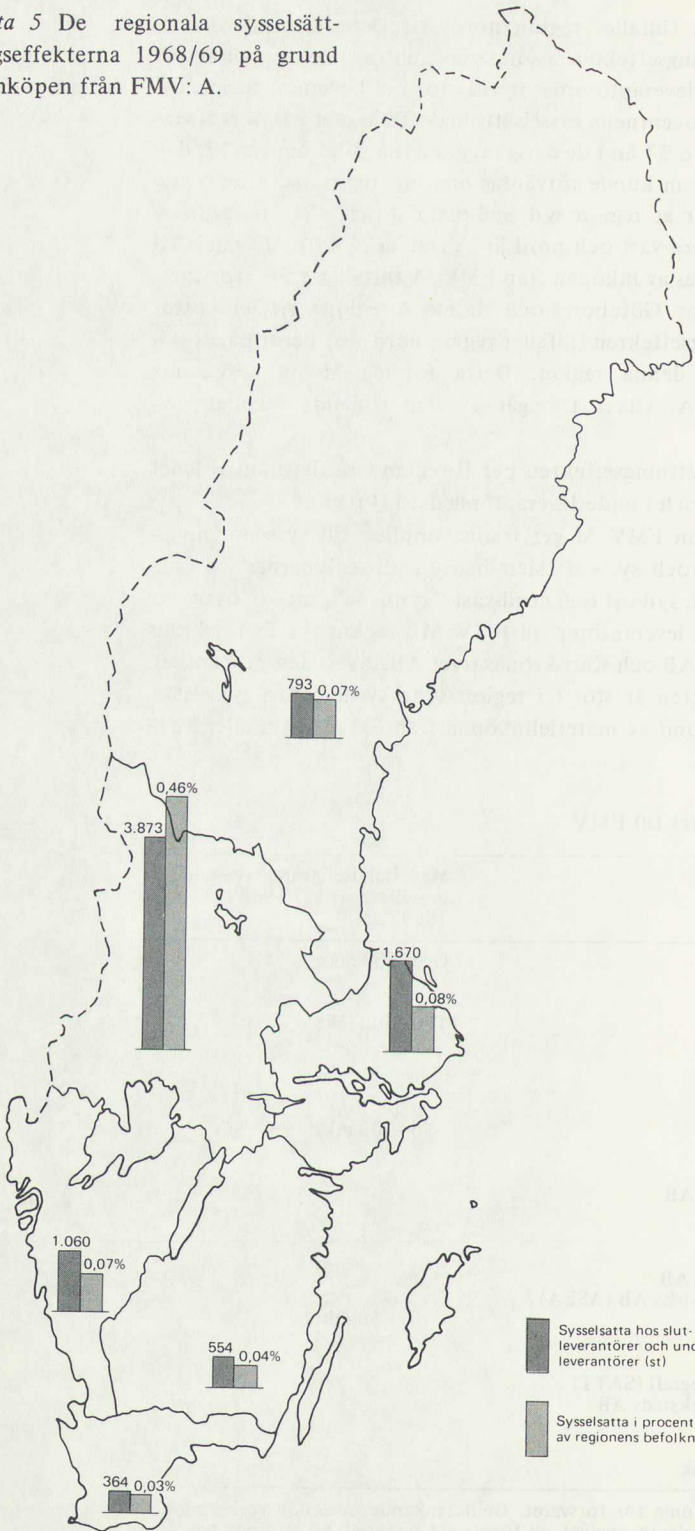
Materielinköpen från FMV: M ger främst upphov till sysselsättnings-effekter i region syd och syd-ost. Med hänsyn till regionernas industristruktur är region syd, syd-ost och nord-väst "gynnade", medan övriga är "missgynnade". Stora leverantörer till FMV: M i region syd är Kockums Mekaniska Verkstads AB och Karlskronavarvet AB. Även den procentuella sysselsättningseffekten är störst i region syd. Av de totala sysselsättningseffekterna på grund av materielinköpen från FMV: M tillfaller 32 %

Tabell 12 Leverantörer till FMV

Företag	Medeltal uteliggande obetalda beställningar 1/7 1968 och 1/7 1969
SAAB-Scania AB	Över 500 mkr
AB Bofors Svenska Flygmotor AB Förenade Fabriksverken Telefon AB LM Ericsson	100–500 mkr
Svenska Radio AB Svenska AB Philips AB Hägglund & Söner	50–100 mkr
Standard Radio Telefon AB AGA AB Telestyrelsen AB Volvo Husqvarna Vapenfabriks AB Allmänna Svenska Elektriska AB (ASEA) Lindesbergs Industri AB Telub AB Bolinder Munktel AB Svenska AB Trådlös Telegrafi (SATT) Kockums Mekaniska Verkstads AB Karlskronavarvet AB Svenska AB Siemens AB Norma Projektilfabrik	10– 50 mkr

Källa: Materielanskaffning för försvaret. Delbetänkande avseende verksamheten inom Försvarets Materielverk avgivet av försvarets materielanskaffningsutredning (UMA), Förvarsdepartementet, Stencil, 1970: 12.

Karta 5 De regionala sysselsättningseffekterna 1968/69 på grund av inköpen från FMV: A.

Karta 6 De regionala sysselsättningseffekterna 1968/69 på grund av inköpen från FMV: M.

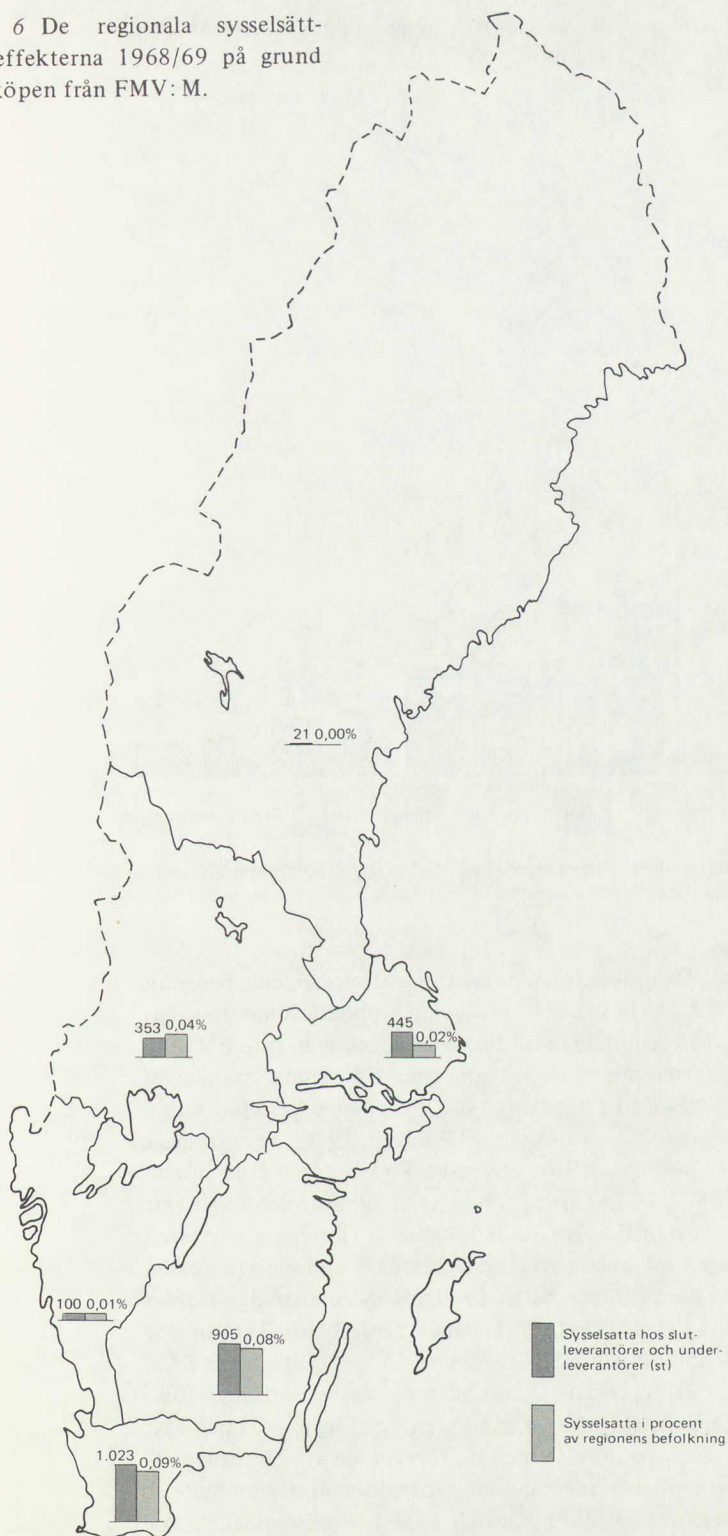
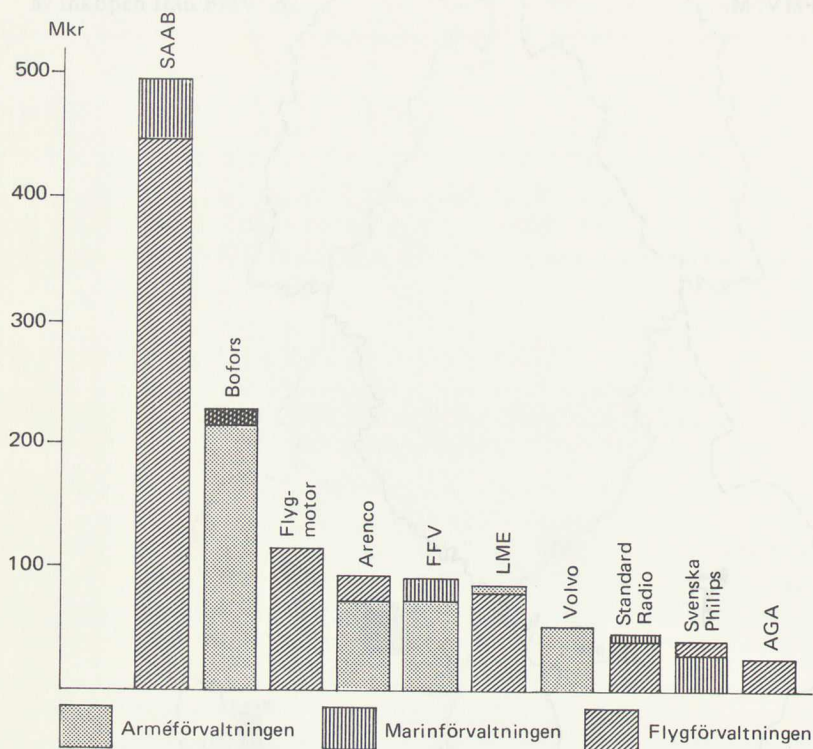

Diagram 5 Utbetalningar till försvarets största inhemska leverantörer (genomsnitt 1964/65–1965/66)

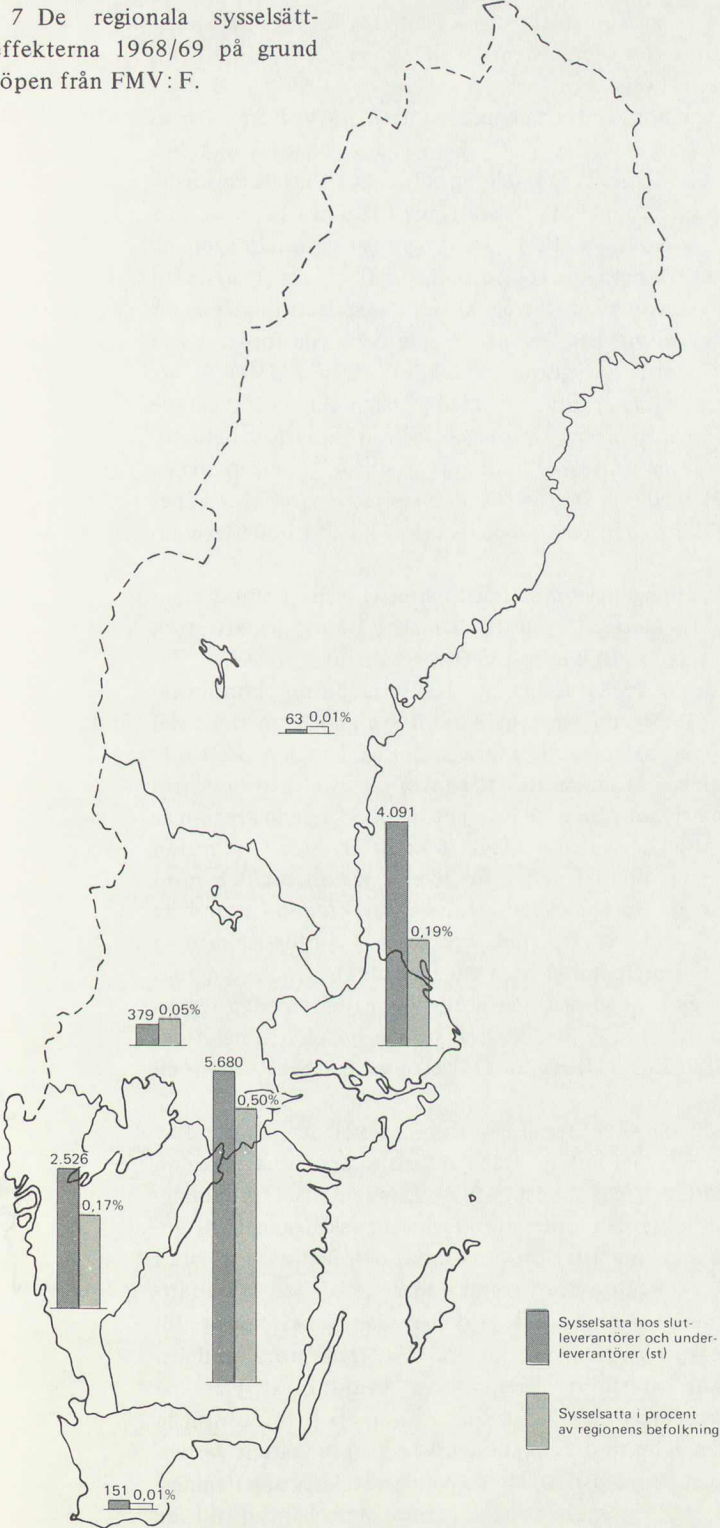

Källa: Försvarets materielverk, Betänkande avgivet av försvarets materielförvaltningsutredning, Försvarsdepartementet, stencil 1967: 13.

storstadsregionerna. Den största sysselsättningseffekten per H-region återfinns i H-region 2. Detta gäller både slut- och underleverantörsledet.

En annan del av materielinköpen till försvaret är inköpen från FMV: F. Sysselsättningseffekterna hos slutleverantörerna till denna myndighet återfinns till stor del (47 %) i region syd-öst. Betydande sysselsättningseffekter tillfaller även region ost och väst (31 % resp. 19 %). Som framgår av diagram 5 är SAAB-Scania AB och Svenska Flygmotor AB de största leverantörerna till FMV: F. Det förra företaget är till stor del lokaliserat till region syd-öst, medan det senare är lokaliserat till region väst. Den regionala fördelningen av sysselsättningseffekterna i underleverantörsledet är annorlunda. Den största delen av dessa sysselsättningseffekter återfinns i region ost (41 %). Detta förhållande torde bero på att en stor del av elektroindustrin är lokaliserad i region ost. År 1968 återfanns 57 % av elektroindustrin i denna region. Den procentuella sysselsättningseffekten är störst i region syd-öst (0,50 %), men även stor i region ost och väst (0,19 % resp. 0,17 %). I jämförelse med de förväntade sysselsättningseffekterna med hänsyn till regionernas industristruktur är region syd-öst "gynnad" medan region syd, nord-väst och nord är "missgynnade". Av de totala sysselsättningseffekterna på grund av materielinköpen från

Karta 7 De regionala sysselsätt-
ningseffekterna 1968/69 på grund
av inköpen från FMV: F.

FMV: F tillfaller 24 % storstadsregionerna. Den största sysselsättnings-effekten per H-region i slutleverantörsledet återfinns i H-region 3 och i underleverantörsledet i H-region 6.

Som tidigare framhållits skiljer sig inköpen från FMV: I från övriga försvarsinköp i branschhänseende. De sker i stor utsträckning hos textilindustrin. En stor del av sysselsättningseffekten i slutleverantörsle-det på grund av inköpen från FMV: I återfinns i region väst, nord-väst och nord (32 %, 27 % resp. 21 %). Den regionala fördelningen av sysselsättningseffekten i underleverantörsledet skiljer sig i avsevärd utsträckning härifrån. En mycket stor del av dessa sysselsättningseffekter (80 %) återfinns i region syd. Ett särdrag för den regionala fördelningen av sysselsättningseffekterna på grund av inköpen från FMV: I är att endast 2 % tillfaller storstadsregionerna. Med hänsyn till de förväntade sysselsättningseffekterna med utgångspunkt från regionernas industri-struktur är region syd, nord-väst och nord "gynnade", medan övriga regioner är "missgynnade". Den största sysselsättningseffekten per H-region i slutleverantörsledet återfinns i H-region 1 och i underleveran-törsledet i H-region 2.

Den regionala fördelningen av sysselsättningseffekterna i slutleveran-törsledet på grund av inköpen från SJ utmärks främst av att stora effekter återfinns i region ost och nord (35 % resp. 25 %).

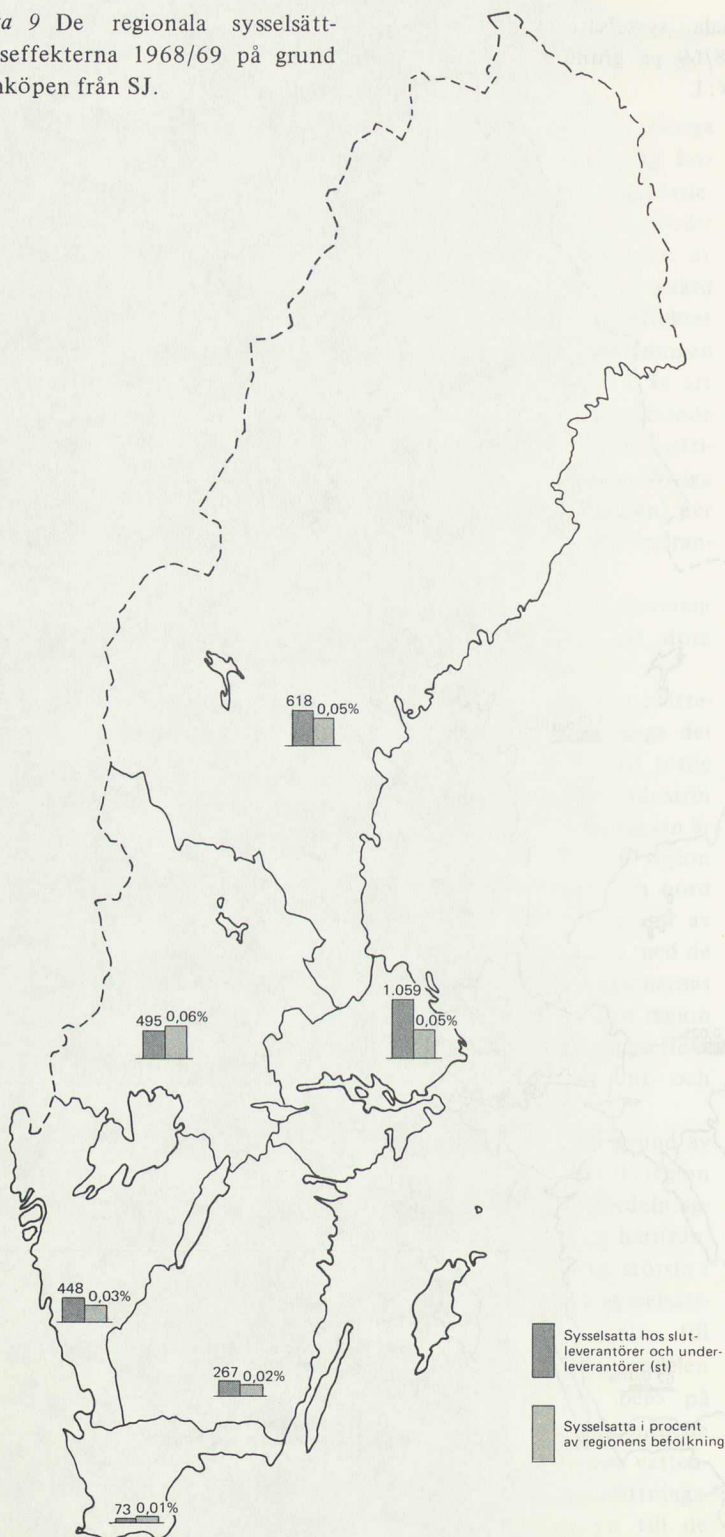
I underleverantörsledet är sysselsättningseffekterna än mer koncentre-rade till region ost (39 %), medan region nord svarar för en ringa del (2 %). De absoluta sysselsättningseffekternas storlek i region ost torde bl. a. bero på, som tidigare framhållits, att en stor del av elektroindustrin är lokaliserad i denna region. En stor leverantör till SJ i denna region är ASEA. Den procentuella sysselsättningseffekten är störst i region nord-väst (0,06 %), men relativt sett stor även i region ost och nord (0,05 % i båda). Av de totala sysselsättningseffekterna på grund av inköpen från SJ återfinns 13 % i storstadsregionerna. I jämförelse med de förväntade sysselsättningseffekterna med utgångspunkt från regionernas industristruktur är region nord-väst och nord "gynnade", medan region syd, syd-ost och väst är "missgynnade". Den största sysselsättningseffek-ten per H-region återfinns i H-region 4. Detta gäller både slut- och underleverantörsledet.

De största sysselsättningseffekterna i slutleverantörsledet på grund av statens vattenfallsverks (SV) inköp från industrin återfinns i region syd-ost, ost och nord (36 %, 27 % resp. 19 %). Den regionala fördelning-en av sysselsättningseffekterna i underleverantörsledet skiljer sig härifrån. Den största effekten återfinns i region ost (45 %) och den näst största i region nord-väst (22 %). Region nord svarar endast för 7 % av sysselsätt-ningsseffekten i underleverantörsledet. En betydande leverantör till statens vattenfallsverk i region ost är ASEA. Den stora andelen underleverantörer som återfinns i region ost torde bl. a. bero på elektroindustrins koncentration till denna region. Den procentuella sysselsättningseffekten på grund av materielinköpen från statens vatten-fallsverk är störst i region syd-ost (0,04 %). Av de totala sysselsättnings-effekterna återfinns 11 % i storstadsregionerna. Med hänsyn till de förväntade sysselsättningseffekterna med utgångspunkt från regionernas

Karta 8 De regionala sysselsätt-
ningseffekterna 1968/69 på grund
av inköpen från FMV: I.

Karta 9 De regionala sysselsättningseffekterna 1968/69 på grund av inköpen från SJ.

Karta 10 De regionala sysselsätt-
ningseffekterna 1968/69 på grund
av inköpen från SV.

industristruktur är region syd-ost och nord "gynnade", medan övriga regioner är "missgynnade". Den största sysselsättningseffekten per H-region återfinns i H-region 4 för både slut- och underleverantörsledet.

Slutligen granskas de regionala sysselsättningseffekterna som orsakas av televerkets (TVT) materielinköp från den svenska industrin. En mycket stor del av sysselsättningseffekterna i slutleverantörsledet återfinns i region ost och nord (49 % resp. 23 %). Sysselsättningseffekten i underleverantörsledet är än mer koncentrerad till region ost (74 %). Stora leverantörer till televerket är AB LM Ericsson och televerkets industriavdelning. Som framgår av tabell TB: 3 går televerkets inköp till mycket stor del till elektroindustrin. Denna industrigren är, som tidigare framhållits, till stor del koncentrerad till region ost. Den procentuella sysselsättningseffekten är störst i region ost (0,14 %), men relativt sett stor även i region nord (0,11 %). Ett särdrag för den regionala fördelningen av sysselsättningseffekterna på grund av televerkets inköp från industrin är att 47 % återfinns i storstadsregionerna. Med hänsyn till de förväntade sysselsättningseffekterna på grund av regionernas industristruktur är region väst och nord "gynnade", medan region syd-ost och nord-väst är "missgynnade". Den största sysselsättningseffekten per H-region återfinns i H-region 6 i både slut- och underleverantörsledet. Den näst största sysselsättningseffekten i slutleverantörsledet återfinns i H-region 3.

Det kan konstateras, att storleken av de sysselsättningseffekter i olika regioner som orsakas av de olika studerade myndigheternas materielinköp från svensk industri skiljer sig åt i avsevärd utsträckning. Av den följande tabellen framgår variationsområdet för den procentuella sysselsättningseffekten i de olika regionerna.

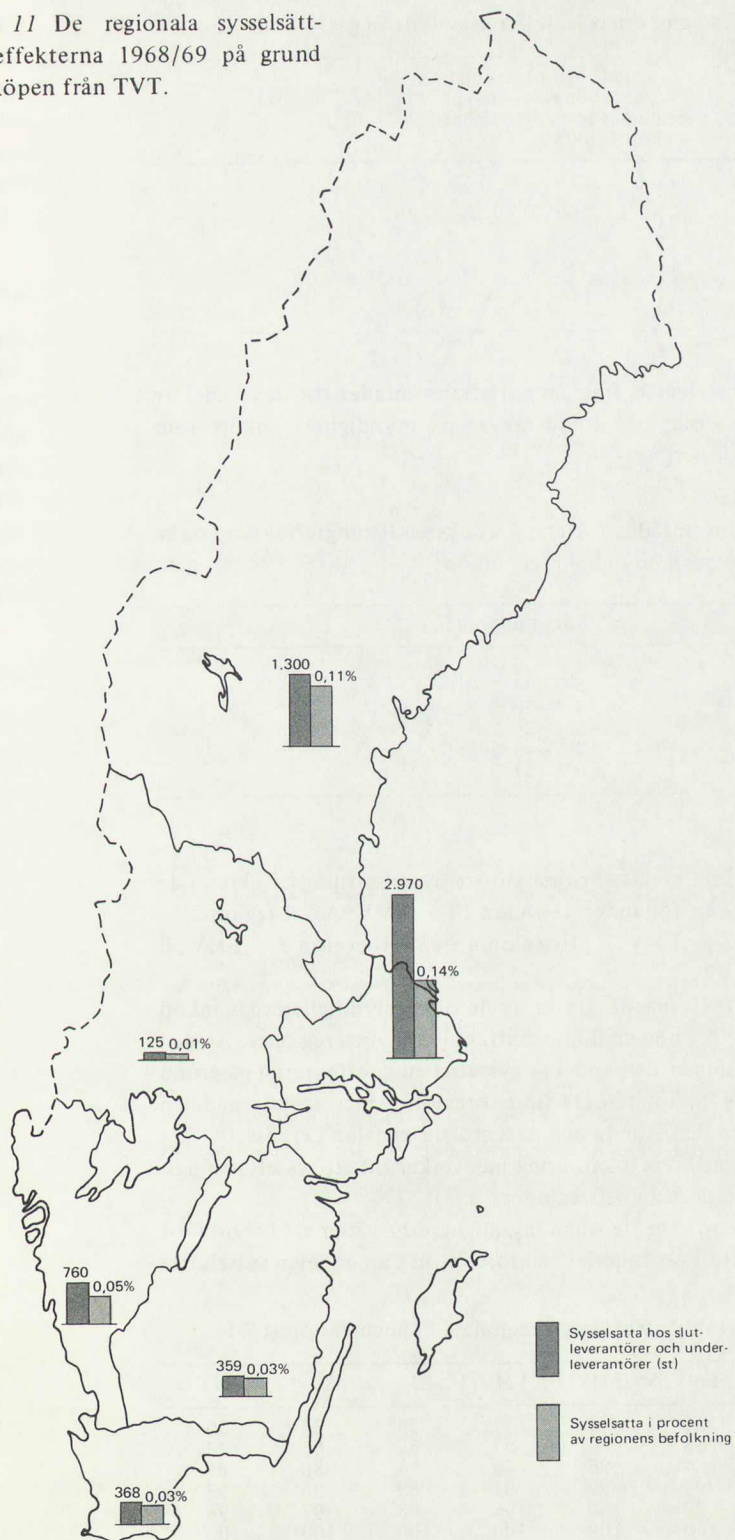
Tabell 13 Variationsområdet för den procentuella sysselsättningseffekten i olika regioner

Region	Variationsområde
I: syd	0,00 %–0,09 %
II: syd-ost	0,01 %–0,50 %
III: ost	0,00 %–0,19 %
IV: väst	0,01 %–0,17 %
V: nord-väst	0,01 %–0,46 %
VI: nord	0,00 %–0,11 %

Den myndighet som svarar för den största sysselsättningseffekten i dessa regioner är följande: region syd – FMV: M, region syd-ost – FMV: F, region ost – FMV: F, region väst – FMV: F, region nord-väst – FMV: A och region nord – TVT.

Den olikartade regionala fördelningen framgår även av följande tabell som visar storstadsregionernas andel av sysselsättningseffekten.

Karta 11 De regionala sysselsätt-
ningseffekterna 1968/69 på grund
av inköpen från TVT.

Tabell 14 Storstadsregionernas andel av sysselsättningseffekten

Myndighet	Storstadsregionernas andel av sysselsättningseffekten på grund av resp. myndighets inköp 1968/69
FMV: A	15 %
FMV: M	32 %
FMV: F	24 %
FMV: I	2 %
SJ	13 %
SV	11 %
TVT	47 %

Av den följande tabellen framgår variationsområdet för den andel av sysselsättningseffekterna på grund av resp. myndighets inköp som återfinns i olika regioner.

Tabell 15 Variationsområdet för andel av sysselsättningseffekten i olika regioner på grund av resp. myndigheters inköp

Region	Variationsområde
I: syd	1 %–36 %
II: syd-ost	5 %–44 %
III: ost	4 %–50 %
IV: väst	3 %–26 %
V: nord-väst	2 %–46 %
VI: nord	0 %–22 %

Den myndighet som svarar för den största sysselsättningseffekten i de olika H-regionerna är följande: H-region 1 – FMV: A, H-region 2 – FMV: A, H-region 3 – FMV: F, H-region 4 – SJ, H-region 5 – FMV: F och H-region 6 – TVT.

Sysselsättningseffekterna på grund av de olika myndigheternas inköp från industrin är i olika hög grad koncentrerade till vissa regioner. Av den följande tabellen framgår den andel av sysselsättningseffekterna på grund av resp. myndighets inköp som återfinns i regionen med största andelen (1), i regionerna med den största och näst största andelen (2), osv.

Vissa större leverantörers lokalisering medverkar till att sysselsättnings-effekterna koncentreras till vissa regioner.

Nästan genomgående för de olika myndigheterna gäller att i region ost är andelen sysselsatta hos underleverantörer större än andelen sysselsatta

Tabell 16 Sysselsättningseffekternas regionala koncentration (i %)

Myndighet	FMV: A	FMV: M	FMV: F	FMV: I	SJ	SV	TVT
(1)	46	36	44	31	36	33	50
(2)	66	68	76	57	57	63	72
(3)	79	84	96	76	74	80	85
(4)	89	96	99	91	89	90	92
(5)	96	99	100	96	98	97	98
(6)	100	100	100	100	100	100	100

hos slutleverantörer, medan motsatsen gäller för region nord. Härav kan den slutsatsen dras, att om enbart storleken av de utlagda beställningarna betraktas som ett mått på sysselsättningseffekternas storlek kan den överskattas i region nord och underskattas i region ost.

Sammanfattningsvis kan således konstateras, att de regionala sysselsättningseffekterna på grund av de studerade myndigheternas materielinköp skiljer sig åt i avsevärd utsträckning i flera avseenden.

C. Import

I samband med leveransenkäten gjordes även en kartläggning av hur stor del av de studerade myndigheternas materielinköp som gjordes från utländska företag. I leveransenkäten tillfrågades de svenska slutleverantörerna hur stor deras import av råvaror, halvfabrikat m. m. var för de produkter som såldes till de olika studerade myndigheterna. Resultatet av dessa kartläggningar framgår av tabell 17.

Som framgår av tabellen är importandelen för de olika myndigheternas materielinköp relativt likartad, med undantag av importandelen för SJ och FMV: A.

D. Övrigt

I syfte att undersöka hur beroende de olika leverantörerna till de angivna myndigheterna var av de statliga inköpen, ombads företagen i leveransenkäten att ange det fakturerade värdet till andra köpare i Sverige samt till utländska köpare under budgetåret 1968/69. Av tabell TB: 15 framgår, att de statliga inköpen utgjorde en större andel av de totala leveranserna hos de mindre företagen än hos de större. De angivna värdena är dock genomsnittliga värden och avvikelserna från medelvärdet är, som framgår av standardavvikelsen, mycket stora. Slutsatsen får därför betraktas med viss reservation. Av tabell TB: 15 framgår vidare, att inköpen från FMV: F i allmänhet utgjorde en större andel av leverantörernas totala leveranser än inköpen från de övriga myndigheterna.

I syfte att erhålla underlag för att kunna bedöma vilka slutsatser som

Tabell 17 Import

Myndighet	Totala materielinköp 1968/69 (1 000 kr)	Direktimporterade varor 1968/69 (1 000 kr)	Import av råvaror, halvfabrikat m. m. 1968/69 (1 000 kr)	(2)+(3) (1 000 kr)	(4) (1)
	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)
FMV: A	491 969	51 375	47 746	99 121	20 %
FMV: M	275 954	30 299	12 121	42 420	15 %
FMV: F	1 167 393	71 369	86 142	157 511	13 %
FMV: I	103 353	7 908	7 439	15 347	15 %
SJ	299 107	12 823	9 158	21 981	7 %
SV	209 000	10 008	23 580	33 588	16 %
TVT	614 000	41 515	40 161	81 676	13 %
Totalt	3 160 776	225 297	226 347	451 644	14 %

kan dras av enkätens resultat för en framförliggande tidsperiod, frågades i leveransenkäten om företagen hade långtidskontrakt med någon av de angivna myndigheterna och hur länge företagen varit reguljära leverantörer. I allmänhet hade ungefär hälften av leverantörerna till de angivna myndigheterna någon form av långtidskontrakt. Någon väsentlig skillnad mellan olika stora företag liksom mellan de olika myndigheterna förelåg ej. Övervägande delen av de tillfrågade företagen hade varit reguljära leverantörer till de angivna myndigheterna i många år. Detta gällde i högre grad för de större företagen än för de mindre.

6.2.3 Beräkning av de regionala sysselsättningseffekterna med hjälp av input-output-metoden

6.2.3.1 Allmänt

För att undersöka möjligheterna att uppskatta de regionala sysselsättningseffekterna på grund av de statliga inköpen från industrin med någorlunda precision, utan att göra en enkät till de levererande företagen, har vi med hjälp av input-output-metoden och med hjälp av uppgifter om den regionala fördelningen av industrin sökt skatta de regionala sysselsättningseffekterna.

6.2.3.2 Input-output-metoden

De produkter, vilka levereras till en statlig myndighet, är i allmänhet endast delvis tillverkade hos de levererande företagen. Slutleverantörerna använder underleverantörer för leveranser av råvaror, halvfabrikat, m. m. Dessa underleverantörer använder i sin tur underleverantörer, osv. Näringslivets olika branscher är på detta sätt starkt sammankopplade. Studier rörande de produktionsmässiga sambanden mellan näringslivets olika branscher brukar benämnas input-output-studier. Den första input-output-studien för Sverige avsåg förhållandena år 1957. Studien utfördes av Bengt Höglund och Lars Werin. Senare har ytterligare en input-output-studie för Sverige utförts vilken avsåg förhållandena år 1964. Studien utfördes av statistiska centralbyrån (SCB) och har använts vid våra beräkningar av de regionala sysselsättningseffekterna.

Med utgångspunkt från uppgifter om hur resp. myndighets inköp under 1968/69 fördelades på olika näringsgrenar, har vi med hjälp av SCB:s IO-tabell för år 1964 för var och en av de angivna myndigheterna bl. a. beräknat vilka totala lönesummor som uppkommer i olika näringsgrenar på grund av dessa inköp. Genom att dividera resp. näringsgrens totala lönesumma med den genomsnittliga årslönen per anställd i näringsgrenen, har vi erhållit antalet årssysselsatta på grund av resp. myndighets inköp. För att erhålla ytterligare material att jämföra enkätens resultat med, har vi även för var och en av de angivna myndigheterna beräknat sysselsättningseffekterna i olika näringsgrenar i slutleverantörsledet och i det första underleverantörsledet på grund av resp. myndighets inköp. Vidare har vi beräknat importens storlek i det första underleverantörsledet, samt dess storlek i samtliga underleveran-

törsled. De använda input-output-tabellerna framgår av SM N 1970: 13. De genomsnittliga årslönerna per anställd i de olika näringsgrenarna framgår av underbilaga 8.

6.2.3.3 Beräkning av de regionala sysselsättningseffekterna

De regionala sysselsättningseffekterna på grund av var och en av de angivna myndigheternas inköp har beräknats genom att sysselsättnings-effekten i en viss näringsgren till följd av ett statligt inköp antagits fördela sig jämnt mellan näringsgrenens olika enheter. De regionala sysselsättningseffekterna kan då erhållas om näringsgrenens regionala fördelning är känd. Metoden illustreras av det följande exemplet:

Antag, att den ekonomiska verksamheten i ett samhälle kan delas upp i tre näringsgrenar och att samhället kan indelas i tre regioner. Med hjälp av input-output-metoden kan vi beräkna det totala antalet som sysselsätts i olika näringsgrenar på grund av en viss myndighets inköp. Antag att resultatet av beräkningarna är följande:

Näringsgren 1:	10 st.
Näringsgren 2:	50 st.
Näringsgren 3:	25 st.

Antag vidare, att det totala antalet sysselsatta i samhället fördelar sig på näringsgrenar och regioner på följande sätt:

		Näringsgren			
		1	2	3	Totalt
Region	A	100	200	150	450
	B	250	500	250	1 000
	C	150	1 300	100	1 550
	Totalt	500	2 000	500	

Med utgångspunkt från denna tablå kan beräknas hur varje närings-grens sysselsatta fördelar sig procentuellt på olika regioner, nämligen på följande sätt:

		Näringsgren			
		1	2	3	
Region	A	20	10	30	
	B	50	25	50	
	C	30	65	20	
	Totalt	100	100	100	

Antag nu, att den sysselsättning som den studerade myndighetens inköp har gett upphov till i en näringsgren fördelar sig på regioner proportionellt mot hur det totala antalet sysselsatta i näringsgrenen

fördelar sig på regioner. Den totala sysselsättningseffekten i olika regioner kan då beräknas på följande sätt:

Region A: $20 \% \cdot 10 \text{ st.} + 10 \% \cdot 50 \text{ st.} + 30 \% \cdot 25 \text{ st.} = 14,5 \text{ st.}$

Region B: $50 \% \cdot 10 \text{ st.} + 25 \% \cdot 50 \text{ st.} + 50 \% \cdot 25 \text{ st.} = 30 \text{ st.}$

Region C: $30 \% \cdot 10 \text{ st.} + 65 \% \cdot 50 \text{ st.} + 20 \% \cdot 25 \text{ st.} = 40,5 \text{ st.}$

Denna beräkningsmetod har tillämpats på följande sätt:

- a) Näringsgrensindelning: *Kod enligt SNI (SNI = svensk näringsgrensindelning)*
Gruvor o. mineralbrott	23, 29
Textilindustri	32, 9511
Trävaruindustri	33, 3812
Massa o. pappersindustri	341
Grafisk industri	342
Gummivaruindustri	355
Kemisk industri	351, 352, 31159
Petroleumindustri	353, 354
Jord- o. stenvaruindustri	36
Järn-, stål- o. metallverk	37
Övrig verkstadsindustri	3811, 3813–3919, 3821–3824, 38259, 3829, 3842–3849, 3841
Elektroindustri	38251, 383, 9512
Bilreparationer	9513, 95191
Övrig industri	356, 385, 390, 9514
Byggnadsverksamhet	50
- b) Regionindelning:
- Länsindelningen (24 st. län)
- c) Sysselsatta i olika regioner och näringsgrenar:
Uppgifter om antal sysselsatta i ovanstående näringsgrenar och regioner har sammanställts från 1968 års industristatistik.
- d) Beräkningar:
Följande beräkningar har utförts för var och en av de angivna myndigheterna:
1. Det totala antalet som sysselsätts i de ovan angivna näringsgrenarna på grund av myndighetens inköp, beräknat enligt input-output-metoden, har fördelats på län.
 2. Antalet sysselsatta i slutleverantörsledet och i första underleverantörsledet i de ovan angivna näringsgrenarna på grund av myndighetens inköp, beräknat enligt input-output-metoden, har fördelats på län.
 3. Antalet sysselsatta i slutleverantörsledet och i första underleverantörsledet i de ovan angivna näringsgrenarna på grund av myndighetens inköp, enligt enkätens resultat, har fördelats på län.
 4. Det totala antalet sysselsatta, beräknat enligt input-output-metoden, minus antalet sysselsatta i slutleverantörsledet och i första underleverantörsledet enligt enkätens resultat i de ovan angivna näringsgrenarna på grund av myndighetens inköp, har fördelats på län.

6.2.3.4 Resultat

Det totala antalet som sysselsätts i de ovan angivna näringsgrenarna, på grund av resp. myndighets inköp, beräknat med hjälp av 1964 års IO-tabell framgår av underbilaga 8. Det totala antalet som sysselsätts i olika län på grund av resp. myndighets inköp beräknat enligt den ovan angivna metoden framgår också av underbilaga 8. Importens storlek i det första underleverantörsledet samt importens storlek i samtliga underleve-

rantörsled för var och en av myndigheterna framgår av underbilaga 8. Nedanstående tabell är ett underlag för att bedöma huruvida den tillämpade metoden för beräkning av de regionala sysselsättningseffekterna på grund av statliga myndigheters inköp från industrin är lämplig att använda. Kolumn 1 i tabellen anger antalet sysselsatta i olika län på grund av de angivna myndigheternas sammanlagda inköp enligt enkätens resultat. I kolumn 2 anges antalet sysselsatta i olika län, orsakat av myndigheternas sammanlagda inköp, beräknat med hjälp av den ovan angivna metoden med utgångspunkt från enkätens uppgifter om antalet sysselsatta i olika näringsgrenar. I kolumn 3 slutligen anges antalet sysselsatta i olika län, orsakat av myndigheternas sammanlagda inköp, beräknat med hjälp av den ovan angivna metoden med utgångspunkt från IO-beräkningarnas uppgifter om antalet sysselsatta i slutleverantörsledet och i första underleverantörsledet i olika näringsgrenar.

Av tabellen framgår, att de statliga inköpen från vissa län är avsevärt större än vad som kunde förväntas med hänsyn till dessa läns andel av den totala industriproduktionen. Detta gäller främst Östergötlands, Älvsborgs, Örebro och Västernorrlands län. De statliga inköpen från Kalmar, Hallands samt Göteborgs och Bohus län är däremot avsevärt lägre än vad som kunde förväntas med hänsyn till dessa läns andel av den totala industriproduktionen. Av tabellen framgår vidare, att resultatet av de beräkningar vilka redovisas i kolumnerna (2) och (3) i många regioner

Tabell 18 Input-output-beräkningarnas resultat

Län	Enkätens resultat	Enkätens resultat proportionellt fördelat	IO-beräkningarnas resultat proportionellt fördelat	(2)–(1)	(3)–(1)	(4) i procent av länets totala antal industrisysselsatta
	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(6)
Stockholms	6 607 *	7 020 *	8 680 *	+ 413 *	+2 073 *	+0,4 *
Uppsala	884	1 575	1 895	+ 691	+1 011	+2,0
Södermanl.	6 594	2 574	2 965	–4 020	–3 629	–7,8
Östergötl.	799	1 533	1 771	+ 734	+ 972	+1,6
Jönköpings	486	621	727	+ 135	+ 241	+0,5
Kronobergs	356	1 073	1 268	+ 717	+ 912	+2,5
Kalmar	164	149	193	– 16	+ 29	–0,6
Gotlands	1 260	1 246	1 428	– 14	+ 168	–0,06
Blekinge	187	702	796	+ 515	+ 609	+1,7
Kristianst.	1 009	2 559	2 857	+1 550	+1 848	+1,9
Malmöhus	82	560	637	+ 478	+ 555	+2,6
Hallands	1 521	3 726	4 033	+2 205	+2 512	+2,9
Göteb. o. Boh.	3 303	1 994	2 240	–1 309	–1 063	–2,0
Älvsborgs	502	935	1 032	+ 433	+ 530	+1,4
Skaraborgs	710	942	1 155	+ 232	+ 445	+0,7
Värmlands	4 301	1 531	1 770	–2 770	–2 531	–7,2
Örebro	3 151	2 874	3 689	– 277	+ 538	–0,6
Västmanl.	561	1 101	1 550	+ 540	+ 989	+1,4
Kopparbergs	514	999	1 447	+ 485	+ 933	+1,4
Gävleborgs	2 336	712	843	–1 624	–1 493	–7,0
Västernorr.	44	123	147	+ 79	+ 103	+1,9
Jämtlands	305	379	472	+ 74	+ 167	+0,5
Västerbott.	27	333	454	+ 306	+ 427	+1,8
Norrbottens						

* Värdet redovisas ej av sekretesskäl (§ 16 sekretesslagen)

avsevärt skiljer sig från enkätens resultat. Slutsatsen av detta är, att den tillämpade metoden i dess nuvarande utformning ej är lämplig att använda för registrering eller prognosticering av de regionala sysselsättningseffekter, vilka beror av de statliga myndigheternas inköp från industrin. Den viktigaste orsaken till detta förhållande torde vara, att antagandet, att de statliga inköpen från en viss näringsgren fördelar sig jämnt mellan de i näringsgrenen ingående företagen, i avgörande grad ej är uppfyllt. En annan bidragande orsak kan vara att näringsgrensindelningen är för grov.

6.2.4 De regionala sysselsättningseffekterna m. m. på grund av en större statlig industribeställning

6.2.4.1 Allmänt

I syfte att studera de regionala sysselsättningseffekterna hos slutleverantören och hos underleverantörerna, på grund av ett statligt materielinköp, har en kartläggning företagits avseende pansarbandvagn 302 (PBV 302), vilken tillverkas av AB Hägglund & Söner i Örnsköldsvik.¹ Ett annat syfte med kartläggningen var att studera den tidsmässiga förläggningen av sysselsättningseffekterna i förhållande till utbetalningarna från försvarets materielverk till Hägglund & Söner för PBV 302. De totala utbetalningarna till Hägglund & Söner för PBV 302 1963–1971 (okt.) var 174 mkr. Uppgifter angående antalet sysselsatta hos slutleverantören har erhållits från Hägglund & Söner. Antalet sysselsatta hos underleverantörerna har kartlagts genom en enkät.

6.2.4.2 Den regionala fördelningen av sysselsättningseffekterna orsakade av inköpet av PBV 302

A. Sysselsättningseffekterna hos slutleverantören

Sysselsättningsuppgifterna har erhållits från Hägglund & Söner. De avser förutom direkt och indirekt sysselsatt personal vid själva produktionen, även personal sysselsatt med konstruktion, administration m. m. Den huvudsakliga sysselsättningseffekten kan hänföras till själva produktionen. Sysselsättningseffekten faller på Örnsköldsviks A-region.

Den sammanlagda sysselsättningseffekten t. o. m. 1971 är 2 400 personer.

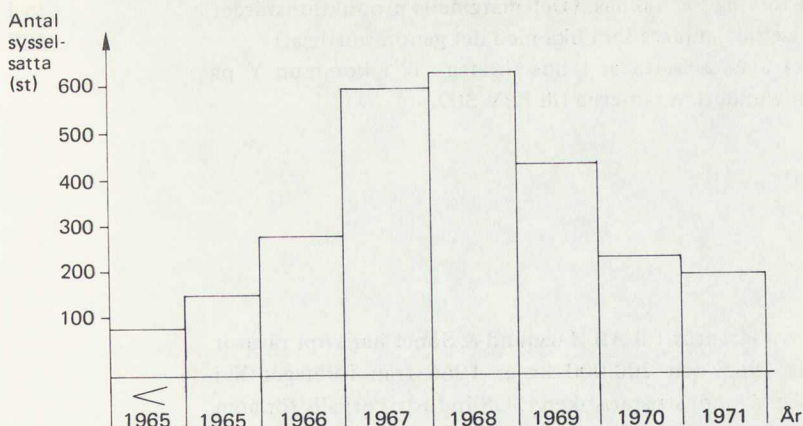
B. De regionala sysselsättningseffekterna i olika underleverantörsled

1. Omfattning och utformning av enkäten

Med utgångspunkt från en lista över samtliga materielleverantörer till PBV 302 av betydelse, sammanställd av Hägglund & Söner, utvaldes svenska tillverkande företag med materielleveranser per PBV överstigande

¹ Undersökningen har utförts i samarbete med kanslirådet K. Wahlström, försvarsdepartementet och AB Hägglund & Söner.

Diagram 6 Sysselsättningseffekten hos slutleverantören

500 kr att ingå i enkäten. De tillfrågade företagens materielleveranser utgör tillsammans med det importerade materialet 75 % av de totala underleveranserna. I enkäten frågades efter antalet sysselsatta med tillverkningen av de produkter, vilka levererades till Hägglund & Söner under olika tidsperioder att ingå i PBV 302, samt i vilken kommun tillverkningen ägt rum. Vidare frågades hur stora inköp från olika underleverantörer företaget i sin tur gjort av råvaror, komponenter m. m. till dessa produkter, samt var tillverkningen av dessa råvaror m. m. ägt rum. En annan fråga gällande huruvida de levererade produkterna tillverkats speciellt eller om produkterna funnits tidigare i lager. Slutligen frågades om några nya byggnader, maskiner, verktyg etc. anskaffats speciellt för denna tillverkning, samt, om så var fallet, från vilka företag dessa anskaffningar levererats. Den närmare utformningen av enkätformuläret framgår av underbilaga 9.

Enkäten utsändes till femton företag, av vilka fjorton svarade. Av enkätsvaren kan tio bedömas vara av mycket god kvalitet, medan fyra är av något mindre god kvalitet. Bland enkätsvaren av mycket god kvalitet förtjänar särskilt svaret från AB Volvo Penta att nämnas. Enkätsvaren av något mindre god kvalitet kommer i flera fall från företag med en mycket stor och ensartad produktion. Det har för dessa företag varit svårt att isolera leveranserna till pansarbandvagnen från övriga leveranser. Genom olika metoder har man dock kunnat skatta sysselsättningseffekterna. Det har för dessa företag i vissa fall varit svårt att ange, vilka underleverantörer företaget i sin tur anlitate.

2. Beräkningsmetod

Vid beräkningen av sysselsättningseffekterna på grund av Hägglund & Söners underleverantörers inköp av råvaror m. m. har följande beräkningsmetod använts:

$$A_{it}^Y = \text{Underleverantörens inköpsvärde för råvaror m. m. från företag "i" i kommun Y år t för leveranserna till PBV 302.}$$

S_{it} = Produktionssaluvärdet per sysselsatt år t i den bransch till vilken företag "i" räknas. (Det marginella produktionsvärdet per sysselsatt antages vara lika med det genomsnittliga.)

n_{it}^Y = Antalet årssysselsatta år t hos företag "i" i kommun Y på grund av underleveranserna till PBV 302.

$$n_{it}^Y = \frac{A_{it}^Y}{S_{it}}$$

Exempel:

Antag, att en underleverantör till AB Hägglund & Söner har köpt råvaror för 100 000 kr år 1965 och 200 000 kr år 1966 från företaget X i bransch A. Med hjälp av industristatistiken (SOS:Industri) erhålls för åren 1965 och 1966 produktionssaluvärdet per sysselsatt och år inom bransch A, säg 50 000 och 55 000 kr. Genom att dividera inköpssumman för varje år med produktionssaluvärdet per sysselsatt och år erhålls en skattning av sysselsättningseffekten. I detta exempel skulle följande sysselsättningseffekt erhållas:

$$1965: \frac{100\,000}{50\,000} = 2 \text{ st.}$$

$$1966: \frac{200\,000}{55\,000} = 3,6 \text{ st.}$$

3. De regionala sysselsättningseffekterna i underleverantörledet

Av den följande kartan framgår den regionala fördelningen av sysselsättningseffekterna, vilka orsakas av underleveranserna till PBV 302. I underbilaga 10 anges motsvarande uppgifter mer utförligt i tabellform. Sysselsättningseffekterna avser såväl sysselsättningseffekter, vilka orsakas av direkta och indirekta underleveranser, som sysselsättningseffekter, vilka orsakas av tillverkning av maskiner m. m. till de direkta underleverantörerna på grund av leveranserna till PBV 302. Den totala sysselsättningseffekten hos de av enkäten omfattade underleverantörerna är 467 personer. Av kartan framgår att endast en mycket liten del av sysselsättningseffekten återfinns i Västernorrlands län, där Hägglund & Söner är lokaliserat. De största absoluta sysselsättningseffekterna återfinns i Skaraborgs, Stockholms och Örebro län. Sysselsättningseffekterna i dessa län utgör 65 % av de totala sysselsättningseffekterna, medan norrlandslänen endast svarar för 7 %.

4. Den tidsmässiga fördelningen av sysselsättningseffekterna orsakade av inköpet av PBV 302

Som tidigare framhållits var ett av syftena med enkäten att kartlägga den tidsmässiga förläggningen av sysselsättningseffekterna hos underleverantörerna. Uppgifter angående den tidsmässiga förläggningen av sysselsättningseffekterna hos slutleverantören har erhållits från Hägglund & Söner.

Karta 12 Antal sysselsatta (manår)
i olika län med underleveranser till
PBV 302.

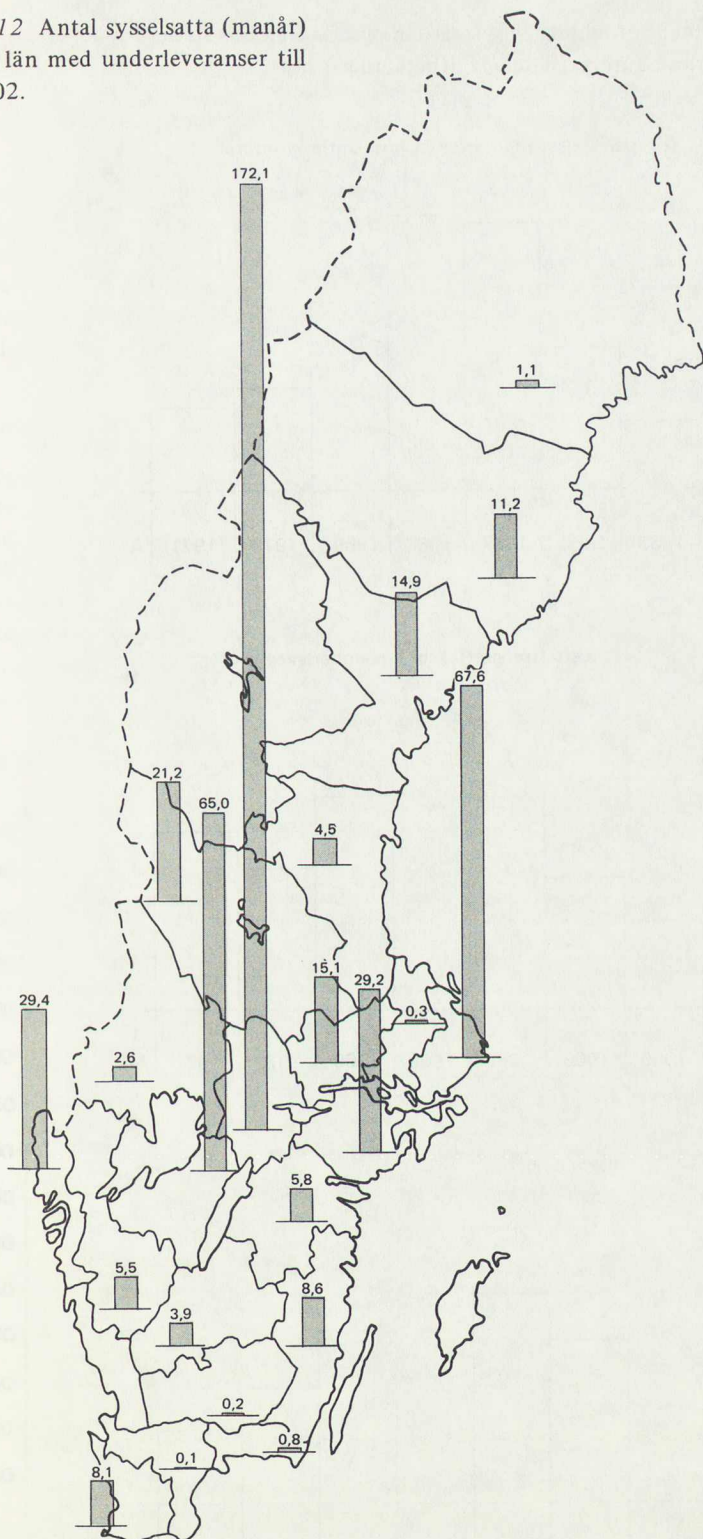
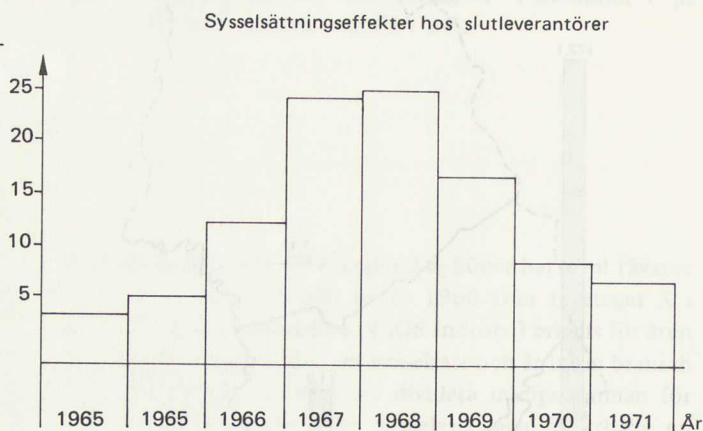
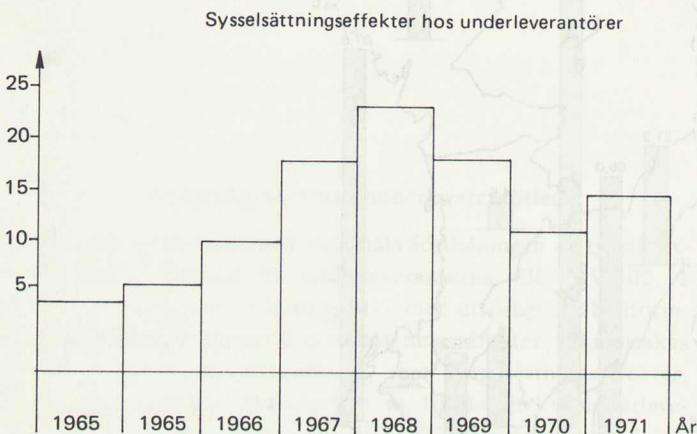

Diagram 7 Procentuell fördelning av sysselsättningseffekten hos slutleverantören, hos underleverantörerna och av utbetalningar

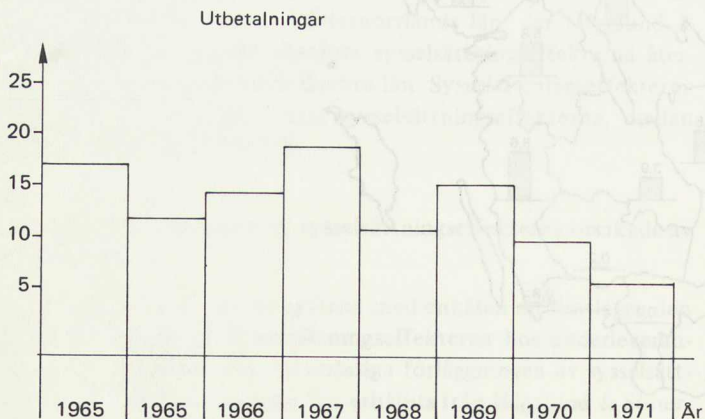
% av den
totala
syssel-
sättnings-
effekten
1965-71

% av den
totala
syssel-
sättnings-
effekten
1965-71

% av de
totala
utbetal-
ningarna
1965-71

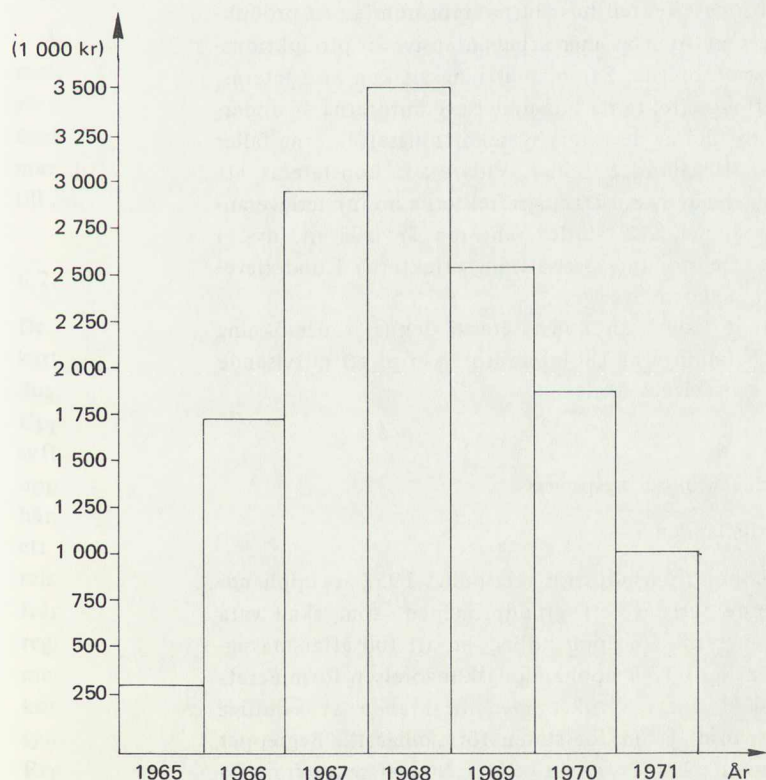

Av diagram 7 framgår, hur den totala sysselsättningseffekten 1965–71 hos slutleverantören och hos underleverantörerna procentuellt fördelar sig i tiden. Vidare framgår, hur de totala utbetalningarna 1965–71 till Hägglund & Söner procentuellt fördelar sig i tiden. I underbilaga 10 återges den tidsmässiga förläggningen av sysselsättningseffekter och utbetalningar i tabellform. Som framgår av diagram 7 föreligger ingen direkt överensstämmelse mellan sysselsättningseffekterna och utbetalningarnas tidsmässiga fördelning. Utbetalningarnas storlek och förändring är sålunda i detta fall ej ett tillfredsställande mått på de reala aktiviteterna. De största sysselsättningseffekterna hos slutleverantören inträffade år 1967 och 1968 och hos underleverantörerna år 1968.

5. Import orsakad av inköpet av PBV 302

Ett inköp av en produkt från ett svenskt företag medför i allmänhet ett behov av import från utlandet såväl hos slutleverantören, i detta fall Hägglund & Söner, som hos underleverantörerna. Uppgifter om importen har erhållits från Hägglund & Söner och från de företag, vilka omfattades av enkäten. Importen är underskattad dels på grund av att samtliga inhemska underleverantörer till Hägglund & Söner ej omfattas av enkäten, dels på grund av att samtliga underleverantörsled ej täcks av enkäten. Av diagram 8 framgår importens storlek under olika tidsperio-

Diagram 8 Import till PBV 302, 1965–71

der. Av underbilaga 10 framgår motsvarande uppgifter i tabellform. Importen utgör totalt 13,6 mkr eller 7,8 % av de totala utbetalningarna från FMV till Hägglund & Söner för PBV 302. Importandelen för PBV 302 torde sålunda understiga den genomsnittliga importandelen för verkstadsindustrin. Av diagram 8 framgår, att importens storlek åren 1965-71 i det närmaste kan betecknas som normalfördelad, dvs. importens storlek ökade fram till 1968, varefter storleken minskade på ett likformigt sätt.

6. Sammanfattning

Av de totala utbetalningarna till Hägglund & Söner avsåg 42 % kostnader för underleveranser av materiel. Resterande 58 % avsåg kostnader för tillverkningen av PBV 302 hos slutleverantören. Av materielkostnaderna utgjorde 14 % kostnader för importerad materiel från utlandet. Av de återstående materielkostnaderna föll 2 % på Örnsköldsviks A-region. Projektet PBV 302 har sålunda en regional importbenägenhet av 0,41. Sysselsättningseffekterna hos slutleverantören utgjorde 84 % av de totalt kartlagda sysselsättningseffekterna. Sysselsättningseffekterna hos underleverantörerna är underskattad dels på grund av att enkäten inte omfattade samtliga underleverantörer till Hägglund & Söner, dels på grund av att enkäten ej täckte samtliga underleverantörsled. Vidare innefattade sysselsättningseffekterna hos underleverantörerna ej personer sysselsatta med administration, försäljning m. m. En annan tänkbar orsak till den stora sysselsättningseffekten hos slutleverantören är, att produktionsskedet hos slutleverantören är mer arbetsintensivt än produktions-skedena hos underleverantörerna. Sammanfattningsvis kan konstateras, att, trots att sysselsättningseffekterna hos underleverantörerna är underskattade, en mycket stor del av de totala sysselsättningseffekterna faller på slutleverantören AB Hägglund & Söner. Vidare kan konstateras, att endast en mycket ringa del av sysselsättningseffekterna hos underleverantörerna återfinns i regionen där slutleverantören är belägen, dvs. i Örnsköldsviksregionen. De största sysselsättningseffekterna i underleverantörsledet återfinns i mellersta Sverige.

Ett annat förhållande, som kan konstateras i denna undersökning är, att storleken av utbetalningarna till leverantören ej på ett rättvisande sätt återger de reala aktiviteternas storlek.

6.2.5 Medel för regional stabiliseringspolitik

6.2.5.1 Nuvarande förhållanden

De statliga materielinköpen från industrin sker enligt 1952 års upphandlingskungörelse. I denna fastslås, att grundprincipen, som skall vara vägledande för myndigheterna vid upphandling, är, att full affärsmässighet skall iakttas. Detta har i 15 § upphandlingskungörelsen formulerats så, att det anbud skall antas, "vilket med beaktande av samtliga omständigheter är att anse såsom för staten förmånligast". Begreppet "samtliga omständigheter" har i en skrivelse från statssekreteraren i

finansdepartementet år 1960 tolkats så, att hänsyn endast behöver tas till affärsmässigt betingade förhållanden. Undantag från principen om affärsmässighet som kan vara motiverade, bl. a. med hänsyn till sysselsättningen, bör enligt skrivelsen göras endast på initiativ av eller efter medgivande av Kungl. Maj:t. 1952 års upphandlingskungörelse har nämligen varit föremål för översyn av 1968 års upphandlingskommitté (SOU 1971:88).

En stor del av de statliga inköpen från industrin avser materiel till försvaret. Enligt ett kungl. brev av den 3.12.1965 har regeringen lämnat föreskrifter, vilka syftar till att FMV, inom upphandlingskungörelsens ram, skall aktivera beställningsverksamheten i Norrland. De särskilda föreskrifterna beträffande upphandlingen i Norrland har följande innehåll:

1. FMV skall i samråd med länsarbetsnämnderna i Jämtlands, Västernorrlands, Västerbottens och Norrbottens län upprätta förteckningar på företag inom nämnda län, som anses kunna komma i fråga som leverantör vid FMV upphandlingar.
2. Vid infordran av anbud skall FMV tillse att anbud infordras även från företag som finns uppfört på de under punkt 1 nämnda förteckningarna, om det anses sannolikt att leverans kan ske från sådant företag.
3. Anser sig FMV icke kunna anta anbud som inkommit från företag i Jämtlands, Västernorrlands, Västerbottens eller Norrbottens län skall innan ärendet avgörs yttrande i ärendet inhämtas från överbefälhavaren och arbetsmarknadsstyrelsen.

År 1966–1970 har 146 ärenden prövats jämlikt punkt 3 i bestämmelserna. De 146 ärendena representerar ett beställningsvärde till Norrland av 65,9 mkr. Av de 65,9 mkr utgjorde 10,6 mkr merkostnader jämfört med förmånligaste anbud som ej härrörde från norrlandsföretag. Arbetsmarknadsstyrelsens, överbefälhavarens och regeringens prövningar ledde till att beställningar för 3,8 mkr av dessa 65,9 mkr gick till Norrland.

6.2.5.2 Sysselsättningsbefrämjande inköp och affärsmässighetsprincipen

De statliga inköpen från industrin görs, som framgår av den utförda kartläggningen, i stor utsträckning från verkstadsindustrin och elektroindustrin. Försvaret och affärsverken svarar för en stor del av inköpen. Upphandlingskungörelsen, liksom EFTA-konventionens bestämmelser i syfte att förebygga diskriminering mot andra EFTA-länder vid offentlig upphandling, omöjliggör för de statliga myndigheterna att ta andra hänsyn än de rent affärsmässiga vid bedömningen av olika anbud. Som ett allmänt rättesnöre vid statlig upphandling ter sig upphandlingskungörelsens bestämmelser angående affärsmässighet naturliga. Då regeringen från stabiliseringssynpunkt önskar stödja sysselsättningen i en bestämd region genom inköp från industrin i regionen, kan en konflikt uppkomma mellan denna önskan och principen om affärsmässig upphandling. En konflikt uppkommer, om vid ett anbudsförfarande det från affärsmässig synpunkt förmånligaste anbudet ej kommer från den avsedda regionen. Regeringen kan i ett sådant fall väga de olika önskemålen mot varandra,

och eventuellt i sysselsättningsbefrämjande syfte göra ett avsteg från affärsmässighetsprincipen. Det finns i detta sammanhang ej någon anledning att ta ställning till i vilka situationer det är lämpligt att göra avsteg från affärsmässighetsprincipen.

6.2.5.3 Tidigare- och senareläggningar av statliga inköp

En annan möjlighet att påverka sysselsättningen i bestämda regioner från regional stabiliseringspolitisk synpunkt är att tidigare- eller senarelägga leveranser till statliga myndigheter, samt att tidigare- eller senarelägga beställningar från statliga myndigheter, med iakttagande av affärsmässighetsprincipen. En tidsförskjutning av beställningarna till bestämda regioner kan utföras genom att myndigheterna uppmanas att tidigare- eller senarelägga de materielinköp som erfarenhetsmässigt tillfaller de avsedda regionerna. Vid tidigareläggningar av beställningar antas endast de från affärsmässig synpunkt förmånligaste anbudena. I det fall beställningen går till en inte avsedd region kan antingen beställningen läggas ut vid normal tidpunkt eller inte läggas ut alls. Detta kan avgöras från fall till fall.

Tidsförskjutningar av leveranser från företag i bestämda regioner är lättare att uppnå eftersom beställningarna redan är utlagda och den regionala fördelningen härigenom är känd.

Upphandlingskommittén har i en särskild undersökning granskat effekterna av tidigare utförda tidigare- och senareläggningar av industribeställningar. Beträffande tidigareläggningen av militära beställningar år 1968 anförs: "Även om hänsyn tas till de särskilda omständigheter och problem som kan föreligga på den militära sidan, visar leveranstiderna en så anmärkningsvärd bild med hänsyn till huvudsyftet med de tidigarelagda beställningarna att det finns anledning att allvarligt ifrågasätta nyttan av beställningarna från konjunktursynpunkt. Produktionsperioden synes ha en sådan förläggning i tiden att den i huvudsak infallit under den högkonjunktur som beställningarna avsåg att komma före."

Beträffande senareläggningen av leveranser och beställningar år 1969 anförs:

"Det föreligger stora svårigheter att mäta den arbetsmarknadspolitiska och samhällsekonomiska effekten av de rapporterade senareläggningarna och beviljade uppskoven med leveranser. Detta beror bl. a. på att en del av anskaffningarna helt eller delvis levereras av utländska tillverkare. Vidare har myndigheterna i vissa fall lagt ut beställning av andra produkter i stället för de senarelagda. Det bör observeras att senarelagd tidpunkt för beställning inte med säkerhet innebär att leveransdagen blivit senarelagd i samma utsträckning."

En slutsats av dessa observationer är, att urvalet av de produkter, vilkas leveranser skall senare- eller tidigareläggas, liksom leveranstidpunkterna, bör prövas noga.

Trots dessa svårigheter framstår tidigare- och senareläggningar av industribeställningar från statliga myndigheter, samt tidigare- och senareläggningar av leveranser till statliga myndigheter som tänkbara medel för en regional stabiliseringspolitik.

6.2.5.4 Information om sysselsättningseffekter

En stor del av industrileveranserna till statliga myndigheter under ett visst budgetår, är en följd av beställningar under tidigare år. Leveranserna av PBV 302 sträcker sig exempelvis över 6 år. Möjligheterna att påverka sådana projekt från stabiliseringspolitisk synpunkt torde vara begränsade. Som underlag för dimensioneringen av de regionala stabiliseringspolitiska åtgärderna torde det emellertid vara av stort intresse att känna till de regionala sysselsättningseffekterna under det kommande budgetåret till följd av redan beslutade industribeställningar. Sysselsättningseffekterna hos underleverantörerna torde vara svåra att prognosticera. Däremot torde i de flesta fall slutleverantörerna utan större svårighet kunna prognosticera sysselsättningseffekterna i sitt led. Ett informationssystem av detta slag skulle förbättra möjligheterna till precision i den regionala stabiliseringspolitiken.

6.3 *Den statliga byggnadsverksamheten*

6.3.1 Inledning

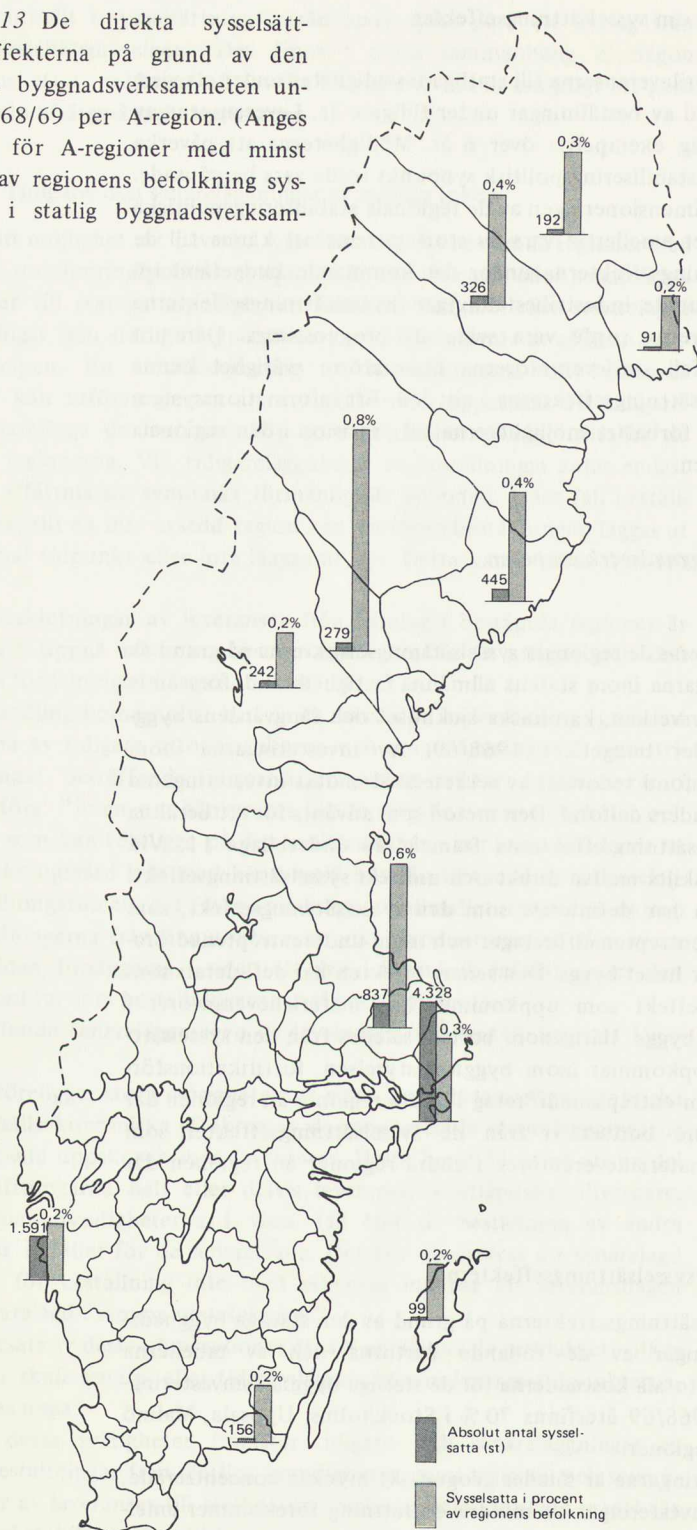
I detta avsnitt studeras de regionala sysselsättningseffekterna på grund av byggnadsinvesteringarna inom statens allmänna fastighetsfond, försvarets fastighetsfond, affärsverken, karolinska sjukhuset och fångvårdens byggnadskommitté under budgetåret 1968/69. Av investeringarna inom försvarets fastighetsfond redovisas av sekretesskäl endast investeringarna under kasernbyggnaders delfond. Den metod som använts för att beräkna de regionala sysselsättningseffekterna framgår av underbilaga 11. Vid beräkningarna har skilts mellan direkt och indirekt sysselsättningseffekt. Den förra effekten har definierats som den sysselsättningseffekt, som uppkommer inom entreprenadföretaget och inom underentreprenadföretag i den region där huset byggs. Den senare effekten har definierats som den sysselsättningseffekt som uppkommer hos materialleverantörer i regionen där huset byggs. Härigenom bortses således från den sysselsättningseffekt som uppkommer inom byggnadsstyrelsen, fortifikationsförvaltningen och inom entreprenadföretag i andra regioner än regionen där huset byggs. Vidare bortser vi från de sysselsättningseffekter som uppkommer hos materialleverantörer i andra regioner än regionen där huset byggs.

6.3.2 De regionala sysselsättningseffekterna

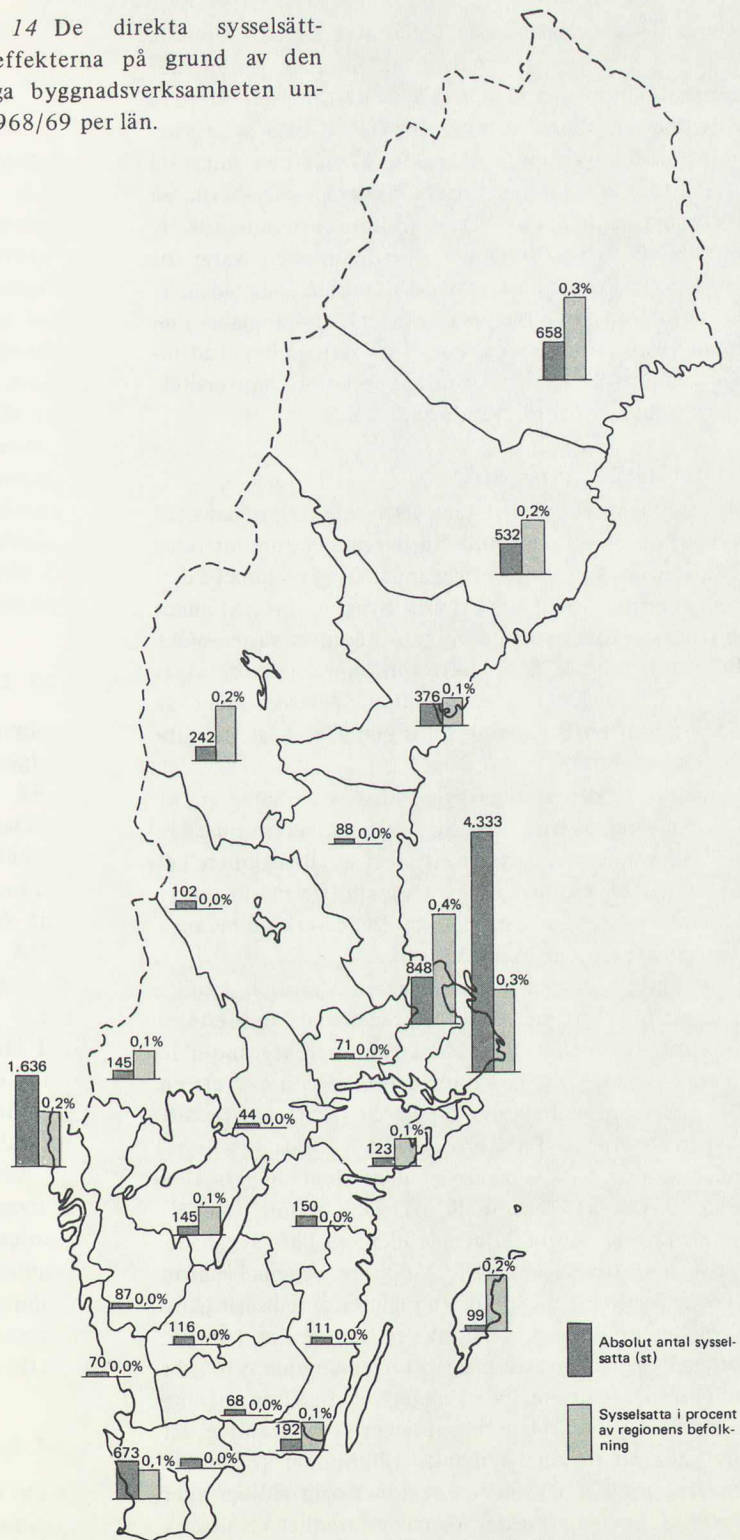
De regionala sysselsättningseffekterna på grund av den statliga byggnadsverksamheten framgår av de följande kartorna och av tabellerna TB: 16–18. Av de totala kostnaderna för de statliga byggnadsinvesteringarna budgetåret 1968/69 återfinns 70 % i Stockholms, Uppsala, Malmö och Göteborgs A-regioner.

Byggnadsinvesteringarna är således geografiskt mycket koncentrerade. Statliga byggnadsinvesteringar av mindre omfattning förekommer emellertid i flertalet A-regioner och i samtliga län.

Karta 13 De direkta sysselsättningseffekterna på grund av den statliga byggnadsverksamheten under 1968/69 per A-region. (Anges enbart för A-regioner med minst 0,2 % av regionens befolkning sysselsatt i statlig byggnadsverksamhet).

Karta 14 De direkta sysselsättningseffekterna på grund av den statliga byggnadsverksamheten under 1968/69 per län.

De största procentuella sysselsättningseffekterna återfinns i Uppsala och Sollefteå A-regioner. Då sysselsättningseffekten mäts genom det absoluta antalet sysselsatta återfinns de största sysselsättningseffekterna i Stockholms, Uppsala och Göteborgs A-regioner. Den största sysselsättningseffekten per H-region återfinns i H-region 6 och den minsta i H-region 1. Det kan således konstateras, att sysselsättningseffekterna på grund av den statliga byggnadsverksamheten är koncentrerade till ett fåtal regioner, företrädesvis storstadsregioner. Norrlandslänen svarar för ca 15 % av de statliga byggnadsinvesteringarna. De statliga byggnadsinvesteringarnas koncentration till vissa regioner är givetvis avhängig av den statliga verksamhetens lokalisering. Som exempel på statliga byggnadsinvesteringsobjekt kan nämnas förvaltningshus, högskolor, universitet, posthus, telehus samt byggnader för försvarets ändamål.

6.3.3 Medel för regional stabiliseringspolitik

Byggbandet för civila myndigheter exkl. statens vägverk administreras till största delen av byggnadsstyrelsen. Det militära byggbandet administreras av fortifikationsförvaltningen. Det statliga byggbandet styrs regionalt i den meningen, att i statsmakernas beslut om ett visst byggnadsprojekt anges var objektet skall placeras. Någon regelmässig granskning av varje objekt från regional stabiliseringspolitisk synpunkt kan emellertid ej sägas förekomma. I en del fall anges rambelopp utan specifikationer av objekten, vilket kan ses som en delegering till myndigheten att besluta om den regionala fördelningen.

Som tidigare framhållits är den statliga byggnadsverksamheten starkt koncentrerad till storstadsregionerna. Statlig byggnadsverksamhet av mindre omfattning förekommer emellertid i ett stort antal regioner. Till följd av besluten angående omlokalisering av vissa statliga myndigheter från stockholmsregionen torde den statliga byggnadsverksamheten i andra regioner än storstadsregionerna komma att öka.

En variation av de statliga byggnadsinvesteringarnas storlek i olika regioner framstår som ett tänkbart medel för den regionala stabiliseringspolitiken. Härigenom torde betydelsefulla sysselsättningseffekter inom de olika regionerna kunna erhållas. Det bör dock uppmärksammas, att en marginell regional importbenägenhet av 0,60 har skattats för ett genomsnittligt husbyggnadsprojekt. En stor del av den totala sysselsättningseffekten tillfaller sålunda inte regionen där huset byggs. Den regionala importbenägenheten kan eventuellt påverkas genom valet av byggnadsmetod. Omfattningen av prefabricerade element i ett byggnadsprojekt torde påverka importbenägenheten. Valet av byggnadsmetod skulle sålunda kunna tjäna som ett medel för en regional stabiliseringspolitik. Detta val påverkas emellertid även av en rad andra hänsyn. Styrningen av de statliga byggnadsinvesteringarna i ovannämnda syfte bör avse såväl det löpande, som det kommande budgetåret. En förutsättning för en sådan styrning är, att projektplaneringen ligger så väl framme, att en projektreserv föreligger. Ur regional synvinkel tillkommer kravet, att projektreserven skall avse projekt i så många regioner som möjligt eller för de regioner vilkas byggarbetsmarknader man av erfarenhet vet utsätts för stora konjunkturella variationer.

6.4 Statligt finansierad vägbyggnadsverksamhet m. m.

6.4.1 Inledning

I detta avsnitt presenteras resultatet av en kartläggning av de regionala sysselsättningseffekterna på grund av de statliga utgifterna för vägbyggnads- och vägunderhållsverksamhet. Både statlig verksamhet och kommunal verksamhet med statsbidrag studeras. Uppgifterna avser år 1968. Den tillämpade kartläggningsmetoden framgår av underbilaga 12. Vid kartläggningen har skilts mellan direkt och indirekt sysselsättningseffekt. Dessa begrepp har definierats på samma sätt som i föregående avsnitt. Härigenom bortses således från de sysselsättningseffekter som uppkommer inom statens vägverk och inom entreprenadföretag i andra regioner än där vägprojekt genomförs. Vidare bortses från de sysselsättningseffekter som uppkommer hos materialleverantörer i andra regioner än där vägprojektet genomförs. Kostnaderna för vägprojekten omfattar samtliga kostnader med undantag av de kostnader som faller på statens vägverks regionala organisationer. Kostnaderna för de kommunala vägprojekt, som till viss del finansieras med statsbidrag, omfattar samtliga kostnader, dvs. inte enbart den del som finansieras med statsbidrag.

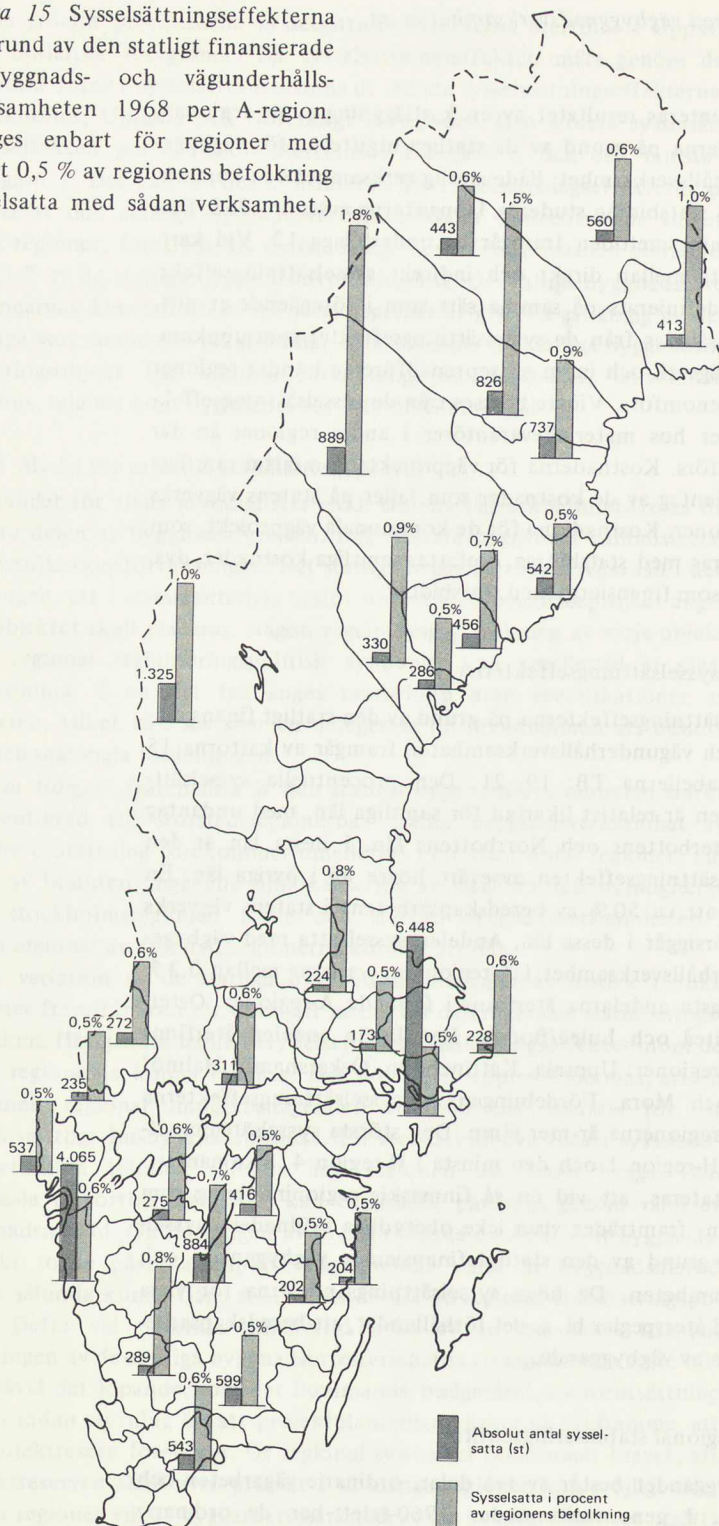
6.4.2 De regionala sysselsättningseffekterna

De regionala sysselsättningseffekterna på grund av den statligt finansierade vägbyggnads- och vägunderhållsverksamheten framgår av kartorna 15 och 16 och av tabellerna TB: 19–21. Den procentuella sysselsättningseffekten i länen är relativt likartad för samtliga län, med undantag av Jämtlands, Västerbottens och Norrbottens län. I dessa län är den procentuella sysselsättningseffekten avsevärt högre än i övriga län. En orsak till detta är att ca 50 % av beredskapsarbetena i statens vägverks och AMS:s regi försiggår i dessa län. Andelen sysselsatta med vägbyggnads- och vägunderhållsverksamhet i A-regionerna varierar mellan 0,2 % och 1,8 %. De högsta andelarna återfinns i följande A-regioner: Östersund, Lycksele, Piteå och Luleå/Boden. Den lägsta andelen återfinns bl. a. i följande A-regioner: Uppsala, Katrineholm, Oskarshamn, Malmö/Lund/Trelleborg och Mora. Fördelningen av sysselsättningseffekterna mellan de olika H-regionerna är mer jämn. Den största sysselsättningseffekten återfinns i H-region 1 och den minsta i H-region 4. Sammanfattningsvis kan konstateras, att vid en så finmaskig regionindelning som A-regionindelningen, framträder vissa icke obetydliga skillnader i sysselsättningseffekt på grund av den statligt finansierade vägbyggnads- och vägunderhållsverksamheten. De höga sysselsättningsandelarna för vissa regioner i Norrland återspeglar bl. a. det förhållandet, att beredskapsarbeten ofta ges formen av vägbyggande.

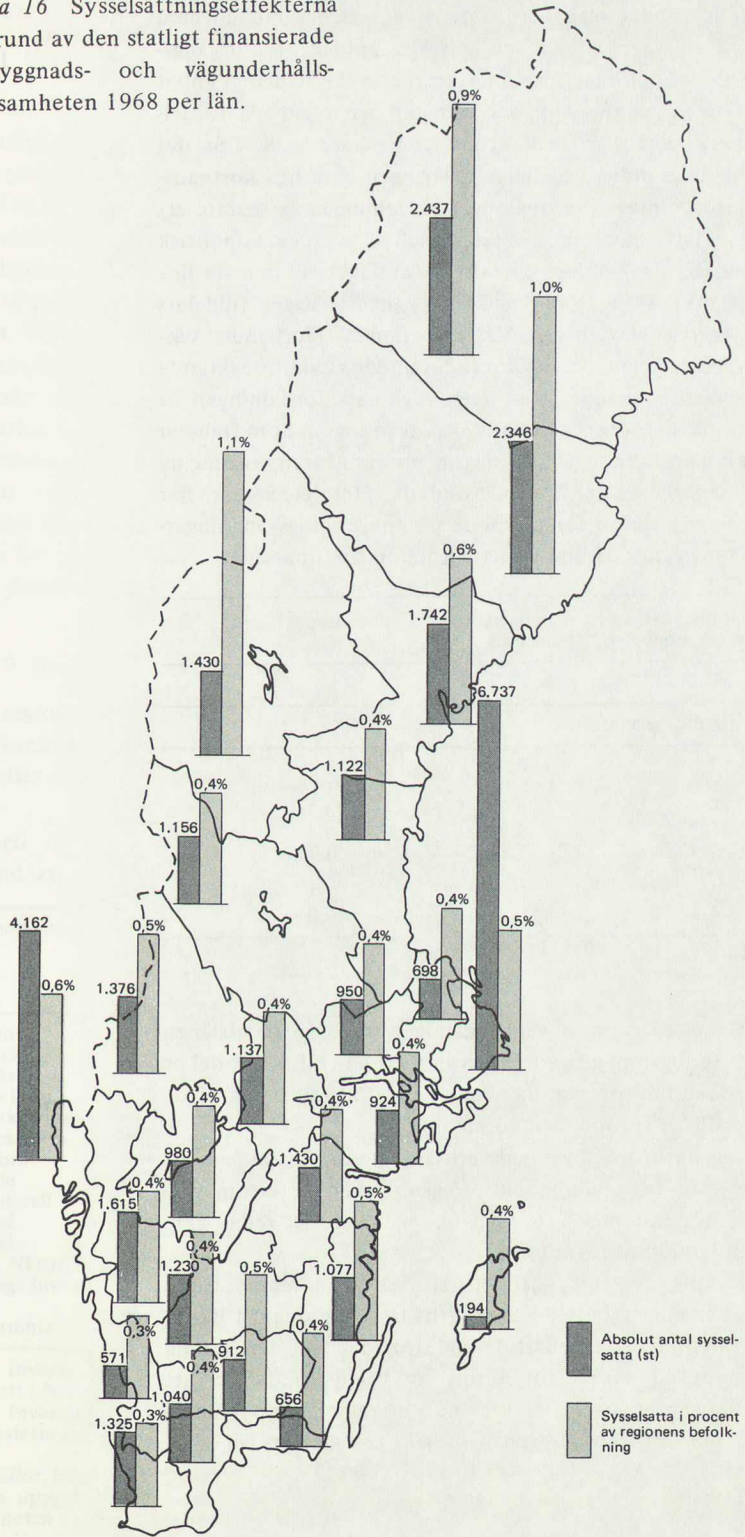
6.4.3 Medel för regional stabiliseringspolitik

Det statliga vägbyggandet består av två delar, ordinarie vägarbeten och beredskapsarbeten. I genomsnitt under 1960-talet har de ordinarie vägarbetena svarat för omkring 70 % av det statliga vägbyggandet.

Karta 15 Sysselsättningseffekterna
 på grund av den statligt finansierade
 vägbyggnads- och vägunderhålls-
 verksamheten 1968 per A-region.
 (Anges enbart för regioner med
 minst 0,5 % av regionens befolkning
 sysselsatta med sådan verksamhet.)

Karta 16 Sysselsättningseffekterna
 på grund av den statligt finansierade
 vägbyggnads- och vägunderhålls-
 verksamheten 1968 per län.

Planeringen av vägbyggandet utförs av statens vägverk i samband med länsstyrelserna, samt vid vägnämnder och länsvägnämnder. Med utgångspunkt från behovsplaner och långtidsplaner utarbetas flerårsplaner enligt direktiv från regeringen. Av dessa planer framgår den regionala fördelningen av de ramar, vilka legat till grund för planeringen. För det ordinarie statliga vägbyggandet fastställer regeringen de årliga kostnadsramarnas regionala fördelning. Den regionala fördelningen är snarare ett resultat av en objektsvis prövning än ett resultat av regionalpolitisk prövning. Under en följd av år har 20 mkr av anslaget till den statliga vägdriften och 40 mkr av det statliga vägbyggnadsanslaget tilldelats Värmlands, Kopparbergs, Gävleborgs, Västernorrlands, Jämtlands, Västerbottens och Norrbottens län, för att användas under särskilt beaktande av arbetsmarknadspolitiska synpunkter. Den regionala fördelningen av anslaget till drift av statliga vägar fastställs ej av regeringen. Som framgår av den följande sammanställningen har någon konjunkturanpassning av de totala ordinarie vägarbetena ej förelegat under 1960-talet. Snarare har de ordinarie vägarbetena verkat förstärkande på konjunktursvängningar. Beredskapsarbetena synes däremot bättre konjunkturanpassade.

	Ordinarie vägarbeten	Beredskaps- arbeten	Summa
Mkr 1968	572	269	841
Volymförändring i % från föregående år			
1961	1,5	-34,3	-13,3
1962	0,0	- 9,9	- 3,1
1963	7,6	78,7	28,3
1964	10,7	4,9	8,4
1965	7,9	-14,5	- 0,9
1966	4,5	-19,3	- 3,6
1967	- 3,6	- 1,1	- 2,9
1968	- 4,2	10,3	0,0

Källa: SOU 1970: 33

Av beredskapsarbetena i form av vägbyggande svarade norrlandslänen år 1968 för ca 60 % (enligt uppgifter från statens vägverk). En stor del av dessa arbeten faller sålunda på regioner, där de strukturella och ej de konjunkturrella arbetslöshetsproblemen dominerar.

En variation av den statliga vägbyggnadsverksamheten framstår som ett tänkbart medel för den regionala stabiliseringspolitiken, eftersom vägbyggnadsverksamhet förekommer i flertalet regioner och det redan f. n. låter sig varieras från konjunktursynpunkt.

Genom en förändring av vägbyggandets storlek i en region torde betydelsefulla sysselsättningseffekter kunna erhållas i regionen. I likhet med husbyggandet kommer emellertid en stor del av den totala sysselsättningen, på grund av en förändring av vägbyggandet, ej att tillfalla den region där vägen byggs. Den regionala marginella importbenägenheten för ett genomsnittligt vägbyggnadsprojekt har skattats till 0,48.

6.5 Övrig anläggningsverksamhet

6.5.1 Inledning

Investeringsutgifterna hos de studerade myndigheterna sönderfaller ur myndighetens synvinkel i två huvuddelar, nämligen utgifter för materiel och personal. De regionala sysselsättningseffekterna på grund av materielutgifterna studeras i avsnitt 6.2. I detta avsnitt studeras de regionala sysselsättningseffekterna på grund av personalutgifterna. Vidare studeras möjligheterna att prognosticera dessa med utgångspunkt från uppgifter om den regionala fördelningen av investeringarna. Med investeringar avses i det följande de utgifter för investeringsverksamhet som finansieras över statsbudgeten. Denna avgränsning motiveras av att i detta sammanhang är primärt sådana utgiftsområden som statsmakterna i betydande grad kan påverka omfattningen av intresse. Kartläggningen omfattar den direkta sysselsättningseffekten, dvs. de sysselsättningstillfällen som uppkommer inom resp. myndighet eller inom entreprenadföretag i regionen där investeringsverksamheten äger rum. De tidigare använda regionindelningarna har ej kunnat tillämpas på grund av att de inte utan stora svårigheter kan jämföras med de studerade myndigheternas regionala indelning.

6.5.2 Regionala sysselsättningseffekter

De regionala sysselsättningseffekterna framgår av de följande tabellerna. Regionindelningarna framgår av underbilaga 2. Som framgår av dessa tabeller erhålls en stor sysselsättningseffekt inom de olika myndigheterna

Tabell 19 Statens järnvägar: Investeringar och sysselsättningseffekter på grund av investeringsverksamheten i olika regioner budgetåret 1968/69.

Region (distrikt)	Investe- ringar (mkr)	Sysselsatta (st.)		Totalt
		Statens järnvägar	Entrepren- adföretag	
Malmö	7 776	117	9	126
Växjö	3 170	75	7	82
Borås	2 772	63	7	70
Göteborg	7 832	106	12	118
Norrköping	7 610	202	8	210
Stockholm	68 678	492	178	670
Örebro	8 568	99	6	105
Gävle	7 145	107	14	121
Sundsvall	10 192	107	12	119
Umeå	6 297	47	0	47
Luleå	9 943	84	35	119
Eb., Nässjö ¹	20 378	225	0	225
Övriga investeringar ²	257 003			
Summa	417 364	1 724	288	2 012

¹ Investeringar i elektrobyggnad över hela landet. Personalen är till största delen bosatt i Nässjö.

² Investeringar i fasta anläggningar, vilka ej går att fördela på regioner, samt investeringar i rullande materiel, sjöfartsmateriel m. m.

Källor: SJ Personalredovisning.

SJ: s uppgifter angående planering av den statliga byggnads- och anläggningsverksamheten i säsongutjämnande syfte (månadsvisa uppgifter).

SJ: s löpande redovisning.

och inom entreprenadföretag till följd av investeringsverksamheten. Sysselsättningseffekten till följd av statens järnvägars och televerkets investeringsverksamhet fördelas över ett stort antal regioner. Den största absoluta sysselsättningseffekten (ej i förhållande till folkmängden) återfinns för statens järnvägar i stockholmsdistriktet och för televerket i Stockholms teleområde. Av den totala sysselsättningseffekten till följd av statens vattenfallsverks investeringsverksamhet återfinns ca hälften i mellersta Norrlands kraftverk och Norrbottens kraftverk.

Tabell 20 Statens vattenfallsverk: Investeringar och sysselsättningseffekter på grund av investeringsverksamheten i olika regioner budgetåret 1968/69.

Region	Investe- ringar (mkr)	Sysselsatta (st.)		Totalt
		Statens vattenfallsverk	Entreprenadföretag	
Trollhätte kraftverk	32	239	4	243
Stenungsunds kraftstation	13	154	8	162
Ringhals kraftstation	70	55	24	79
Älvkarleby kraftverk	48	175	41	216
Motala kraftverk	12	100	—	100
Marvikens kraftstation	78	61	54	115
Mellersta Norrlands kraftverk	74	541	38	579
Norrbottens kraftverk	89	1 300	22	1 322
Huvudkontoret ¹ (Stockholm)	28	1 035	—	1 035
Summa	444	3 660	191	3 851
Övriga investeringar ²	16			
Summa	460	3 660	191	3 851

¹ Konstruktionssektioner, utvecklingssektioner och liknande på byggande avdelningar samt del av förrädsverksamheten.

² Aktier och lån, samt andelar i regleringsföretag.

Källa: Personalstatistik inom Statens vattenfallsverk.
Statens vattenfallsverks löpande redovisning.

6.5.3 Prognosmöjligheter

I syfte att studera möjligheterna att, med utgångspunkt från uppgifter om den regionala fördelningen av myndigheternas investeringar, kunna prognosticera de regionala sysselsättningseffekterna har följande undersökning utförts. För statens järnvägar, statens vattenfallsverk och televerket har resp. myndighets faktiska förbrukning av investeringsmedel och de därav följande direkta sysselsättningseffekterna i olika regioner jämförts för ett antal år. Härvid har ej något konstant samband mellan storleken av förbrukningen av investeringsmedel och storleken av den direkta sysselsättningseffekten i olika regioner kunnat konstateras för de studerade myndigheterna. En orsak till detta torde vara, att investeringarna inom en region består av olika typer av investeringsobjekt, vilka relativt sett kräver mer eller mindre av arbetskraftsinsats. Om samman-

Tabell 21 Televerket: Investeringar och sysselsättningseffekter på grund av investeringsverksamheten i olika regioner budgetåret 1968/69.

Region (teleområde)	Investe- ringar ¹ mkr	Sysselsatta (st.)		Totalt
		Televerket ²	Entreprenad- företag ^{3 4}	
Helsingborg	22,7	309	40	349
Jönköping	12,1	229	14	243
Kalmar	13,2	222	22	244
Kristianstad	18,7	289	25	314
Malmö	34,7	501	48	549
Borås	26,5	405	33	438
Falun	13,7	196	65	261
Göteborg	74,8	845	173	1 018
Karlstad	9,5	215	10	225
Uddevalla	11,0	249	10	259
Örebro	16,9	211	37	248
Gävle	9,5	172	32	204
Norrköping	45,5	633	115	748
Stockholm	156,0	1 327	793	2 120
Uppsala	15,7	180	34	214
Västerås	27,8	251	25	276
Luleå	21,7	282	23	305
Sundsvall	22,5	359	28	387
Umeå	20,2	302	36	338
Östersund	19,7	268	9	277
Summa	592,4	7 445	1 572	9 017

¹ Exkl. rundradioinvesteringar.

² Inkluderar även personal inom distriktskontor.

³ Anställda hos entreprenörer, vilka utför husbyggnad för televerket, och anställda inom televerkets byggnadsavdelning har fördelats på teleområden med fastighetsinvesteringarna resp. byggnadsavdelningens investeringar inom varje teleområde som fördelningsgrund.

⁴ Ytterligare ca 200 personer sysselsätts hos entreprenörer. Det har ej varit möjligt att fördela dessa personer, vilka monterar vissa telefonstationer, på teleområden.

Källor: Televerkets redovisning.

Televerkets personalstatistik.

Televerkets uppgifter angående anställda i byggnads- och anläggningsverksamhet (månatliga uppgifter) (SFS 1967: 123).

sättningen av de totala investeringarna i en region i detta hänseende förändras mellan åren, så kommer detta att medverka till, att samvariationen mellan den direkta sysselsättningen och investeringarnas storlek i en region bryts. Inte heller för de enskilda objekten torde en konstant relation mellan förbrukning av investeringsmedel och sysselsättning kunna förutsättas mellan åren.

Man kan således ej enbart med utgångspunkt från det planerade investeringsbeloppet för de olika regionerna prognosticera de av investeringsverksamheten följande direkta sysselsättningseffekterna.

6.5.4 Medel för regional stabiliseringspolitik

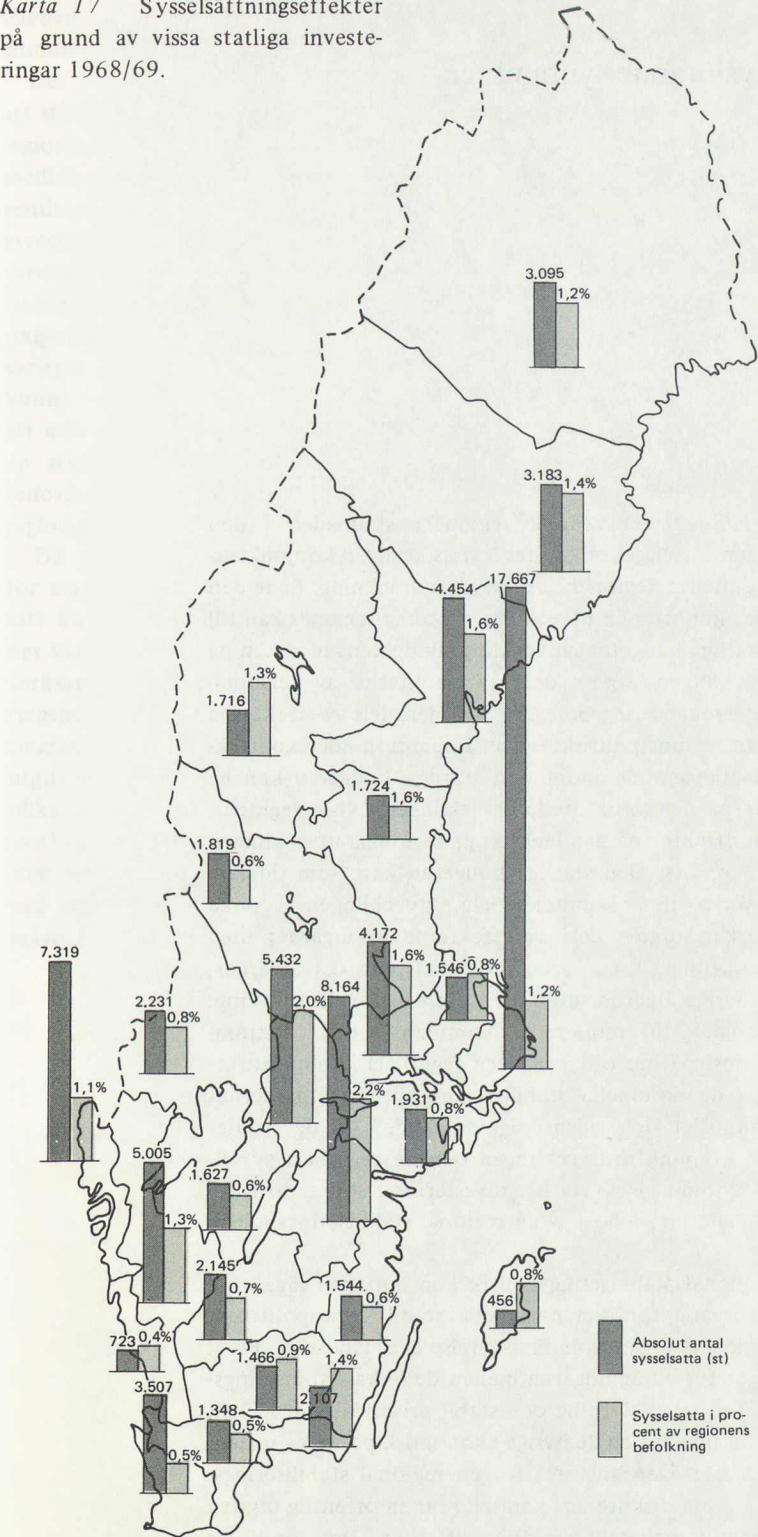
Som framgår av detta avsnitt har vissa affärsverk en omfattande anläggningsverksamhet. Från regional stabiliseringspolitisk synpunkt framstår en variation av denna anläggningsverksamhet som ett tänkbart medel. Genom en sådan variation torde betydelsefulla sysselsättnings-

effekter inom de olika regionerna kunna uppnås. Medlet kan användas såväl under det löpande budgetåret som för det kommande. Tänkbara modeller för denna styrning är de, vilka diskuteras i samband med den löpande förvaltningsverksamheten, dvs. en budgetstyrd variation av verksamheten eller ett nyanställningsstopp.

6.6 Sammanfattning

I de föregående avsnitten i detta kapitel har redovisats resultatet av de undersökningar rörande den statliga budgetens regionala sysselsättnings-effekter som företagits. Av karta 17 framgår de regionala sysselsättnings-effekterna på grund av de tidigare angivna investeringarna sammanlagt, med undantag av den "övriga anläggningsverksamheten". Som framgår av kartan varierar den procentuella sysselsättningseffekten i länen mellan 0,4 %–2,2 %. Även de regionala sysselsättningseffekterna på grund av de sammanlagda investeringarna varierar således i avsevärd utsträckning mellan länen. Som framgått av de tidigare avsnitten har i allmänhet sysselsättningseffekterna på grund av de studerade statliga investeringarna en karakteristisk regional fördelning. Vägverksamheten utgör ett undan-tag i detta avseende. Ett slopande av ett visst offentligt utgiftsprogram torde således ge upphov till olika stora sysselsättningsproblem i olika regioner. Denna problematik har diskuterats bl.a. i samband med analyser av de ekonomiska konsekvenserna av en nedrustning. De regionala sysselsättningseffekterna av en marginell förändring av de olika offentliga utgiftsprogrammens storlek kan ej förutsägas enbart med utgångspunkt från de här redovisade undersökningarna. En allmän slutsats är dock, att sannolikheten för att de skulle vara jämnt fördelade från regional synpunkt torde vara liten.

Karta 17 Sysselsättningseffekter
 på grund av vissa statliga investe-
 ringar 1968/69.

Av inledningen framgår att betydande regionala skillnader i den strukturella utvecklingen föreligger. I kapitel 3 visas att även konjunkturutvecklingen skiljer sig mellan regioner i avsevärd utsträckning. Både den strukturella och den konjunkturrella utvecklingen i olika regioner kan till viss del bero på den statliga budgetens utveckling. Budgetens inverkan på den strukturella utvecklingen utgörs dels av effekterna av regionalpolitiska åtgärder, t. ex. lokaliseringspolitiska åtgärder, dels av effekterna av övriga åtgärder utan regionalpolitiskt syfte. Expansion eller kontraktion av ett visst ändamålsområde inom den statliga budgeten kan ha betydelsefulla effekter på den strukturella utvecklingen i vissa regioner. Den statliga budgetens effekter på den långsiktiga regionala utvecklingen studeras inte i denna uppsats. Den statliga budgeten kan, som tidigare framhållits, även påverka den konjunkturrella utvecklingen i olika regioner. Denna påverkan utgörs dels av effekterna av åtgärder med medveten regional inriktning, t. ex. arbetsmarknadspolitiska åtgärder, dels av effekterna av övriga åtgärder utan medveten regional inriktning.

Behovet av regionalt differentierade stimulans- och åtstramningsåtgärder beror främst på hur olikartad den regionala konjunkturutvecklingen är samt på de nationella stabiliseringspolitiska åtgärdernas spridningseffekter i rumsligt och tidsmässigt avseende. Av de studier rörande den regionala konjunkturutvecklingen och de regionala sysselsättningseffekterna på grund av vissa statliga investeringar som redovisas i denna uppsats framgår att ett behov av en regional stabiliseringspolitik föreligger.

Ansvaret för en regional stabiliseringspolitik kan antingen läggas på den instans som är ansvarig för den nationella stabiliseringspolitiken, regeringen, eller på regionala organ, som länsstyrelse eller landsting. Bl. a. på grund av att ansvaret för avvägningarna mellan de olika stabiliseringspolitiska målen, t. ex. full sysselsättning och stabil prisnivå, samt mellan de stabiliseringspolitiska målen och de övriga ekonomisk-politiska målen, ligger på central nivå, bör även ansvaret för en regional stabiliseringspolitik åvila regeringen. Som diskuteras i kapitel 4 får en offentlig utgift i en viss region betydande regionala spridningseffekter. Det föreligger

således ett behov av en central samordning av regionalt differentierade stimulans- och åtstramningsåtgärder.

Det främsta syftet med de undersökningar som redovisas i kapitel 6 är att studera möjligheterna att ge nationella stabiliseringspolitiska medel en regional inriktning. Endast en begränsad del av de stabiliseringspolitiska medlen har studerats, främst vissa statliga investeringar. Som framgår av resultaten av kartläggningen har i allmänhet de studerade statliga investeringarna olikartade regionala sysselsättningseffekter. Genom en variation av de olika investeringarnas storlek torde regionalt olikartade stabiliseringspolitiska effekter kunna erhållas. När det gäller väginvesteringarna är de mer jämnt fördelade mellan regionerna och kan således varieras i ett stort antal regioner. För att statsmakterna systematiskt skall kunna ge de stabiliseringspolitiska åtgärderna en regional inriktning krävs ett informationsunderlag från de berörda myndigheterna och verken där de statliga verksamheterna redovisas regionalt. Det är då viktigt att redovisningen sker enligt en för samtliga myndigheter och verk gemensam regionindelning.

Då ett sådant informationsunderlag föreligger ökar förutsättningarna för statsmakterna att i den statliga budgetprocessen på ett systematiskt sätt kunna beakta regionala förhållanden då stabiliseringspolitiska åtgärder vidtas. I den statliga budgetprocessen vad avser den del av den statliga verksamheten vars genomförande särskilt motiveras från stabiliseringspolitisk synpunkt bör en konsistensprövning ske mellan det stabiliseringspolitiska önskemålet om en viss regional fördelning av de statliga utgifterna och önskemålet om en viss fördelning av utgifterna mellan olika ändamål. Då båda önskemålen inte kan uppnås samtidigt måste en avstämning ske. För att regionala förhållanden skall kunna beaktas måste, som tidigare framhållits, statsmakternas informationsunderlag förbättras vad gäller den regionala redovisningen av statliga verksamheter. Vidare måste informationen om konjunkturläget i olika regioner byggas ut.

Litteratur

- J. Arow: Fiscal-Policy Theory in an Interregional Economy: General Interregional Multipliers and Their Application, The Regional Science Association, Vol. 19, 1967.
- P. A. Andreasson: Om regional konjunkturkänslighet — med exempel från Borås A-region, Stencil Göteborg 1970.
- Å. E. Andersson: Regional input-output analys i Regionale analysemetoder, Oslo 1967.
- G. C. Archibald: Regional Multiplier Effects in the U. K., Oxford Economic Papers, Vol. 19, 1967.
- R. Artle: Studies in the Structure of the Stockholm Economy, Stockholm 1959.
- Balanserad regional utveckling, (Statens offentliga utredningar 1970:3) Stockholm 1970.
- Benoit-Boulding, Disarmament and the Economy, New York 1963.
- G. Björck — A. Edvinsson: Göteborgskonjunkturen och dess samband med skatteunderlaget från aktiebolagen, Göteborg 1969.
- R. Bolton: Defense and Disarmament, New Jersey 1966.
- R. Bolton: Defense Purchases and Regional Growth, Washington 1966.
- G. Borts: Regional Cycles of Manufacturing Employment in the United States, 1914–1953, American Statistical Association Journal, mars 1969.
- Borts and Stein: Economic Growth in a Free Market, New York and London 1964.
- F. Brechling: Trends and Cycles in British Regional Unemployment, Oxford Economic Papers, Vol. 19, 1967.
- S. Czamanski: Applicability and Limitations in the Use of National Input-Output Tables for Regional Studies; The Regional Science Association Papers, Vol. 23, 1969.
- Å. Dahlberg och L. Holmström: Arbetsmarknads- och lokaliseringspolitik, Malmö 1971.
- D. Daicoff och B. Macy: Defense Spending and Sub-State Economic Growth, Journal of Regional Science, Vol. 8, No. 1, 1968.
- J. Dyckman: Some Regional Issues in Defense Program Shifts, Peace Research Society Papers, Vol. II, 1965.

- D. Ehrenborg: Den svenska nationalinkomstens tillväxt fördelad på regioner, Stencil, Stockholm 1966.
- J. Fulton: Employment Impact of Changing Defense Programs, Monthly Labor Review 1964.
- L. Grundberg: Beskattningen som medel i regionalpolitiken. En nordisk översikt, Ekonomiska utredningsrapporter, Sveriges Industriförbund, Stockholm 1972.
- G. Guteland: Regionala produktionsbetingelser i Sverige, Stencil, Stockholm 1967.
- P. Hagget: Lends and Lags in interregional systems: a study of cyclic fluctuations in the South West Economy in Crisholm-Manners (ed): Spatial Policy Problems of the British Economy, Cambridge 1971.
- Hanna: State Income Differentials, 1919–1954, Durham 1959.
- Haveman-Krutilla: Idle Capacity and the Evaluation of Public Expenditures, Baltimore 1968.
- B. Höglund: Försvarets resursförbrukning, FOA P Rapport C 147, Stockholm 1965.
- B. Höglund och L. Werin: Input-Output tabeller för Sverige 1957, Stockholm 1964.
- Input-Output tabeller för Sverige. SCB, Nov. 1969.
- Isard: Methods of Regional Analysis, Cambridge, Massachusetts 1960.
- W. Isard & E. Schooler: An Economic Analysis of Local and Regional Impacts of Reduction of Military Expenditure, Peace Research Society, Papers I, 1963.
- Jones: The Regional Impact of Federal Fiscal Policy, Ann Arbor 1954.
- G. Karaska: Interregional Flows of Defense-Space Awards: The Role of Subcontracting in an Impact Analysis of Changes in the Level of Defense Awards upon the Philadelphia Economy. Peace Research Society, Paper V, 1966.
- V. Kossow: Regional Input-Output Analysis in the U.S.S.R. Regional Science Association Papers, Vol. 4, 1965.
- B. Kragh: Konjunkturbedömning, Stockholm 1964.
- Leontief m. fl.: The Economic Impact-Industrial and Regional – of an Arms Cut. The Review of Economics and Statistics, Nr 3, 1965.
- C. Leven: A Regionalist's View of Public Sector Planning in a Capitalist Society, The Regional Science Association Papers, Vol. 18, 1966.
- E. Lundberg: Konjunkturer och ekonomisk politik, Stockholm 1953.
- E. Lundberg: Störningar i tillväxtprocessen i Svensk ekonomisk tillväxt, Stockholm 1966.
- E. Lundberg m. fl.: Svensk finanspolitik i teori och praktik, Stockholm 1971.
- E. Lundberg och T. Backelin (red): Ekonomisk politik i förvandling, Stockholm 1970.
- M. McGuire: Program Analysis and Regional Economic Objectives, in The Analysis and Evaluation of Public Expenditures: The PPB System, Washington 1969.
- L. Needleman (ed): Regional analysis, Harmondsworth 1968.
- R. Oliver: Increase in Defense-related Employment during Viet Nam buildup, Monthly Labor Review, Febr. 1970.

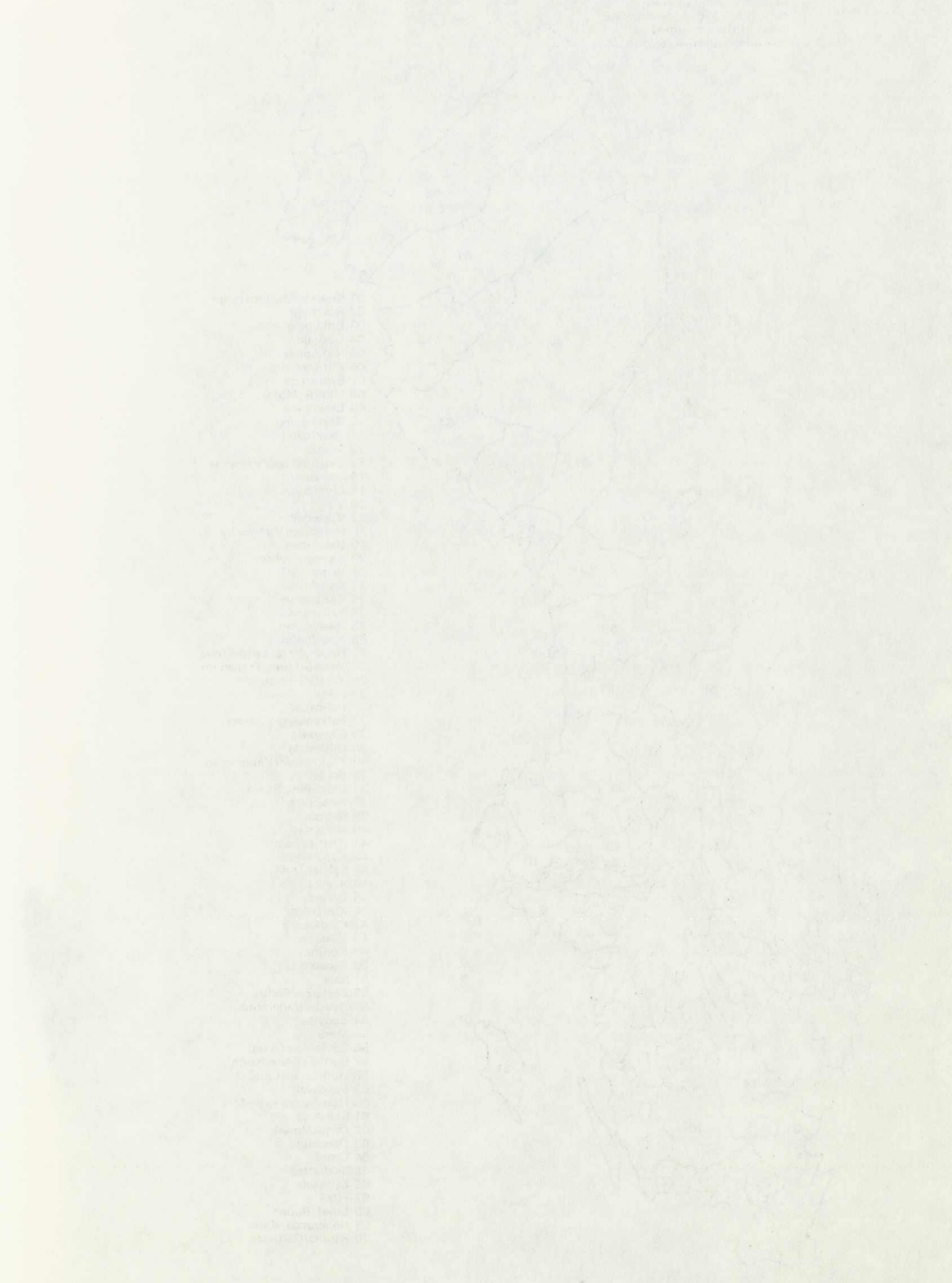
- R. Oliver: The Employment Effect of Defense Expenditures, Monthly Labor Review, sept. 1967.
- G. Petrini — E. Pettersson: Interregional stabiliseringspolitik — om behovet och möjligheten, stencil, Uppsala 1972.
- Regionalekonomisk utveckling, (Statens offentliga utredningar 1970: 15), Stockholm 1970.
- Regional utveckling och planering (Statens offentliga utredningar 1971: 16), Stockholm 1971.
- Regionalpolitisk forskning och stödverksamhet 1965–1971, Ds In 1972: 14, Stockholm 1972.
- Harry W. Richardsson (ed): Regional Economics A Reader, London 1970.
- R. Riefler and P. Downing: Regional Effect of Defense Effect on Employment, Monthly Labor Review, juli 1968.
- H. Rydberg (red): Vårt behov av regionalpolitik, Halmstad 1971.
- Solow: The Nature and Sources of Unemployment in the United States, Wicksell Lectures, Stockholm 1964.
- H. Somers: The Multiplier in an Tri-Fiscal Economy, The Quarterly Journal of Economics, 1949, Vol. 63.
- W. Steger: Further Thoughts on the Use of Federal Procurement for Preferred Regional Impact, Cambridge, Massachusetts, 1968.
- A. Strout: Primary Employment Effects of Alternative Spending Programs, The Review of Economics and Statistics, Vol. 40, 1958.
- W. Stöckman: Regionale Konjunkturprobleme, Hamburg 1970.
- A. P. Thirwall: Regional Unemployment as a Cyclical Phenomenon, Scottish Journal of Political Economy, juni 1966.
- Thompson: A Preface to Urban Economics, Washington 1965.
- B. Udis: Random Thoughts on the Consequences of a Reduction in Military Expenditures, The Regional Science Association Papers, Vol. 23, 1963.
- R. Vining: Location of Industry and Regional Patterns of Business-Cycle Behaviour, Econometrica, Vol. 14, 1946.
- R. Vining: Regional Variation in Cyclical Fluctuation Viewed as a Frequency Distribution, Econometrica, Vol. 13, 1945.
- R. Vining: The Region as a Concept in Business-Cycle Analysis, Econometrica, Vol. 14, 1946.
- Ysander (red): Förvaltningsekonomiska problem, Stockholm 1972.
- M. Weidenbaum: Shifting in Composition of Government Spending: Implications for the Regional Distribution of Income, Peace Research Society, Papers V, 1966.
- Zimmerman-Klingeman: The Regional Impact of Defense Purchases in the Federal Republic of Germany, Köln 1966.
- Y. Åberg: Regionala produktivitetsskillnader, stencil, Stockholm 1972.
- Convertibility of Space and Defense Resources to Civilian Needs: A search for New Employment Potentials, Vol. 2 of Selected Readings in Employment and Manpower, Washington 1964.

Underbilaga 1 Befolknings- och sysselsättnings- förändringar i länen 1960—1970

Befolknings- och sysselsättningsförändringar i länen (%)

Län	Folkvärd		Jordbruk, skogsbruk m. m.		Industri		Byggnads- och anlägg- ningsverksamhet		Tjänster	
	1960-65	1965-70	1960-65	1965-70	1960-65	1965-70	1960-65	1965-70	1960-65	1965-70
Stockholms	8,6	7,3	-11,0	-30,7	-13,8	-16,2	17,8	0,7	21,0	9,9
Uppsala	9,5	18,5	-9,1	-8,9	1,5	-2,9	25,6	14,5	25,2	26,3
Södermanlands	5,6	3,4	-12,5	-30,0	4,0	-8,9	18,9	-	21,0	15,0
Östergötlands	2,3	4,5	-14,2	-25,0	1,5	-8,0	12,6	5,8	15,2	14,2
Jönköpings	3,7	3,7	-5,0	-32,6	7,3	-8,0	12,2	3,4	15,3	13,4
Kronobergs	3,3	1,6	-4,1	-38,3	11,5	-9,7	23,7	-	17,5	20,0
Kalmar	-0,1	2,3	-9,6	-29,6	5,5	-2,3	9,2	0,1	9,6	9,8
Götlands	-1,1	0,2	-3,0	-29,4	18,6	-6,5	32,1	2,2	5,9	12,7
Blekinge	3,2	3,2	-7,8	-33,3	10,3	-4,5	22,7	0,9	12,2	7,5
Kristianstad	2,0	1,0	-7,9	-29,3	8,5	-9,8	21,6	-	13,1	13,4
Malmöhus	6,6	7,8	-6,8	-24,1	-	-12,9	27,3	-0,6	19,8	16,2
Hallands	5,9	7,1	-2,3	-23,6	8,3	-6,1	20,8	12,2	20,0	15,9
Göteborgs och Bohus	6,5	7,6	-5,4	-31,8	-	-13,7	25,0	4,4	17,7	11,4
Älvsborgs	4,0	3,4	-2,3	-32,9	4,0	-10,4	22,1	5,7	15,7	12,7
Skaraborgs	1,8	1,2	-2,5	-34,5	5,7	-8,9	13,4	1,7	14,7	10,7
Värmlands	-1,3	-	-14,5	-39,7	-	-7,6	1,0	-	8,4	7,2
Örebro	2,2	3,4	-9,9	-26,6	-	-13,2	8,2	-	16,6	15,5
Västmanlands	7,1	4,4	-7,7	-28,2	2,2	-7,4	22,5	-	23,0	17,4
Kopparbergs	-1,3	1,7	-12,2	-38,2	-	-12,0	-	-	9,9	6,1
Gävleborgs	-0,2	0,3	-12,0	-38,5	2,1	-9,8	5,5	-	9,5	6,0
Västernorrlands	-2,9	-	-8,5	-42,8	4,2	-12,4	-	-	9,0	4,2
Jämtlands	-6,3	-4,3	-11,3	-47,1	-	1,7	-	-	3,2	4,3
Västerbottens	-2,6	0,0	-10,6	-40,9	-	-5,4	-	-	13,4	14,2
Norrbottnens	-0,9	-	-20,7	-39,3	-	-6,9	-	-	11,3	8,8
Hela riket	3,6	4,1	-8,8	-32,8	-	-10,5	12,0	-0,2	16,6	11,8
<i>Källor: Folk- och bostadsräkningen</i>										
1960 1965 1970										

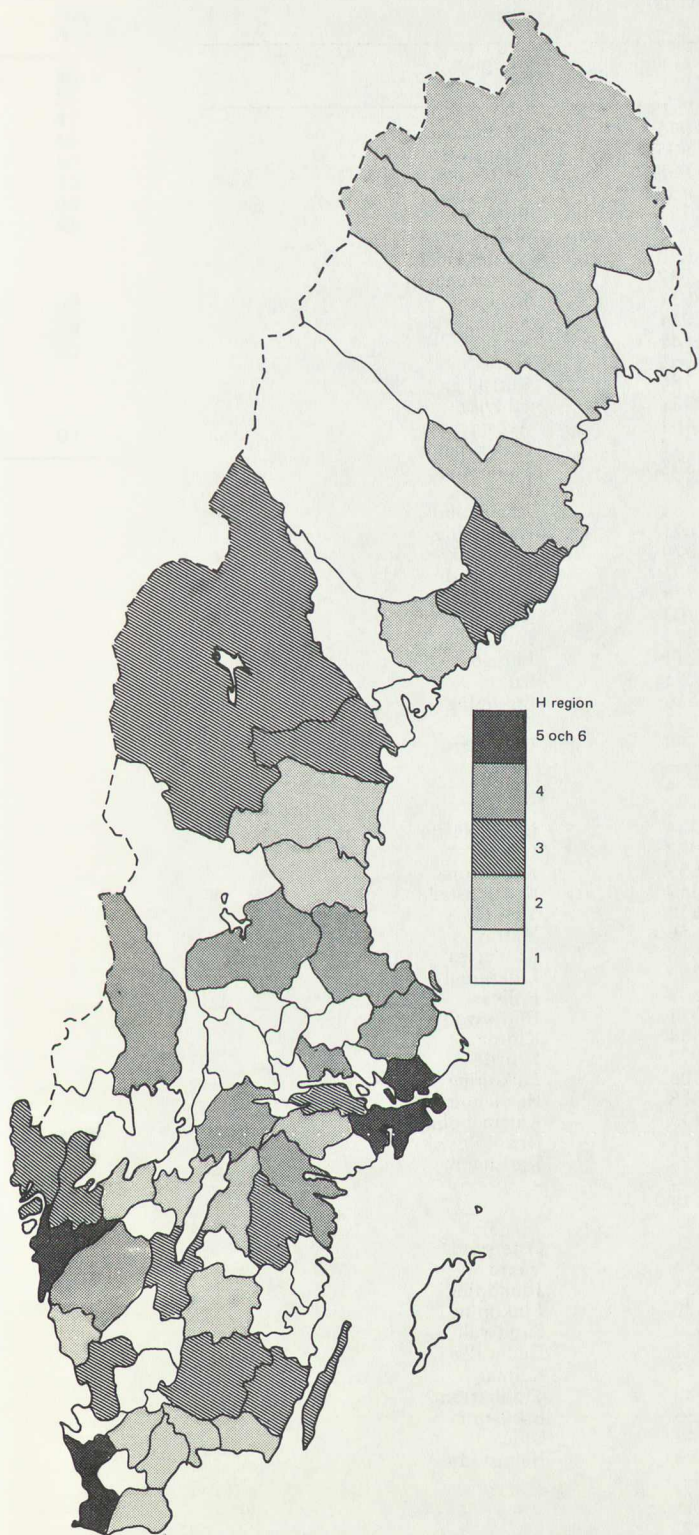
Underbilaga 2 Regionindelningar

A - regioner
ÖVERSIKTSKARTA
Kommunblocksregioner

Indelningen fastställd av
Statistiska centralbyrån
den 18.4. 1966 för användning
vid statistikredovisning på
icke-administrativa regioner

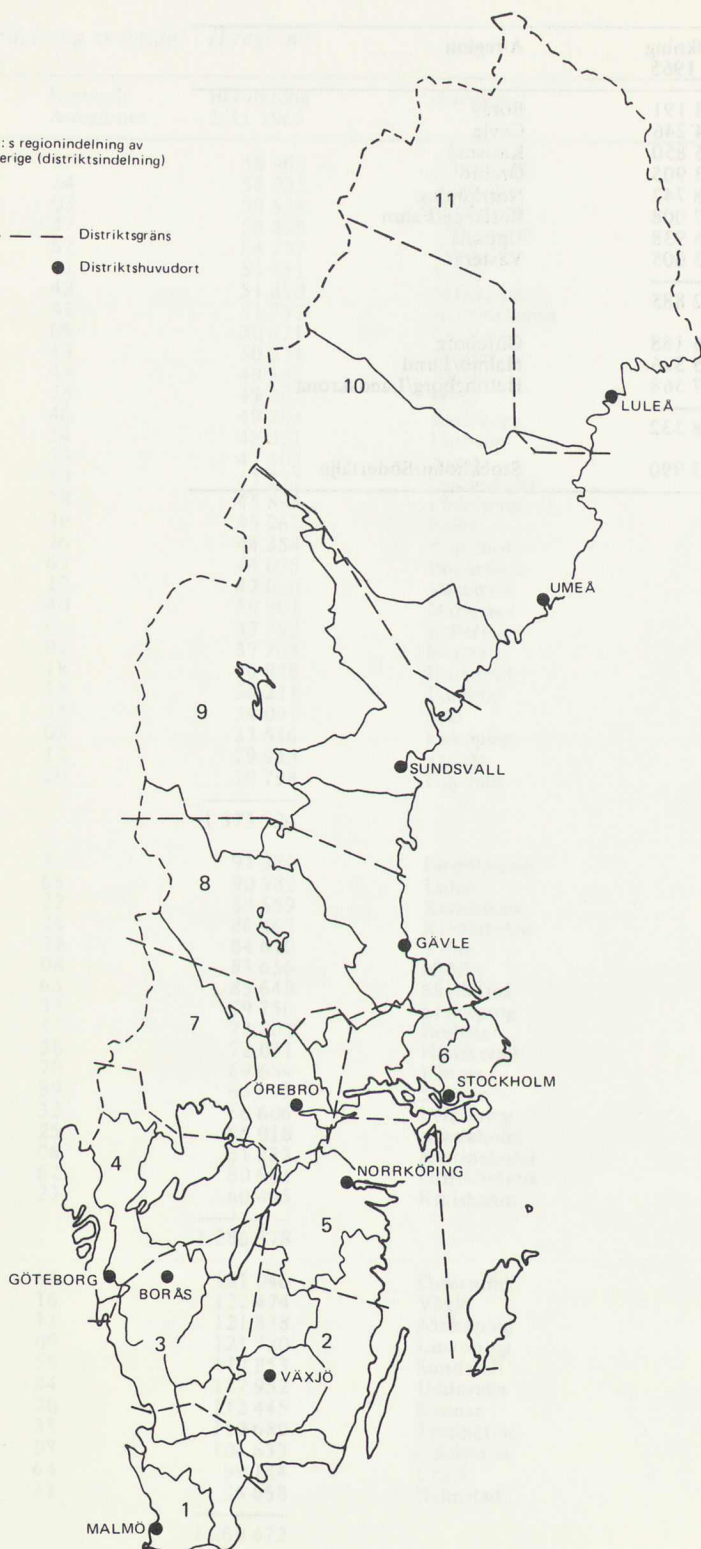
Indelning av landet i H-regioner

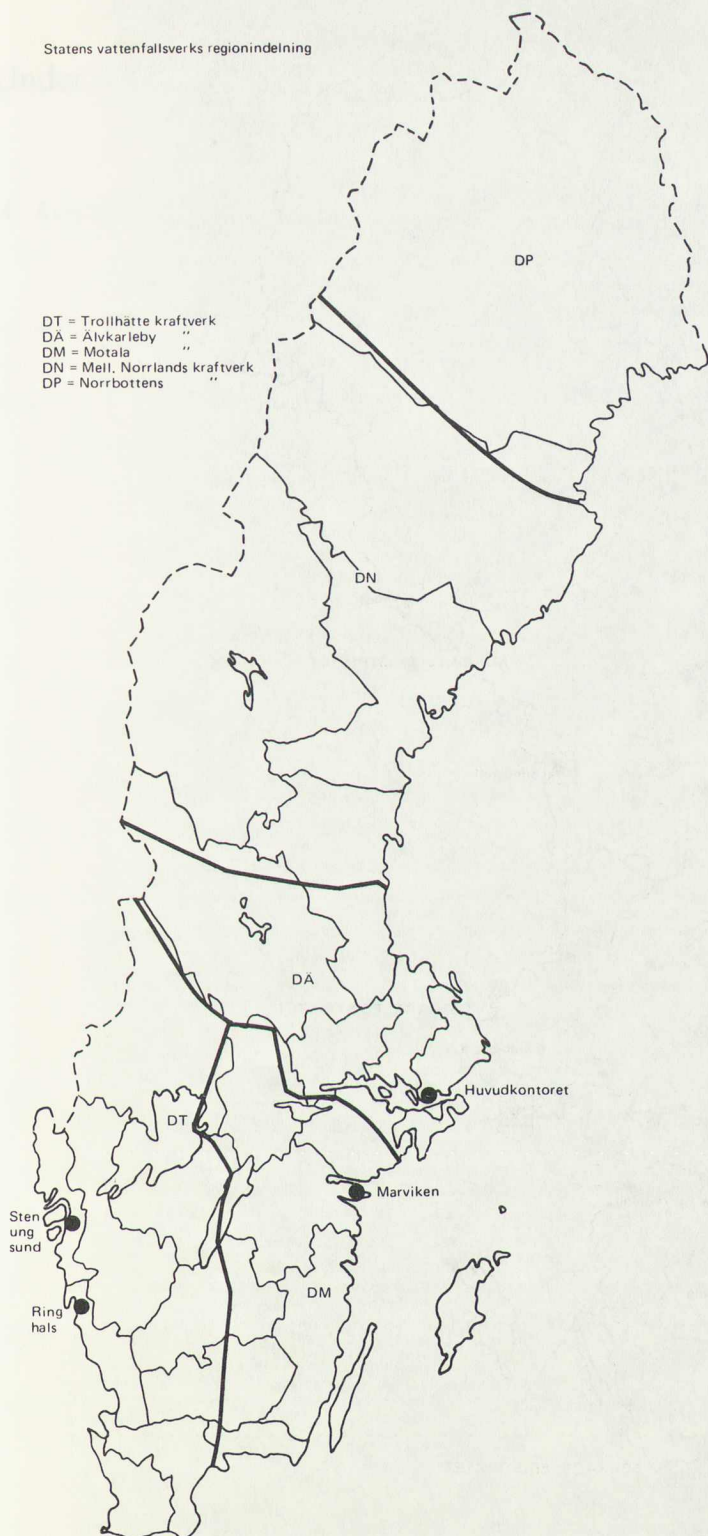
	Ingående A-regioner	Befolkning 1/11 1965	A-region
1.	60	58 965	Härnösand
	14	58 935	Värnamo
	05	58 638	Nyköping
	47	55 455	Lindesberg
	67	54 727	Piteå
	21	53 751	Visby
	43	51 890	Säffle/Åmål
	41	51 737	Kristinehamn
	66	50 631	Lycksele
	49	50 214	Köping
	44	49 586	Arvika
	55	49 361	Mora
	46	49 284	Karlskoga
	54	48 321	Ludvika
	53	47 403	Avesta
	19	47 277	Oskarshamn
	38	45 898	Falköping
	30	45 263	Eslöv
	26	44 354	Ängelholm
	69	44 075	Haparanda
	17	42 020	Västervik
	40	39 901	Mariestad
	61	37 798	Sollefteå
	02	37 703	Norråtlje
	18	36 978	Hultsfred
	15	36 211	Ljungby
	51	34 091	Sala
	03	33 516	Enköping
	12	29 943	Tranås
	50	29 798	Fagersta
		1 373 724	
2.	13	91 334	Eksjö/Nässjö
	68	90 982	Luleå
	22	88 659	Karlskrona
	24	86 467	Kristianstad
	29	84 610	Ystad
	08	83 656	Mjölby
	65	83 648	Skellefteå
	37	79 750	Lidköping
	57	73 802	Bollnäs
	58	72 031	Hudiksvall
	70	69 634	Kiruna
	39	66 972	Skövde
	32	66 606	Falköping
	25	66 018	Hässelholm
	06	61 233	Katrineholm
	62	60 681	Örnsköldsvik
	23	60 495	Karlshamn
		1 286 578	
3.	63	131 046	Östersund
	16	122 474	Växjö
	11	121 838	Jönköping
	09	121 730	Linköping
	59	119 853	Sundsvall
	34	117 952	Uddevalla
	20	112 445	Kalmar
	35	110 689	Trollhättan
	07	106 633	Eskilstuna
	64	99 144	Umeå
	31	96 668	Halmstad
		1 260 472	

	Ingående A-regioner	Befolkning 1/11 1965	A-region
4.	36	183 191	Borås
	56	174 246	Gävle
	42	165 850	Karlstad
	45	163 905	Örebro
	10	158 742	Norrköping
	52	137 008	Borlänge/Falun
	04	136 938	Uppsala
	48	133 005	Västerås
		1 252 885	
5.	33	645 188	Göteborg
	28	405 576	Malmö/Lund
	27	197 568	Helsingborg/Landskrona
		1 248 332	
6.	01	1 343 990	Stockholm/Södertälje

SJ: s regionindelning av
Sverige (distriktsindelning)

- — — Distriktsgräns
● Distriktshuvudort

--- Gräns för teleområde

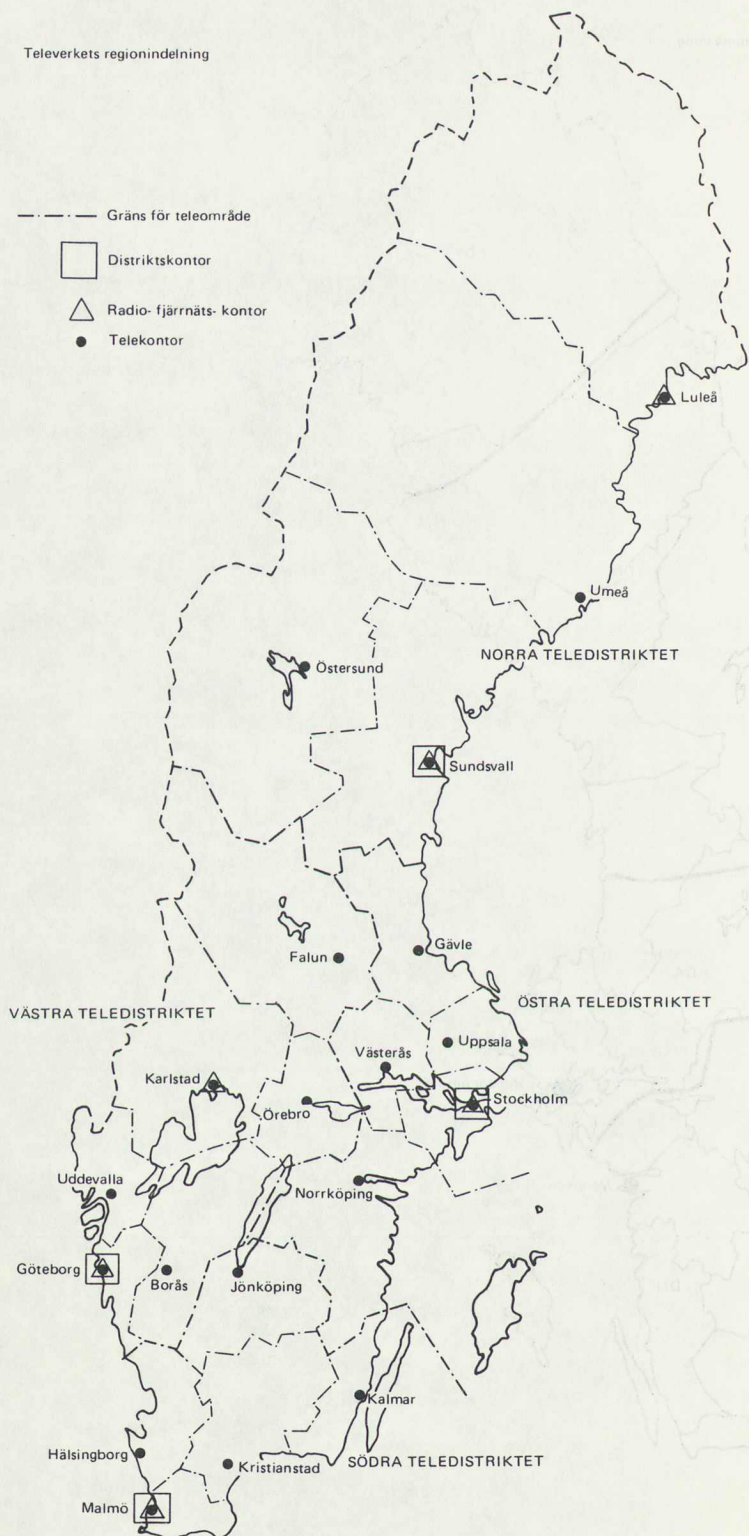
Distriktkontor

Radio-fjärrnåts-kontor

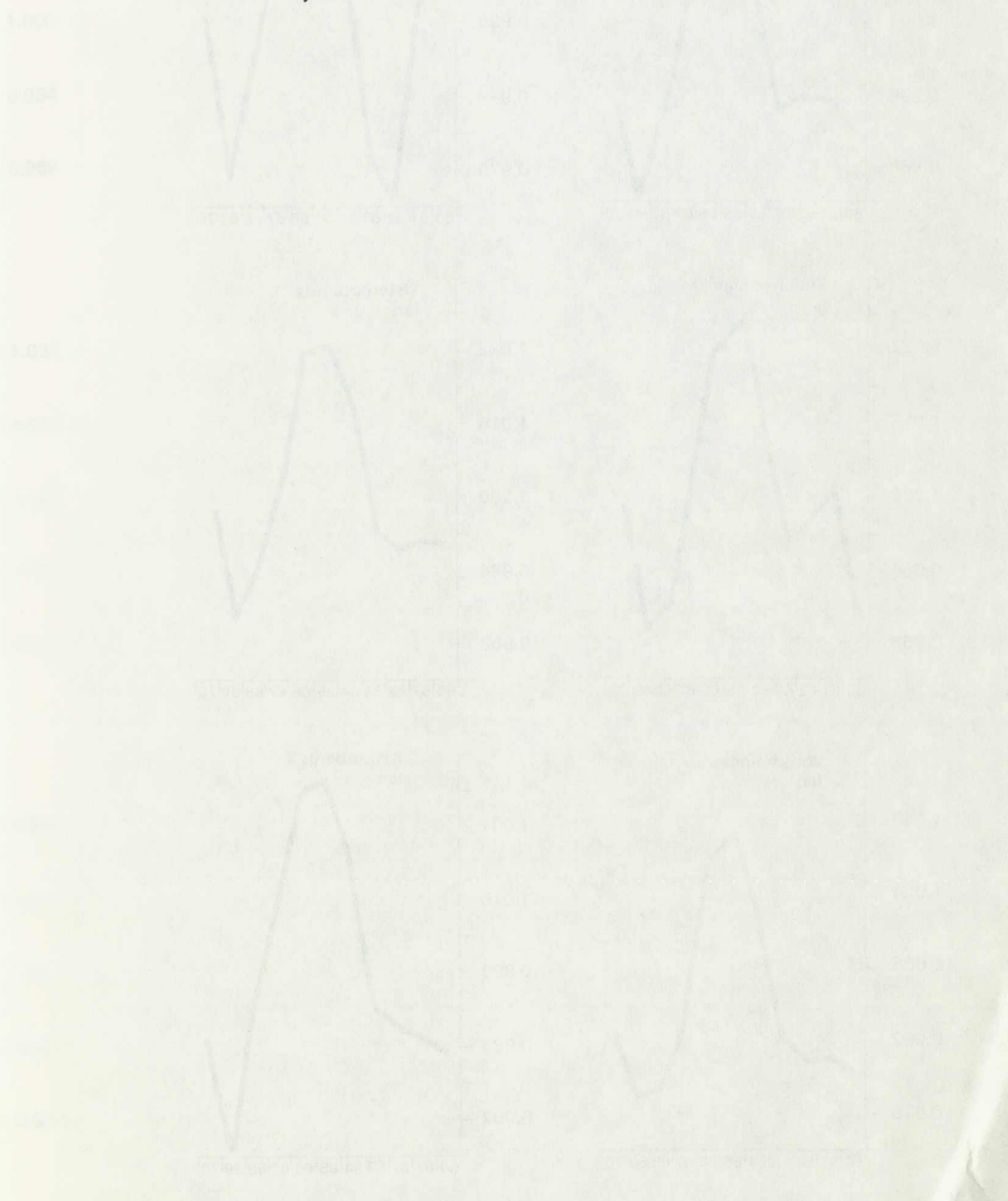

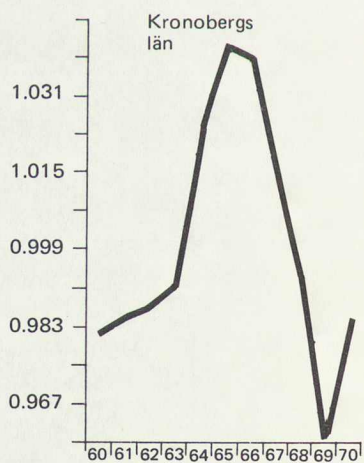
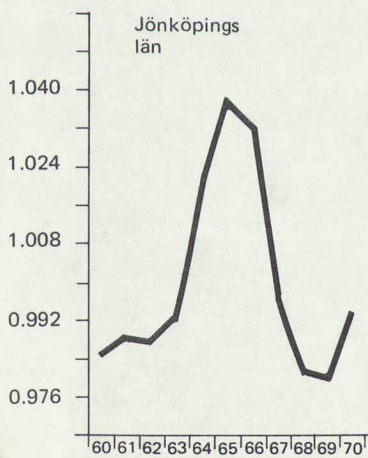
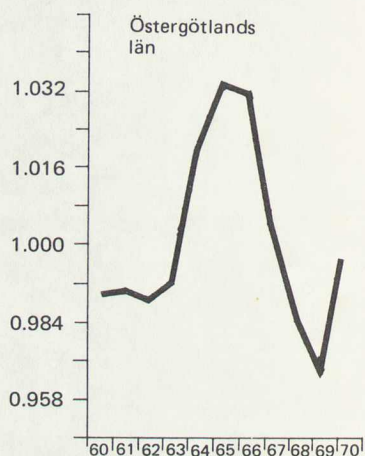
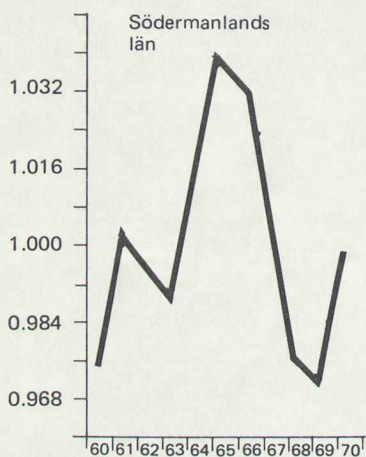
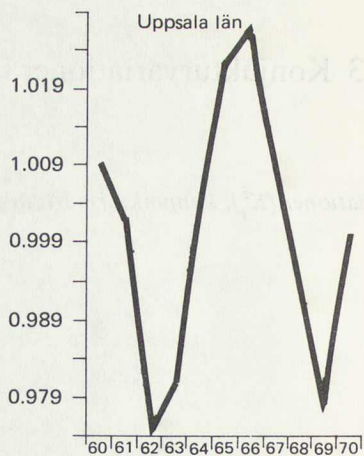
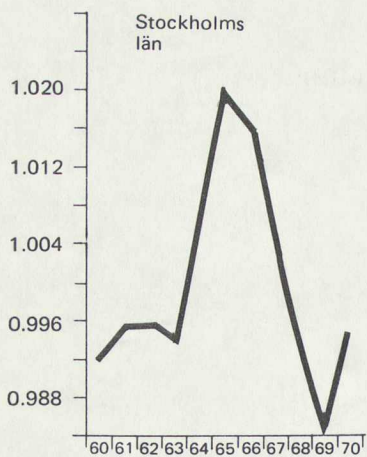
Telekontor

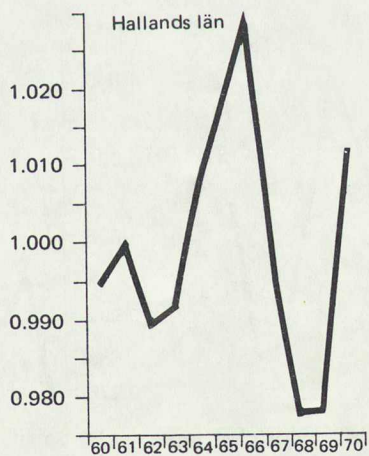
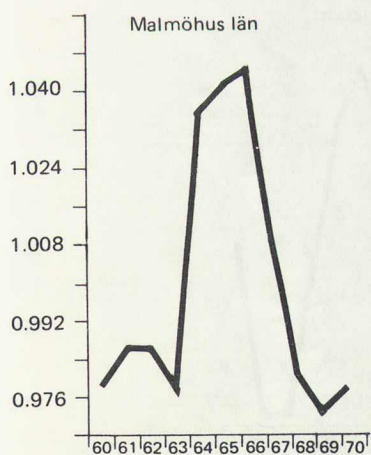
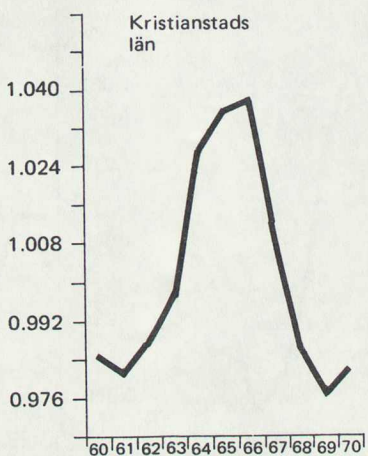
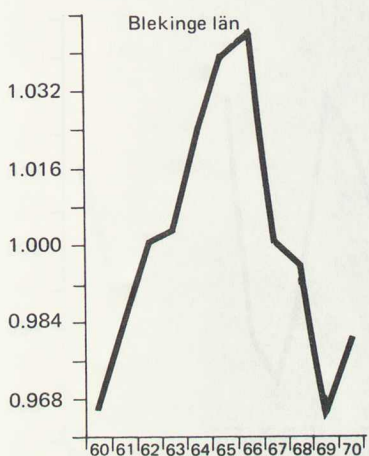
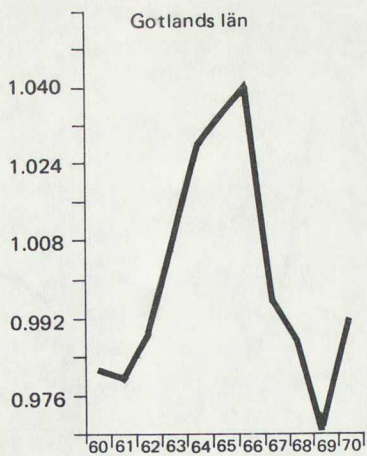
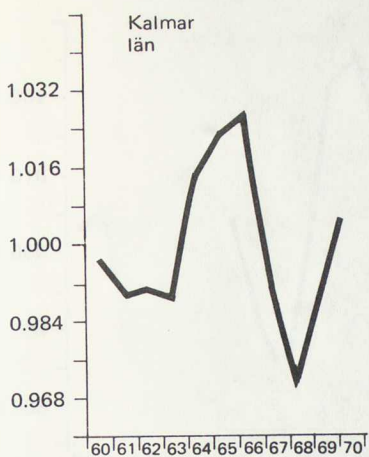

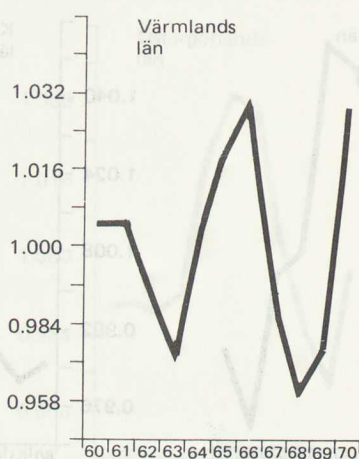
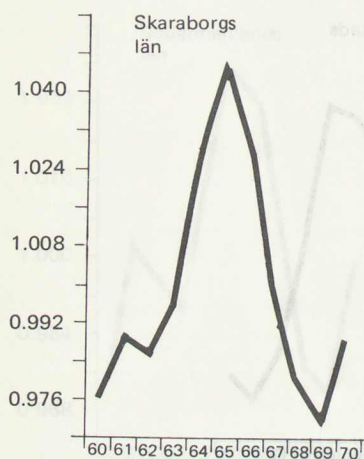
Underbilaga 3 Konjunkturvariationer i olika län

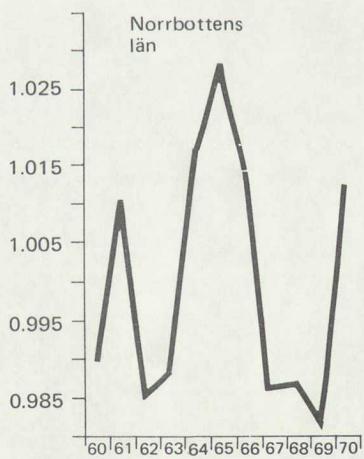
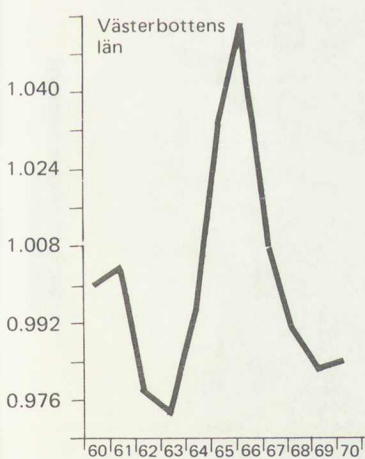
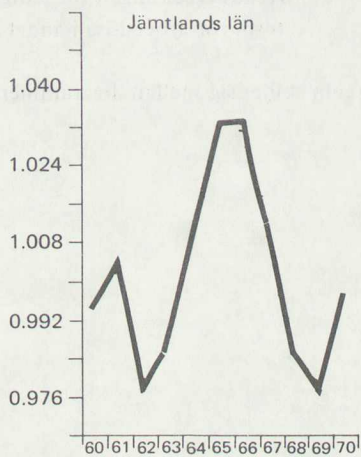
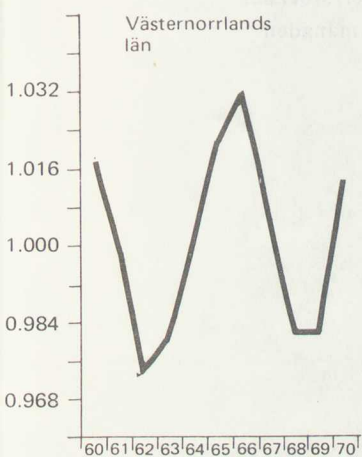
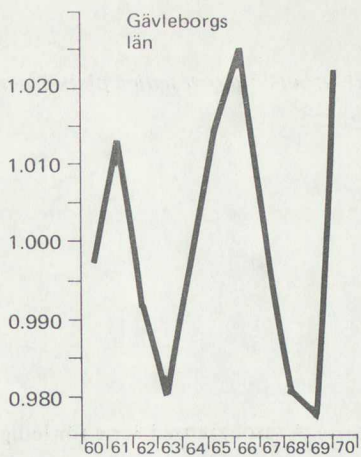
A. Konjunkturvariationer (K_t^i), konjunkturmått: inkomster

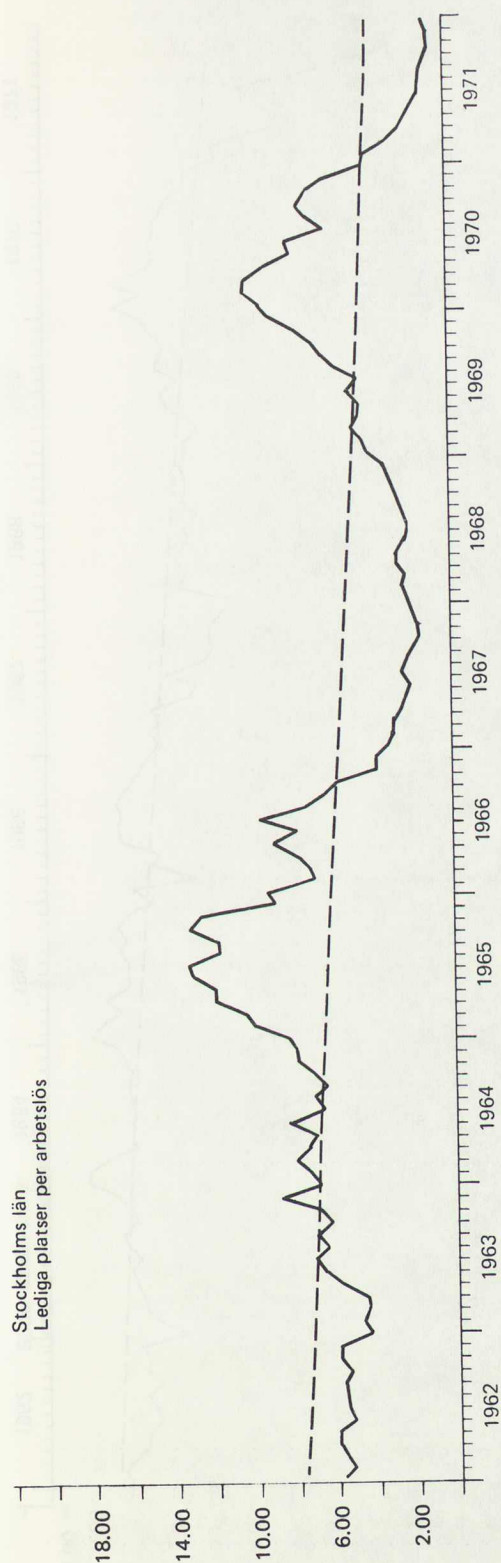
B. Konjunkturmått: arbetslösa och lediga platser per arbetslös

Teckenförklaring

- = säsongrensad serie för lediga platser/arbetslös
resp. för arbetslösa i andel av folkmängden
- = trendutvecklingen för lediga platser/arbetslös
resp. för arbetslösa i andel av folkmängden

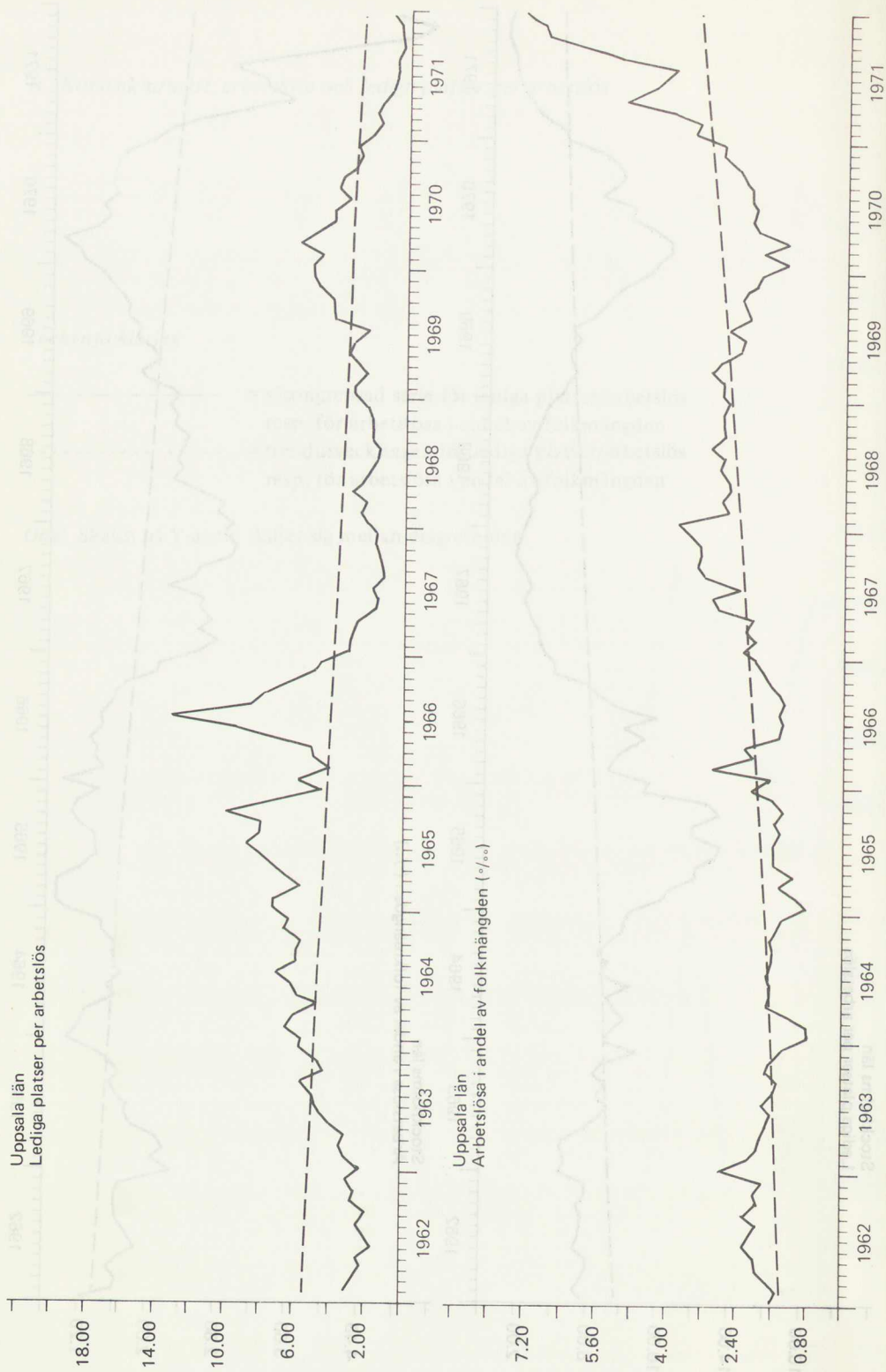
Obs! Skalan på Y-axeln skiljer sig mellan diagrammen.

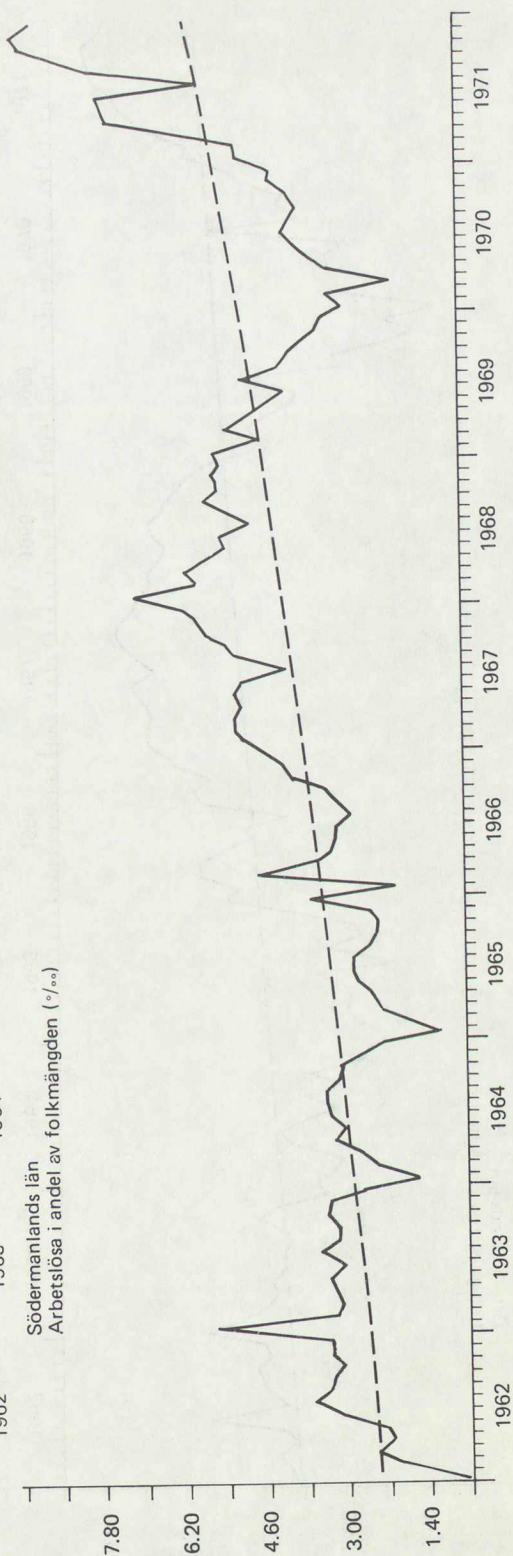
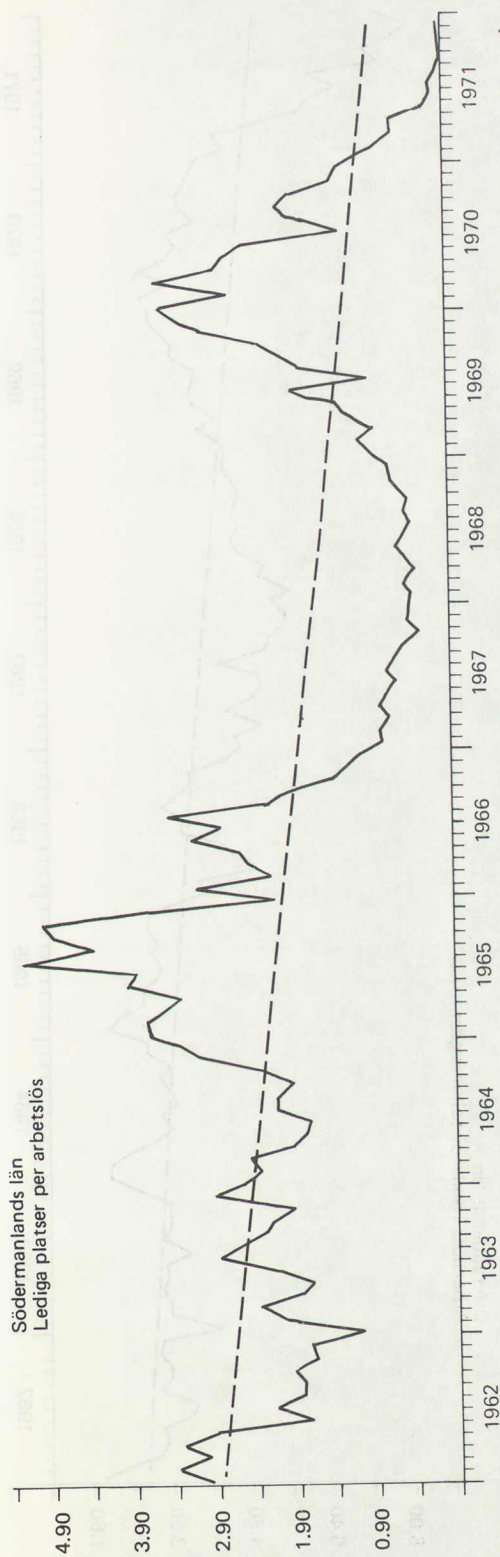
Stockholms län
Lediga platser per arbetslös

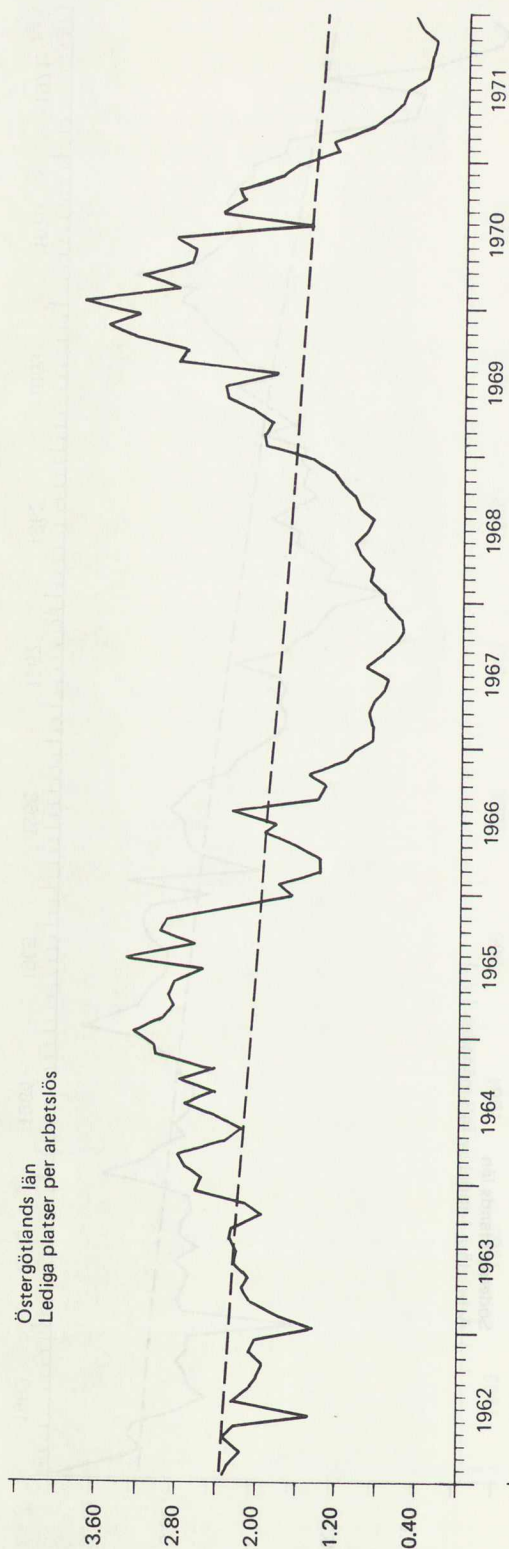
Stockholms län
Arbetslösa i andel av folkmängden (‰)

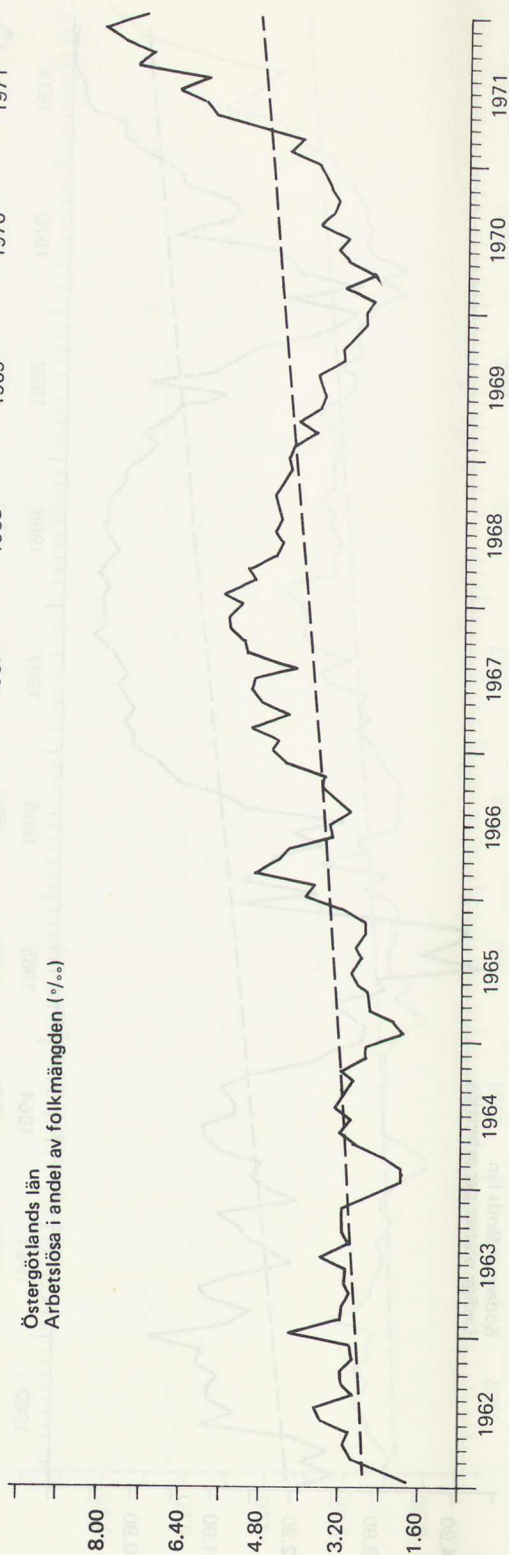

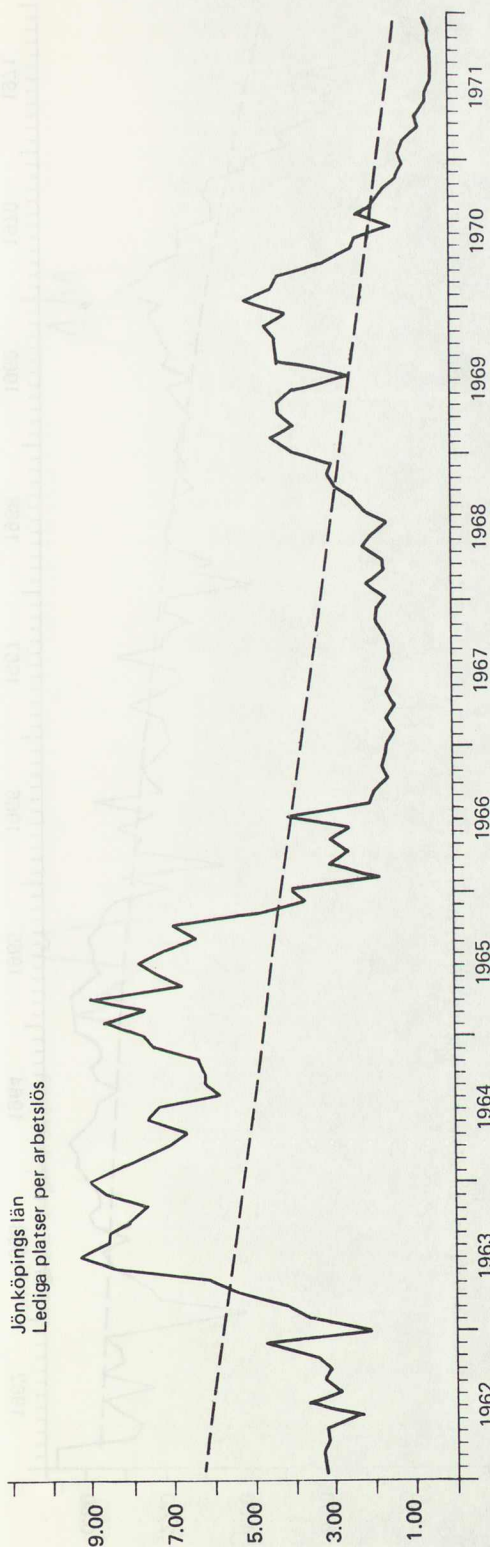
Östergötlands län
Lediga platser per arbetslös

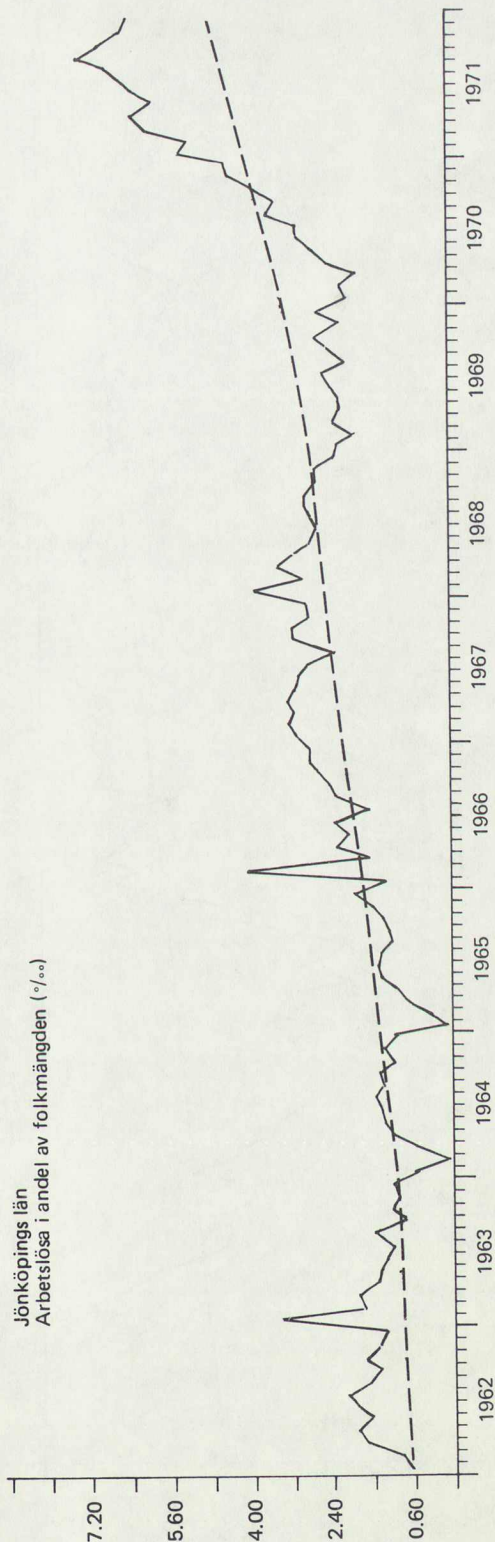
Östergötlands län
Arbetslösa i andel av folkmängden (‰)

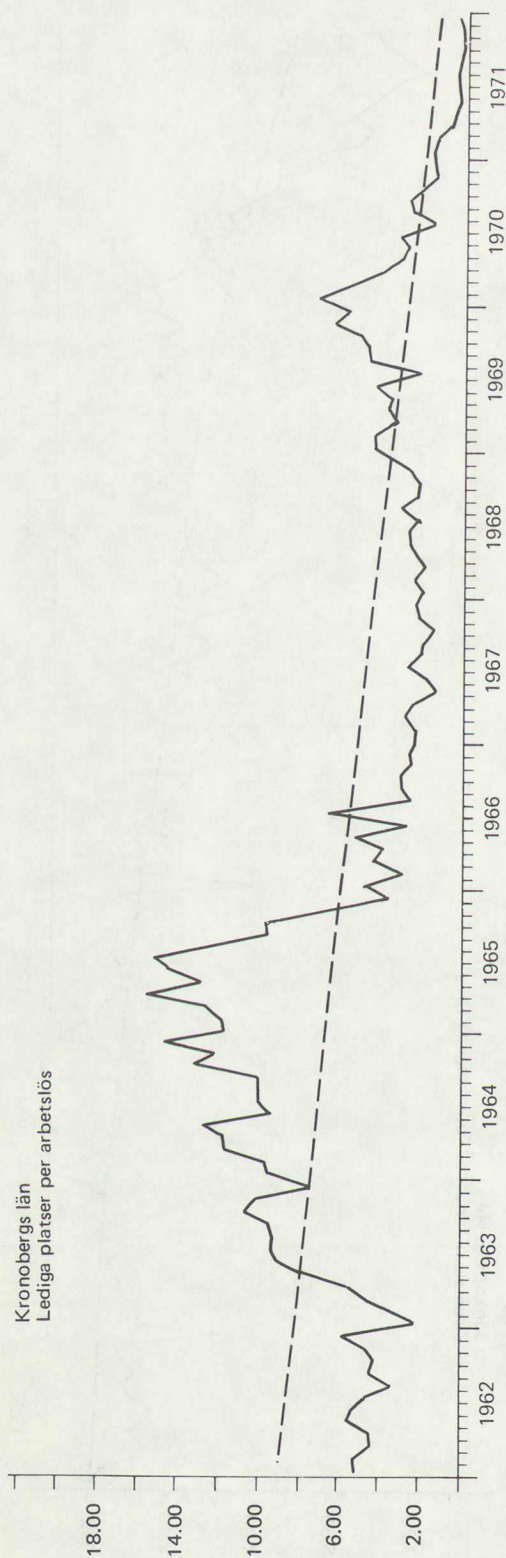
Jönköpings län
Lediga platser per arbetslös

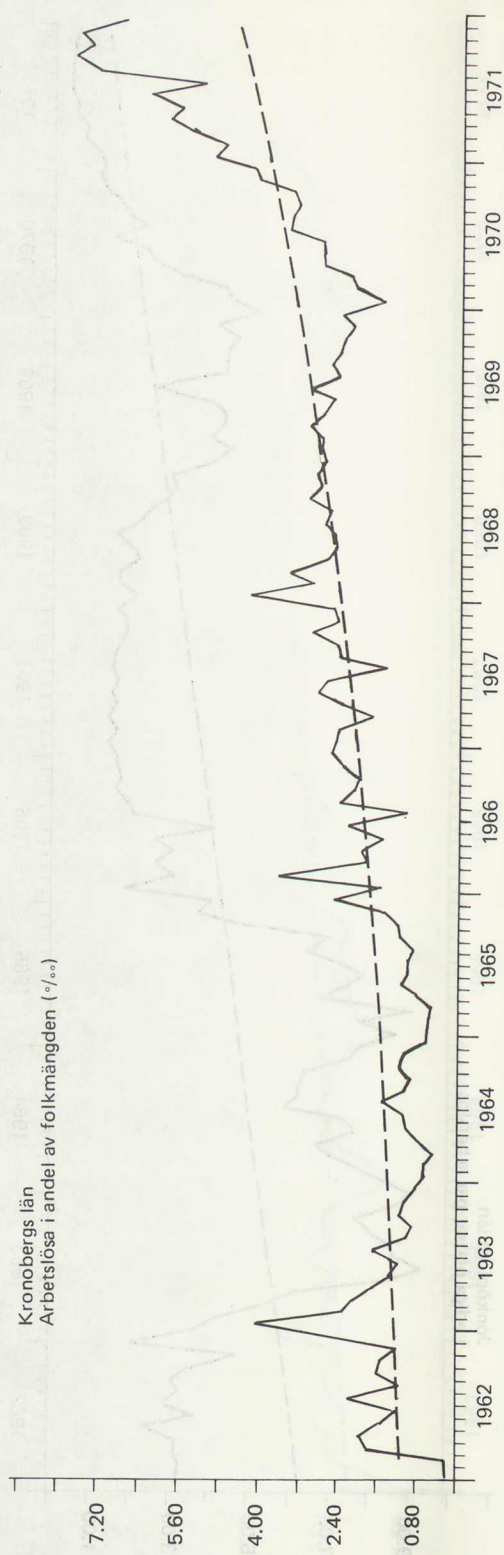
Jönköpings län
Arbetslösa i andel av folkmängden (‰)

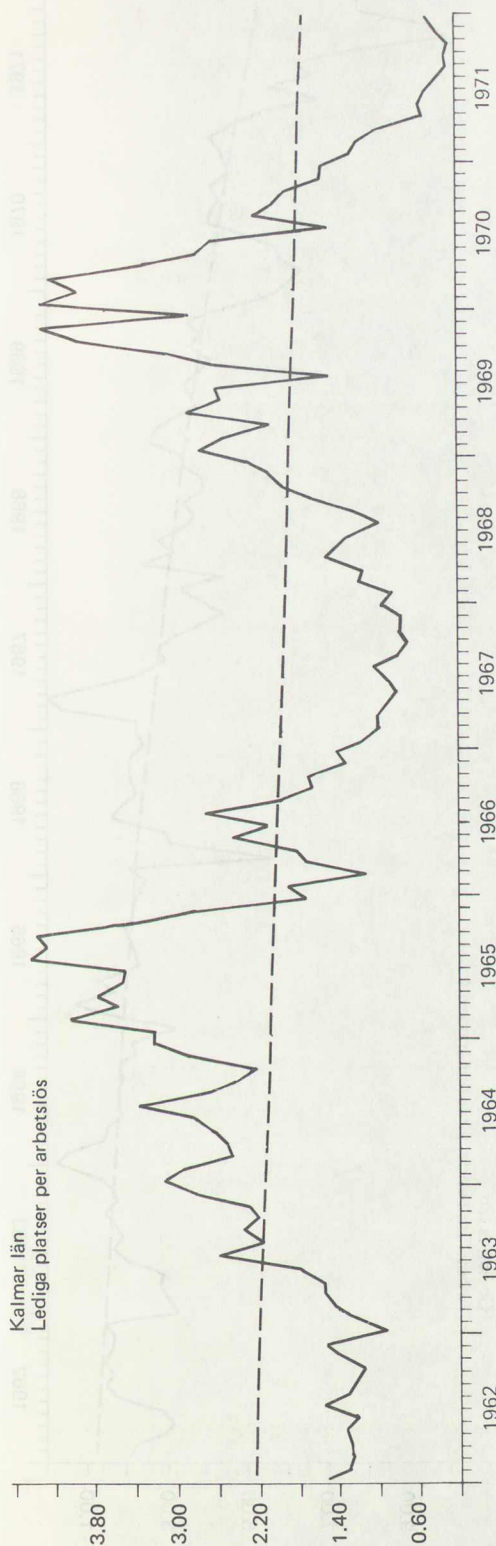
Kronobergs län
Lediga platser per arbetslös

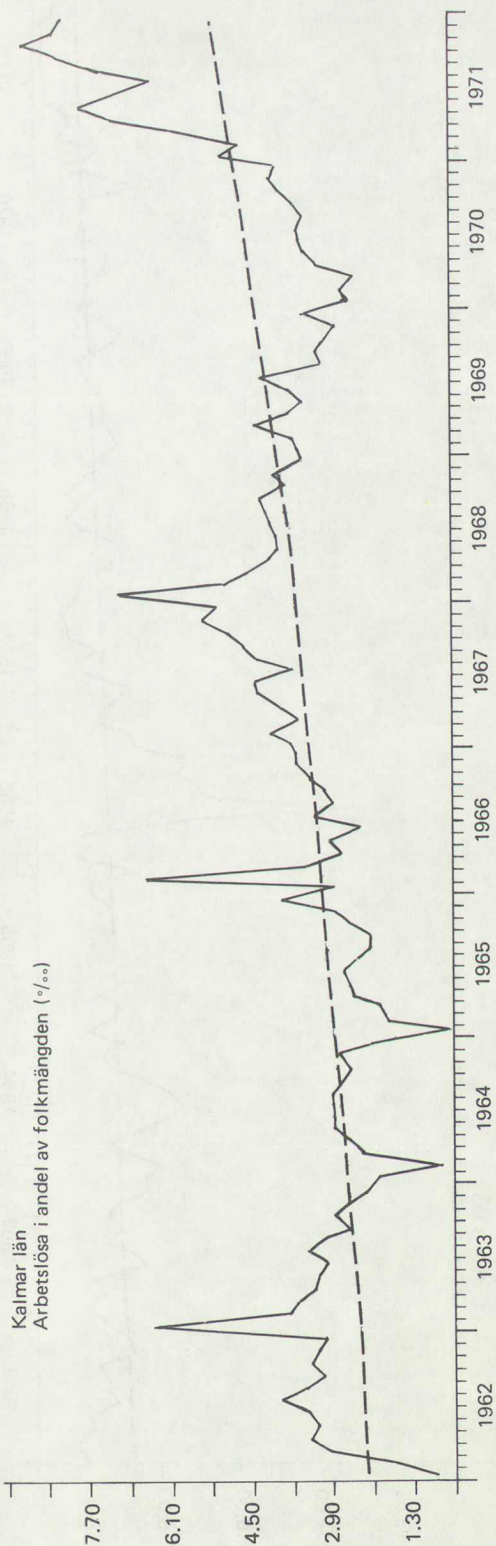
Kronobergs län
Arbetslösa i andel av folkmängden (‰)

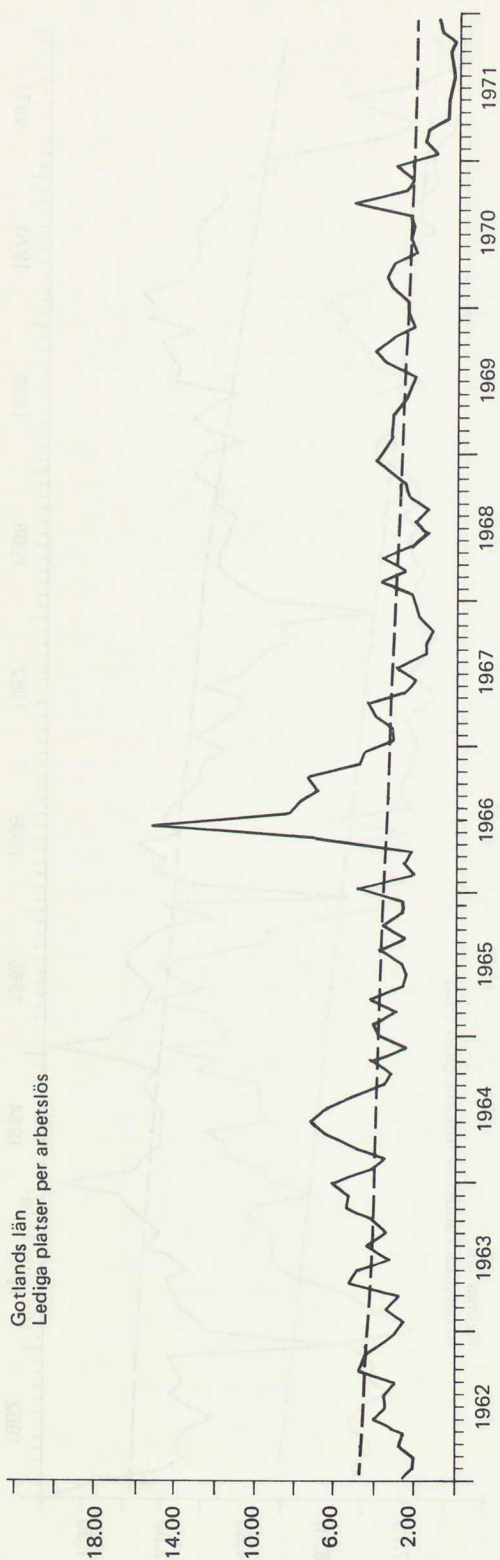
Kalmar län
Lediga platser per arbetslös

Kalmar län
Arbetslösa i andel av folkmängden (‰)

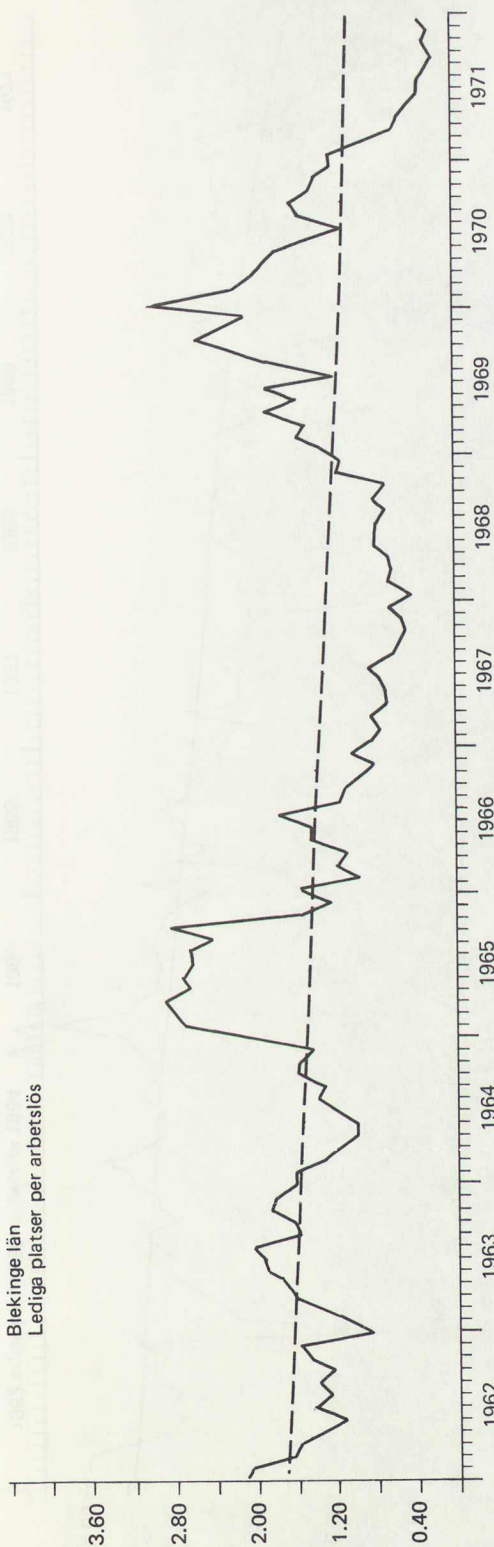
Gotlands län
Lediga platser per arbetslös

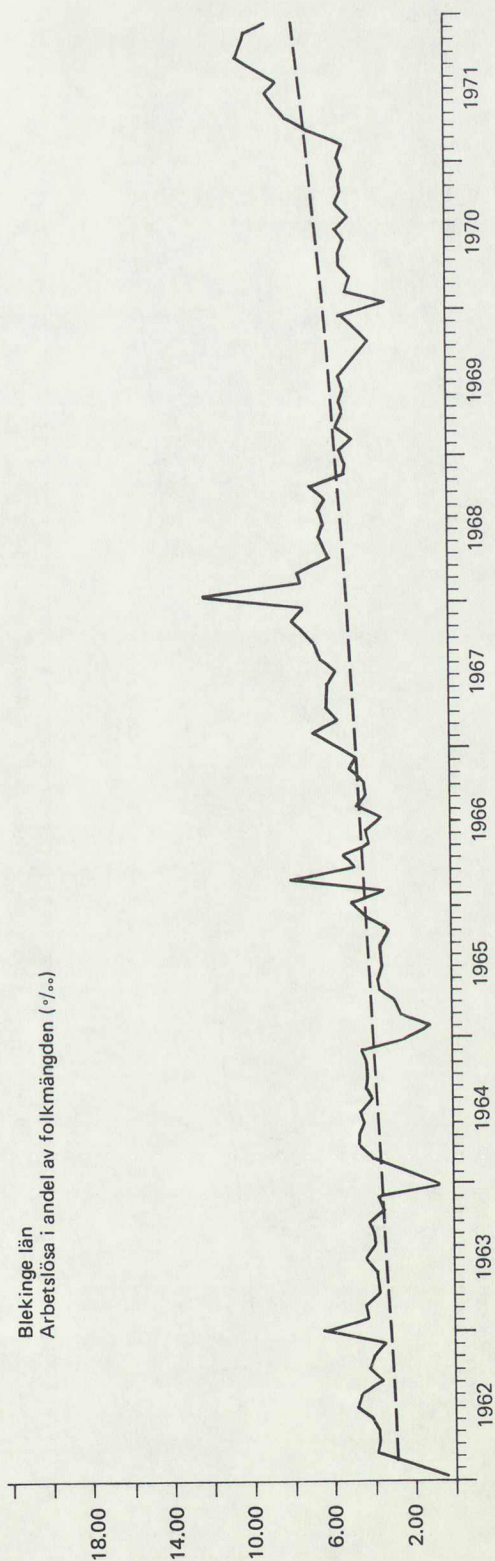
Gotlands län
Arbetslösa i andel av folkmängden (‰)

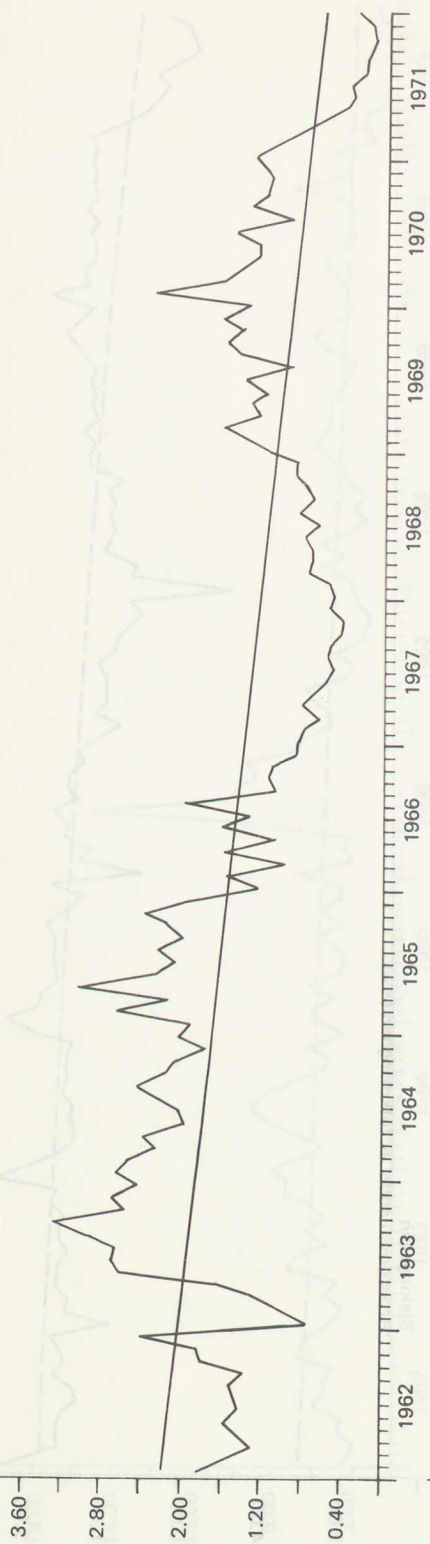

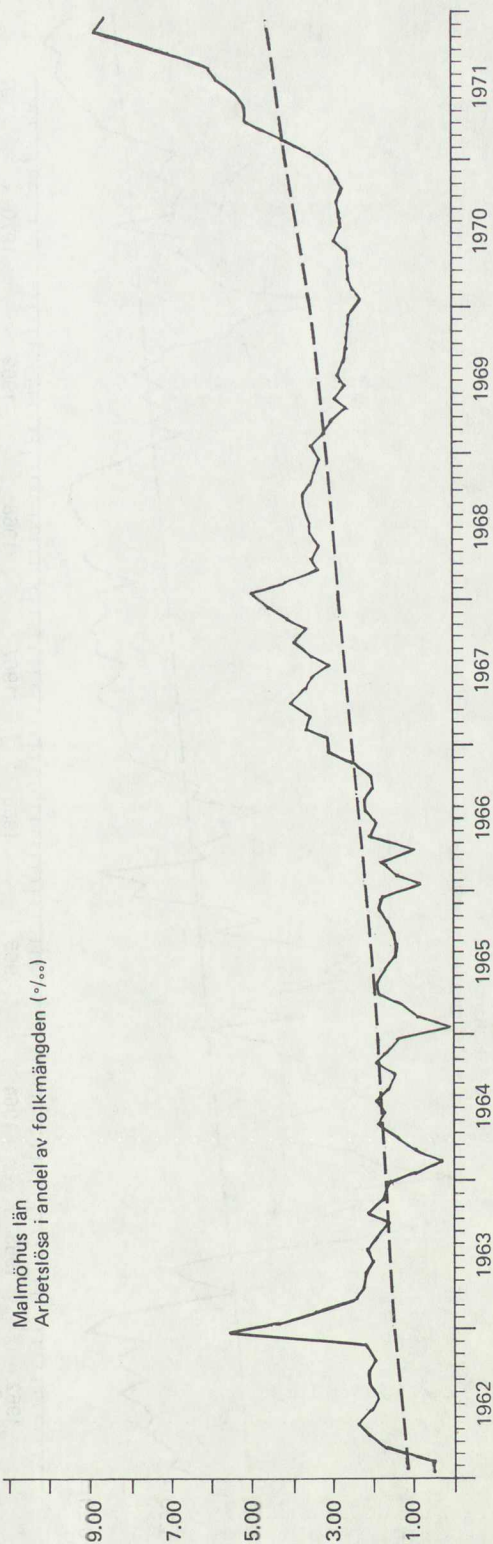
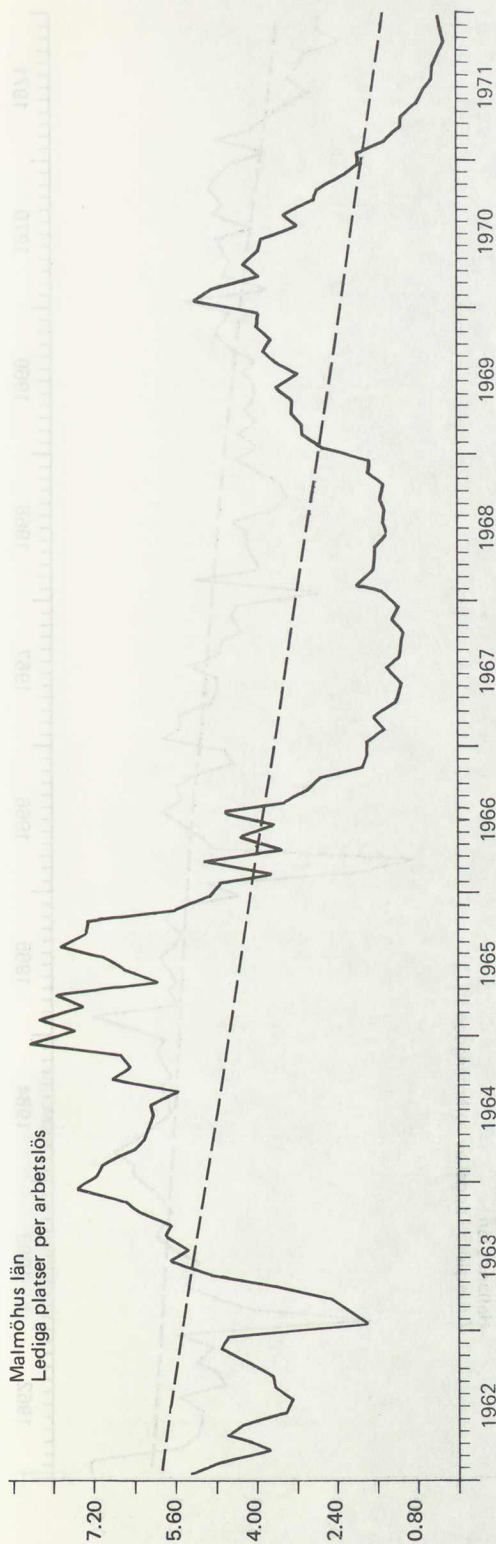
Blekinge län
Lediga platser per arbetslös

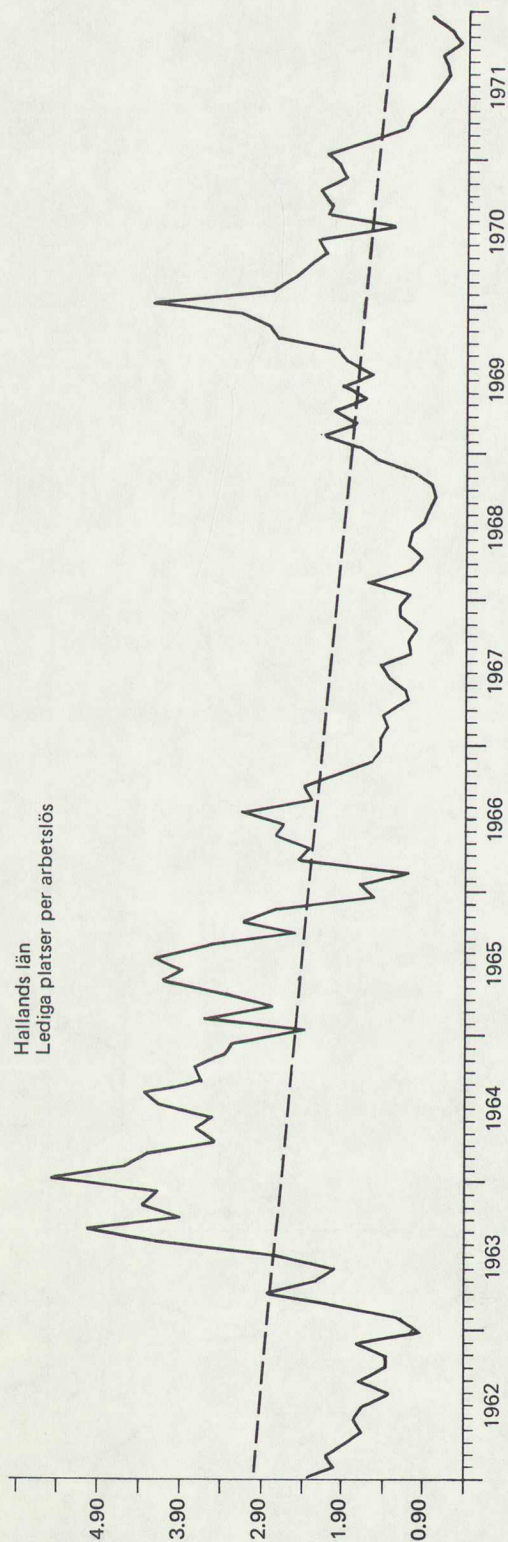
Blekinge län
Arbetslösa i andel av folkmängden (‰)

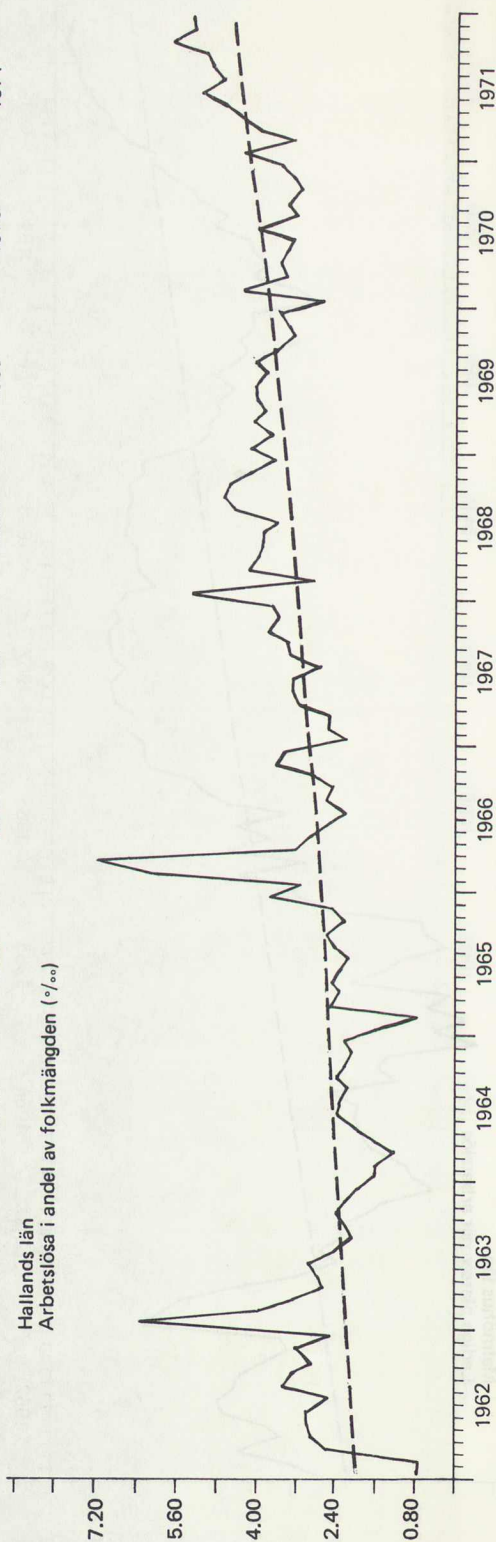
Kristianstad län
Lediga platser per arbetslösKristianstad län
Arbetslösa i andel av folkmängden (o/oo)

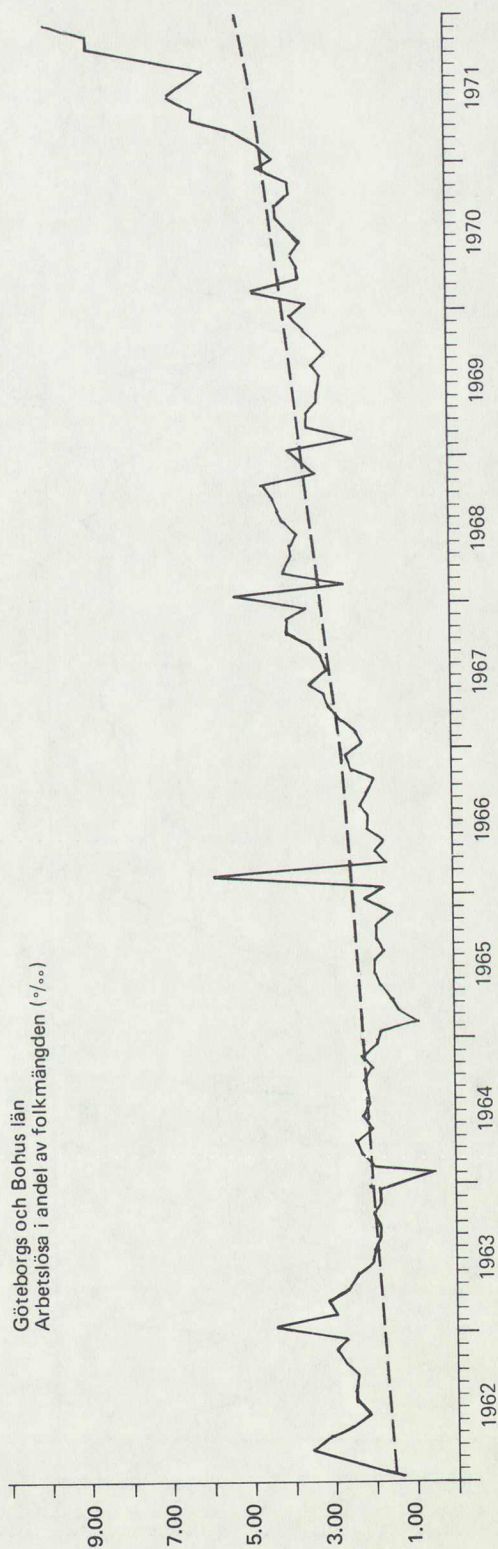
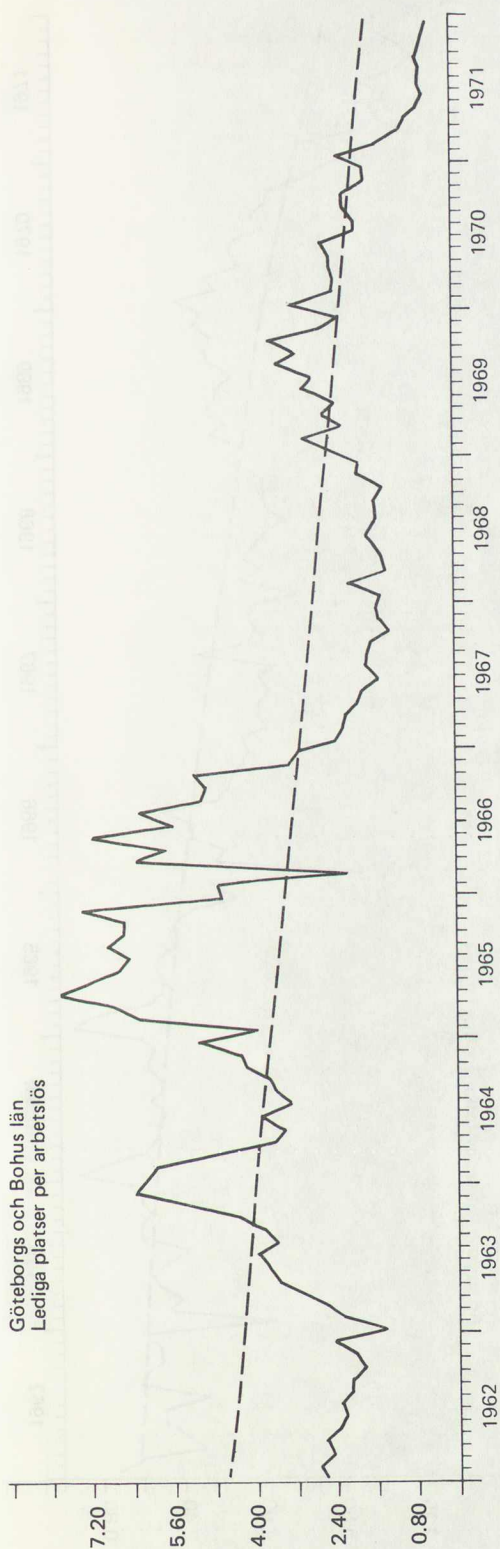

Hallands län
Lediga platser per arbetslös

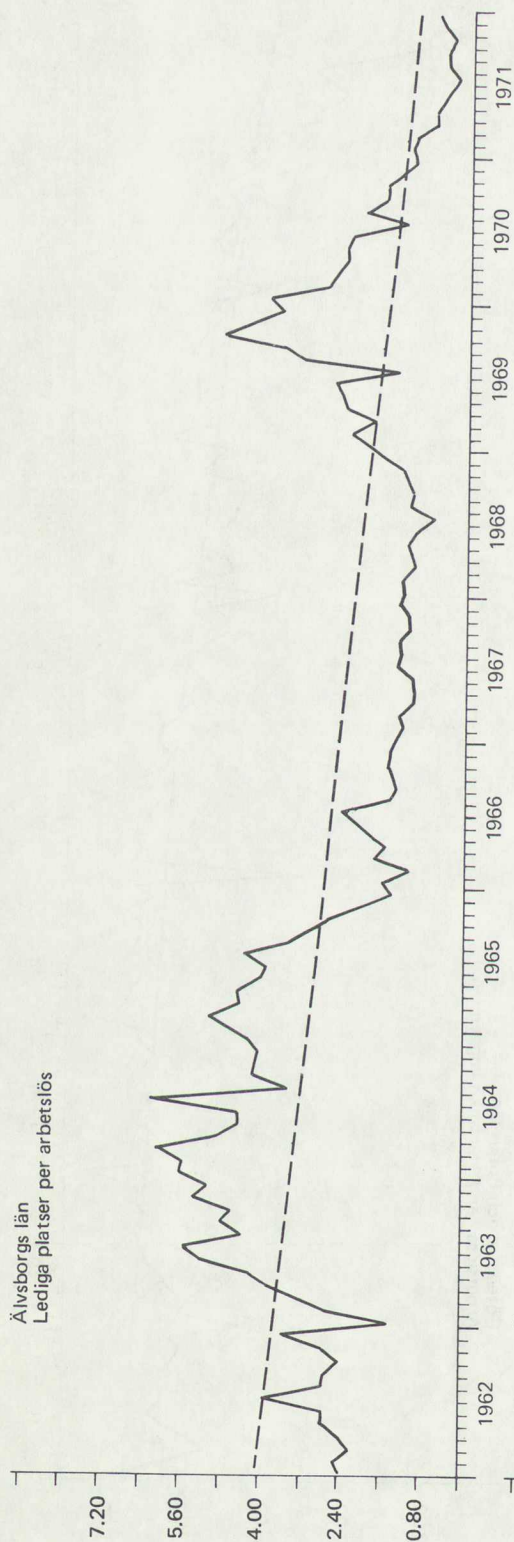

Hallands län
Arbetslösa i andel av folkmängden (‰)

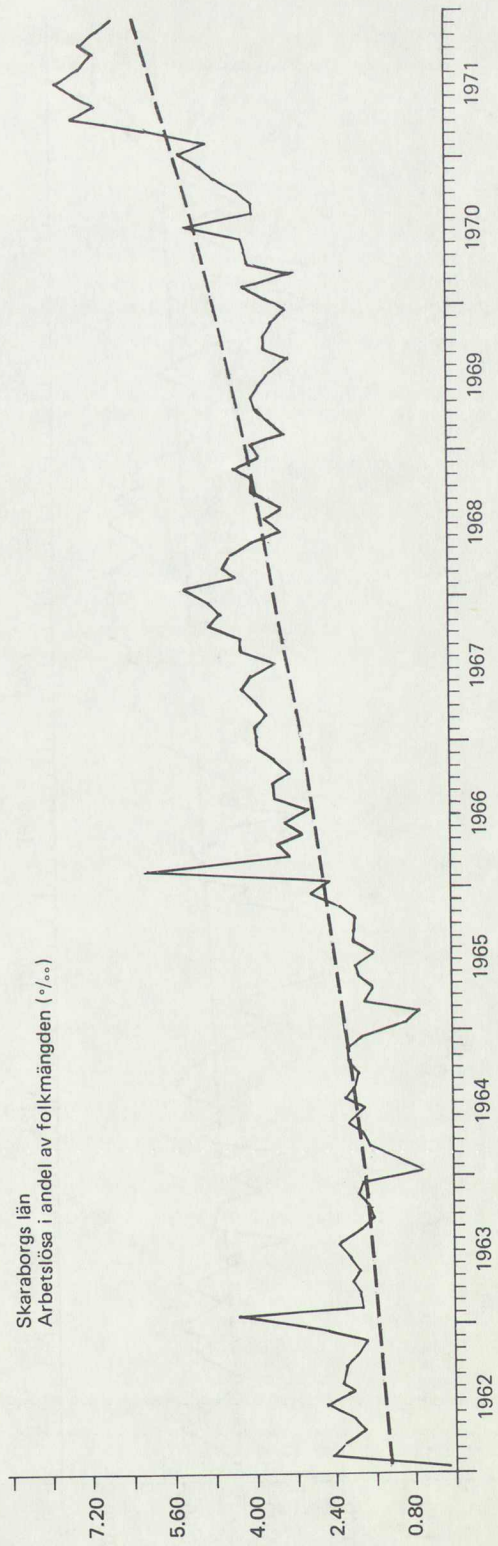
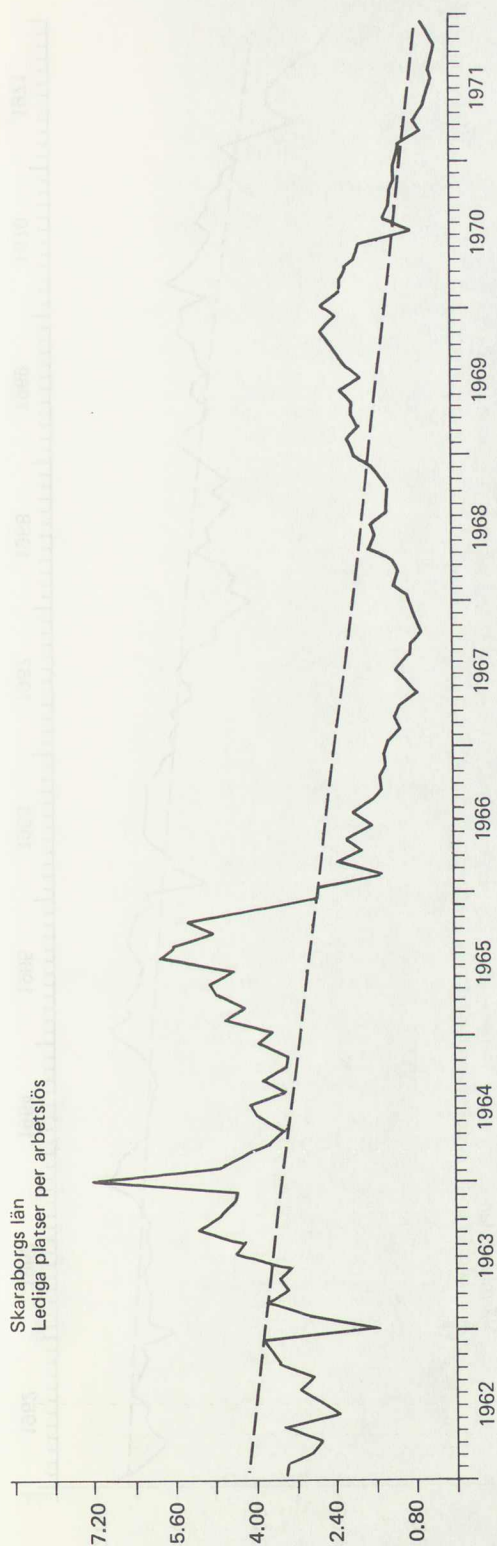

Älvsborgs län
Lediga platser per arbetslös

Älvsborgs län
Arbetslösa i andel av folkmängden (%)

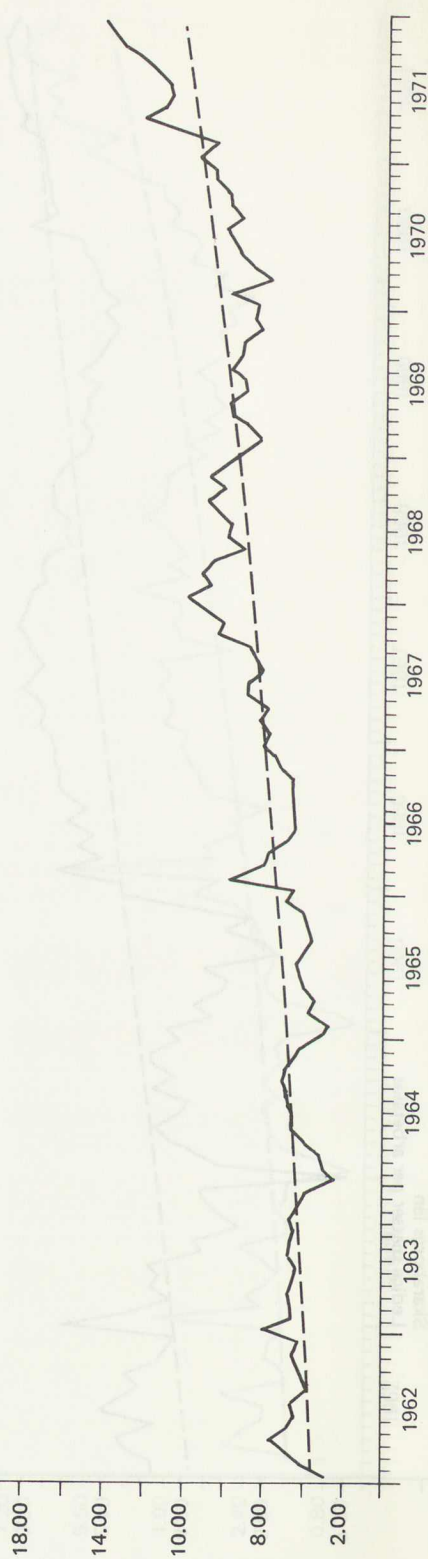

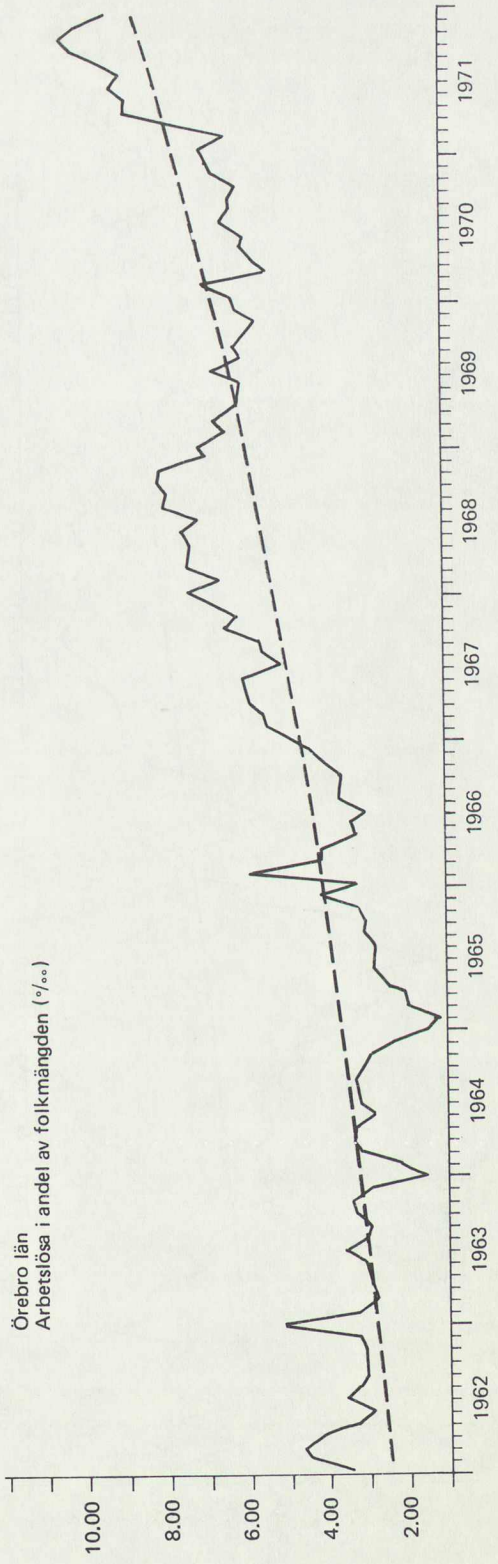
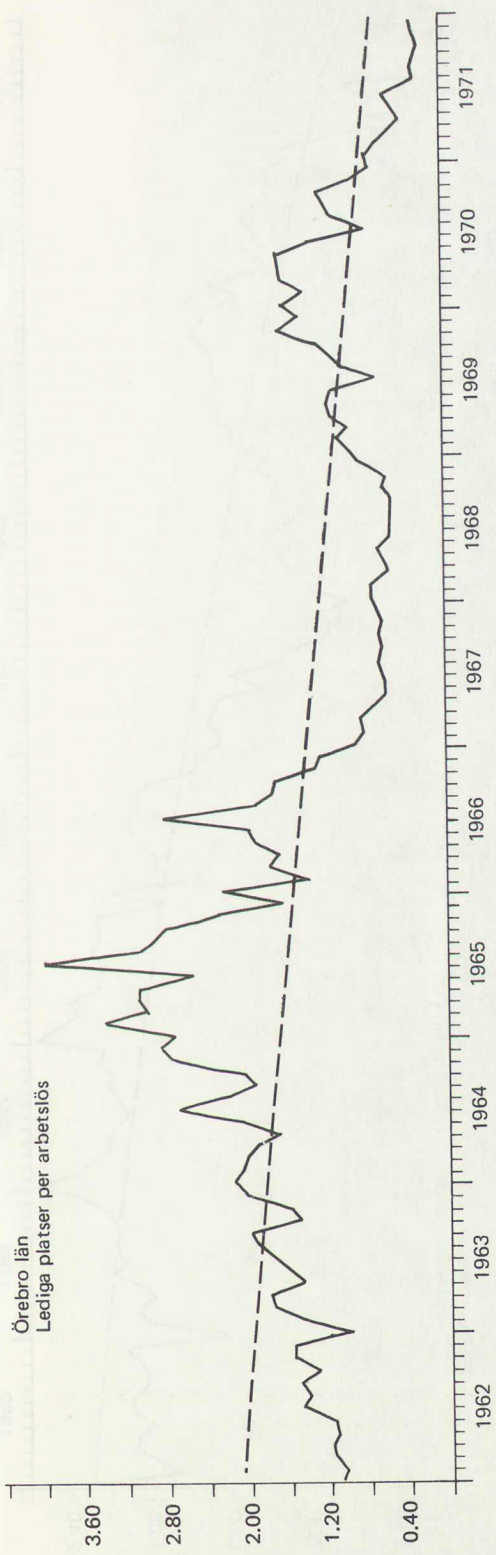

Värmlands län
Lediga platser per arbetslös

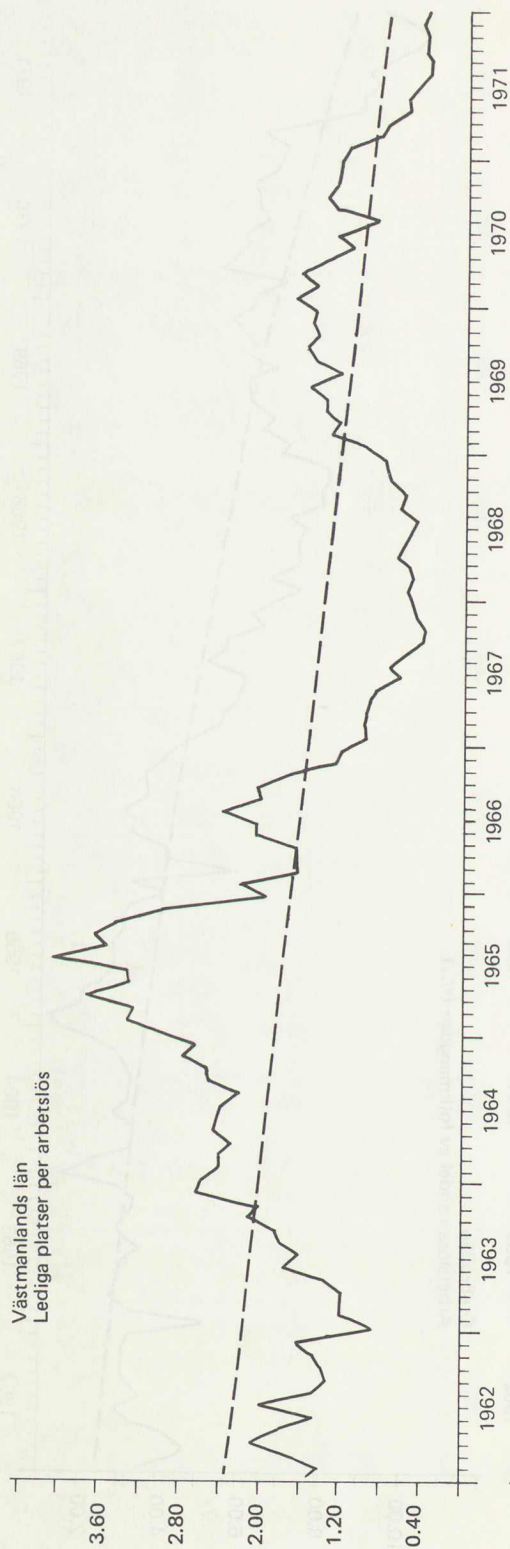

Värmlands län
Arbetslösa i andel av folkmängden (‰)

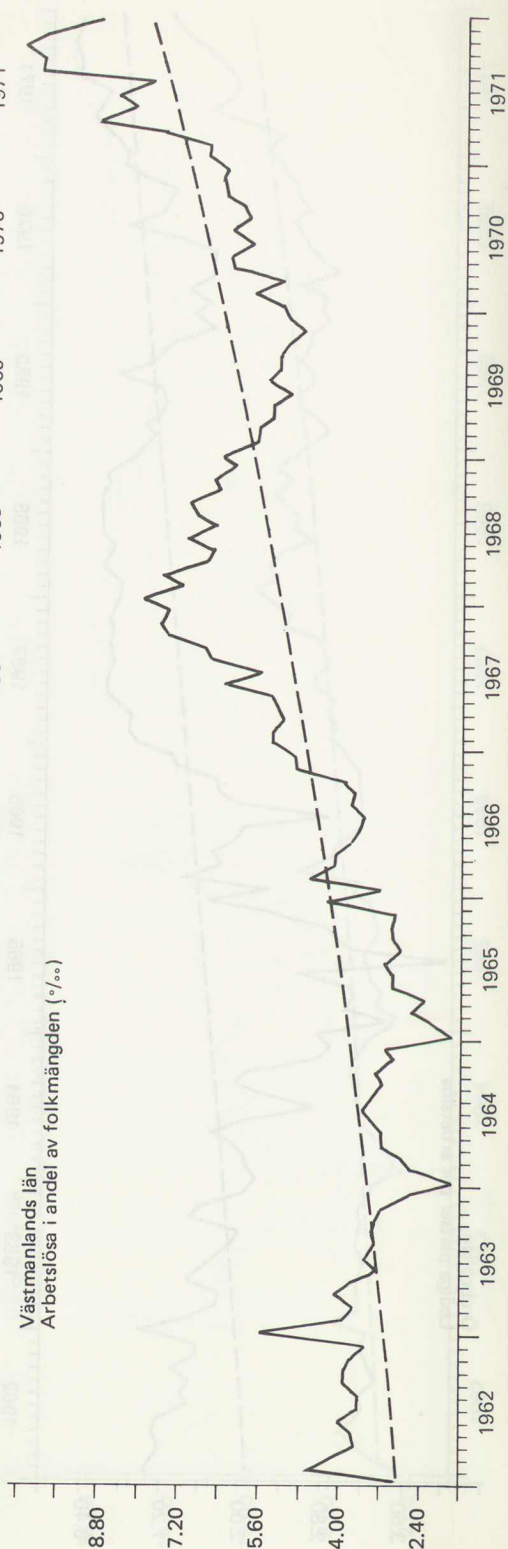

Västmanlands län
Lediga platser per arbetslös

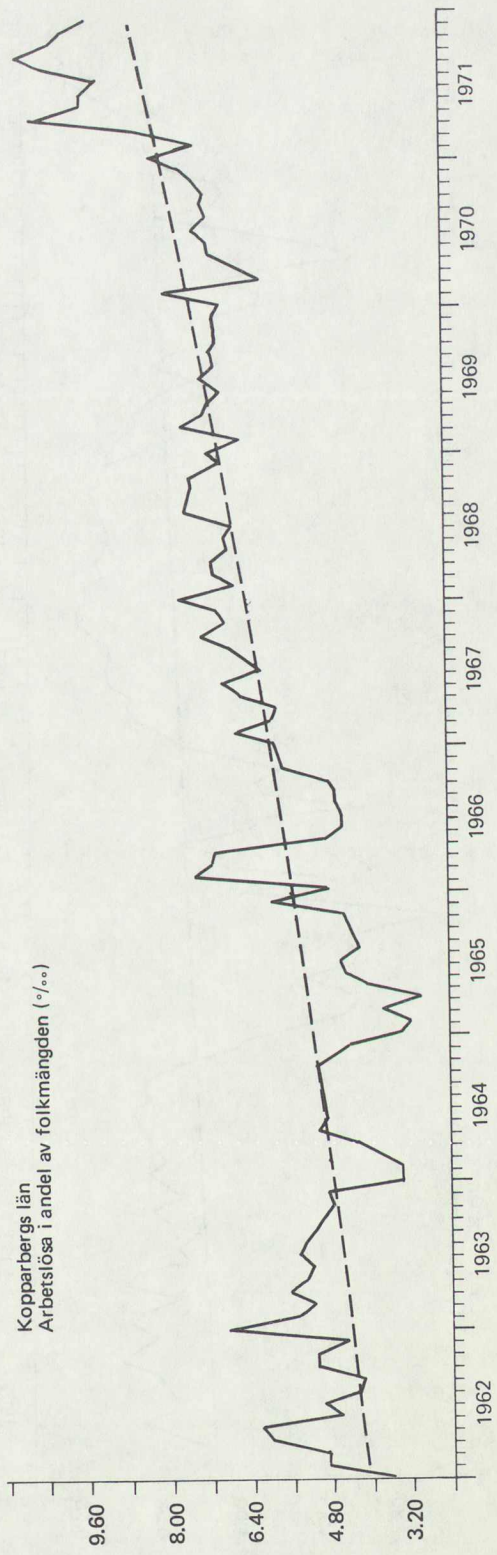
Västmanlands län
Arbetslösa i andel av folkmängden (‰)

Kopparbergs län
Lediga platser per arbetslös

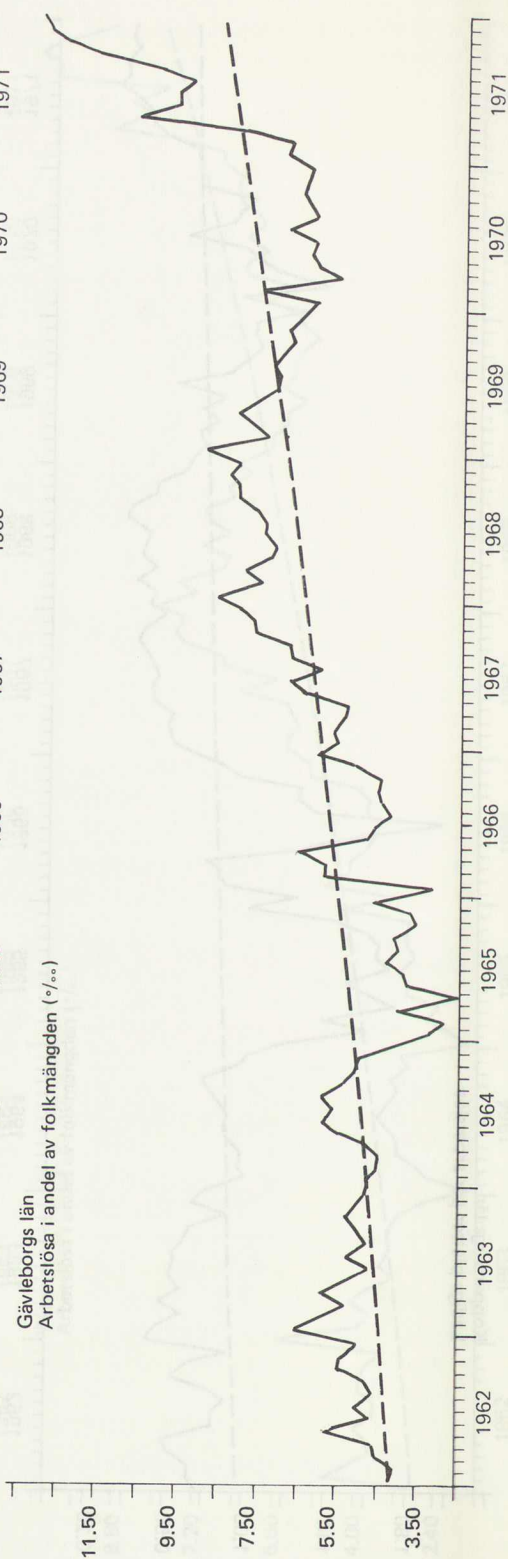
Kopparbergs län
Arbetslösa i andel av folkmängden (‰)

Gävleborgs län
Lediga platser per arbetslös

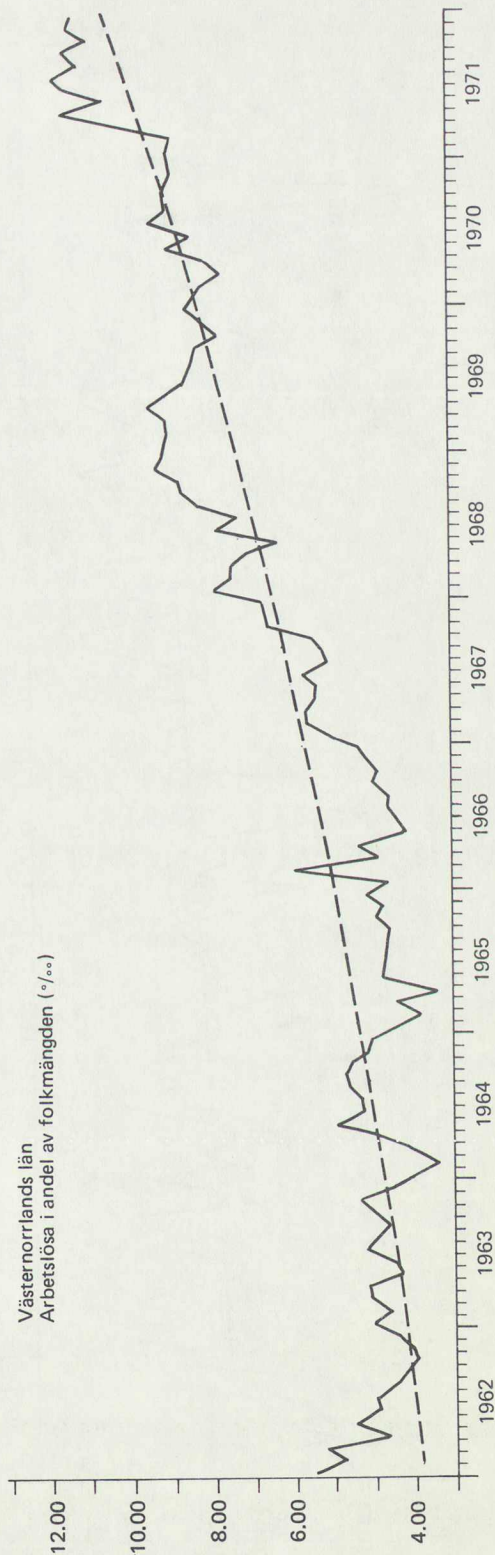
Gävleborgs län
Arbetslösa i andel av folkmängden (‰)

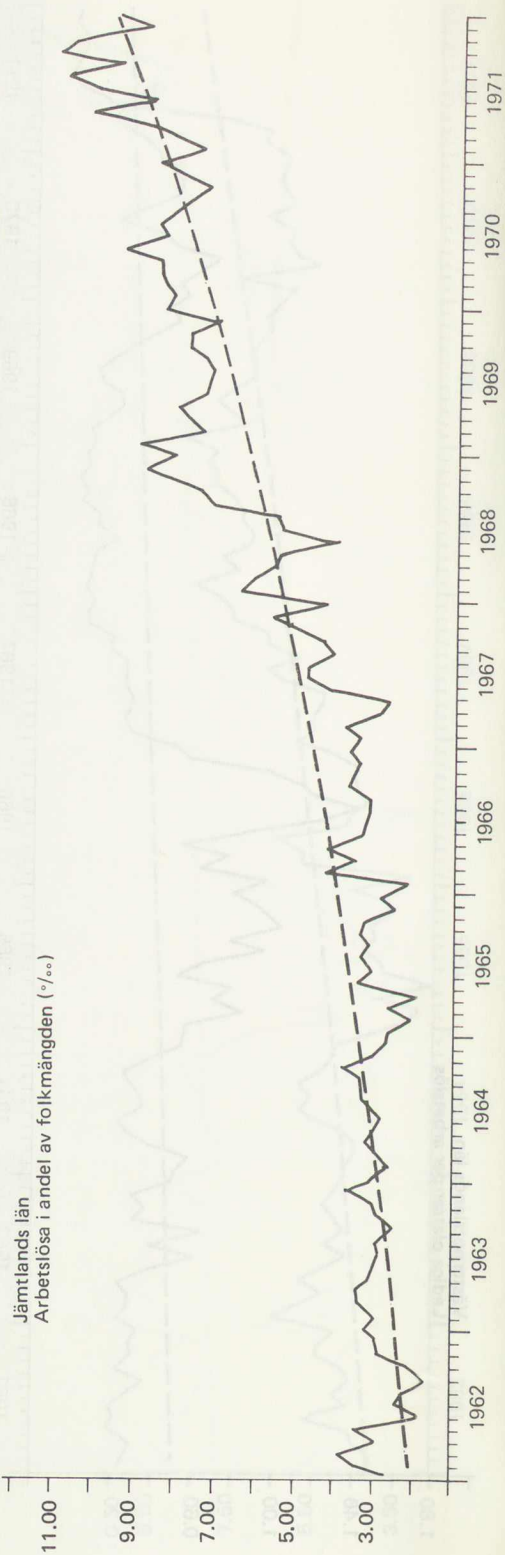
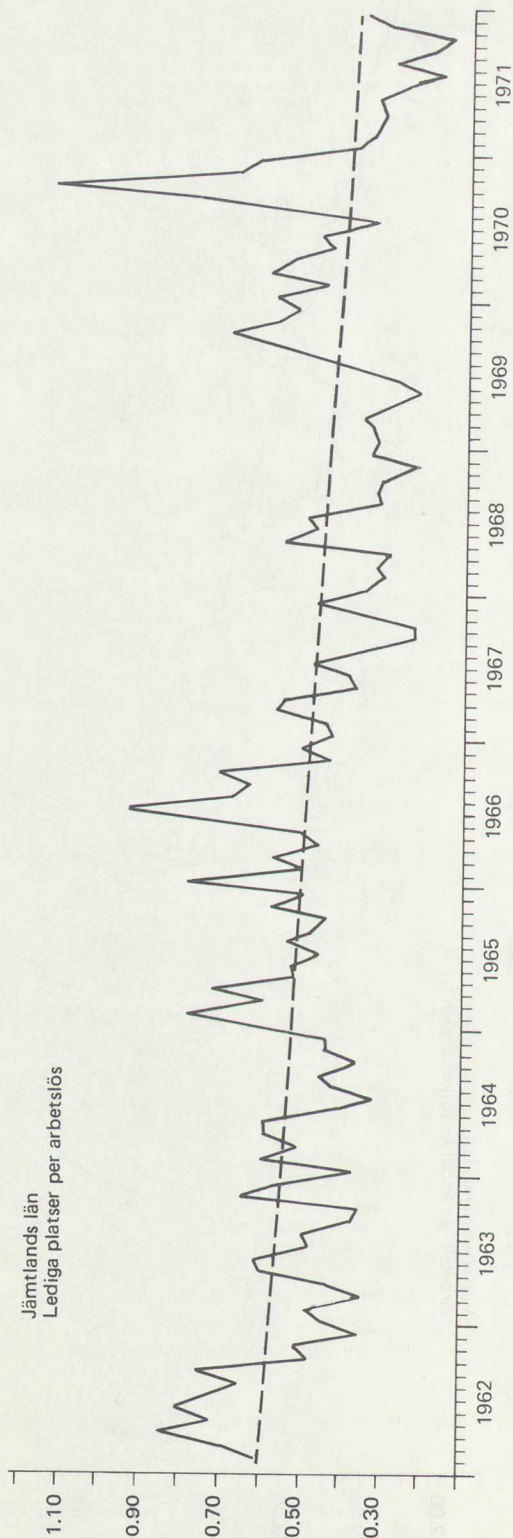

Västernorrlands län
Lediga platser per arbetslös

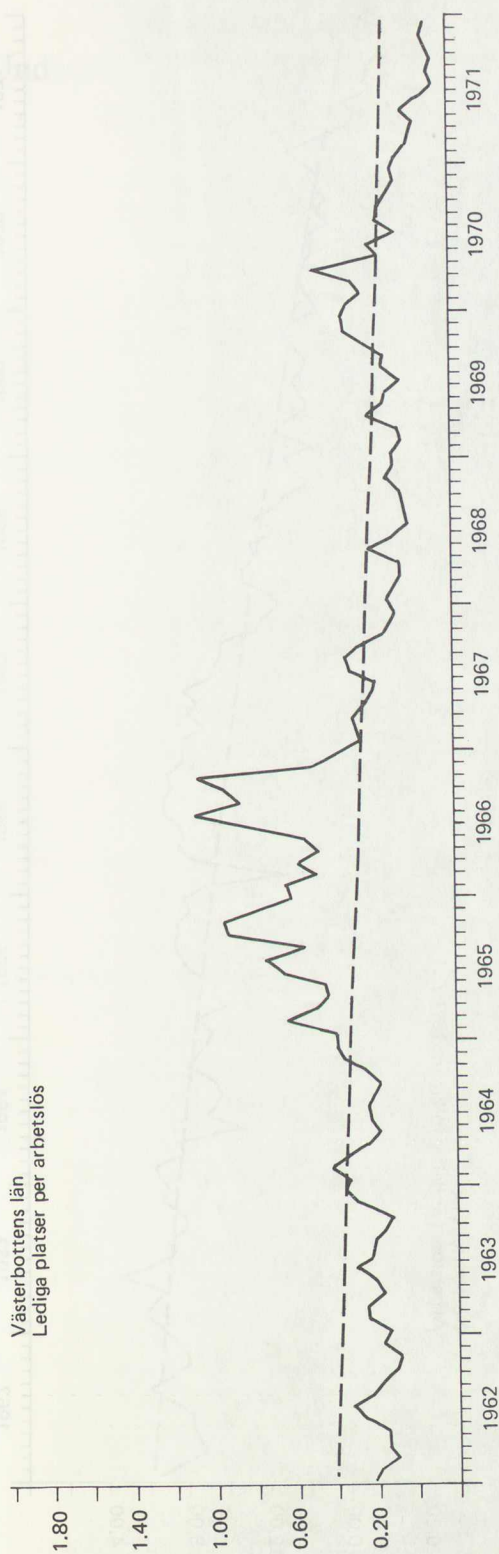

Västernorrlands län
Arbetslösa i andel av folkmängden (‰)

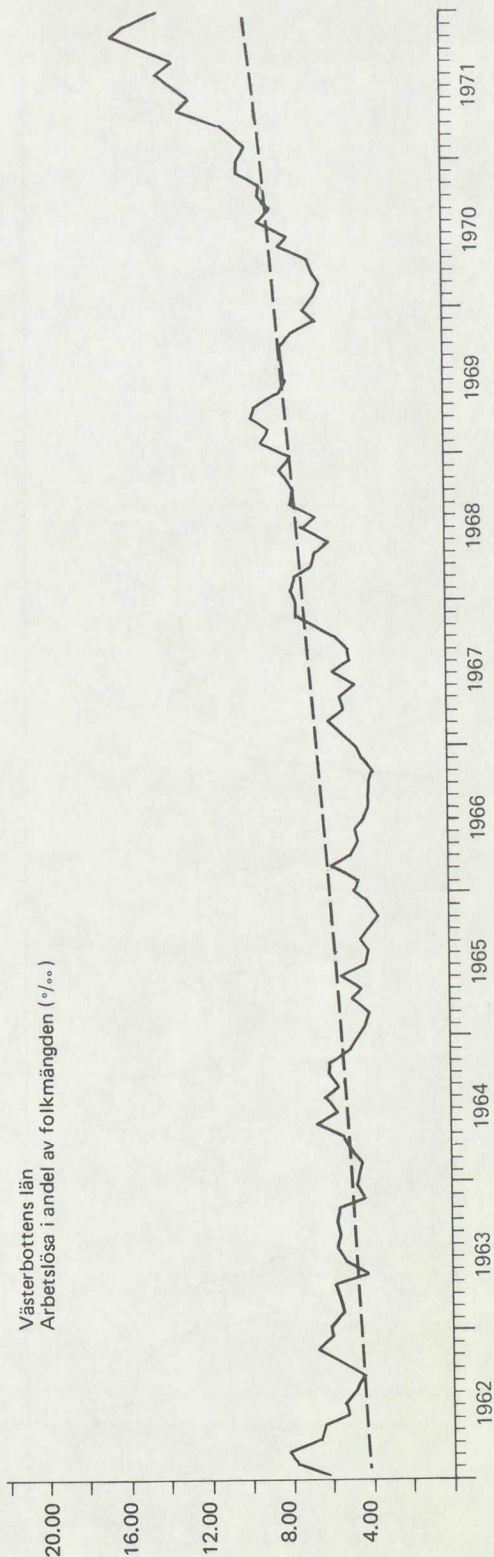

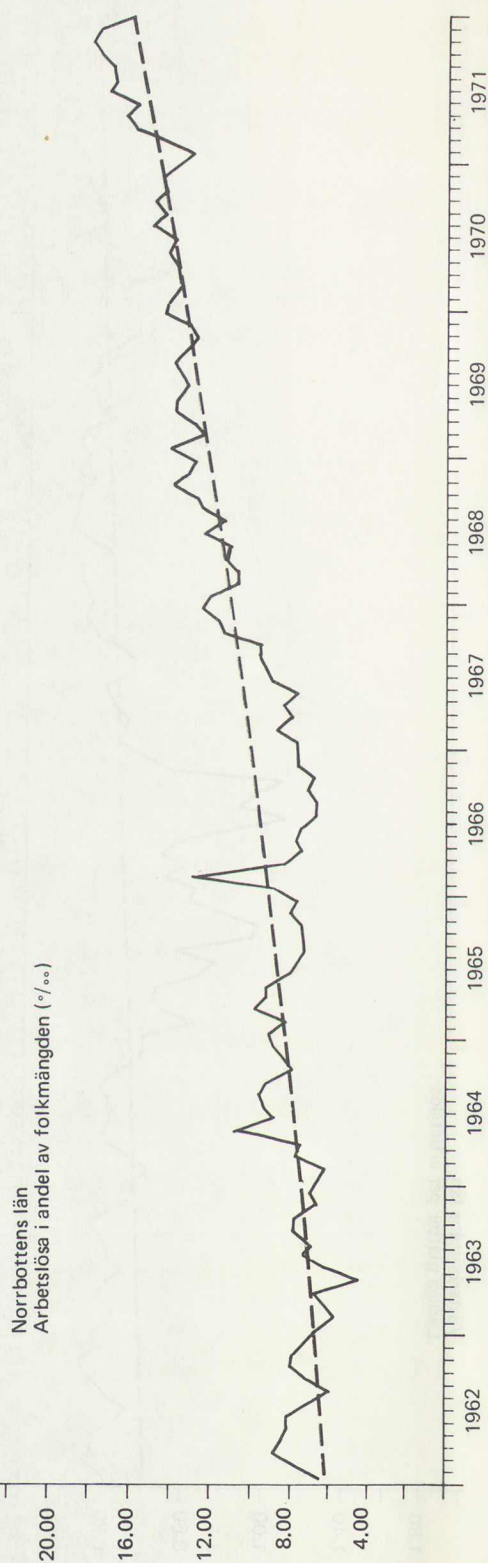
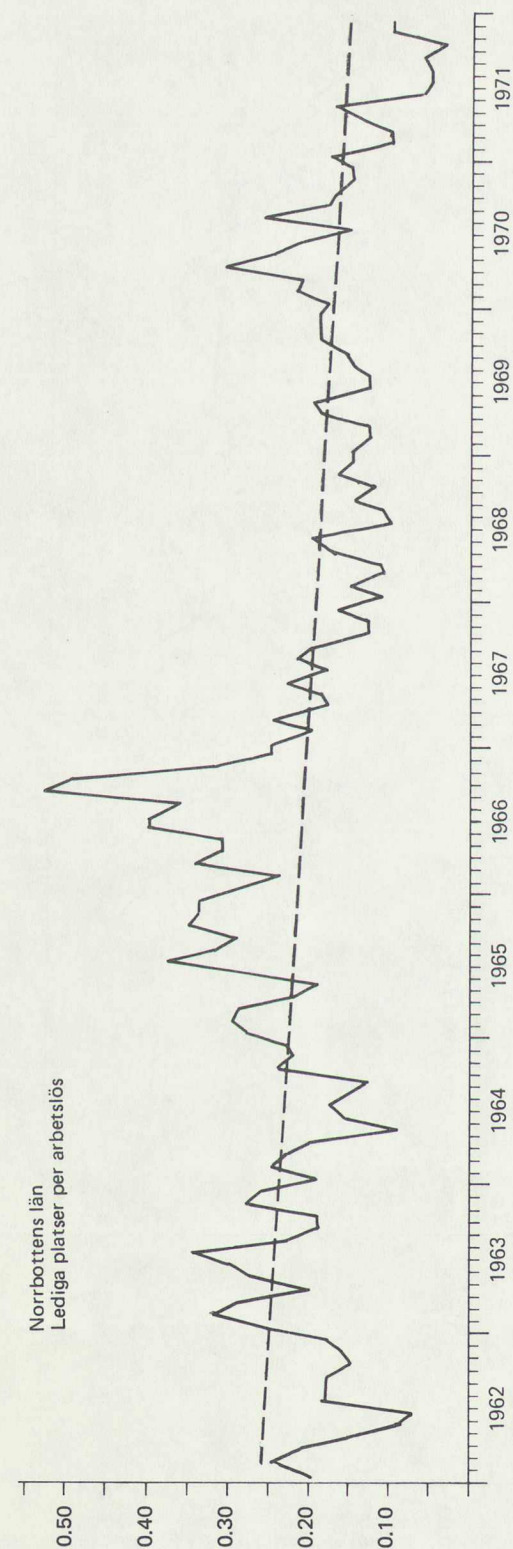

Västerbottens län
Lediga platser per arbetslös

Västerbottens län
Arbetslösa i andel av folkmängden (‰)

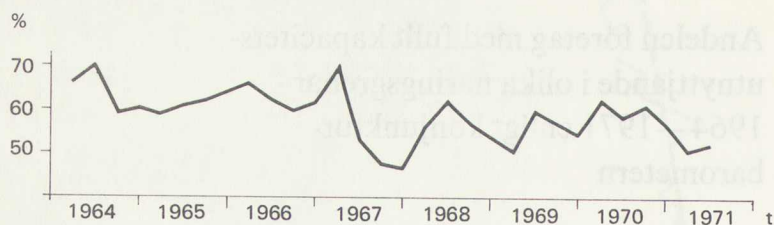
Underbilaga 4 Andelen företag med fullt kapacitets-
utnyttjande i olika näringsgrenar
1964—1971 enligt konjunktur-
barometern

Fakta 1973

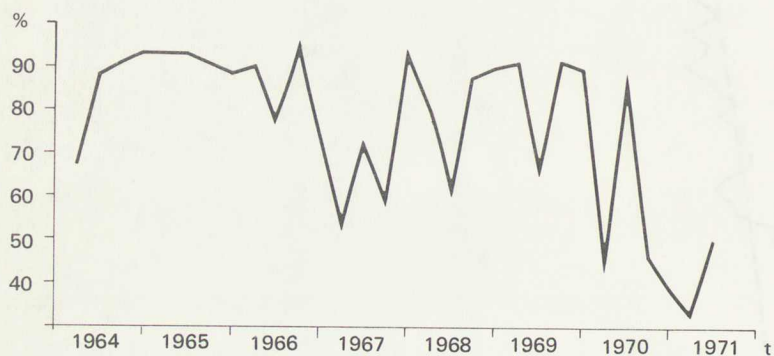
Fullt kapacitetsutnyttjande

Livsmedelsindustri

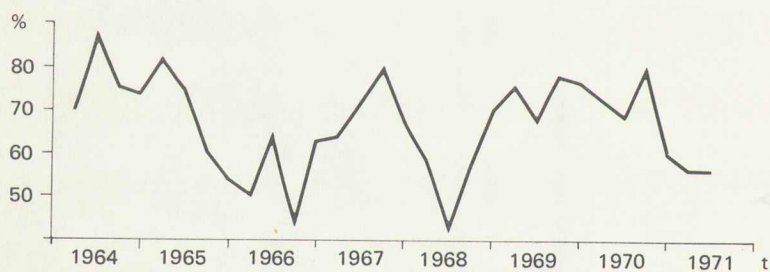
Fullt kapacitetsutnyttjande

Dryckesv. o. tobaksindustri

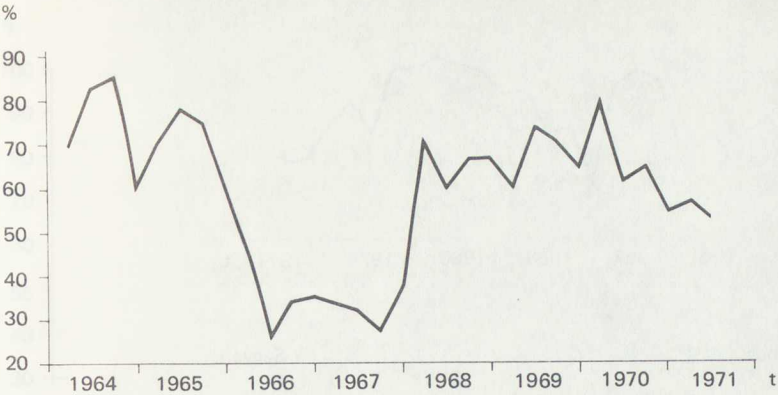
Fullt kapacitetsutnyttjande

Trikåindustri

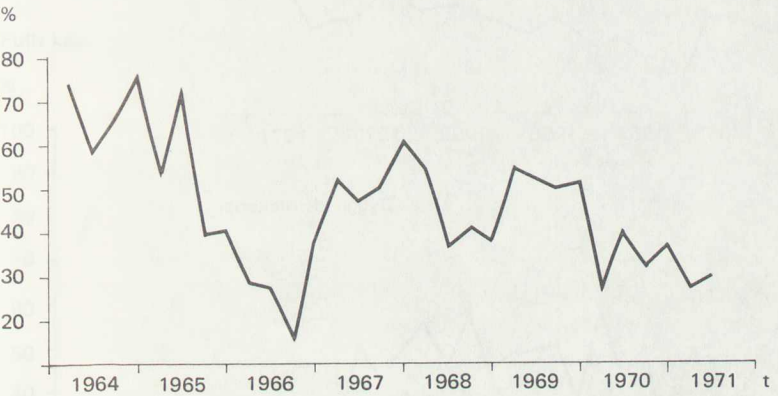
Fullt kapacitetsutnyttjande

Skoindustri

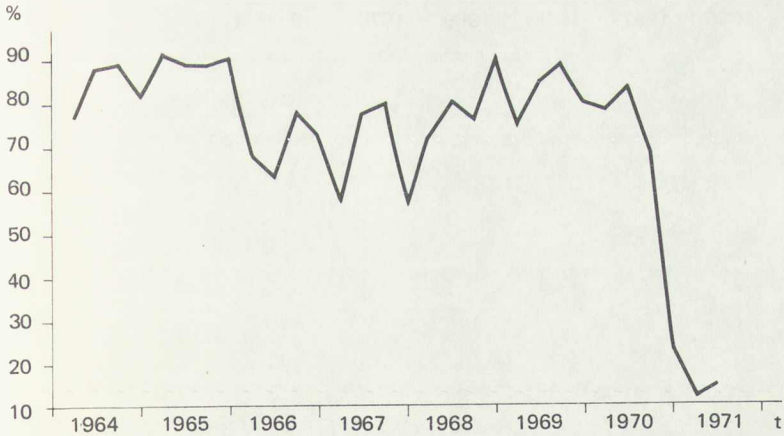
Fullt kapacitetsutnyttjande

Textilindustri (exkl. trikå)

Fullt kapacitetsutnyttjande

Pappersvaruindustri

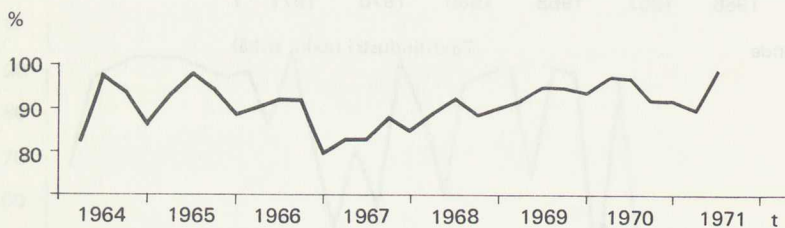
Fullt kapacitetsutnyttjande

Beklädnadsindustri

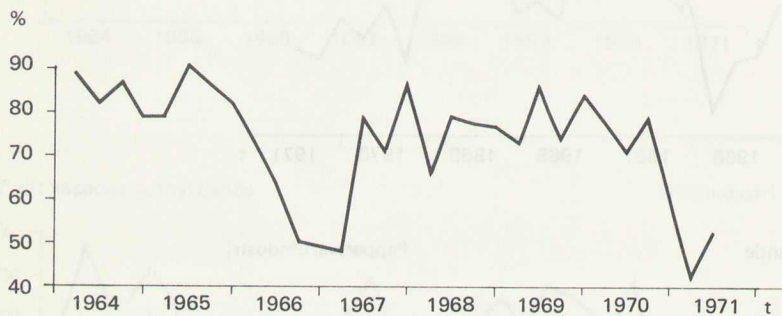
Fullt kapacitetsutnyttjande

Sågverk

Fullt kapacitetsutnyttjande

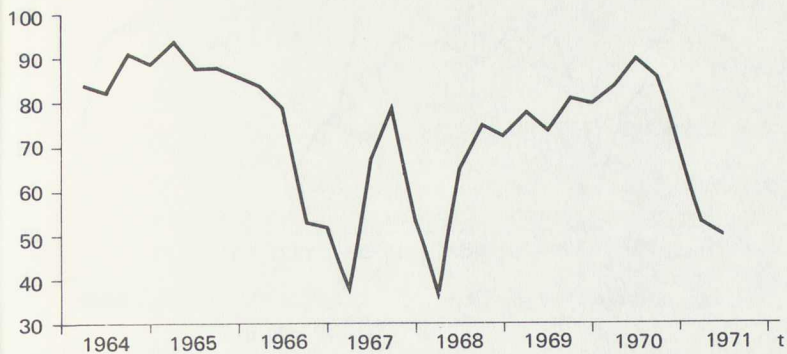
Byggnadssnickierier

Fullt kapacitetsutnyttjande

Övrig träindustri

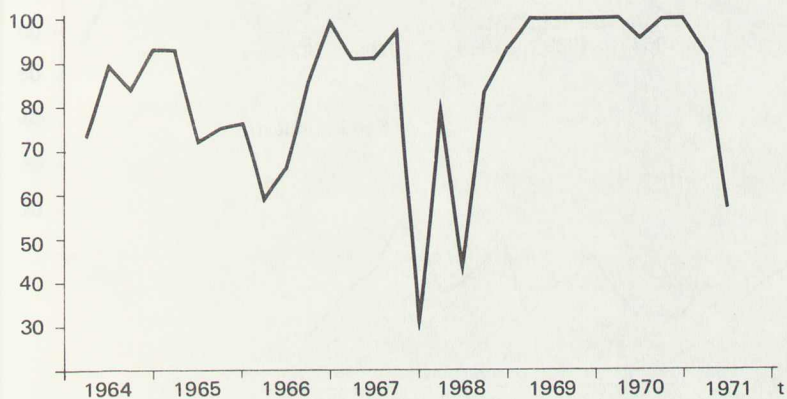
%

Fullt kapacitetsutnyttjande

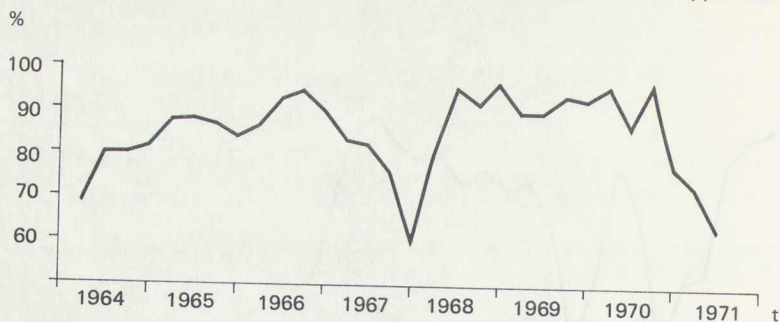
Cellulosafabriker

%

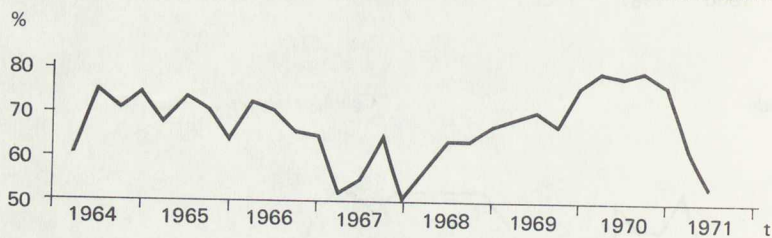
Fullt kapacitetsutnyttjande

Pappersbruk

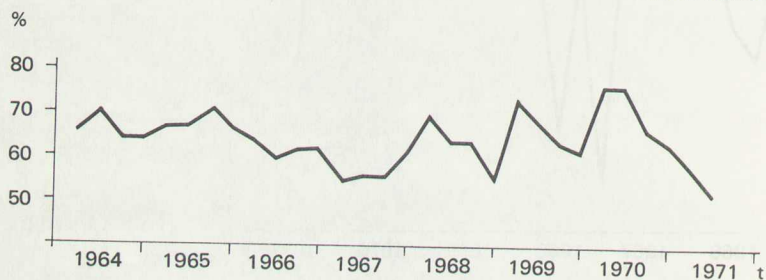
Fullt kapacitetsutnyttjande

Grafisk industri

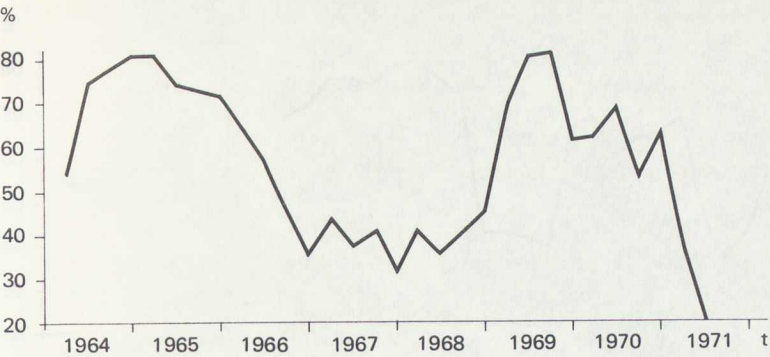
Fullt kapacitetsutnyttjande

Kemisk industri

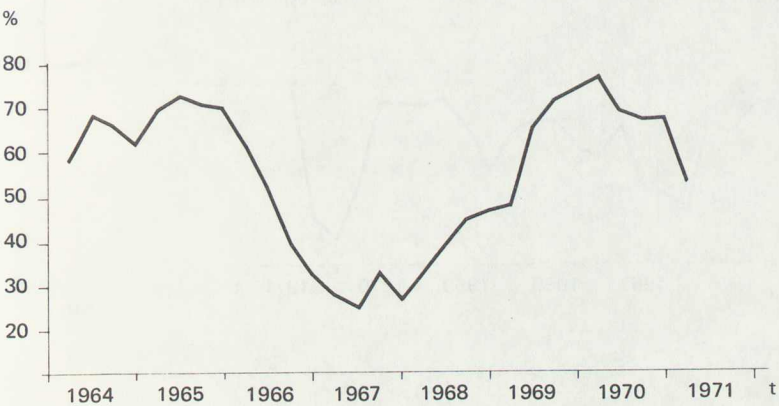
Fullt kapacitetsutnyttjande

Järn- och stålverk

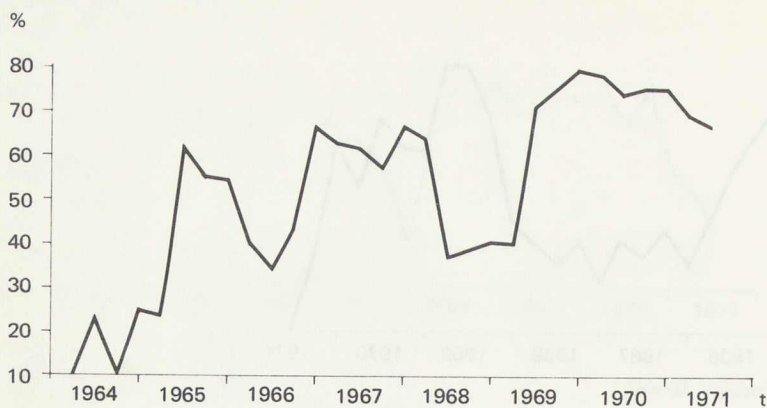
Fullt kapacitetsutnyttjande

Järn- och metallman.

Fullt kapacitetsutnyttjande

Elektrotekn. industri

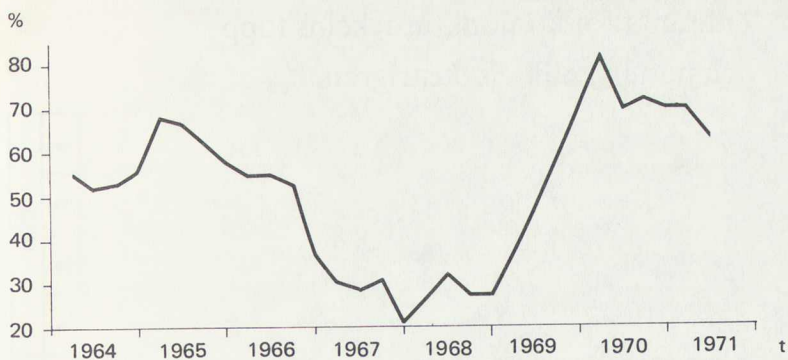
Fullt kapacitetsutnyttjande

Varvsindustri

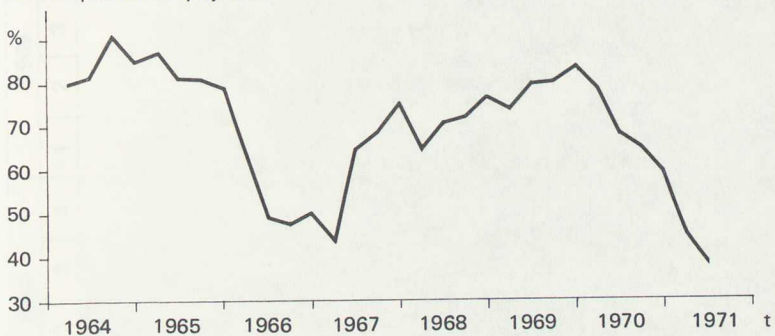
Fullt kapacitetsutnyttjande

Mek. verkstäder (1964 - 67)
Maskinindustri (1968 - 71)

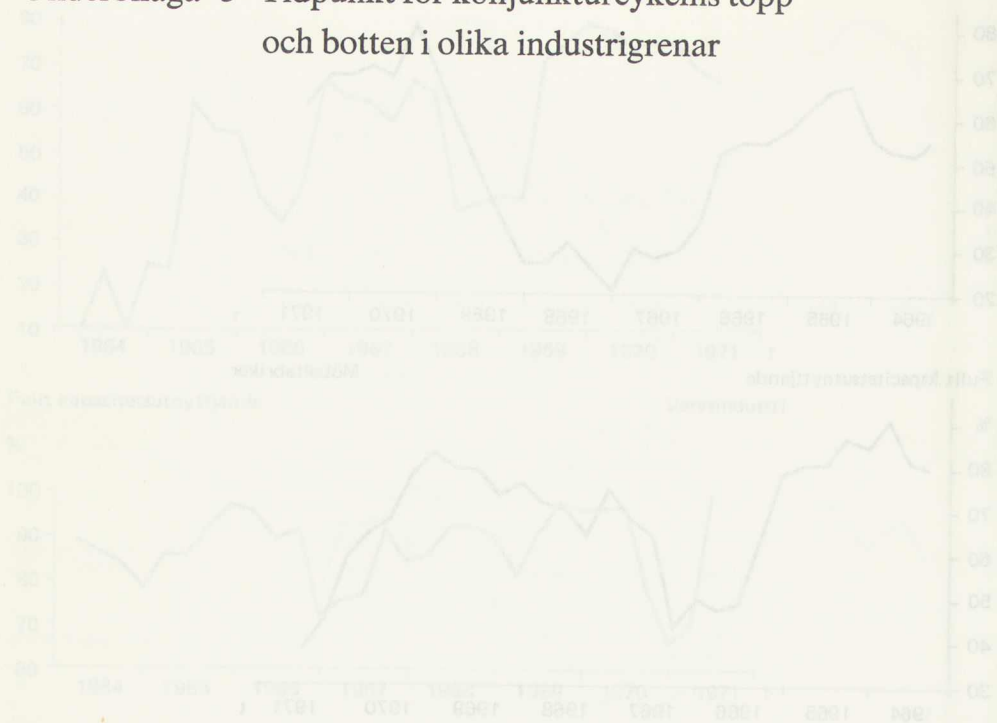

Fullt kapacitetsutnyttjande

Möbelfabriker

Underbilaga 5 Tidpunkt för konjunkturcykelns topp och botten i olika industrigrenar

	1966				1967				1968				1969				1970			
	1	2	3	4	1	2	3	4	1	2	3	4	1	2	3	4	1	2	3	4
Industrigren																				
Livsmedel																				
Dryckesvaru- o. tobak																				
Trikåind.																				
Skoind.																				
Textil (exkl. trikå)																				
Beklädnad																				
Sågverk																				
Byggnadssnickrier																				
Möbelfabriker																				
Övrig träindustri																				
Cellulosafabr.																				
Pappersbruk																				
Grafisk ind.																				
Pappersvaruind.																				
Kemisk ind.																				
Järn- och stålverk																				
Järn- och metallmanuf.																				
Maskinind.																				
Elektrotekn.																				
Varvsind.																				

 = minimum

 = maximum

Underbilaga 6 Tabellbilaga

Tabell TB: 1 De statliga myndigheternas upphandling 1968/69

Myndighet	Varor		Tjänster		Byggnads- o. anläggn.arb.		Summa	
	mkr	%	mkr	%	mkr	%	mkr	%
Arbetsmarknadsstyrelsen	34,4	0,7	13,2	1,2	63,1	4,8	110,7	1,6
Byggnadsstyrelsen	37,7	0,8	22,3	2,0	321,6	24,7	381,6	5,4
Civilförsvarsstyrelsen	12,8	0,3	1,0	0,1	0,1	0,0	13,9	0,2
Domänen	36,6	0,8	74,6	6,8	17,7	1,4	128,9	1,8
Fortifikationsförvaltningen	51,9	1,1	19,2	1,8	319,9	24,6	391,0	5,6
Försvarets fabriksverk	104,7	2,3	7,8	0,7	26,9	2,1	139,4	2,0
Försvarets materielverk	1 520,2	32,8	478,7	43,8	20,1	1,5	2 019,0	28,7
Försvarets sjukvårdsstyrelse	33,9	0,7	0,3	0,0	—	—	34,2	0,5
Generaltullstyrelsen	7,9	0,2	—	—	0,1	0,0	8,0	0,1
Högskolor m. fl.	44,6	1,0	6,4	0,6	3,9	0,3	54,9	0,8
Karolinska sjukhuset	24,7	0,5	2,5	0,2	12,2	0,9	39,4	0,6
Kriminalvårdsstyrelsen	66,0	1,4	3,5	0,3	7,2	0,6	76,7	1,1
Lantmäteristyrelsen	1,9	0,0	0,2	0,0	—	—	2,1	0,0
Luftfartsverket	10,6	0,2	17,8	1,6	8,5	0,7	36,9	0,5
Mynt- och justeringsverket	11,9	0,3	0,1	0,0	—	—	12,0	0,2
Postverket	136,6	2,9	136,9	12,5	9,3	0,7	282,8	4,0
Rikets allmänna kartverk	2,9	0,1	1,1	0,1	—	—	4,0	0,1
Rikspolisstyrelsen	72,1	1,6	3,4	0,3	—	—	74,5	1,1
SIDA	72,0	1,5	20,7	1,9	—	—	92,7	1,3
Sjöfartsverket	11,3	0,2	3,1	0,3	0,6	0,0	15,0	0,2
Skolöverstyrelsen	32,6	0,7	1,2	0,1	3,1	0,1	36,9	0,5
Socialstyrelsen	14,1	0,3	0,2	0,0	0,7	0,0	15,0	0,2
Statens bakteriologiska lab.	11,8	0,3	0,5	0,1	—	—	12,3	0,2
Statens jordbruksnämnd	8,1	0,2	2,5	0,2	—	—	10,6	0,1
Statens järnvägar	274,0	5,9	158,0	14,5	30,0	2,3	462,0	6,6
Statens provningsanstalt	1,0	0,0	0,1	0,0	—	—	1,1	0,0
Statens vattenfallsverk	1 002,5	21,6	14,3	1,3	28,0	2,1	1 044,8	14,8
Statens vägverk	236,7	5,1	81,7	7,5	201,1	15,5	519,5	7,4
Statistiska centralbyrån	2,9	0,1	1,1	0,1	—	—	4,0	0,1
Statkontoret	0,2	0,0	2,0	0,2	—	—	2,2	0,1
Styrelsen för teknisk utveckling	0,2	0,0	0,4	0,0	—	—	0,6	0,0
Televerket	635,5	13,7	15,4	1,4	225,7	17,4	876,6	12,4
Utrustingsnämnden för universitet och högskolor	50,6	1,1	0,8	0,1	—	—	51,4	0,7
Överstyrelsen för ekonomiskt försvar	74,6	1,6	3,0	0,3	0,7	0,1	78,3	1,1
Summa	4 639,5	100,0	1 094,0	100,0	1 300,5	100,0	7 034,0	100,0
Totalt för budgetår							7 034,0	

Källa: Offentlig upphandling, SOU 1971: 88, Stockholm 1971.

Tabell TB: 2 Svarsfrekvens

Myndighet	Antal tillfrågade företag (st)	Antal svarande företag (st)	Svarsfrekvens (%)
FMV: A	58	50	86
FMV: M	21	19	90
FMV: F	39	35	90
FMV: I	17	15	88
SJ	46	45	98
SV	26	24	92
TVT	24	20	83

Tabell TB: 3 Leveranserna 1968/69 till de olika myndigheterna fördelade på branscher (tkr)

Bransch	FMV: A	FMV: M	FMV: F	FMV: I	SJ	SV	TVT	Totalt
Textilindustri etc.	1 858		*	46 040				*
Trävaruindustri	*			*		*		1 679
Massa- o. pappers-industri	*							*
Grafisk industri		*						*
Gummivaruindustri	4 841			8 296				13 137
Kemisk industri	13 404	*	5 596	*			*	52 972
Petroleumindustri							*	*
Jord- och stenvaru-industri						*	*	*
Järn-, stål- o. metallverk	*			*	25 480	2 235	*	60 900
Övrig verkstads-industri	468 097	108 398	606 174	*	130 113	74 026	101 174	*
Elektroindustri	36 095	37 443	239 458		66 057	42 738	431 044	852 835
Bilreparationer			*					*
Övrig industri	7 783						*	*
Samhälleliga privata tjänster	*		*					*
Summa	535 615	178 240	855 248	57 105	230 688	125 618	509 684	2 492 198

* Värdet redovisas ej av sekretesskäl (§ 16 sekretesslagen)

Tabell TB:4 Sysselsättningseffekterna sammanlagt på grund av de studerade myndigheters inköp 1968/69 per A-region

Regionindelningen framgår av underbilaga 2.

A-region	Sysselsatta hos underleverantörer (st)	Sysselsatta hos slutleverantörer (st)	Sysselsatta hos slutleverantörer och underleverantörer (st)	Sysselsatta hos slutleverantörer och hos underleverantörer i procent av regionens totala befolkning
Stockholm/Södertälje	5 628	1 009	6 637	0,5*
Norrköping	*	*	*	*
Enköping	—	9	9	0
Uppsala	87	6	93	0
Nyköping	2	50	52	0
Katrineholm	153	12	165	0,3
Eskilstuna	532	48	580	0,5
Mjölby/Motala	*	*	421	0,5
Linköping	5 318	177	5 495	4,4
Norrköping	619	60	679	0,4
Jönköping	740	21	761	0,6
Tranås	—	—	—	0
Eksjö/Nässjö/Vetlanda	*	*	13	0
Värnamo	*	*	39	0
Ljungby	—	23	23	0
Växjö	385	22	407	0,3
Västervik	*	*	85	0,2
Hultsfred/Vimmerby	—	8	8	0
Oskarshamn	45	37	82	0,2
Kalmar/Nybro	123	20	143	0,1
Visby	163	—	163	0,3
Karlskrona	797	418	1 215	1,3
Karlshamn	43	—	43	0
Kristianstad	78	8	86	0,1
Hässleholm	*	—	74	0,1
Ängelholm	—	20	20	0
Helsingborg/Landskrona	97	253	356	0,2
Malmö m. fl.	543	46	589	0,1
Ystad m. fl.	*	*	*	*
Eslöv	—	—	—	0
Halmstad	*	*	52	0,1
Falkenberg m. fl.	12	49	61	0,1
Göteborg	1 046	378	1 424	0,2
Uddevalla	60	10	70	0,1
Trollhättan m. fl.	2 660	464	3 124	3,2
Borås	149	23	172	0,1
Lidköping m. fl.	*	*	*	*
Falköping	*	*	119	0,3
Skövde	*	*	275	0,4
Mariestad	*	*	19	0
Kristinehamn	*	*	61	0,1
Karlstad	*	*	350	0,2
Säffle/Ämål	51	13	64	0,1
Arvika	*	*	226	0,5
Örebro	230	20	250	0,1
Karlskoga	3 575	347	3 922	7,8
Lindesberg	89	40	129	0,2
Västerås	1 385	351	1 736	1,3
Köping	*	*	1 402	2,7
Fagersta	—	14	14	0
Sala	—	1	1	0
Borlänge/Falun	329	84	413	0,3
Avesta/Hedemora	—	57	57	0,1
Ludvika	*	*	73	0,2
Mora	*	*	17	0
Gävle m. fl.	191	60	251	0,1
Bollnäs m. fl.	154	2	156	0,2
Hudiksvall m. fl.	117	4	121	0,2

A-region	Sysselsatta hos under- leverantörer (st)	Sysselsatta hos slut- leverantörer (st)	Sysselsatta hos slut- leverantörer och under- leverantörer (st)	Sysselsatta hos slutleverantörer och hos underleve- rantörer i pro- cent av regio- nens totala be- folkning
Sundsvall	766	20	786	0,6
Härnösand m. fl.	353	—	353	0,6
Sollefteå	*	*	*	*
Örnsköldsvik	1 195	2	1 197	2,0
Östersund	31	13	44	0
Umeå	*	*	*	*
Skellefteå	*	*	296	0,4
Lycksele	*	*	*	*
Piteå	*	*	*	*
Luleå/Boden	*	*	17	0
Haparanda m. fl.	—	—	—	0
Kiruna m. fl.	—	—	—	0

* Värdet redovisas ej av sekretesskäl (§ 16 sekretesslagen)

Tabell TB: 5 Sysselsättningseffekterna sammanlagt av de studerade myndigheternas inköp 1968/69 per län.

Län	Sysselsatta hos under- leverantörer (st)	Sysselsatta hos slut- leverantörer (st)	Sysselsatta hos slut- leverantörer och under- leverantörer (st)	Sysselsatta hos slutleverantörer och hos underleve- rantörer i pro- cent av länets totala befolkning
Stockholms	5 588	1 019	6 607	0,5
Uppsala	*	*	*	*
Södermanlands	772	112	884	0,4
Östergötlands	6 314	270	6 584	1,8
Jönköpings	744	55	799	0,3
Kronobergs	440	46	486	0,3
Kalmar	274	82	356	0,2
Gotlands	163	—	163	0,3
Blekinge	839	420	1 259	0,8
Kristianstads	139	48	187	0,1
Malmöhus	716	293	1 009	0,1
Hallands	43	39	82	0
Göteborgs o. Bohus	1 134	387	1 521	0,2
Älvsborgs	2 790	513	3 303	0,8
Skaraborgs	397	105	502	0,2
Värmlands	546	164	710	0,2
Örebro	3 894	407	4 301	1,6
Västmanlands	2 686	465	3 151	1,2
Kopparbergs	399	162	561	0,2
Gävleborgs	472	42	514	0,2
Västernorrlands	2 314	22	2 336	0,8
Jämtlands	31	13	44	0
Västerbottens	286	19	305	0,1
Norrbottens	*	*	*	*

* Värdet redovisas ej av sekretesskäl (§ 16 sekretesslagen)

Tabell TB: 6 Sysselsättningseffekterna 1968/69 per H-region på grund av respektive myndighets inköp, samt på grund av de studerade myndigheternas inköp totalt

Regionindelning se underbilaga 2.

H-region	FMV: A			FMV: M			FMV: F			FMV: I		
	(1)	(2)	(3)	(1)	(2)	(3)	(1)	(2)	(3)	(1)	(2)	(3)
1	3 411	388	3 799	330	75	405	1 479	259	1 738	324	34	358
2	1 194	52	1 246	817	159	976	134	36	170	50	255	305
3	917	351	1 268	493	22	515	7 121	260	7 381	83	18	101
4	342	141	483	16	21	37	372	102	474	287	20	307
5	217	487	704	457	48	505	683	88	771	63	20	83
6	546	267	813	317	91	408	2 002	354	2 356	—	—	—

H-region	SJ			SV			TVT			Samtliga utvalda myndigheter		
	(1)	(2)	(3)	(1)	(2)	(3)	(1)	(2)	(3)	(1)	(2)	(3)
1	122	98	220	213	29	242	169	40	209	6 048	923	6 971
2	497	40	537	20	23	43	877	3	880	(20%) 3 589	(20%) 568	(20%) 4 157
3	370	88	458	156	58	214	1 511	17	1 528	(12%) 10 651	(12%) 814	(12%) 11 465
4	1 169	176	1 345	645	169	814	414	72	486	(35%) 3 245	(17%) 701	(32%) 3 946
5	182	54	236	49	7	56	35	4	39	(11%) 1 686	(15%) 708	(11%) 2 394
6	122	41	163	128	11	139	2 513	245	2 758	(5%) 5 628	(15%) 1 009	(8%) 6 637
										(18%) (101%)	(21%) (100%)	(19%) (102%)

(1) = Antal sysselsatta hos slutleverantörer på grund av respektive myndighets inköp (st)

(2) = Antal sysselsatta hos underleverantörer på grund av respektive myndighets inköp (st)

(3) = Antal sysselsatta hos slutleverantörer och hos underleverantörer på grund av respektive myndighets inköp (st)

Tabell TB: 7 De regionala sysselsättningseffekterna 1968/69 på grund av inköpen från FMV: A

Region	Antal sysselsatta hos slutleverantörer (st)	Antal sysselsatta hos underleverantörer (st)	Antal sysselsatta hos slutleverantörer och underleverantörer (st)
I	94 (1%)	270 (16%)	364 (4%)
II	490 (7%)	64 (4%)	554 (7%)
III	1 214 (18%)	456 (27%)	1 670 (20%)
IV	445 (7%)	615 (36%)	1 060 (13%)
V	3 611 (55%)	262 (16%)	3 873 (46%)
VI	773 (12%)	20 (1%)	793 (10%)
Summa	6 627 (100%)	1 687 (100%)	8 314 (100%)

Tabell TB: 8 De regionala sysselsättningseffekterna 1968/69 på grund av inköpen från FMV: M

Region	Antal sysselsatta hos slutleverantörer (st)	Antal sysselsatta hos underleverantörer (st)	Antal sysselsatta hos slutleverantörer och underleverantörer (st)
I	*	*	1 023 (36%)
II	888 (37%)	17 (4%)	905 (32%)
III	335 (14%)	110 (26%)	445 (16%)
IV	57 (2%)	43 (10%)	100 (3%)
V	*	*	353 (12%)
VI	*	*	21 (1%)
Summa	2 430 (100%)	417 (100%)	2 847 (100%)

Tabell TB: 9 De regionala sysselsättningseffekterna 1968/69 på grund av inköpen från FMV: F

Region	Antal sysselsatta hos slutleverantörer (st)	Antal sysselsatta hos underleverantörer (st)	Antal sysselsatta hos slutleverantörer och underleverantörer (st)
I	129 (1%)	22 (2%)	151 (1%)
II	5 489 (47%)	191 (17%)	5 680 (44%)
III	3 643 (31%)	448 (41%)	4 091 (32%)
IV	2 305 (19%)	221 (20%)	2 526 (20%)
V	177 (2%)	202 (19%)	379 (3%)
VI	48 (0%)	15 (1%)	63 (0%)
Summa	11 791 (100%)	1 099 (100%)	12 890 (100%)

Tabell TB: 10 De regionala sysselsättningseffekterna 1968/69 på grund av inköpen från FMV: I

Region	Antal sysselsatta hos slutleverantörer (st)	Antal sysselsatta hos underleverantörer (st)	Antal sysselsatta hos slutleverantörer och underleverantörer (st)
I	76 (9%)	276 (80%)	352 (31%)
II	51 (6%)	11 (3%)	62 (5%)
III	39 (5%)	2 (1%)	41 (4%)
IV	254 (32%)	49 (14%)	303 (26%)
V	219 (27%)	4 (1%)	223 (19%)
VI	168 (21%)	4 (1%)	172 (15%)
Summa	807 (100%)	346 (100%)	1 153 (100%)

Tabell TB: 11 De regionala sysselsättningseffekterna 1968/69 på grund av inköpen från SJ

Region	Antal sysselsatta hos slutleverantörer (st)	Antal sysselsatta hos underleverantörer (st)	Antal sysselsatta hos slutleverantörer och underleverantörer (st)
I	56 (2%)	17 (3%)	73 (2%)
II	183 (7%)	84 (17%)	267 (9%)
III	864 (35%)	195 (39%)	1 059 (36%)
IV	363 (15%)	85 (17%)	448 (15%)
V	391 (16%)	104 (21%)	495 (17%)
VI	605 (25%)	13 (3%)	618 (21%)
Summa	2 462 (100%)	498 (100%)	2 960 (100%)

Tabell TB: 12 De regionala sysselsättningseffekterna 1968/69 på grund av inköpen från SV

Region	Antal sysselsatta hos slutleverantörer (st)	Antal sysselsatta hos underleverantörer (st)	Antal sysselsatta hos slutleverantörer och underleverantörer (st)
I	50 (4%)	1 (0%)	51 (3%)
II	441 (36%)	51 (17%)	492 (33%)
III	325 (27%)	135 (45%)	460 (30%)
IV	129 (11%)	24 (8%)	153 (10%)
V	38 (3%)	66 (22%)	104 (7%)
VI	228 (19%)	21 (7%)	249 (17%)
Summa	1 211 (100%)	298 (99%)	1 509 (100%)

Tabell TB: 13 De regionala sysselsättningseffekterna 1968/69 på grund av inköpen från TVT

Region	Antal sysselsatta hos slutleverantörer (st)	Antal sysselsatta hos underleverantörer (st)	Antal sysselsatta hos slutleverantörer och underleverantörer (st)
I	384 (7%)	2 (0%)	386 (7%)
II	314 (6%)	45 (12%)	359 (6%)
III	2 688 (49 %)	282 (74%)	2 970 (50%)
IV	754 (13%)	6 (2%)	760 (13%)
V	103 (2%)	22 (6%)	125 (2%)
VI	1 276 (23%)	24 (6%)	1 300 (22%)
Summa	5 519 (100%)	381 (100%)	5 900 (100%)

Tabell TB: 14 Antal sysselsatta på grund av respektive myndighets inköp 1968/69 i procent av regionens befolkning

Region	Myndighet						
	FMV: A	FMV: M	FMV: F	FMV: I	SJ	SV	TVT
I (syd)	0,03 %	0,09 %	0,01 %	0,03 %	0,01 %	0,00 %	0,03 %
II (syd-öst)	0,04 %	0,08 %	0,50 %	0,01 %	0,02 %	0,04 %	0,03 %
III (öst)	0,08 %	0,02 %	0,19 %	0,00 %	0,05 %	0,02 %	0,14 %
IV (väst)	0,07 %	0,01 %	0,17 %	0,01 %	0,03 %	0,01 %	0,05 %
V (nord-väst)	0,46 %	0,04 %	0,05 %	0,02 %	0,06 %	0,01 %	0,01 %
VI (nord)	0,07 %	0,00 %	0,01 %	0,01 %	0,05 %	0,02 %	0,11 %

Tabell TB: 15.1 De statliga leveransernas andel av leverantörernas totala leveranser

Storleks- grupp	FMV: A		FMV: M		FMV: F		FMV: I		SV		SJ		TVT	
	$\bar{X}_1$ (σ)	$\bar{X}_2$ (σ)	$\bar{X}_1$ (σ)	$\bar{X}_2$ (σ)	$\bar{X}_1$ (σ)	$\bar{X}_2$ (σ)	$\bar{X}_1$ (σ)	$\bar{X}_2$ (σ)	$\bar{X}_1$ (σ)	$\bar{X}_2$ (σ)	$\bar{X}_1$ (σ)	$\bar{X}_2$ (σ)	$\bar{X}_1$ (σ)	$\bar{X}_2$ (σ)
1	0,55 (0,36)	0,49 (0,36)	0,21 (0,17)	0,21 (0,17)	0,59 (0,26)	0,53 (0,30)	0,36 (0,31)	0,36 (0,31)	0,41 (0,44)	0,41 (0,44)	0,40 (0,42)	0,40 (0,42)	0,18 (0,24)	0,16 (0,24)
2	0,14 (0,21)	0,13 (0,19)	—	—	—	—	0,51 (0,29)	0,49 (0,29)	0,13 (0,17)	0,10 (0,13)	0,13 (0,14)	0,13 (0,10)	—	—
3	0,11 (0,18)	0,09 (0,12)	0,05 (0,03)	0,05 (0,01)	0,26 (0,23)	0,25 (0,23)	0,11 (0,11)	0,10 (0,15)	0,03 (0,06)	0,03 (0,05)	0,13 (0,22)	0,12 (0,22)	0,05 (0,06)	0,05 (0,00)
4	0,16 (0,29)	0,16 (0,29)	0,19 (0,16)	0,18 (0,15)	0,35 (0,42)	0,35 (0,43)	—	—	0,01 (0,00)	0,01 (0,00)	0,28 (0,41)	0,04 (0,02)	0,05 (0,05)	0,04 (0,04)
5	0,08 (0,20)	0,07 (0,16)	0,02 (0,03)	0,02 (0,02)	0,19 (0,29)	0,10 (0,19)	0,02 (0,04)	0,01 (0,02)	0,03 (0,11)	0,01 (0,04)	0,03 (0,05)	0,02 (0,03)	0,13 (0,25)	0,10 (0,23)

$\bar{X}_1$ = leveranser till myndigheten
 leveranser till myndigheten och andra köpare i Sverige (medelvärde)

$\bar{X}_2$ = leveranser till myndigheten
 total summa leveranser (medelvärde)

σ = standardavvikelsen

Storleks-
grupp Företagens totala
 leveranser

- 1 — 10 mkr
- 2 10–20 ”
- 3 20–50 ”
- 4 50–100 ”
- 5 100–

Tabell TB: 15.2

Storleks- grupp	Leveranser till samtliga studerade myndigheter		Leveranser till samtliga studerade myndigheter		Leveranser till utlandet	
	Leveranser till andra köpare i Sverige		Total summa leveranser		Total summa leveranser	
	$\bar{X}$	σ	$\bar{X}$	σ	$\bar{X}$	σ
1	1,96	88,50	0,52	0,35	0,19	0,30
2	5,27	12,32	0,34	0,31	0,20	0,25
3	2,84	9,85	0,24	0,26	0,17	0,16
4	0,85	1,93	0,33	0,39	0,19	0,30
5	1,25	3,83	0,14	0,22	0,28	0,24

Tabell TB: 16 Sysselsättningseffekterna orsakade av den statliga bygg-
nadsverksamheten 1968/69 fördelade på A-regioner

A-region	Direkt sysselsatta (st)	Direkt sysselsatta i procent av regionens befolkning 1968
Stockholm/Södertälje	4 328	0,3
Norrtälje	19	0,0
Enköping	10	0,0
Uppsala	837	0,6
Nyköping	33	0,1
Katrineholm	41	0,1
Eskilstuna	49	0,0
Mjölby/Motala	37	0,0
Linköping	81	0,1
Norrköping	29	0,0
Jönköping	15	0,0
Eksjö/Nässjö/Vetlanda	80	0,1
Värnamo	20	0,0
Växjö	67	0,1
Västervik	48	0,1
Oskarshamn	18	0,0
Kalmar/Nybro	45	0,0
Visby	99	0,2
Karlskrona	156	0,2
Karlshamn	36	0,1
Kristianstad	45	0,1
Hässleholm	42	0,1
Ängelholm	34	0,1
Helsingborg/Landskrona	42	0,0
Malmö m. fl.	582	0,1
Ystad m. fl.	63	0,1
Halmstad	67	0,1
Falkenberg m. fl.	1	0,0
Göteborg	1 591	0,2
Uddevalla	60	0,1
Trollhättan m. fl.	76	0,1
Borås	11	0,0
Lidköping m. fl.	52	0,1
Falköping	6	0,0
Skövde	86	0,1
Mariestad	1	0,0
Kristinehamn	65	0,1
Karlstad	80	0,0
Örebro	44	0,0
Västerås	29	0,0
Köping	11	0,0
Fagersta	21	0,1
Sala	10	0,0
Borlänge/Falun	43	0,0
Mora	60	0,1
Gävle m. fl.	25	0,0
Bollnäs m. fl.	63	0,1
Sundsvall	13	0,0
Härnösand m. fl.	37	0,1

A-region	Direkt sysselsatta (st)	Direkt sysselsatta i procent av regionens befolkning 1968
Sollefteå	279	0,8
Örnsköldsvik	46	0,1
Östersund	242	0,2
Umeå	445	0,4
Skellefteå	85	0,1
Piteå	49	0,1
Luleå/Boden	326	0,4
Haparanda m. fl.	91	0,2
Kiruna m. fl.	192	0,3
Riket	11 063	

Tabell TB: 17 Sysselsättningseffekterna orsakade av den statliga byggnadsverksamheten 1968/69 fördelade på län

Län	Direkt sysselsatta (st)	Direkt sysselsatta i procent av länets befolkning 1968
Stockholms	4 333	0,3
Uppsala	848	0,4
Södermanlands	123	0,1
Östergötlands	150	0,0
Jönköpings	116	0,0
Kronobergs	68	0,0
Kalmar	111	0,0
Gotlands	99	0,2
Blekinge	192	0,1
Kristianstads	121	0,0
Malmöhus	673	0,1
Hallands	70	0,0
Göteborgs o. Bohus	1 636	0,2
Älvsborgs	87	0,0
Skaraborgs	145	0,1
Värmlands	145	0,1
Örebro	44	0,0
Västmanlands	71	0,0
Kopparbergs	102	0,0
Gävleborgs	88	0,0
Västernorrlands	376	0,1
Jämtlands	242	0,2
Västerbottens	532	0,2
Norrbottens	658	0,3
Riket	11 030	

Tabell TB: 18 Sysselsättningseffekterna 1968/69 per H-region på grund av den statliga byggnadsverksamheten

H-region	Sysselsatta
1	911
2	1 351
3	1 160
4	1 098
5	2 215
6	4 328
Summa	11 063

Tabell TB: 19 Sysselsättningseffekterna orsakade av den statligt finansierade vägbyggnads- och vägunderhållsverksamheten 1968 fördelade på A-regioner

A-region	Vägbyggnadsverksamhet		Vägunderhållsverksamhet		Total verksamhet	Totalt antal sysselsatta med vägbyggnads- o. vägunderhållsverksamhet i procent av regionens folkmängd 1.1.1968
	Direkt syssel-satta (st)	Indirekt syssel-satta (st)	Direkt syssel-satta (st)	Indirekt syssel-satta (st)	Totalt antal sysselsatta (st)	
Stockholm/						
Södertälje	4 500	419	1 465	64	6 448	0,5
Norrköping	27	2	191	8	228	0,6
Enköping	63	6	100	4	173	0,5
Uppsala	133	12	171	7	323	0,2
Nyköping	143	13	89	4	249	0,4
Katrineholm	51	5	81	3	140	0,2
Eskilstuna	230	20	150	6	406	0,4
Mjölby/Motala	245	22	143	6	416	0,5
Linköping	219	19	154	6	398	0,3
Norrköping	258	23	265	11	557	0,3
Jönköping	451	40	378	15	884	0,7
Tranås	30	3	63	3	99	0,3
Eksjö/Nässjö/						
Vetlanda	21	2	172	7	202	0,2
Värnamo	123	11	116	5	255	0,4
Ljungby	153	14	117	5	289	0,8
Växjö	292	26	270	11	599	0,5
Västervik	101	9	90	4	204	0,5
Hultsfred/						
Vimmerby	130	11	59	2	202	0,5
Oskarshamn	23	2	86	3	114	0,2
Kalmar/Nybro	249	23	131	6	409	0,4
Visby	—	—	141	6	147	0,3
Karlskrona	224	20	139	6	389	0,4
Karlshamn	141	12	80	3	236	0,4
Kristianstad	319	28	188	8	543	0,6
Hässleholm	32	3	132	5	172	0,3
Ängelholm	16	1	101	4	122	0,3
Helsingborg/						
Landskrona	485	43	158	6	692	0,3
Malmö m. fl.	429	40	352	15	836	0,2
Ystad m. fl.	110	10	108	4	232	0,3
Eslöv	32	3	123	5	163	0,4
Halmstad	76	7	141	6	230	0,2
Falkenberg m. fl.	67	6	113	5	191	0,3
Göteborg	2 929	258	844	34	4 065	0,6
Uddevalla	193	17	314	13	537	0,5
Trollhättan m. fl.	174	15	149	6	344	0,3
Borås	383	34	322	13	752	0,4
Lidköping m. fl.	43	4	147	6	200	0,2
Falköping	130	11	129	5	275	0,6
Skövde	81	8	139	6	234	0,3
Mariestad	31	3	122	5	161	0,4
Kristinehamn	70	6	83	3	162	0,3
Karlstad	355	31	296	12	694	0,4
Säffle/Ämål	83	7	139	6	235	0,5
Arvika	121	11	135	5	272	0,6
Örebro	268	24	216	9	517	0,3
Karlskoga	225	20	63	3	311	0,6
Lindesberg	97	9	105	4	215	0,4
Västerås	191	17	154	6	368	0,3
Köping	39	4	92	4	139	0,3
Fagersta	134	12	75	3	224	0,8
Sala	70	6	89	4	169	0,5
Borlänge/Falun	250	22	194	8	474	0,3
Avesta/Hedemora	50	4	70	3	127	0,3
Ludvika	54	5	57	2	118	0,2
Mora	64	6	138	6	214	0,4

A-region	Vägbyggnadsverksamhet		Vägunderhållsverksamhet		Total verk- samhet	Totalt antal sysselsatta med vägbygg- nads- o. vägun- derhållsverk- samhet i pro- cent av regio- nens folkmängd 1.1.1968
	Direkt syssel- satta (st)	Indirekt syssel- satta (st)	Direkt syssel- satta (st)	Indirekt syssel- satta (st)	Totalt an- tal sys- selsatta (st)	
Gävle m. fl.	334	29	248	10	621	0,4
Bollnäs m. fl.	124	11	142	6	283	0,4
Hudiksvall m. fl.	103	9	197	8	317	0,4
Sundsvall	254	22	228	9	513	0,4
Härnösand m. fl.	92	8	179	7	286	0,5
Sollefteå	160	14	150	6	330	0,9
Örnsköldsvik	263	23	163	7	456	0,7
Östersund	738	65	502	20	1 325	1,0
Umeå	253	22	257	10	542	0,5
Skellefteå	425	37	264	11	737	0,9
Lycksele	514	45	317	13	889	1,8
Piteå	533	47	236	10	826	1,5
Luleå/Boden	226	20	302	12	560	0,6
Haparanda m. fl.	282	25	102	4	413	1,0
Kiruna m. fl.	293	26	119	5	443	0,6
	20 002	1 792	13 545	557	35 896	

Källa: Befolkningsuppgifterna: Statistisk Årsbok 1968.

Tabell TB: 20 Sysselsättningseffekterna orsakade av den statligt finansierade vägbyggnads- och vägunderhållsverksamheten 1968 fördelade på län

Län	Vägbyggnadsverksamhet		Vägunderhållsverksamhet		Total verk- samhet	Totalt antal sysselsatta med vägbygg- nads- o. vägun- derhållsverk- samhet i pro- cent av regio- nens folkmängd 1.1.1968
	Direkt syssel- satta (st)	Indirekt syssel- satta (st)	Direkt syssel- satta (st)	Indirekt syssel- satta (st)	Totalt an- tal sys- selsatta (st)	
Stockholms	4 528	399	1 740	70	6 737	0,5
Uppsala	299	26	359	14	698	0,4
Södermanlands	424	40	441	19	924	0,4
Östergötlands	704	62	638	26	1 430	0,4
Jönköpings	591	52	564	23	1 230	0,4
Kronobergs	443	39	413	17	912	0,5
Kalmar	547	51	459	20	1 077	0,5
Gotlands	—	—	186	8	194	0,4
Blekinge	365	32	249	10	656	0,4
Kristianstads	495	44	482	19	1 040	0,4
Malmöhus	939	88	765	33	1 825	0,3
Hallands	228	20	310	13	571	0,3
Göteborgs o. Bohus	2 873	253	996	40	4 162	0,6
Älvsborgs	752	66	766	31	1 615	0,4
Skaraborgs	370	35	551	24	980	0,4
Värmlands	571	50	726	29	1 376	0,5
Örebro	590	52	476	19	1 137	0,4
Västmanlands	438	41	451	20	950	0,4
Kopparbergs	423	37	669	27	1 156	0,4
Gävleborgs	465	41	592	24	1 122	0,4
Västernorrlands	799	70	839	34	1 742	0,6
Jämtlands	758	67	582	23	1 430	1,1
Västerbottens	1 192	105	1 008	41	2 346	1,0
Norrbottens	1 334	117	948	38	2 437	0,9
	20 128	1 787	15 210	622	37 747	

Källa: Befolkningsuppgifterna: Statistisk Årsbok 1968.

Tabell TB: 21 Sysselsättningseffekterna 1968 per H-region på grund av den statligt finansierade vägbyggnads- och vägunderhållsverksamheten

H-region	Vägbyggnads- verksamhet		Vägunderhålls- verksamhet		Total verk- samhet
	Direkt syssel- satta	Indirekt syssel- satta	Direkt syssel- satta	Indirekt syssel- satta	Totalt antal sysselsatta
1	3 590	318	3 557	146	7 611
2	2 768	246	2 629	108	5 751
3	3 129	276	2 674	108	6 187
4	2 172	192	1 866	76	4 306
5	3 843	341	1 354	55	5 593
6	4 500	419	1 465	64	6 448
Summa	20 002	1 792	13 545	557	35 896

Underbilaga 7 Enkätformulär (leveransenkäten)

De på denna blankett avgivna uppgifterna är sekretesskyddade enligt 16 § sekretesslagen

Statistikuppgifterna avser

LEVERANSENKÄT

Blanketten ifylls i två ex. Det ena behålls som koncept, det andra insänds senast den 26.6.1970 i bifogade lösenkuvert till

Statistiska centralbyrån
Byrån för industristatistik
Statistiktjänsten
Fack
102 50 STOCKHOLM 27

1 Våra leveranser till nedan angiven myndighet omfattar följande huvudsakliga varugrupper (se bifogade anvisning till fråga 1)

.....
(Myndighetens namn)

Branch kod	Varubenämning och huvudsakligt beståndsmaterial	Fakturerat belopp 1.7.1968–30.6.1969 Tusentals kronor
.....		
.....		
.....		
.....		
.....		
.....		
.....		
.....		
.....		

Blankettutgivare
Statistiska centralbyrån
Byrån för industristatistik

Referenser
Aktuarie Bertil Klang
Aktuarie Britt Andén

Telefon
08 - 18 00 90, ankn 365
08 - 18 00 90, ankn 364

1 (forts) Våra leveranser till nedan angiven myndighet omfattar följande huvudsakliga varugrupper (se bifogade anvisning till fråga 1)

(Myndighetens namn)

Branch Kod	Varubenämning och huvudsakligt beståndsmaterial
---------------	---

Fakturerat belopp
1.7.1968–30.6.1969
Tusentals kronor

2 Våra leveranser mellan den 1.7.1968 och den 30.6.1969 uppgick till

Enhet		Belopp Tusentals kronor
Summan/orna av de leveranser som uppgivits i fråga 1 till		
2.1	Försvarets Materielverk	Arméförvaltningen
2.2	" "	Marinförvaltningen
2.3	" "	Flygförvaltningen
2.4	" "	Intendenturmaterielförvaltningen
2.5	Statens Vattenfallsverk	
2.6	Statens Järnvägar	
2.7	Televerket	
Summa leveranser till ovan angivna myndigheter		
Leveranser till andra köpare i Sverige		
Leveranser till utlandet		
T o t a l summa leveranser		

3 Den i punkt 1 redovisade försäljningen mellan den 1.7.1968 och 30.6.1969 till

(Myndighetens namn) Frågan besvaras ej av företag
tillverkades vid företagets arbetsställe i (skall ej specificeras på varugrupp) som saknar egen tillverkning

Kommun	Fakturerat vär- de till ovan nämnda myndighet Tusentals kronor	Hela arbets- ställets faktu- rerade värde Tusentals kronor	Antal sys- selsatta vid arbetsstäl- let	Beräkn antal sysselsatta verksamma med produk- tion av varor levererade till nämnda myn- dighet	SCB kod
--------	---	--	--	--	------------

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

Utlandet

☐	☐
☐	☐
☐	☐
☐	☐
☐	☐
☐	☐
☐	☐
☐	☐

tillverkades vid företagets arbetsställe i (skall ej specificeras på varugrupp)

Kommun	Fakturerat vär- de till ovan nämnda myndighet Tusentals kronor	Hela arbets- ställets faktu- rerade värde Tusentals kronor	Antal sys- selsatta vid arbetsstäl- let	Beräkn antal sysselsatta verksamma med produk- tion av varor levererade till nämnda myn- dighet	SCB kod
--------	---	--	--	--	------------

4 Har Ni långtidskontrakt (avropsavtal eller liknande) med någon eller några av nedanstående myndigheter. Sätt kryss i tillämpliga rutor.

		Ja	Nej
4.1	Försvarets Materielverk	☐	☐
4.2	” ”	☐	☐
4.3	” ”	☐	☐
4.4	” ”	☐	☐
4.5	Statens Vattenfallsverk	☐	☐
4.6	Statens Järnvägar	☐	☐
4.7	Televerket	☐	☐

5 H ur länge har Ni varit reguljär leverantör till nedan angivna myndigheter (ungefärligt antal år anges)

			Antal år
5.1	Försvarets Materielverk	Arméförvaltningen	
5.2	” ”	Marinförvaltningen	
5.3	” ”	Flygförvaltningen	
5.4	” ”	Intendenturmaterielförvaltningen	
5.5	Statens Vattenfallsverk		
5.6	Statens Järnvägar		
5.7	Televerket		

6 Från vilka arbetsställen gjordes inköp av råvaror, halvfabrikat, komponenter, utrustningar o d för produktion av de i fråga 1 uppgivna varorna till (Försäljningsbolag anger inköpsställe)

(Myndighetens namn)

Leverantörer med lägre fakturavärde än 10 000 kronor utelämnas

Leverantörens (arbetsställsets) namn och adress	Kommun	Fakturerat 1.7.1968– 30.6.1969 Tusentals kronor	SCB koder			
			1	2	3	4

Från utlandet

¹ Om leveranser ej direkt kan hänföras till de i fråga 2 uppgivna varorna till myndigheten ifråga görs en schablonmässig fördelning enligt nedan givna modell

Egna arbetsställets fakturavärde på leveranser till berörd myndighet

Egna arbetsställets totala fakturavärde

- X

Underleverantörens fakturabelopp till arbetsstället

Ort och datum

Uppgiftslämnarens underskrift

Underbilaga 8 Resultat av input-output-beräkningarna

I input-outputberäkningarna använda uppgifter om löner i olika branscher

Bransch	Lön i kr/sysselsatt o. år
Jordbruk m. m.	12 877
Skogsbruk	25 335
Fiske	14 487
Gruvor o. mineralbrott	25 756
Skyddad livsmedelsindustri	21 795
Konkurrensutsatt livsmedelsindustri	22 959
Dryckes- o. tobaksindustri	25 644
Textilindustri etc.	21 050
Trävaruindustri	23 520
Massa- o. pappersindustri	24 837
Grafisk industri	29 351
Gummivaruindustri	26 897
Kemisk industri	27 114
Petroleumindustri	31 765
Jord- o. stenvaruindustri	24 501
Järn-, stål- o. metallverk	27 979
Övrig verkstadsindustri	27 666
Elektroindustri	26 648
Bilreparationer	20 260
Övrig industri	16 957
Byggnadsverksamhet	31 612
El-, gas- o. vattenverk	24 622
Varuhandel	22 881
Bank o. försäkring	31 612
Bostadsförvaltning	17 545
Annan fastighetsförvaltning	17 545
Samfärdsl	23 755
Post- o. telekommunikationer	23 065
Samhälleliga privata tjänster	27 473
Uppdragsverksamhet	29 086
Rekreatiönsverksamhet	21 152
Övriga privata tjänster	11 161

1. Det totala antalet sysselsatta i olika sektorer på grund av FMV: A:s
inköp under 1968/69, beräknat med hjälp av input-outputmetoden

Sektor	Totalt antal sysselsatta (%)
Jordbruk m. m.	15 (0)
Skogsbruk	65 (1)
Fiske	1 (0)
Gruvor o. mineralbrott	55 (1)
Skyddad livsmedelsindustri	3 (0)
Konkurrensutsatt livsmedels- industri	2 (0)
Textilindustri etc.	99 (1)
Trävaruindustri	53 (0)
Massa o. pappersindustri	42 (0)
Grafisk industri	130 (1)
Gummivaruindustri	136 (1)
Kemisk industri	220 (2)
Petroleumindustri	5 (0)
Jord- o. stenvaruindustri	78 (1)
Järn-, stål- o. metallverk	651 (6)
Övrig verkstadsindustri	7 209 (67)
Elektroindustri	698 (6)
Bilreparationer	27 (0)
Övrig industri	224 (2)
El-, gas- o. vattenverk	55 (1)
Byggnadsverksamhet	168 (2)
Varuhandel	386 (4)
Samfärdsel	107 (1)
Bank o. försäkring	94 (1)
Bostadsförvaltning	19 (0)
Annan fastighetsförvaltning	8 (0)
Uppdragsverksamhet	2 (0)
Samhälleliga privata tjänster	108 (1)
Övriga privata tjänster	79 (1)
Summa	10 739 (100)

2. Det totala antalet sysselsatta i olika sektorer på grund av FMV: M:s
inköp under 1968/69, beräknat med hjälp av input-outputmetoden

Sektor	Totalt antal sysselsatta (%)
Jordbruk m. m.	19 (1)
Skogsbruk	26 (1)
Gruvor o. mineralbrott	16 (0)
Skyddad livsmedelsindustri	3 (0)
Konkurrensutsatt livsmedels- industri	2 (0)
Textilindustri etc.	18 (1)
Trävaruindustri	18 (1)
Massa- o. pappersindustri	18 (1)
Grafisk industri	51 (1)
Gummivaruindustri	18 (1)
Kemisk industri	323 (9)
Petroleumindustri	2 (0)
Jord- o. stenvaruindustri	26 (1)
Järn-, stål- o. metallverk	182 (5)
Övrig verkstadsindustri	1 696 (50)
Elektroindustri	620 (18)
Bilreparationer	10 (0)
Övrig industri	31 (1)
El-, gas- o. vattenverk	19 (1)
Byggnadsverksamhet	64 (2)
Varuhandel	120 (4)
Samfärdsel	31 (1)
Bank o. försäkring	31 (1)
Bostadsförvaltning	6 (0)
Annan fastighetsförvaltning	3 (0)
Samhälleliga privata tjänster	39 (1)
Övriga privata tjänster	28 (1)
Summa	3 420 (102)

3. *Det totala antalet sysselsatta i olika sektorer på grund av FMV: F:s inköp under 1968/69, beräknat med hjälp av input-outputmetoden*

Sektor	Totalt antal sysselsatta (%)
Jordbruk m. m.	16 (0)
Skogsbruk	99 (1)
Fiske	1 (0)
Gruvor o. mineralbrott	82 (0)
Skyddad livsmedelsindustri	4 (0)
Konkurrensutsatt livsmedels- industri	1 (0)
Textilindustri etc.	78 (0)
Trävaruindustri	90 (1)
Massa- o. pappersindustri	69 (0)
Grafisk industri	199 (1)
Gummivaruindustri	98 (1)
Kemisk industri	188 (1)
Petroleumindustri	7 (0)
Jord- o. stenvaruindustri	111 (1)
Järn-, stål- o. metallverk	1 026 (6)
Övrig verkstadsindustri	9 414 (55)
Elektroindustri	3 920 (23)
Bilreparationer	115 (1)
Övrig industri	145 (1)
El-, gas- o. vattenverk	85 (0)
Byggnadsverksamhet	255 (1)
Varuhandel	625 (4)
Samfärdsl	157 (1)
Bank o. försäkring	147 (1)
Bostadsförvaltning	29 (0)
Annan fastighetsförvaltning	15 (0)
Uppdragsverksamhet	4 (0)
Samhälleliga privata tjänster	142 (1)
Övriga privata tjänster	130 (1)
Summa	17 252 (101)

4. *Det totala antalet sysselsatta i olika sektorer på grund av FMV: I:s inköp under 1968/69, beräknat med hjälp av input-outputmetoden*

Sektor	Totalt antal sysselsatta (%)
Jordbruk m. m.	4 (0)
Skogsbruk	10 (1)
Gruvor o. mineralbrott	1 (0)
Konkurrensutsatt livsmedels- industri	1 (0)
Textilindustri etc.	912 (76)
Trävaruindustri	8 (1)
Massa- o. pappersindustri	9 (1)
Grafisk industri	11 (1)
Gummivaruindustri	115 (10)
Kemisk industri	12 (1)
Jord- o. stenvaruindustri	3 (0)
Järn-, stål- o. metallverk	12 (1)
Övrig verkstadsindustri	32 (3)
Elektroindustri	3 (0)
Bilreparationer	2 (0)
Övrig industri	4 (0)
El-, gas- o. vattenverk	4 (0)
Byggnadsverksamhet	10 (1)
Varuhandel	16 (1)
Samfärdsl	4 (0)
Bank o. försäkring	7 (1)
Bostadsförvaltning	1 (0)
Annan fastighetsförvaltning	1 (0)
Samhälleliga privata tjänster	9 (1)
Övriga privata tjänster	12 (1)
Summa	1 203 (100)

5. *Det totala antalet sysselsatta i olika sektorer på grund av SV:s inköp under 1968/69, beräknat med hjälp av input-outputmetoden*

Sektor	Totalt antal sysselsatta (%)
Jordbruk m. m.	2 (0)
Skogsbruk	15 (1)
Gruvor o. mineralbrott	15 (1)
Textilindustri etc.	9 (0)
Trävaruindustri	13 (1)
Massa- o. pappersindustri	11 (0)
Grafisk industri	28 (1)
Gummivaruindustri	13 (1)
Kemisk industri	35 (1)
Petroleumindustri	14 (1)
Jord- o. stenvaruindustri	49 (2)
Järn-, stål- o. metallverk	164 (7)
Övrig verkstadsindustri	1 160 (47)
Elektroindustri	690 (28)
Bilreparationer	6 (0)
Övrig industri	19 (1)
El-, gas- o. vattenverk	11 (0)
Byggnadsverksamhet	39 (2)
Varuhandel	90 (4)
Samfärdse	21 (1)
Bank o. försäkring	20 (1)
Bostadsförvaltning	4 (0)
Annan fastighetsförvaltning	2 (0)
Samhälleliga privata tjänster	19 (1)
Övriga privata tjänster	18 (1)
Summa	2 467 (102)

6. *Det totala antalet sysselsatta i olika sektorer på grund av SJ:s inköp under 1968/69, beräknat med hjälp av input-outputmetoden*

Sektor	Totalt antal sysselsatta (%)
Jordbruk m. m.	3 (0)
Skogsbruk	32 (1)
Gruvor o. mineralbrott	38 (1)
Skyddad livsmedelsindustri	1 (0)
Textilindustri etc.	19 (0)
Trävaruindustri	38 (1)
Massa- o. pappersindustri	18 (0)
Grafisk industri	49 (1)
Gummivaruindustri	23 (1)
Kemisk industri	37 (1)
Petroleumindustri	1 (0)
Jord- o. stenvaruindustri	160 (4)
Järn-, stål- o. metallverk	496 (11)
Övrig verkstadsindustri	2 044 (45)
Elektroindustri	1 076 (24)
Bilreparationer	13 (0)
Övrig industri	33 (1)
El-, gas- o. vattenverk	25 (1)
Byggnadsverksamhet	77 (2)
Varuhandel	184 (4)
Samfärdse	39 (1)
Bank o. försäkring	39 (1)
Bostadsförvaltning	10 (0)
Annan fastighetsförvaltning	3 (0)
Uppdragsverksamhet	1 (0)
Samhälleliga privata tjänster	32 (1)
Övriga privata tjänster	32 (1)
Summa	4 523 (102)

7. Det totala antalet sysselsatta i olika sektorer på grund av TVT:s inköp under 1968/69, beräknat med hjälp av input-outputmetoden

Sektor	Totalt antal sysselsatta (%)
Jordbruk m. m.	7 (0)
Skogsbruk	66 (1)
Gruvor o. mineralbrott	67 (1)
Skyddad livsmedelsindustri	2 (0)
Konkurrensutsatt livsmedels- industri	1 (0)
Textilindustri etc.	24 (0)
Trävaruindustri	71 (1)
Massa- o. pappersindustri	55 (0)
Grafisk industri	116 (1)
Gummivaruindustri	34 (0)
Kemisk industri	71 (1)
Petroleumindustri	4 (0)
Jord- o. stenvaruindustri	55 (0)
Järn-, stål- o. metallverk	933 (8)
Övrig verkstadsindustri	1 771 (16)
Elektroindustri	6 788 (60)
Bilreparationer	29 (0)
Övrig industri	180 (2)
El-, gas- o. vattenverk	59 (1)
Byggnadsverksamhet	162 (1)
Varuhandel	416 (4)
Samfärdsl	76 (1)
Bank o. försäkring	91 (1)
Bostadsförvaltning	19 (0)
Annan fastighetsförvaltning	11 (0)
Uppdragsverksamhet	3 (0)
Samhälleliga privata tjänster	74 (1)
Övriga privata tjänster	91 (1)
Summa	11 276 (101)

8. Det totala antalet sysselsatta i olika län på grund av respektive myndighets inköp beräknat med hjälp av input-outputmetoden och med hjälp av uppgifter om industrins regionala fördelning

Län	FMV: A	FMV: M	FMV: F	FMV: I	SJ	SV	TVT
A, B	1 388	567	2 946	46	752	456	3 027
C	180	54	251	10	68	34	102
D	495	142	735	30	199	102	383
E	730	213	1 123	59	278	154	621
F	459	122	660	79	160	94	356
G	187	62	277	25	78	40	140
H	263	84	464	16	121	69	341
I	19	10	61	2	17	11	85
K	308	100	518	17	125	74	359
L	214	70	298	49	77	42	144
M	867	252	1 126	140	272	156	353
N	186	48	250	45	65	33	81
O	1 167	316	1 613	113	367	202	537
P	503	150	757	305	190	107	424
R	313	81	412	38	106	55	133
S	337	102	467	16	130	63	203
T	475	146	687	53	181	96	326
U	585	221	1 262	17	357	196	1 308
W	283	101	551	35	179	86	546
X	320	101	545	14	181	11	439
Y	196	71	319	14	80	46	205
Z	37	11	59	1	14	8	33
AC	138	38	198	9	56	28	95
BD	145	39	211	4	68	30	115

9 Importens storlek på grund av respektive myndighets inköp enligt input-outputmetoden

9.1 Importens storlek i första underleverantörsledet på grund av respektive myndighets materielinköp

Myndighet	Import (1 000 kr)
FMV: A	81 413
FMV: M	29 469
FMV: F	123 256
FMV: I	14 397
SJ	32 997
SV	20 487
TVT	79 846

9.2 Importens storlek i samtliga underleverantörsled på grund av respektive myndighets materielinköp

Myndighet	Import (1 000 kr)
FMV: A	122 140
FMV: M	42 158
FMV: F	184 029
FMV: I	18 725
SJ	48 502
SV	27 588
TVT	112 318

Underbilaga 9 Enkätformulär (Hägglund & Söner)

Företagets namn:

Företagets adress:

.....

1. Har företaget självt svarat för tillverkningen/sammansättningen av de produkter som levererats till AB Hägglund & Söner att ingå i pansarbandsvagn 302 eller har företaget enbart fungerat som mellanled (agent eller dylikt)?

SVAR:

A ☐ tillverkning/sammansättning

B ☐ agent eller dylikt

2. I vilken kommun tillverkades/sammansattes dessa produkter?
(Även för agent eller dylikt anges tillverkningsställe).

SVAR:

.....

.....

.....

.....

3. Under vilken tidsperiod eller vilka tidsperioder tillverkades (för agent eller dylikt = upphandlades) de produkter som levererades till AB Hägglund & Söner och hur många sysselsattes med denna tillverkning/sammansättning under resp. tidsperiod? (Även direkt berörda tjänstemän, konstruktörer o.d. ingår).

SVAR:

Tillverknings/upphandlingstidpunkt/er	Antal sysselsatta (uttryckt i manår)	
	Totalt	Extra anställd personal
☐ tidigare än 1965		
☐ 1:a halvåret 1965		
☐ 2:a halvåret 1965		
☐ 1:a halvåret 1966		
☐ 2:a halvåret 1966		
☐ 1:a halvåret 1967		
☐ 2:a halvåret 1967		
☐ 1:a halvåret 1968		
☐ 2:a halvåret 1968		
☐ 1:a halvåret 1969		
☐ 2:a halvåret 1969		
☐ 1:a halvåret 1970		
☐ 2:a halvåret 1970		
☐ 1:a halvåret 1971		
☐ 2:a halvåret 1971		

4 Vilka underleverantörer anlidade företaget vid tillverkningen/sammansättningen av dessa produkter?
(gäller inköp av råvaror, komponenter, etc.)

SVAR:

[illegible]

5 Tillverkades/sammansattes dessa produkter speciellt för ordern från AB Hägglund & Soner eller fanns produkterna redan i lager?

SVAR: (kryssa för lämpligt svarsalternativ)

- A ☐ Produkterna tillverkades/sammansattes speciellt för AB Hägglund & Söner
- B ☐ En del av de levererade produkterna fanns i lager men ca % tillverkades/sammansattes speciellt för Hägglund & Söner
- C ☐ Produkterna fanns tidigare i lager

6a Anskaffades (investerades i) några nya byggnader, maskiner, verktyg, etc speciellt för denna tillverkning/sammansättning?

SVAR:

- ☐ Ja
- ☐ Nej

Om fråga 6a besvarats med "ja" var god besvara följande fråga:

6b Varifrån levererades dessa anskaffningar?

SVAR:

[illegible]

Från utlandet

(Totalbelopp)

TACK FÖR ER MEDVERKAN!

Underbilaga 10 Resultat av Hägglund & Söner- enkäten

1. Totalt antal sysselsatta (manår) i olika län med direkta och indirekta underleveranser till PBV 302.¹

Län	Sysselsatta med direkta underleveranser	Sysselsatta med indirekta underleveranser	Summa
Stockholms	60,6	1,0	61,6
Uppsala	—	0,3	0,3
Södermanlands	27,0	0,3	27,3
Östergötlands	0,9	4,9	5,8
Jönköpings	—	3,9	3,9
Kronobergs	—	0,2	0,2
Kalmar	8,6	—	8,6
Blekinge	—	0,8	0,8
Kristianstads	—	0,1	0,1
Malmöhus	7,0	0,5	7,5
Göteborgs- och Bohus	27,0	2,2	29,2
Älvsborgs	—	0,1	0,1
Skaraborgs	57,0	—	57,0
Värmlands	—	2,6	2,6
Örebro	126,5	45,6	172,1
Västmanlands	14,4	0,7	15,1
Kopparbergs	21,2	—	21,2
Gävleborgs	—	4,5	4,5
Västernorrlands	14,5	0,4	14,9
Västerbottens	9,0	—	9,0
Norrbottnens	1,1	—	1,1
Summa	374,8	68,1	442,9

¹ Direkta underleveranser: första underleverantörsledet.
Indirekta underleveranser: övriga underleverantörsled.

2. Totalt antal sysselsatta (manår) i olika län med tillverkning av maskiner, m. m. till de direkta underleverantörerna till PBV 302.

Län	Totalt antal sysselsatta
Stockholms	6,0
Södermanlands	2,1
Malmöhus	0,6
Älvsborgs	5,4
Skaraborgs	8,0
Västerbottens	2,2
Summa	24,3

3. Antal sysselsatta (manår) under olika tidsperioder med direkta och indirekta underleveranser till PBV 302.

Totalt för Sverige

Tid	Sysselsatta med direkta underleveranser	Sysselsatta med indirekta underleveranser	Summa
Före 1965	0,5	0,0	0,5
1: a h 1965	1,5		
2: a h 1965	5,8	5,7	13,0
1: a h 1966	15,4		
2: a h 1966	17,6	9,1	42,1
1: a h 1967	34,0		
2: a h 1967	34,7	12,1	80,8
1: a h 1968	41,8		
2: a h 1968	42,0	15,3	99,1
1: a h 1969	37,4		
2: a h 1969	31,1	15,4	83,9
1: a h 1970	18,9		
2: a h 1970	25,6	10,0	54,5
1: a h 1971	35,5		
2: a h 1971	32,3	0,6	68,4
Summa	374,1	68,2	442,3

4. Antal sysselsatta (manår) under olika tidperioder med direkta och indirekta underleveranser till PBV 302.

A. Storstadsregionerna

Tid	Sysselsatta med direkta underleveranser	Sysselsatta med indirekta underleveranser	Summa
Före 1965	—	—	—
1: a h 1965	0,2		
2: a h 1965	1,3	0,4	1,9
1: a h 1966	3,1		
2: a h 1966	3,8	0,5	7,4
1: a h 1967	4,7		
2: a h 1967	5,2	0,5	10,4
1: a h 1968	5,1		
2: a h 1968	4,3	1,0	10,4
1: a h 1969	3,7		
2: a h 1969	2,5	0,7	6,9
1: a h 1970	2,3		
2: a h 1970	8,0	0,6	10,9
1: a h 1971	24,6		
2: a h 1971	26,0	0,1	50,7
Summa	94,8	3,8	98,6

B. Norrland

Tid	Sysselsatta med direkta underleveranser	Sysselsatta med indirekta underleveranser	Summa
Före 1965	—	—	—
1:a h 1965	—	—	—
2:a h 1965	0,2	0,0	0,2
1:a h 1966	0,9	0,1	3,1
2:a h 1966	2,1	0,1	4,9
1:a h 1967	2,6	0,1	7,5
2:a h 1967	2,2	0,1	4,8
1:a h 1968	3,9	0,1	3,1
2:a h 1968	3,5	0,1	2,7
1:a h 1969	2,7	0,1	2,0
2:a h 1969	2,0	0,1	1,4
1:a h 1970	1,4	0,1	1,6
2:a h 1970	1,6	0,0	1,7
1:a h 1971	1,4	0,0	0,3
2:a h 1971	0,3	0,0	24,8
Summa	24,8	0,5	25,3

C. Övriga landet

Tid	Sysselsatta med direkta underleveranser	Sysselsatta med indirekta underleveranser	Summa
Före 1965	0,5	0,0	0,5
1:a h 1965	1,3	5,3	10,9
2:a h 1965	4,3	8,5	31,6
1:a h 1966	11,7	11,5	65,5
2:a h 1966	11,7	14,3	81,3
1:a h 1967	26,7	14,6	72,2
2:a h 1967	27,3	9,4	40,6
1:a h 1968	32,8	0,4	15,9
2:a h 1968	34,2	0,4	15,9
1:a h 1969	31,0	0,4	15,9
2:a h 1969	26,6	0,4	15,9
1:a h 1970	15,2	0,4	15,9
2:a h 1970	16,0	0,4	15,9
1:a h 1971	9,5	0,4	15,9
2:a h 1971	6,0	0,4	15,9
Summa	254,5	64,0	318,5

5. Totalt antal sysselsatta (manår) under olika tidsperioder med tillverkning av maskiner m. m. till de direkta underleverantörerna till PBV 302.

Tid	Totalt antal sysselsatta
Före 1965	16,6
1965	6,6
1966	0,0
1967	0,3
1968	0,0
1969	0,4
1970	0,3
Summa	24,2

6. Utbetalningar halvårsvis till Hägglund & Söner för PBV 302 (tkr)

År	Seriemateriel		Renoveringar	Reservdelar	Summa
1963: 2	15 786	(9,1 %)	—	—	15 786
1964: 1	14 273	(8,2 %)	—	—	14 273
1964: 2	—	—	—	—	—
1965: 1	18 804	(11,4 %)	—	663	19 467
1965: 2	1 083	—	1	—	1 084
1966: 1	20 686	—	—	166	20 852
1966: 2	1 402	(12,7 %)	3	2	1 407
1967: 1	22 634	(17,6 %)	1	—	22 635
1967: 2	7 768	—	—	12	7 780
1968: 1	8 914	—	—	833	9 747
1968: 2	10 749	(11,3 %)	33	968	11 750
1969: 1	16 280	—	219	861	17 360
1969: 2	9 164	(14,7 %)	6	236	9 406
1970: 1	10 045	—	22	40	10 107
1970: 2	6 312	(9,5 %)	12	903	7 227
1971: 1	6 839	—	65	1 114	8 018
1971 t. o. m. okt.	3 528	(6,0 %)	477	374	4 379
Summa	174 267	(100,5 %)	839	6 172	181 278

Källa: FMV—A:P 1971.12.21.

7. Import till PBV 302 under olika tidsperioder

Tid	Import
Före 1965	5 500
1965	260 026
1966	1 692 239
1967	2 920 206
1968	3 456 701
1969	2 543 783
1970	1 802 115
1: a h 1971	958 235
Summa	13 638 805

Underbilaga 11 Metod för kartläggning av antalet sysselsättningstillfällen som uppkommer vid husbyggnad i den region huset byggs

Beräkningarna bygger på följande förutsättningar:

A. Kostnadsslagsstruktur för husbyggnader (0/00 av totala produktionskostnaden)

Kostnadsslagsstrukturen utgör en indexbudget för byggkostnader utarbetad den 1.7.1970. Indexbudgeten är underlag för byggnadskostnadsindex. Indexbudgeten avser medelvärden av ett antal indexobjekt.

Andel	Byggnadsarbeten 567 0/00	Målningsarbeten 43 0/00	Smidesarbeten 9 0/00
1. Material (M)	204	M 12	M 3
2. Löner (L)	172	L 25	L 5
3. Transporter (T)	4		
4. Maskinhyror (Mh)	15		
5. Drivmedel	12		
6. Proj.kostn.	66		
7. Allm.kostn.	144		
Summa	567 0/00		

Golvarbeten 23 0/00	Markarbeten 10 0/00	Plåtarbeten 16 0/00	Glasarbeten 9 0/00
M 15	M —	M 6	M 5
L 5	L 3	L 8	L 2
	T 3		
	Mh 2		

VVS-arbeten 155 0/00	El-arbeten 98 0/00	Naturstensarb. 18 0/00	Kakelbeklädnad 2 0/00
M 76	M 36	M 2	M 1
L 44	L 39	L 12	L 1

Centraladministration 50 0/00

Allmänt material	
204 0/00	
Grus	}
Singel	
Cement	
Bruk	
Lättbetong	
Tegel	}
Mellanv.mtrl	
Ohyvlade trävaror	}
Hyvlade trävaror	
Entréparti	}
portar	
Fönster	
Dörrar	
Inredn.snick.	}
Arm.stål	
Stängn.beslag	}
Spik, skruv	
Sparkplåt	}
Hörnskydd	
Ståldörrar	}
Övr.järnvaror	
Asfalt, papp	}
Rör, trummor	
Värmeisol.mtrl	}
Beklädnads-skivor	
Taktegel	}
Övr.material	
	1 000

B. Direkta sysselsättningseffekter

1. Lönekostnaderna ger direkt sysselsättningseffekt i den region huset byggs. Sammanlagt utgörs, enligt ovanstående kostnadsslagsstruktur, 31,6 % av de totala produktionskostnaderna av lönekostnader.
2. Den genomsnittliga kostnaden per husbyggnadsarbetare och år beräknas på följande sätt:
 - 2.1 Genomsnittlig timförtjänst (kr/tim): 1968/69
(inkl. övertids- och skifttillägg, semesterlön, permitteringslön och andra förmåner)

a. Stockholm med förorter	19,30
b. Göteborg med förorter	17,64
c. Malmö med förorter	15,49
Dyrortsgrupp 5	18,42
Dyrortsgrupp 4	16,92
Dyrortsgrupp 3	14,65

Källa: SM: Am 1970: 37 o. 1971: 1.

2.2 Årsarbetstid (tim): 1819 (median)

Regionala avvikelser (% av den genomsnittliga medianarbetstiden):

Stockholm med förorter:	103
Göteborg med förorter:	104
Malmö	109
Norrland	89

Källa: Byggförbundens semesterkassa.

2.3 Indirekta personalkostnader: 11,9 %

(% av summan av föregående års löne- och semesterersättning)

Källa: Särtryck ur Byggnadsindustrin 2.68.

2.4 Genomsnittlig total årskostnad för en arbetare:

	1968/69
Stockholm med förorter	40 162
Göteborg med förorter	36 899
Malmö	34 223
Norrland:	
Dyrortsgrupp 5	32 869
Dyrortsgrupp 4	30 441
Dyrortsgrupp 3	26 167
Övriga Sverige:	
Dyrortsgrupp 5	37 191
Dyrortsgrupp 4	33 775
Dyrortsgrupp 3	29 402

C. Indirekta sysselsättningseffekter

1. Materialkostnaderna ger till viss del sysselsättningseffekt i den region där huset byggs. Sysselsättningseffekten kan vara av två slag, dels sysselsättning i producerande aktiviteter, dels sysselsättning i distributionsaktiviteter. Storleken av den sysselsättningseffekt, som uppkommer på grund av materialkostnaderna, kan variera högst avsevärt i olika regioner. Enligt en bedömning gjord inom byggnadsstyrelsen, bl. a. med utgångspunkt från en studie utförd av byggnadsindustrins datacentral, skulle som ett minimum 34,6 % av materialkostnaderna för byggnadsarbeten gå till producenter i regionen där huset byggs. Vidare skulle 17,6 % av de totala kostnaderna ge en viss sysselsättning i distributionsledet. På grund av osäkerheten i skattningar av detta slag och de regionala och objektsvisa variationerna i den andel av materialkostnaderna, vilka går till producenter i den region huset byggs, ter det sig emellertid i detta sammanhang ej meningsfullt att beräkna de indirekta sysselsättningseffekterna. För att dock ge en viss uppfattning om storleksordningen av de indirekta sysselsättningseffekterna i jämförelse med de direkta, anges nedan ett hypotetiskt exempel.

2. Exempel

Anta, att ett "indexhus" med en total produktionskostnad av 1 mkr byggdes i Stockholmsregionen under 1968/69.

2.1 Direkt sysselsättningseffekt:

Av de totala kostnaderna avser 316 000 kr direkta kostnader för personal. Den genomsnittliga totala årskostnaden för en husbyggnadsarbetare i Stockholm har ovan beräknats till 40 162 kr. Sålunda skulle en direkt sysselsättningseffekt om 7,8 årsarbetare uppkomma.

2.2 Indirekt sysselsättningseffekt:

2.2.1 De aktuella materielslagen framgår av kostnadslagsstrukturen. Av dessa antas följande materialslag tillverkas i regionen

	<i>Kostnad</i> (enl. kostnadslagsstrukturen)
Grus	8 976 kr
Singel	7 344 kr
Lättbetong	1 020 kr
Mellanväggsmaterial	6 120 kr
Hyvlade trävaror	4 080 kr
Färg	12 000 kr

Sysselsättningseffekterna i regionen på grund av dessa materialkostnader kan beräknas på följande sätt:

A. Näringsgrenen "Stenbrott, sandtag"¹ antas vara representativ för de leverantörer som levererar grus och singel. Förädlingsvärdet² i denna näringsgren utgjorde 1968 80 % av det totala produktionssaluvärdet. Produktionssaluvärdet per sysselsatt 1968/69 var 57 981 kr. (Källa: SOS: Industri 1968 och 1969.) Om vi antar, att den del av förädlingen, vilken inte sker inom näringsgrenen, dvs. 20 %, ej sker inom regionen, erhålls sysselsättningseffekten genom att dividera kostnaderna med produktionsvärdet per sysselsatt. I ovanstående exempel erhålls en sysselsättningseffekt av 0,35 årsarbetare.

B. Näringsgrenen "Lättbetongvaruindustri" antas vara representativ för de leverantörer, vilka levererar lättbetong och mellanväggsmaterial. Förädlingsvärdet i denna näringsgren utgjorde 1968 66 % av det totala produktionssaluvärdet. Produktionsvärdet per sysselsatt 1968/69 var 62 179 kr. (Källa: SOS: Industri 1968 och 1969.) Om vi antar, att den del av förädlingen, vilken inte sker inom näringsgrenen, dvs. 34 %, ej sker inom regionen, erhålls sysselsättningseffekten genom att dividera kostnaderna med produktionssaluvärdet per sysselsatt. Betydelsefulla råvaror vid tillverkning av lättbetong är finmalen skifferkalk eller finmalen kvartssand och cement. I ovanstående exempel erhålls en sysselsättningseffekt av 0,1 årsarbetare.

¹ Grus-, sand- och lertag ingår ej i statistiken.

² Summa saluvärde med avdrag för råvaror, emballage, bränsle, elenergi och lejda transporter.

C. Näringsgrenen "Sågverk, hyvlerier" antas vara representativ för de leverantörer, vilka levererar hyvlade trävaror. Förädlingsvärdet i denna näringsgren utgjorde 1968 36 % av det totala produktionssaluvärdet. Produktionssaluvärdet per sysselsatt 1968/69 var 95 083 kr. (Källa: SOS: Industri 1968 och 1969.) Om vi antar, att den del av förädlingen, vilken inte sker inom näringsgrenen, dvs. 64 %, ej sker inom regionen, erhålls en sysselsättningseffekt i ovanstående exempel av 0,04 årsarbetare. Den dominerande råvaran till hyvlerier är sågade trävaror. Produktionen av sågade trävaror i Stockholms län utgjorde endast en procent av den totala produktionen i riket 1968. (Källa: Skogsstatistik årsbok 1968.)

D. Näringsgrenen "Färgindustri" antas vara representativ för de leverantörer, vilka levererar färg. Förädlingsvärdet i denna näringsgren utgjorde 1968 48 % av det totala produktionssaluvärdet. Produktionssaluvärdet per sysselsatt 1968/69 var 117 284 kr. (Källa: SOS: Industri 1968 och 1969.) Om vi antar, att den del av förädlingen, vilken inte sker inom näringsgrenen, ej heller sker inom regionen, erhålls en sysselsättningseffekt i ovanstående exempel av 0,1 årsarbetare.

2.2.2 Förutom ovanstående sysselsättningseffekter i producerande aktiviteter, tillkommer sysselsättningseffekter i distributionsaktiviteter. Om vi antar, att 20 % av de totala produktionskostnaderna avser kostnader för material, vilka distribueras genom byggvarugrossister och -detaljister i regionen, uppkommer en sysselsättningseffekt av 0,6 årsarbetare i ovanstående exempel. Omsättningen per sysselsatt i distributionsledet har då satts till 360 000 kr. Denna siffra utgör den för byggvarugrossistbranschen genomsnittliga omsättningen per sysselsatt 1969. (Källa: HUI.)

2.3 Av ovanstående räkneexempel framgår, att den direkta sysselsättningseffekten uppgår till 7,8 årsarbetare, medan den indirekta sysselsättningseffekten uppgår till 1,2 årsarbetare. Det bör emellertid framhållas, att i det ovanstående räkneexemplet endast sådana materialslag, vilka med stor säkerhet tas från regionen, hänförs dit. Ytterligare materialinköp kan således tillfalla regionen.

Underbilaga 12 Metod för kartläggning av antalet sysselsättningstillfällen som uppkommer vid vägbyggnads- och vägunderhållsverksamhet i regionen där vägen byggs respektive underhålls

Beräkningarna bygger på följande förutsättningar:

A. Kostnadsslagsstruktur vid byggande av vägar (% av totala produktions- kostnaden)¹

1.	Arbetarkostnad	17
2.	Materialkostnad	14
3.	Hyra för inlejda maskiner	34
	varav: förarlön + övr.lön	8
	reparation: löneandel	1
	reparation: reservdelar	2
	övriga kostnader	23
	(slitdetaljer, lokaler, drivmedel, ränta)	
4.	Hyra för egna maskiner	5
	varav: förarlön + övr.lön	1,2
	reparation: löneandel	0,1
	reparation: reservdelar	0,3
	övrigt (slitdetaljer, lokaler, drivmedel, avskrivning, räntor)	3,4
5.	Underentreprenadkostnad	19
6.	Inköp av egna maskiner	2
7.	Arbetsledningskostnad	9

¹ Kostnadsslagsstrukturen har erhållits från statens vägverks redovisning.
Procenttalen anger den för Sverige genomsnittliga kostnadsslagsstrukturen.

B. *Kostnadsslagsstruktur vid drift av vägar (% av totala produktionskostnaden)*¹

1.	Arbetarkostnad	23
2.	Materialkostnad	15
3.	Hyra av inledda maskiner	15
	varav: förarlön + övr.lön	4,3
	reparation: löneandel	1,3
	reparation: reservdelar	1,1
	övrigt (slitdetaljer, lokaler, drivmedel, avskrivning, räntor)	8,3
4.	Hyra av egna maskiner	31
	varav: förarlön + övr.lön	8,8
	reparation: löneandel	2,7
	reparation: reservdelar	2,4
	övrigt (slitdetaljer, lokaler, drivmedel, avskrivning, räntor)	17,1
5.	Underentreprenadkostnader	7
6.	Inköp av smärre maskiner	1
7.	Arbetsledningskostnad	8

C. *Direkt sysselsättningseffekt:*

1. Kostnaderna för arbetskraft av kategorierna arbetare, arbetsledare, förare och verkstadsarbetare ger direkt sysselsättningseffekt i regionen där vägen byggs respektive där underhållet utförs. Av tabell 1 framgår andelen av de totala produktionskostnaderna som utgörs av kostnader för ovannämnda arbetskraftskategorier vid byggande och drift av vägar, samt den genomsnittliga årskostnaden 1968 per anställd person i de olika arbetskraftskategorierna.

Tabell 1

Arbetskrafts-kategori	Byggande av vägar		Drift av vägar	
	% av totala produktions-kostn.	Genomsnittlig årslöne-kostnad (kr)	% av totala produktions-kostn.	Genomsnittlig årslöne-kostn. (kr)
Arbetare	17		23	
Arbetsledare	9	27 650	8	24 836
Förare	9	20 700	13	20 700
Verkstads-arbetare	1	19 800	4	19 800

Källa: Löneuppgifterna har erhållits från statens vägverk.

D. *Indirekt sysselsättningseffekt:*

1. Kostnaderna för material ger till viss del sysselsättningseffekt i den region där vägen byggs respektive där underhållet utförs. Aktuella materialslag är huvudsakligen följande:

¹ Kostnadsslagsstrukturen har erhållits från statens vägverks redovisning. Procenttalen anger den för Sverige genomsnittliga kostnadsslagsstrukturen.

Byggande av vägar

- a) jord-, sten- och grusprodukter
- b) betongvaror
- c) färger, kemisk-tekniska produkter
- d) stålvaror
- e) trävaror
- f) tryckluftsledningar med tillbehör

Drift av vägar

- a) jord-, sten- och grusprodukter
- b) betongvaror
- c) färger, kemisk-tekniska produkter
- d) stålvaror
- e) trävaror

Av dessa materialslag torde enligt en bedömning av statens vägverk grupperna a, b och e ovan i huvudsak levereras från producenter i regionen där vägen byggs respektive där vägen underhålls. De genomsnittliga andelarna av de totala produktionskostnaderna i % vid byggande och drift av vägar som faller på dessa materialslag framgår av tabell 2:

Tabell 2

Materialslag	Byggande	Drift
Jord-, sten- och grusprodukter	6,7	3,0
Betongvaror	1,0	0,8
Trävaror	0,5	0,9

2. Beräkningarna av vilken sysselsättningseffekt materialinköpen ger i regionen bygger på följande förutsättningar:

2.1 I tabell 3 anges de näringsgrenar som antas vara representativa för de olika produktionsleden vid tillverkning av betong- och cementvaror. Vidare anges hur förädlingen av betong- och cementvaran antas uppdelad på de olika produktionsleden, samt förädlingsvärdet per sysselsatt i de olika näringsgrenarna (förädlingsvärde = saluvärde med avdrag för kostnader för råvaror, emballage, bränsle, elenergi och lejda transporter samt bortlämnade lönearbeten).

Tabell 3

Näringsgren	Förädlingen i varje produktionsled i procent av totala förädlingen	Förädlingsvärde per sysselsatt (kr)
Kalkindustri	17	48 431
Cementindustri	27	76 031
Betong- och betongvaruind.	56	46 742

Källa: SOS: Industri 1968, tab. 1 och 5.

2.2 Näringsgrenen "Stenbrott, sandtag"¹ antas vara representativ för de näringsgrenar vilka levererar jord-, sten- och grusprodukter.

¹ Grus-, sand- och lertag ingår ej i statistiken.

Förädlingsvärdets andel av det totala produktionssaluvärdet 1968: 80 %.

Förädlingsvärde per sysselsatt 1968: 55 503 kr.

Källa: SOS: Industri 1968, tabell 1.

2.3 I tabell 4 anges de näringsgrenar som antas vara representativa för de olika produktionsleden vid tillverkning av trävaror. Vidare anges hur förädlingen av trävarorna antas uppdelade på de olika produktionsleden, samt förädlingsvärdet per sysselsatt i de olika näringsgrenarna.

Tabell 4

Näringsgren	Förädlingen i varje produktionsled i procent av totala förädlingen	Förädlingsvärde per sysselsatt (kr)
Skogsbruk	64	27 108
Sågverk, hyvlerier	36	31 590

Källa: SOS: Industri 1968, tabell 1.

Skogsstatistisk årsbok 1968.

SM:N 1970: 40 Medelantalet sysselsatta 1960–1969.

E. *Beräkning av de direkta och indirekta sysselsättningseffekterna i en region på grundval av kostnaderna för vägbyggande.*

Nedanstående är en beräkning av sysselsättningseffekten av ett vägprojekt med en total kostnad exklusive marklösenkostnader av 1 mkr. Beräkningarna bygger på förutsättningarna i avsnitten A–D ovan. Sysselsättningseffekten anges som antal årssysselsatta.

1. *Direkta sysselsättningseffekter:*

1.1 Arbetare och arbetsledare: Av en total kostnad av 1 mkr utgör 260 000 kr arbetar- och arbetsledningslönekostnad. Vid en genomsnittlig arbetar- och arbetsledningslönekostnad per år och anställd på 27 650 kr erhålls en sysselsättningseffekt av 9,40 st.

1.2 Förare: Av en total kostnad av 1 mkr utgör 90 000 kr förarlönekostnader. Vid en genomsnittlig förarlönekostnad per år och anställd på 20 700 kr erhålls en sysselsättningseffekt av 4,35 st.

1.3 Verkstadsarbetare: Av en total kostnad av 1 mkr utgör 10 000 kr verkstadsarbetarlönekostnader. Vid en genomsnittlig verkstadsarbetarlönekostnad per år och anställd på 19 800 kr erhålls en sysselsättningseffekt av 0,51 st.

1.4 De sammanlagda direkta sysselsättningseffekterna av 1 mkr i kostnader för vägbyggande blir enligt punkterna 1.1–1.3 ovan 14,26 st.

Källor: Löneuppgifterna har erhållits från statens vägverk.

2. Indirekta sysselsättningseffekter:

Det totala förädlingsvärdet av materialslagen (= kostnaderna för dessa material) vilka produceras i regionen där vägen byggs, fördelar sig enligt de i avsnitt D gjorda antagandena på de olika produktionsleden på följande sätt:

Tabell 5

Näringsgren	Förädlingsvärdet i varje produktionsled i procent av totala produktionskostnaden	Förädlingsvärde (kr)	Förädlingsvärde per sysselsatt (kr)
Skogsbruk	0,32	3 200	27 108
Sågverk, hyvlerier	0,18	1 800	31 590
Kalkindustri	0,17	1 700	48 431
Cementindustri	0,27	2 700	76 031
Betong- och betongvaruindustri	0,56	5 600	46 742
Stenbrott, sandtag	5,36	53 600	55 503

Genom att dividera varje näringsgrens förädlingsvärde med förädlingsvärdet per sysselsatt i näringsgrenen erhåller vi sysselsättningseffekterna i varje näringsgren. I de regioner där samtliga näringsgrenar är företrädade erhålls en sysselsättningseffekt av 1,33 st. I de regioner där cement- och kalkindustri saknas erhålls en sysselsättningseffekt av 1,26 st.

3. Sysselsättningseffekterna på grund av kostnaderna för underentreprenörer

Underentreprenörer engageras för varierande arbetsuppgifter, varför kostnaderna för underentreprenörer enligt statens vägverk kan bedömas i genomsnitt ge proportionellt sett samma sysselsättningseffekt i regionen som övriga kostnader för vägbyggandet. Vid byggandet av vägar utgör kostnaderna för underentreprenörer i genomsnitt 19 % av totala byggkostnaderna. Kostnaderna för underentreprenörer vid ett vägbyggnadsprojekt med en total kostnad exkl. marklösenkostnader av 1 mkr skulle enligt detta antagande ge en direkt sysselsättningseffekt av 3,34 st. och en indirekt sysselsättningseffekt av 0,31 st. i regionen. I regioner där cement- och kalkindustri saknas erhålls en indirekt sysselsättningseffekt av 0,29 st.

4. Totala sysselsättningseffekter i regionen

Som ovanstående beräkningar visar, kommer 1 mkr nerlagda på vägbyggande att ge följande direkta och indirekta sysselsättningseffekter:

Direkta sysselsättningseffekter:	17,60 st.
Indirekta sysselsättningseffekter:	1,64 st. ¹ (1,55 st.) ²
Totala sysselsättningseffekter:	19,24 st. ¹ (19,15 st.) ²

¹ I en region där samtliga i avsnitt D.2 nämnda näringsgrenar är företrädade.

² I en region där kalk- och cementindustri saknas.

F. Beräkning av de direkta och indirekta sysselsättningseffekterna i en region på grundval av kostnaderna för vägunderhåll.

Nedanstående är en beräkning av sysselsättningseffekten av ett underhållsarbete på en väg med en total kostnad av 1 mkr. Beräkningarna bygger på förutsättningarna i avsnitten A–D ovan. Sysselsättnings-effekten anges som antal årssysselsatta.

1. Direkta sysselsättningseffekter:

- 1.1 Arbetare och arbetsledare: Av en total kostnad av 1 mkr utgör 310 000 kr arbetar- och arbetsledningslönkostnader. Vid en genomsnittlig arbetar- och arbetsledningslönkostnad per år och anställd på 24 836 kr erhålls en sysselsättningseffekt på 12,48 st.
- 1.2 Förare: Av en total kostnad av 1 mkr utgör 130 000 kr förarlönkostnader. Vid en genomsnittlig förarlönkostnad per år och anställd på 20 700 kr erhålls en sysselsättningseffekt av 6,28 st.
- 1.3 Verkstadsarbetare: Av en total kostnad av 1 mkr utgör 40 000 kr verkstadsarbetarlönkostnader. Vid en genomsnittlig verkstadsarbetarlönkostnad per år och anställd på 19 800 kr erhålles en sysselsättningseffekt av 2,02 st.
- 1.4 De sammanlagda direkta sysselsättningseffekterna av 1 mkr i kostnader för vägunderhåll blir enligt punkterna 1.1–1.3 ovan 20,78 st.

Källor: Löneuppgifterna har erhållits från statens vägverk.

2. Indirekta sysselsättningseffekter

Det totala förädlingsvärdet av materialslagen (= kostnaderna för dessa material) vilka produceras i regionen där underhållet utförs, fördelar sig enligt de i avsnitt D gjorda antagandena på de olika produktionsleden på följande sätt:

Tabell 6

Näringsgren	Förädlingsvärdet i varje produktionsled i procent av totala produktionskostnaden	Förädlingsvärde (kr)	Förädlingsvärde per sysselsatt (kr)
Skogsbruk	0,57	5 700	27 108
Sågverk, hyvlerier	0,32	3 200	31 590
Kalkindustri	0,13	1 300	48 431
Cementindustri	0,22	2 200	76 031
Betong- och betongvaruindustri	0,45	4 500	46 742
Stenbrott, sandtag	2,40	24 000	55 503

Genom att dividera varje näringsgrens förädlingsvärde med förädlingsvärdet per sysselsatt i näringsgrenen erhåller vi sysselsättningseffekterna i

varje näringsgren. I de regioner där samtliga näringsgrenar är företrädade erhålls en sysselsättningseffekt av 0,90 st. I de regioner där cement- och kalkindustri saknas erhålls en sysselsättningseffekt av 0,84 st.

3. Sysselsättningseffekterna av kostnaderna för underentreprenörer.

Enligt samma antaganden som gjordes i avsnitt E.3 erhålls en direkt sysselsättningseffekt av 1,57 st. och en indirekt sysselsättningseffekt av 0,07 st. Vid underhåll av vägar utgör kostnaderna för underentreprenörer 7 % av den totala kostnaden. I regioner där cement- och kalkindustri saknas erhålls en indirekt sysselsättningseffekt av 0,06 st.

4. Totala sysselsättningseffekter i regionen.

Som ovanstående beräkningar visar, kommer 1 mkr nerlagda på vägunderhåll att ge följande direkta och indirekta sysselsättningseffekter:

Direkta sysselsättningseffekter:	22,35 st.
Indirekta sysselsättningseffekter:	0,97 st. ¹ (0,90 st.) ²
Totala sysselsättningseffekter:	23,32 st. ¹ (23,25 st.) ²

¹ I en region där samtliga i avsnitt D.2 nämnda näringsgrenar är representerade.

² I en region där cement- och kalkindustri saknas.

G. Några av kartläggningsmetodens begränsningar.

1. Kostnadsslagsstrukturerna är ej regionalt differentierade.
2. Kostnadsslagsstrukturerna är genomsnittliga värden av samtliga vägprojekt.
3. Löner, förädlingsvärden per sysselsatt, m. m. är genomsnittliga värden, vilka ej i någon större utsträckning är regionalt differentierade.
4. Kostnadsslagsstrukturerna vid byggande och drift av kommunala vägar antas vara lika med kostnadsslagsstrukturen vid byggande och drift av statliga vägar.

Kommentar: På vissa punkter har det ej gått att förfinas kartläggningsmetoden på grund av databrist och på andra punkter har värdet av en mer noggrann analys ej bedömts stå i rimlig proportion till arbetsinsatsen.

Underbilaga 13 Kartläggning av de regionala sysselsättningseffekterna på grund av statens vägverks inköp av maskiner m m från industrin 1968

1. Statens vägverks större beställningar ($\geq 200\,000$ kr) av maskiner m. m. i olika regioner 1968.

Tabell 1

A-region	Totalt belopp (1 000 kr)	A-region	Totalt be- lopp (1 000 kr)
01 Stockholm/ Södertälje	1 511	43 Säfle/Åmål	3 025
07 Eskilstuna	9 421	54 Ludvika	1 040
27 Helsingborg/ Landskrona	509	57 Bollnäs/ Söderhamn	2 033
34 Uddevalla	324	59 Sundsvall	584
		60 Härnösand/ Kramfors	236

Tabell 2

Län	Totalt belopp (1 000-tal kr)	Län	Totalt belopp (1 000-tal kr)
B	1 511	W	1 040
D	9 421	X	2 033
M	509	Y	820
O	324		
P	3 026		

Import: 5 759 066 kr.

2. Statens vägverks större beställningar ($\geq 200\ 000$ kr) av maskiner m. m. 1968 fördelade enligt svensk näringsgrensindelning.

Tabell 3

Näringsgren	Totalt belopp (1 000-tal kr)	Produktionsvärde per sysselsatt (kr)
Industri för byggnads- och mineralbrytningsmaskiner	6 776	77 764
Industri för andra varubearbetningsmaskiner	3 657	66 428
Industri för lyftanordningar	6 388	78 602
Skeppsvarv, båtbyggerier	560	83 867
Bil- och bilmotorindustri	1 302	112 558

Källa: SOS: Industri 1968.

3 De regionala sysselsättningseffekterna på grund av statens vägverks större beställningar ($\geq 200\ 000$ kr) i olika regioner 1968

3.1 Kartläggningsmetod:

Beräkningarna bygger på följande förutsättningar:

- De beställda produkterna tillverkas under samma år som beställningen görs.
- Sysselsättningseffekterna hos underleverantörer till statens vägverks olika leverantörer medräknas ej.
- Leverantörerna har hänförs till näringsgrenar enligt samma klassificering som SCB använder för industristatistiken.
- Genom att dividera respektive leverantörs totala fakturerade värde med produktionsvärdet per sysselsatt i näringsgrenen till vilken leverantören hänförs, erhålls en uppskattning av sysselsättningseffekten hos leverantören. Sysselsättningseffekten anges som antal årssysselsatta.

3.2 De regionala sysselsättningseffekterna i olika regioner.

Tabell 4

A-region	Antal sysselsatta	A-region	Antal sysselsatta
01 Stockholm/ Södertälje	14	43 Säfle/Åmål	39
07 Eskilstuna	120	54 Ludvika	16
27 Helsingborg/ Landskrona	7	57 Bollnäs/ Söderhamn	31
34 Uddevalla	4	59 Sundsvall	9
		60 Härnösand/ Kramfors	3

Tabell 5

Län	Antal sysselsatta	Län	Antal sysselsatta
B	14	P	39
D	120	W	16
M	7	X	31
O	4	Y	12

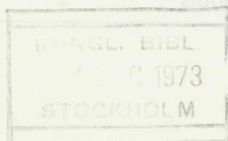
Sysselsättningseffekterna hos underleverantörerna är ej inkluderade i tabell 4 och 5.

Tabell 5

Län	Antal sysselsatta	Län	Antal sysselsatta
B	14	P	39
D	120	W	16
M	7	X	31
O	4	Y	12

Tabell 4

Region	Antal sysselsatta	Region	Antal sysselsatta
1 Stockholm	10	12 Södra Älmen	19
2 Göteborg	10	13 Västra	10
3 Malmö	10	14 Östra	11
4 Östergötland	7	15 Söderman	9
5 Västra	1	16 Söderman	9
		17 Östergötland	9

Kronologisk förteckning

1. Litteraturen i skolan. U.
2. Högskolan. U.
3. Högskolan. Sammanfattning. U.
4. Fastighetstaxering. Fi.
5. Museerna. U.
6. Data och näringspolitik. I.
7. Trygghet i anställningen. In.
8. Radio i utveckling. U.
9. Fortsatt uppsökande verksamhet för cirkelstudier inom vuxenutbildningen. U.
10. Reklam III. Ställningstaganden och förslag. U. (Utkommer senare)
11. Reklam IV. Reklamens kostnader och bestämningsfaktorer. U.
12. Försöksverksamhet med yrkesteknisk högskoleutbildning. U.
13. Snyltningsbrott och sjukförsäkringsmissbruk. Ju.
14. Mål och medel i skogspolitiken. Jo.
15. Kommunal planering och detaljhandel. H.
16. Samhället och filmen. Del 3. U.
17. Teknisk översyn av studiemedelssystemet. U.
18. Styrelserepresentation för bankanställda. Lagteknisk översyn. Fi.
19. TRU: s försöksverksamhet 1967–1972. U.
20. Varudeklaration — ett medel i konsumentpolitiken. H.
21. Svensk ekonomi fram till 1977. Fi.
22. Utsökningsbalk. Utsökningsrätt XII. Ju.
23. Bättre överblick över lagar och andra bestämmelser. Ju.
24. Boendeservice 7. In.
25. Unga lagöverträdare III. Ju.
26. Lag och rätt i grundskolan. Ju.
27. Sanering III. In.
28. Styrelserepresentation för anställda i statliga myndigheter. Fi.
29. Järn- och metallmanufakturindustrin under 70-talet. I.
30. Järn- och metallmanufakturindustrin under 70-talet. Bilagor. I.
31. Revision av vattenlagen. Del 3. Vattenförbud. Ju.
32. Vägtrafiken — kostnader och avgifter. K.
33. Ränta och restavgift på skatt m. m. Fi.
34. Flygvapnets befäl. Fö.
35. Kriminologisk forskning. Ju.
36. Miljövårdens informationssystem. Förslag och motiv. Jo.
37. Miljövårdens informationssystem. Statskontorets förstudie. Jo.
38. Personal för krigsmaktens förvaltningsverksamhet. Fö.
39. God inkassosed. Ju.
40. Civilförsvarsförmåner. Fö.
41. Forskning för utveckling. U.
42. Utbildning av lärarutbildare. U.
43. Budgetreform. Fi.
44. Budgetreform. Bilagor. Fi.
45. Budgetreform. Stabiliseringspolitiska bilagor. Fi.
46. Budgetreform. Den statliga budgetens regionala effekter. Fi.

Systematisk förteckning

Justitiedepartementet

- Snyltningsbrott och sjukförsäkringsmissbruk. [13]
Utsökningsbalk. Utsökningsrätt XII. [22]
Bättre överblick över lagar och andra bestämmelser. [23]
Unga lagöverträdare III. [25]
Lag och rätt i grundskolan. [26]
Revision av vattenlagen. Del 3. Vattenförbud. [31]
Kriminologisk forskning. [35]
God inkassosed. [39]

Försvarsdepartementet

- Flygvapnets befäl. [34]
Personal för krigsmaktens förvaltningsverksamhet. [38]
Civilförsvarsförmåner. [40]

Kommunikationsdepartementet

- Vägratrafiken — kostnader och avgifter. [32]

Finansdepartementet

- Fastighetstaxering. [4]
Styrelserepresentation för bankanställda. Lagteknisk översyn. [18]
Svensk ekonomi fram till 1977. [21]
Styrelserepresentation för anställda i statliga myndigheter. [28]
Ränta och restavgift på skatt m. m. [33]
Budgetutredningen. 1. Budgetreform. [43] 2. Budgetreform. Bilagor. [44] 3. Budgetreform. Stabiliseringspolitiska bilagor [45] 4. Budgetreform. Den statliga budgetens regionala effekter [46]

Utbildningsdepartementet

- Litteraturen i skolan. Separat bilagedel 4 till litteraturutredningens huvudbetänkande. [1]
1968 års utbildningsutredning. 1. Högskolan [2] 2. Högskolan. Sammanfattning. [3] 3. Försöksverksamhet med yrkesteknisk högskoleutbildning. [12]
Museerna. [5]
Radio i utveckling. [8]
Fortsatt uppsökande verksamhet för cirkelstudier inom vuxenutbildningen. [9]
Reklamutredningen. Reklam III. Ställningstagan-

- den och förslag. [10] (Utkommer senare) Reklam IV. Reklamens kostnader och bestämningsfaktorer. [11]
Samhället och filmen. Del 3. [16]
Teknisk översyn av studiemedelssystemet. [17]
TRU:s försöksverksamhet 1967–1972. [19]
Forskning för utveckling. [41]
Utbildning av lärarutbildare. [42]

Jordbruksdepartementet

- Mål och medel i skogspolitiken. [14]
Miljökontrollutredningen. 1. Miljövårdens informationssystem. Förslag och motiv. [36] 2. Miljövårdens informationssystem. Statskontorets förstudie. [37]

Handelsdepartementet

- Kommunal planering och detaljhandel. [15]
Varudeklaration — ett medel i konsumentpolitiken. [20]

Inrikesdepartementet

- Trygghet i anställningen. [7]
Boendeservice 7. [24]
Sanering III. [27]

Industridepartementet

- Data och näringspolitik. [6]
Metallmanufakturutredningen. 1. Järn- och metallmanufakturindustrin under 70-talet. [29] 2. Järn- och metallmanufakturindustrin under 70-talet. Bilagor. [30]

Kronologisk förteckning

1. Kommunalt samarbete över de nordiska riksgränserna.
2. Nordiskt kontaktmannamöte i Mariehamn.
3. Varudeklarationssamarbeid i Norden.

